Milan Olejník

POLITICKÉ A SPOLOČENSKÉ AKTIVITY MAĎARSKEJ MINORITY V PRIZME ŠTÁTNYCH ORGÁNOV A DOBOVEJ SLOVENSKEJ TLAČE (1918 - 1929)

Košice 2011

Milan Olejník

POLITICKÉ A SPOLOČENSKÉ AKTIVITY MAĎARSKEJ MINORITY V PRIZME ŠTÁTNYCH ORGÁNOV A DOBOVEJ SLOVENSKEJ TLAČE (1918 - 1929)

Recenzent: prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc.

Fotografia na obálke: Budova Policajného riaditeľstva v Bratislave

Publikácia vychádza ako výskumná správa z riešenia projektu VEGA MŠVVaU SR a SAV 2/0117/09 „Československá republika a maďarská menšina na Slovensku 1918-1929“.

© Milan Olejník

ISBN 978-80-89524-04-4

OBSAH

Úvod 4

I. Krajinská kresťansko-socialistická strana.....8

II. Maďarská národná strana.....32

III. Iredenta.....52

Iredenta v periodickej a neperiodickej tlači pašovanej na Slovensko.

Iredentistické symboly – odznaky, mapy, plagáty...

Iredenta v rádiovom vysielaní

Historická pamäť, tradície, sviatky a pomníky.

Iredenta v športe.

IV. Rothermerova akcia.....95

V. Maďarsko vnímané ako hrozba bezpečnosti ČSR – realita a fikcie.....113

Záver.....126

Summary.....129

Pramene a literatúra.....131

Prílohy.....134

Úvod

Formovanie základov štátnej moci malo na Slovensku odlišný vývoj než v Čechách a na Morave. Etablovanie Slovenskej národnej rady (SNR) 30. októbra 1918 síce naznačilo perspektívu samostatného politického vývoja, avšak bez možnosti presadiť svoju autoritu mocenskými prostriedkami čerpajúcimi z vlastných zdrojov, limitovalo SNR, v hodnotení Ivana Dérera do pozície „*morálneho fóra národa*“, ktorá „*ale nikdy si žiadnych práv nenárokovala a ani nevykonávala.*“[1] O vývoji na Slovensku rozhodlo Národne zhromaždenie (NZ)[2]. Na základe rozhodnutia NZ z 10. decembra 1918, vrcholnú právomoc na Slovensku malo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska (MPS), ktorého riadením bol poverený Vavro Šrobár. Už 8. januára 1919 V. Šrobár rozpustil SNR, „*Ponevač je nemožno a nebezpečno, aby v sporiadanom štáte vedľa seba pôsobili dve organizácie v obore politickom, súdnom a národohospodárskom a aby sa vyhlo zmätku a zasahovaniu do právomocí úradných medzí zo strany národných rád a výborov: z týchto príčin teda všetky, na území Československej republiky utvorivšie sa národné rady národné výbory rozpúšťam a ich doterajšiu právomoc zrušujem.*“[3]

Vzhľadom na nestabilitu pomerov na Slovensku, na základe zákona č. 64/1918 Zb. z. a n., bolo MPS poverené prijímať opatrenia, nutné k výkonu štátnej správy, podľa vlastného uváženia. Bázou pre centralizovanú formu štátnej správy na Slovensku sa stalo župné zriadenie. V zmysle vyhlášky č. 555 adm. o županoch, vydanej MPS začiatkom marca 1919, bolo územie historických 16 žúp na Slovensku rozdelené do šiestich tzv. veľžúp a 76 okresov.

Po dočasnom narušení procesu stabilizácie pomerov v dôsledku vpádu maďarských gárd začiatkom leta 1919, sa štátna moc Československej republiky začala upevňovať na celom území Slovenska.

Ústava, prijatá 29. februára 1920,[4] utvorila právny základ demokratického zriadenia v Československej republike (ČSR). Ústavný zákon zohľadňoval skutočnosť, že okrem Čechov a Slovákov žili na území štátu tiež viaceré etnické spoločenstvá. Zatiaľ čo v českých krajoch a na Morave boli najpočetnejšou minoritou Nemci, na Slovensku to boli Maďari. V

[1] LIPSCHER, Ladislav. *K vývinu politickej správy na Slovensku v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966, s. 22.
[2] Národné zhromaždenie bolo zriadené na základe zákona č. 37/1918 Sb, rozšírením Národného výboru na 256 členov.
[3] Nariadenie ministra – plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska zo dňa 8. ledna r. 1919 č. 6/1919 (272/1919 adm.) *O rozpustení slovenských národných rád a výborov*. In Úradné Noviny. Ročník I. Číslo 2. Žilina 8. ledna 1919.
[4] Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Částka XXVI. Vydána dne 6. března 1920. 121/1920 Zb. z. a n. Zákon ze dne 29. února, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

paragrafoch 128 – 134 ústava definovala garancie práv menšín v politickej, kultúrnej, jazykovej a občianskej rovine.

Občania – bez ohľadu na etnickú príslušnosť – mali možnosť zakladať politické strany, kultúrne a náboženské spolky a participovať na ich aktivitách, pokiaľ neboli v rozpore so zákonom.

Politické dianie v Československej republike charakterizovalo široké spektrum ideologických postojov, čo odrážal aj v relatívne veľký počet politických strán. Na zložitú štruktúru politickej scény mala vplyv i skutočnosť, že okrem strán ľavicových, nacionalistických a stavovských, o priazeň voličov zápasili aj strany konfesionálne a subjekty reprezentujúce príslušníkov národnostných menšín.

Napriek dominantnej mocenskej pozícii, ktorú mali v politickom systéme, strany neboli právne definované.[5] Vnútornú štruktúru charakterizovala pevná, až rigidná disciplína zaväzujúca každého člena, delegovaného do štátnych orgánov, konať v intenciách subjektu, ktorý zastupoval. Porušenie disciplíny sa trestalo stratou postu, ktorý nominant zastával.[6]

Významnou, pre možnosti presadzovania cieľov opozície obmedzujúcou prekážkou, boli prakticky nepreklenuteľné rozdiely medzi vládnymi a opozičnými stranami. Z tohto aspektu sa československá politická scéna delila na dva základné tábory – na koalíciu vládnych strán a na skupinu opozičných subjektov, ktoré rozdeľovali diametrálne odlišné ideologické postoje.

Jadro vládnej koalície, určujúcej vnútroštátne dianie a zahraničnopolitickú orientáciu republiky, tvorili tzv. štátotvorné strany.[7] V určitých obdobiach koalíciu štátotvorných strán – subjektov zastupujúcich prevažne českých a slovenských voličov, dopĺňali strany pôsobiace v prostredí nemeckej komunity. Vzhľadom na pozitívny postoj k československému štátu,

[5] Podľa E. Broklovej, „*V předmnichovské republice byl stát stran doveden až na nejzazší mez. Ve prospěch této výrazné charakteristiky mocenských poměrů byly dokonce do určité míry potlačeny rysy Československé republiky jakožto parlamentní demokracie. První republika byla síce parlamentní demokracií, avšak tento systém vykazoval vážne nedostatky a v ČSR se dospělo k jakési »diktatuře stran«“*. BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918 – 1938*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1992, s. 74.

[6] O osude poslancov rozhodoval Volebný súd, zložený z dvanástich prísediacich a referentov Najvyššieho správneho súdu. Na čele Volebného súdu stál prezident Najvyššieho správneho súdu. Úlohou Volebného súdu bolo kontrolovať legálnosť volieb. Do kompetencie Volebného súdu patrilo i právo zbaviť mandátu poslanca, vylúčeného z politickej strany, v rámci ktorej mandát získal. Striktným obmedzením poslaneckej slobody bol aj tzv reverz – záväzok zložiť mandát, kedykoľvek k tomu strana poslanca vyzvala. BIANCHI, Leonard et al. *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu II 1918 – 1945*. Bratislava : SAV, 1973, s. 145.

[7] Do tejto skupiny, s určitými obmenami, patrila Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu (agrárna strana), Československá sociálna demokracia, Československá strana národno- socialistická, Živnostenská strana, Československá národná demokracia a Československá strana lidová.

tieto strany boli definované ako aktivistické.[8] V rokoch 1927 – 1929 sa členom vládnej koalície stala Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS) – najvýznamnejší opozičný politický subjekt na Slovensku (v uvedenom období boli socialistické strany v opozícii).

Opozíciu tvorili zoskupenia stojace na výrazne odlišných ideových pozíciách – slovenskí autonomisti (HSĽS a Slovenská národná strana), kritickí k centralistickému politickému systému ČSR; komunisti, ktorí odmietali politické zriadenie ČSR z pozícií marxisticko-leninskej doktríny a strany reprezentujúce národnostné minority. Z povahy zacielenia uvedených opozičných strán je zrejmé, že utvorenie jednotnej politickej platformy nebolo reálne.

Politickú stabilitu ČSR umocňovala i forma ústavy. K prípadnej zmene základného zákona štátu by bola potrebná troj-pätinová väčšina v parlamente, zastúpenie ktoré nemohli opozičné strany dosiahnuť v žiadnom prípade.

Minimálna možnosti zmeniť ústavu legislatívnou formou prispela významnou mierou k rezistencii politického zriadenia voči radikálnym zmenám. Napriek častým a ostrým bojom, zvádzaným stranami vládnej koalície o podiel na moci, parlamentná demokracia sa počas existencie republiky neocitla v kríze tak závažnej, ktorá by vyústila do nastolenia autoritatívneho režimu.

Stabilita politického systému však mala i negatívnu stránku - dôsledkom bola nízka miera flexibility štátnych orgánov. Najmä bezpečnostné zložky[9] disponovali širokými právomocami a niesli len malú zodpovednosť za prípadné porušenie zákonov pri výkone služby. K obmedzenej kontrole bezpečnostných orgánov prispela i skutočnosť, že tzv. silové ministerstvá ovládla počas trvania republiky agrárna strana. Demokratickosť politického

[8] K problematike aktivizmu viac SIMON Attila. Zabudnutí aktivisti. Príspevok k dejinám maďarských politických strán v medzivojnovom období. In *Historický časopis*, 2009, roč. 53, č. 3, s. 511 – 530.

[9] V štruktúre štátnych orgánov, ktorých úlohou bolo odhaľovať a potláčať aktivity realizované jednotlivcami alebo organizáciami, klasifikované ako ohrozenie bezpečnosti štátu, mali rozhodujúce miesto polícia a četníctvo. Podľa historika Zdenka Kárníka "*Ozbrojené složky státního aparátu měly v jeho rámci zvláštní postavení – jen ony, nikoli sám administrativní aparát, představovaly jeho tzv. brachiální sílu schopnou represe, potlačení odporu, ať byl jakýkoli ... Polícií a četníctvu v systému ochrany bezpečnosti státu a jeho občanů náleží úloha péče o bezpečnost vnitřní. Brzy po převratu náležely obě tyto složky mezi nejvíce nenáviděné a pohrdané ... Na organizačním pojetí a struktuře četníctva se nic neměnilo – tento vynález napoleonské doby byl po této stránce dokonalý ... Nejníže stály místní četnické stanice ... Ty byly velitelsky a odborně řízeny okresním četnickým velitelstvím ... Tato velitelství byla podřízená zemskému četnickému velitelství a v nejvyšším stupni pak generálnímu veliteli četníctva, jmenovanému prezidentem republiky. Služebně vyl však podřízen ministru vnitra ... Zatímco doménou působení četníctva byl v širším významu slova venkov, ve ve významnějších městech byly zřízeny policejní sbory a policejní úřady státní policie ... Podle významu to byly policejní komisariáty a policejní ředitelství. Vedle těchto státních policejních sborů existovala i policie pohraniční. Do pravomoci policie náleželo kromě udržování klidu a bezpečnosti i vedení evidence obyvatel. Zatímco na ´venkově´ např. Záležitosti spolkové a shromažďovací t .j. povolování občanských shromáždění a pod., vyřizovaly okresní úřady, v uvedených městech to činila policie, která se podle toho členila na příslušné odbory či sbory, např. Na policii kriminální, mravnostní a další*." KÁRNÍK Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918 – 1938) Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*. Praha : Libri, 2000, 3. Policie a četníctvo, s. 160 – 162.

a spoločenského diania limitoval aj centralistický charakter štátnej správy, ktorého výsledkom bola rozvetvená byrokracia.

Opozičné politické strany sa nachádzali v protichodnej situácii. Vďaka ústave, zaručujúcej slobodu prejavu, mali exponenti opozície právo kritizovať existujúce pomery počas verejných zhromaždení, v tlači, i na pôde parlamentu. Avšak vzhľadom na skutočnosť, že sa všetky opozičné strany, bez ohľadu na ideologické rozdiely, usilovali o radikálnu prestavbu republiky, štátne orgány podrobne monitorovali ich aktivity a neváhali siahnuť k represívnym opatreniam pokiaľ to považovali za nutné.

Základným zdrojom informácií, umožňujúcich rekonštrukciu činnosti opozičných politických strán, aktivít ich predstaviteľov, ale tiež metódy monitoringu a stratégiu prístupu štátnych orgánov k jednotlivým opozičným prúdom, sú hlásenia, obežníky, analýzy, direktívy a situačné správy, uložené vo fondoch slovenských archívov. Dokumentačný materiál dokladá tiež postoje predstaviteľov štátnych orgánov vo vzťahu k národnostným minoritám ako celku.

Ako už bolo uvedené, politické dianie v ČSR sa vyznačovalo početnosťou strán a pestrosťou ich ideovej orientácie. Tak tomu bolo i v prípade subjektov reprezentujúcich maďarskú komunitu na Slovensku.

Dominantný vplyv v rámci maďarskej minority mali dve strany – Országos Keresztény Szocialista Párt (Krajinská kresťansko-socialistická strana - KKSS) a Magyar Nemzeti Párt (Maďarská národná strana – MNS). O priazeň maďarských voličov sa usilovalo niekoľko ďalších subjektov, ktoré však zohrávali na politickej scéne len okrajovú úlohu.[10] Časť maďarského obyvateľstva bola organizovaná v stranách, v ktorých etnický aspekt bol subordinovaný programu zmeny sociálnych a politických pomerov (sociálni demokrati, komunisti).

[10] Magyar Polgári Párt (Maďarská mestská strana), Magyar Jogpárt (Maďarská strana práva), Magyar Nemzeti Munkáspart (Maďarská robotnícka strana), Országos Paraszt Párt (Krajinská sedliacka strana). Z iniciatívy Agrárnej strany došlo k založeniu Kösztarsasági Magyar Földmüves Párt (Republikánska maďarská roľnícka strana). Vzhľadom na malú podporu príslušníkov maďarskej komunity však malo pôsobenie strany len epizodický charakter.

I. Krajinská kresťansko-socialistická strana

Pôvodný názov strany znel Maďarská-nemecko-kresťansko sociálna strana. Počiatky strany siahajú do roku 1919. Predsedom bol zvolený Jenö Leley na ustanovujúcom zjazde, konanom v Bratislave v marci 1920. Ako naznačuje názov, strana sa neprofilovala ako subjekt striktne orientovaný na maďarskú komunitu. Národnostné hľadisko bolo subordinované kresťanskému svetonázoru, ktorý sa stal programovou bázou pre ideové a politické súručenstvo obyvateľov Slovenska bez rozdielu k etnickej príslušnosti. Programové tézy čerpali z princípov tzv. kresťanského socializmu, rozpracovaných v pápežských encyklikách *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno*.[11] Strana získavala prívržencov najmä na východe Slovenska. Už vo februári 1920 hlásilo Spravodajske oddelenie Ministerstva národnej obrany (SoMNO) Ministerstvu vnútra v Prahe (MV), že „*Obyvatelstvo košické přikloňuje se politickým smyšlením hlavně ke straně křesťanskosociální a straně sociálně demokratické*."[12] Autor správy zároveň poukázal na národnostnú ambivalentnosť časti obyvateľov mesta - „*Velké množství jest v Košicích těch, jímž osobní zájmy nedovolují veřejne vystoupiti. Jsou to hlavně obchodníci, kterých jest v Košicích značné procento. Jest situace příznivá, hlási se jako Slovák, věje vítr opačně, jest z něho Maďar nebo Němec a de facto jsou to židé.*"[13] Od svojho vzniku bola Krajinská kresťansko–socialistická strana (KKSS) štátnymi orgánmi vnímaná ako politické zoskupenie voči ČSR nepriateľské a členstvo v strane hodnotené negatívne.[14]

I keď členskú základňu KKSS tvorili v prevažnej miere príslušníci maďarského etnika, strana usilovala o získanie priazne obyvateľov Slovenska bez rozdielu národnosti. Kresťanská solidarita a autonómia pre Slovensko, ktorej výhody by zdieľali všetci obyvatelia, boli nosnými hodnotami, obsiahnutými v programe KKSS. Stratégia bola sčasti úspešná a strane sa darilo rozšíriť voličskú základňu o určitý počet Slovákov. Od roku 1922 vychádzal v slovenskom jazyku týždenník pod názvom *Vôľa ľudu.* V roku 1923 pôsobilo v rámci straníckych štruktúr 756 miestnych organizácii, z ktorých 78 bolo slovenských.[15]

---

[11] LIPTÁK, Ľubomír et al. *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : ARCHA, 1992, s. 153.
[12] Slovenský národný archív Bratislava (SNA B), fond (f.) Minister s plnou mocou pre správu Slovenska (MPS), kartón (k.) 5, č. 951156. Predmet: *Situační správa z Košíc.*
[13] Tamže.
[14] Napr. Župný úrad v Nitre (ŽÚ N), v charakteristike jedného z profesorov štátneho gymnázia v Nitre, viedol, že dotyčný pedagóg „*Patrí k politickej strane kresť. soc., kde prijal i miesto tajomníka. Už samé prihlásenie sa k tejto strane je dostatočným dôvodom k tomu, aby mohlo sa o jeho politickej spoľahlivosti pochybovať, bo je celkom dokázané, že strana je celkom výslovne iredentistická*." SNA B, f. MPS, k. 54. Predmet: *Správa o politickej spoľahlivosti profesorov stredných škôl na Slovensku. 25. ledna 1922.*
[15] MAREK, Pavel. Politické strany maďarské menšiny. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel (eds.). *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. I. Díl: Období 1861 – 1938*. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2005, s. 928.

Vzhľadom na kritiku politických pomerov,[16] ako aj vplyv KKSS v rámci maďarskej menšiny a sčasti i mimo nej, štátne orgány venovali značnú pozornosť všetkým aspektom vnútorného vývoja v strane a aktivitám na politickej scéne.[17] O relatívne úspešnej stratégii Krajinskej kresťansko-socialistickej strany získavať členov i mimo maďarskú komunitu, informoval Župný úrad v Košiciach (ŽÚ K) košické Policajné riaditeľstvo v správe z 10. januára 1922 - „*Je príznačné, že k. pr. v prešovskej organizácii, čítajúcej asi 2000 členov, je väčšina Slovákov, ktorí boli prv v ľudovej strane, avšak po jej odklonení od maď. kresť. sociálov podľahli vinou protičeskej politiky ľudákov agitácii kresť. sociálov ... Ako je vidieť, Maďari na Slovensku podnikajú zúrivý boj o znovu dobytie dávnejších pozícií. Ide o odčinenie prevratu a zmarenie, alebo aspoň oslabenie výsledku čsl. očistnej práce, vykonanej na Slovensku*."[18]

Krajinská kresťansko-socialistická strana sa usilovala o získanie priazne obyvateľov aj poskytovaním bezplatnej právnej pomoci. *Vôľa ľudu* uverejnila správu o zriadení kancelárie, ktorá pre členov strany uvedené poradenstvo zabezpečovala.[19] Na taktiku KKSS upozornil Župný úrad v Košiciach okresné úrady v svojom obvode - „*Podľa dôvernej správy, zamýšľa Maďarská kresť. sociálna*[20] *strana a maloroľnícka strana vzhľadom na obecné voľby zahájiť usilovnú agitáciu a podniknúť propagačné cesty po vidieku. Hlavným cieľom agitačným je práve vymeraná dávka z majetku. Odpor obyvateľstva proti tejto dávke využívajú strany k svojmu cieľu. Jednotliví okresní tajomníci zmienených strán chodia po dedinách, kde vybavujú zdarma početné apelácie príslušníkom svojich strán. Prirodzene, ostatní obyvatelia dedín spytujú sa ich tiež o radu, pričom tajomník jednoducho poukazuje nato, že on jedine*

[16] Abstrahujúc od všeobecných zásad kresťanského solidarizmu a internacionalizmu, v strane súperili dve krídla, rozdielne v prístupe k československému štátu. V prvej polovici dvadsiatych rokov, pod vplyvom predsedu strany Jenö Lelleya, politickú orientáciu strany charakterizovali tendencie k aktivizmu, t. j. hľadania možnosti spolupráce s vládnymi stranami. V r. 1925, keď sa stal predsedom strany Géza Szüllö, prevládol negativistický smer.

[17] V štruktúre štátnych orgánov, poverených monitorovaním potenciálne protištátnej činnosti, mali významné miesto policajné riaditeľstvá. Policajné riaditeľstvá boli zriadené v Bratislave a v Košiciach na základe zákona č. 165 Zb. z. a n. z 16. marca 1920 o zriaďovaní štátnych policajných úradov. Za účelom detekcie a potláčania aktivít organizácií i jednotlivcov, klasifikovaných ako protištátne, boli zriadené tzv. odbočky spravodajskej ústredne (OSÚ), ako expozitúry Spravodajskej ústredne pri Policajnom riaditeľstve v Prahe (4. októbra 1923). K povinnostiam OSÚ patrila spolupráca s armádnymi zložkami, vyšetrovanie dezercií, prípadov vojenskej zrady a vypracovanie situačných správ hodnotiacich politické a bezpečnostné pomery v danom regióne. Správy o politických a spoločenských pomeroch v jednotlivých okresoch spracovávali okresné úrady (OÚ). Štátnymi orgánmi, porovnateľnými s dnešnou prokuratúrou, boli štátne zastupiteľstvá (ŠZ), ako subordinované úrady Hlavného štátneho zastupiteľstva v Bratislave (HŠZ B). Do kompetencie ŠZ patrili domové prehliadky, pátranie po obžalovaných osobách, cenzúra periodickej tlače, plagátov, letákov a pod.

[18] Štátny archív Košice (ŠA K), f. Policajné riaditeľstvo v Košiciach (PR K), k. 12, č. 1029/21 prez. Predmet: *Evidencia politických strán.*

[19] V ozname je uvedené - „*... utvorili sme v našej kresť. soc. strane kanceláriu, ktorá bude hájiť práva našich prívržencov. Vo všetkých ťažkých právnych otázkach majetku, daní atď., obsiahne každý náš člen zdarma dobrú radu od našich skúsených a svedomitých pravotárov*." Vôľa ľudu, 17.XII.1922. *Fiškáli (pravotári) sú drahí!*

[20] V názve strany sa používal prívlastok socialistický i sociálny.

svojim straníkom žiadosti vybavuje, iným osobám, ktoré nie sú členmi strany, že jedine pod tou podmienkou môže vyhovieť, ak okamžite prestúpia do tej politickej strany, od ktorej je tajomník vyslaný. Početní príslušníci iných strán, alebo dosiaľ neorganizovaní, v nádeji že zachránia niečo z predpísaných dávok, keď podajú apeláciu, prestupujú k týmto stranám."[21]

Význam právnej pomoci, ako nástroja predvolebnej agitácie KKSS, dokladá správa Policajného riaditeľstva v Košiciach zo dňa 5. augusta 1923 - *„Tato strana provádí velice rozsáhlou předvolební činnost zejména na venkově. Jako osvědčený prostředek k získání nových příslušníků, používá nespokojenosti občanů, hlavně rolníků, při vyměřování daní a pod. Zaváže-li se takový občan, že souhlasí s jejich stranou a půjde do voleb s nimi, provádějí za něho bezplatně rekursy ohledně daní a jak bylo zjištěno, získávali tím způsobem značně přívržencŭ. Že právě tento prostředek byl touto stranou zvolen za agitační, jest důkazem jejich vychytralosti, neb strana táto činí tak bezplatně, kdežto obecní a okolní notáři požadují za podobné úkony vysoké poplatky."*[22]

Terčom kritiky bola tiež cirkevná politika KKSS. V situačnej správe Župného úradu v Košiciach za jún 1922 sa uvádza, že strana „*... vystupuje otvorene ako neohrozená a smelá predstaviteľka maď. šovinizmu, čo jej uľahčuje okolnosť, že všetky cirkvi bez rozdielu boli vždy ochotnými a poslušnými orgánmi peštianskych vlád v otázkach maďarizačných ...*", pričom „*Obľúbeným agitačným a propagačným prostriedkom strany kresť. soc. i strany ľudovej je usporiadanie cirkevných slávností, ako posviacka zástavy a pod. Slávnosti konajú sa obyčajne za asistencie kňazov, čím dostáva slávnosť ráz náboženský*."[23]

Pri propagácií politických postojov zohrávali významnú úlohu verejné zhromaždenia. Počet zhromaždení a intenzita zápasov, ktoré zvádzali exponenti jednotlivých strán, narastala počas predvolebných období. Napriek striktne stanoveným podmienkam a kontrole štátnymi orgánmi,[24] zhromaždenia mali búrlivý priebeh a nezriedka dochádzalo k šarvátkam a zásahu polície. Verejný notár, alebo zástupca miestnej četníckej stanice, boli povinní zaznamenať priebeh schôdze a prejavy jednotlivých rečníkov. V prípade že rečník, podľa názoru štátneho zastupiteľstva, naplnil skutkovú podstatu trestného činu, bola voči nemu

[21] ŠA K, f. Košická župa 1923 - 1928 (KŽ), k. 17, č. 6545/23 prez. Predmet: *Strana kresťansko-sociálna a maloroľnícka na Slovensku – činnosť. 3.august 1923.*
[22] ŠA K, f. KŽ, k. 260, č. 8209/23. Predmet: *Měsíční zpráva za červenec 1923.*
[23] ŠA K, f. KŽ, k. 260, č. 543/22 prez. Predmet: *Situačná správa zo župy abauj-turnianskej, šariskej a mesta Košíc.14. júna 1922.*
[24] V čase platnosti stanného práva bolo možné konať len schôdze odborové a členské a to len v uzavretých priestoroch, za predpokladu, že boli povolené župnými úradmi, ktoré boli oprávnené vyslať na miesto konania vládneho zástupcu. Po zrušení stanného práva mohlo byť zhromaždenie povolené na základe oznámenia podaného policajnému úradu, „*... aspoň štyrmi spoľahlivými plnoprávnymi štátnymi občanmi ...*", ak bol usporiadateľ zárukou, že zhromaždenie nebude „*... spojené s ohrozením verejnej a majetkovej bezpečnosti, verejného poriadku a zdravia ...*" SNA B, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave 1920 – 1945 (50) (PR B), k. 3, č. 8921/21 odd. adm.V. Predmet: *Zhromažďovacie predpisy.22. mája 1921.*

vznesená žaloba. Zhromaždenie, počas ktorého došlo k násilnostiam, bol predstaviteľ štátnej moci oprávnený ukončiť.

Predvolebné zhromaždenia KKSS sa niesli v duchu výziev k spolupráci všetkých „praobyvateľov" Slovenska na základe kresťanskej solidarity a jednotného postupu pri hájení záujmov v oblasti politickej, hospodárskej, kultúrnej ako aj v boji o autonómiu.[25] Kritika priebehu pozemkovej reformy, uprednostňovania legionárov na úkor miestneho obyvateľstva, kritika daňovej politiky štátu, domnelé i reálne nedostatky v oblasti menšinového školstva a nedodržiavanie jazykových práv tvorili súčasť takmer každého prejavu.[26]

Sekretár strany, Gyula Fleischmann[27] počas verejného zhromaždenia v Košiciach 9. septembra 1923, vyzýval k voľbe KKSS, pretože, ako deklaroval, presadzuje záujmy všetkých obyvateľov - *„My chceme sloužiti veškerému obyvatelstvu a nikoliv stranickým zájmům. Chystejme se na obecní volby. Vedení města nevypusťme z našich ruk, neboť na nás hledí křesťané ze Slovenska."*[28]

Podľa periodika *Vôľa ľudu*, výsledky obecných volieb, konaných v nedeľu 16. septembra 1923, potvrdili popularitu strany medzi voličmi - „*Pri obecných voľbách 16. sept. sa skvele dokázalo, že ľud zmýšľa a cíti kresťansko-socialisticky. Kde naša strana postavila kandidačné listiny, všade dobila víťazstva a to zvlášť vo väčších mestách. V hlavnom meste Slovenska sme obsiahli 12 629 hlasov. Košice, Prešov, Nové Zámky, Nitra atď., volili našich kandidátov.*"[29]

---

[25] Začiatkom septembra 1923 vydalo „Ústredie Slovenského oddielu" Krajinskej kresťansko-socialistickej strany „*Ohlas k voličom Slovenska*", v ktorom „*... správa Slovenského oddielu Kresťanskej sociálnej strany vyzýva nielen svojich stúpencov, ale tiež aj iných, aby voľby previedli pre dobro Slovenska, k rýchlemu vydobytiu jeho samosprávy ... My nečiníme rozdielu Slováka, Maďara, Nemca, Žida atď. My len to chceme, aby náš slovenský národ či doma, či za hranicami, mal čím menej nepriateľov a čím viacej dobroprajníkov, aby nadovšetko pri vydobyjaní autonómie nebol ponechaný sám na seba, lež mal po boku i pomoc Maďarov, Nemcov, čo sú na Slovensku, ba i po celej republike.*" Vôľa ľudu. 2. IX. 1923. *Ohlas k voličom Slovenska*.

[26] V správe Okresného úradu v Košiciach (OÚ K) z 20. marca 1923 je uvedené, že počas verejnej schôdze Krajinskej kresťansko-socialistickej strany vo Veľkej Ide, rečník „*Hovoril vôbec o ťažkosti pomerov na Slovensku, vynechania náboženstva zo škôl, o obsadzovaní úradov cudzími. Sťažuje sa na vysoké dane, na vysokú železničnú tarifu a ako jedinú pomoc proti týmto ťažkostiam označil autonómiu Slovenska*." ŠA K, f. KŽ, k. 5, č. 4385/23 prez. Predmet: *Informačná služba. Zhromaždenie kresť. soc. strany vo Malej Ide. 20. marca 1923*. Počas zhromaždenia v Bohdanovciach *„... rečník hovoril o vadách pozemkovej reformy, o dani z majetku, že vraj pri pozemkovej reforme majú prednosť cudzí ...*" Tamže. Predmet: *Informačná služba. Zhromaždenie kresť. soc. strany v Bohdanovciach.*

[27] K čelným, predstaviteľom KKSS v sledovanom období patrili Jenö Lelley, Gyula Fleischmann, János Jabloniczky, Barnabáš Toszt, Ľudovít Körmendy-Ékes, Dénes Bittó, János Tobler. Policajné riaditeľstvo v Košiciach charakterizovalo predstaviteľov KKSS zväčša ako exponentov iredenty. V správe Policajnému riaditeľstvu v Bratislave je Ľ. Körmendy-Ékes prezentovaný, ako „ *... maď. agitátor v protičeskoslovenské propagandě velice činný. Jmenovaný jest ve zdejší evidenci politicky nespolehlivých osob a stojí pod nenápadným policejným dozorem*." G. Fleischmann bol podľa názoru PR K „ *... velmi činný jako ired. propagátor, nepřítel všeho československého...*" a „ *... stojí pod přísním nenápadným policejním dozorem."* SNA B, f. PR B, k. 6, č. 902/21 prez. Predmet: *Správa zo 17. januára 1922.*

[28] ŠA K, f. KŽ, k. 260, č. 10509/23 prez. Predmet: *Měsíční zpráva za září 1923. 9. října 1923*. (Záznam z prejavu rečníka je v českom jazyku).

[29] Vôľa ľudu, 23. IX. 1923. *Slovensko volilo. Žiada si autonómiu. Kresť. soc. strana víťazí.*

Apel KKSS k jednote bez rozdielu národnosti sa však nestretol s výrazne pozitívnou odozvou na vidieku s prevahou slovenského obyvateľstva.[30] V lokalitách, postihnutých hospodárskou krízou si medzi obyvateľstvom udržiavali vplyv popri KKSS aj komunisti.[31]

Na krajinskom kongrese KKSS 4. novembra 1923, popri kritike hospodárskej politiky vládnych strán, predseda strany J. Lelley zdôvodňoval oprávnenosť autonómie pre Slovensko, ako hrádze proti počešťovaniu slovenského národa.[32]

Vzhľadom na príbuznosť programových cieľov (autonómia Slovenska, opozícia voči vládnej politike), Krajinská kresťansko-socialistická strana sa usilovala o vybudovanie úzkych vzťahov s opozičnými stranami s výnimkou komunistov a sociálnych demokratov. K pokusu o stanovenie spoločnej stratégie došlo na kongrese maďarských opozičných strán a Spišskonemeckej strany v dňoch 7. – 9. februára 1924.[33]

---

[30] Napr. v správe Okresného úradu v Sobranciach (OÚ S) z 9. októbra 1923, venovanej výsledkom volieb, je uvedené, že „*... jednotliví prívrženci strany (maďarskí, poťažne pomaďarčení občania v Sobranciach) agitovali pre stranu najviac v Sobranciach, kde sa podarilo strane k sebe pritiahnuť asi polovicu voličov, nie tak z politického presvedčenia, ale viac z priateľstva, osobnej dôvery a materiálnej závislosti, čo malo za následok, že do (zastupiteľstva) obce bola zvolená polovica členov tejto stany. V iných obciach okresu agitácia bola slabá, alebo žiadna*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 17, č. 470/23 prez. Predmet: *Strana Kresťansko-sociálna – činnosť na Slovensku. 9. októbra 1923.*

[31] Okresný úrad v Gelnici (OÚ G), v správe Župnému úradu v Košiciach z 20. októbra 1923 hlásil - „*Pravda je, že strany komunistická a kresťansko-sociálna v Smolníku pred voľbami neobyčajnú činnosť vyvíjali, ako pred voľbami všade a najmä komunistická ...*“ Popularita opozičných strán je v správe zdôvodnená ťažkou hospodárskou situáciou okresu, kde „*Okrem kýzových dolov je ohrozený aj priemysel drevársky...“* V závere hlásenia autor správy kládol otázku - *„Tamojšie obyvateľstvo nemá žiadne hospodárstvo, lebo sú tam len samé vrchy, skaly a lesy, teda z čoho sa má živiť tento ľud?*“ ŠA K, f. KŽ, k. 36, č. 950/23 prez. Predmet: *Pomery v Smolníku. 31. októbra 1923*.

[32] J. Lelley - „*Obšírnejšie rečnil o tom, že český národ tu a v cudzozemsku usiluje sa dokazovať, že slovenského národa niet, že je len jeden československý národ, slovenčina je len nárečie, teda Slováci nepotrebujú žiadnu autonómiu, lebo sú Čechoslováci atď. Poneváč takto slovenský národ sa nachodí v najväčšom nebezpečenstve počeštenia, menšinové národy na Slovensku jestvujúce, t. j. Maďari a Nemci, prichodia na pomoc slovenskému národu v boji za svoju samobytnosť a svojrázność*.“ Vôľa ľudu, 18. XI. 1923. *Z reči Dra Lelley.*

[33] Riaditeľ PR v Košiciach informoval ŽÚ K o priebehu kongrese v hlásení z 9. februára 1924 - „*Důvěrnou cestou se dovídám o tajných poradách na kongresu koalovaných opositních stran ... kongresu se zúčastnilo pět politických stran a to 1./ strana maďarských rolníků – předseda Dr. Josef Törköly z Rimavské Soboty, 2./ maďarská-křesťansko soc. strana pod vedením poslance Ludvíka Körmendy-ho Ékese, 3./ spišská německá strana pod vedením Dr. Gejzy Kleina, lékaře z Kežmarku, 4./ maďarská strana práva pod vedením r. Ondřeje Korlátha z Užhorodu /tato strana zastupuje veškeré maďarské oposiční strany podkarpatoruské/, 5./ slovenská křesťansko - soc. strana zastoupená samotným kanovníkem Dobránským ze Solnohradu (Solivar) při Prešove. Za maďarskou inteligenci byli přítomní senátoři Fűssy /maďarští malorolníci/, Dr. Gejza Grosschmidt /maďarská křesť.-soc. strana/, poslanci Dr. Körmendy Ékes, Dr. Lelley, Dr. Jablonický a místostarosta Dr. Polák z Košíc ... Předmět porad byl následující: 1./ Dr. Körmendy Ékes byl pověřen posláním, aby vstoupil ve vyjednávání s ludovou stranou /Hlinkou/ a se stranou národní /Dr. Bazovský/ tak, aby byla umožněna kooperace pod vedením strany ludové, aby takto bylo veškeré obyvatelstvo Slovenska do jednotného autonomního bloku spojeno. Bylo stanoveno, že strany komunistická a soc. dem. zásadně do tohoto opositního bloku nesmí býti pojaty ... 5./ Centrální kanceláře mají na svém teritoriu sbírati všechna příkoří maďarských menšin se týkající, materiál tento mezi opositními stranami vyměňovati a založiti i statistiku těchto příkoří ... 7./ Nově utvořená ´Pětka´ se usnese na tom, že všechny záležitosti opositních stran slovenských bude oznamovati anglickému, francouzskému a italskému tisku.* ŠA K, f. KŽ, k. 31, č. 1531/24 prez. Predmet*: Kongres koalovaných opozičních stran na Slovensku ve Starém Smokovci, konaný ve dnech 7. – 9. února 1924 – porady. 9. února 1924.*

Vízia bloku opozičných strán však narážala na rezervovaný postoj väčšiny predstaviteľov Slovenskej ľudovej strany (SĽS), ktorí nepovažovali za prospešné stať sa terčom kritiky ako spojenec strany, hájacej predovšetkým záujmy maďarskej menšiny. Faktorom mohli byť i podozrenia o údajnom napojení KKSS na Budapešť[34] a spolupráci s iredentistickými organizáciami v Maďarsku, ktoré prešetrovalo MPS.[35] Malý záujem o užšiu spoluprácu vysvetľovalo vedenie SĽS neujasnenosťou politiky KKSS, silným zastúpením slobodomurárov v redakciách maďarských periodík a rozpormi vo vnútri strany.[36]

Kritika politiky KKSS i pomerov v strane na stránkach periodika Slovenskej ľudovej strany, denníka *Slovák,* vyvolala ostrú reakciu. *Vôľa ľudu* uverejnila sériu článkov pod názvom *Zvrhlosť ľudákov*, v ktorých útočila na SĽS s poukazom, že pod pláštikom kresťanstva sa strana údajne stala semenišťom xenofóbnych nacionalistov, ochotných v mene svojej nenávisti k Maďarom obetovať záujmy Slovenska.[37] Spor rezonoval aj v správach štátnych úradov.[38] Nezmieriteľnosť rozporov medzi opozičnými stranami však spochybňuje hlásenie Policajného riaditeľstva v Košiciach o údajnom spojenectve KKSS, SĽS

[34] V hlásení Ministerstvu zahraničných vecí v Prahe (MZV P) z 8. marca 1924, MPS uviedlo, že „*Křesťansko-sociální strana v Bratislavě prostřednictvím poslance Dra. Lelley-a udržuje spojení s maďarským vyslanectvím v Praze. Porady odbývají se v Německém domě. Maďarští studenti v Praze prokazují kurýrní služby*.“ Archív Ministerstva zahraničních věcí České republiky (AMZV ČR). f. II. sekce 1918 – 1939 III. řada, k. 280, č. 1477/24 adm. rev. Predmet: *Maďarská křesťansko-sociální strana v Bratislavě - činnost.*

[35] MPS informovalo župné a policajné úrady o aktivitách spolku „*Prebúdzajúci sa Maďari*“ a údajnej podpore, ktorú spolku poskytuje KKSS - „*Podľa správ došlých Ministerstvu pre Slovensko z dôverného prameňa, zahájil spolok ´Prebúdzajúcich sa Maďarov´ intenzívnu činnosť za účelom odtrhnutia Slovenska a Podkarpatskej Rusi od ČSR a znovu vybudovania Veľkého Maďarska na základe ústavy z roku 1867. V tomto smere na Slovensko a Podkarpatskú Rus vysielaných agitátorov podporuje maďarská kresťansko-sociálna strana, ktorá za týmto účelom dostáva presné inštrukcie a peniaze z Maďarska*.“ V závere obežníka MPS žiadalo, „*... aby v tomto smere bolo v tamojšom správnom obvode učinené vhodné opatrenie a výsledok pozorovania bol sem láskave oznámený*.“ SNA B, f. „203“, k. 383, č. 298/24. Predmet: *Činnosť Prebúdzajúcich sa Maďarov na Slovensku. 31. januára 1924.*

[36] Slovák, 27. VII. 1924. *Politika maďarskej menšiny na Slovensku.*

[37] „*U ľudákov je predné národniarstvo a len potom kresťanstvo ... ľudáci majú program čiro nacionalistický a nechcú mať nič spoločného s kresťanskými Maďarmi a Nemcami. Naopak, naša strana je internacionálna a má v radoch svojich i Maďarov i Nemcov kresťanských ... Ľudáci si ľúbia monopolizovať nielen kresťanstvo, ale i slovenskosť*.“ Vôľa ľudu, 24.VIII.1924. *Zvrhlosť ľudákov II.*

[38] PR K v auguste 1924, informovalo Župný úrad v Košiciach, že „*Nitranská křesť. soc. ´Vôľa ľudu´ žáda, aby ludáci ukončili bratovražedný zápas s křesť. sociály. Společný postup obou těchto stran zamezili dosud vždy ludáci ...*“ ŠA K, f. KŽ, k. 261, č. 10910/24 prez. Predmet: *Měsíční zpráva za srpen 1924. 3. září 1924*.

a Komunistickej strany s cieľom ovládnuť politickú situáciu na Slovensku.[39] Možnosť určitej formy dohody naznačuje tiež skutočnosť, že vzájomné útoky medzi KKSS a SĽS sa v prvej polovici roku 1925 zmiernili. Zmierlivý postoj oboch strán postrehlo i PR K. V správe župnému úradu, venovanej situácii v Krajinskej kresťansko-socialistickej strane, je uvedené - „*Poměr strany křesť. sociální ke strane ludove diktovám jest patrně obavou před expansi této strany. Přes to vydán byl stoupencům křesť. sociálním pokyn, aby s ludáky co možno nejpřátelštěji vycházeli*.“[40] V proklamovanom odhodlaní bojovať za autonómiu Slovenska KKSS údajne sledovala len cieľ získať slovenských voličov - „*Ostatně nechybí v důvěrných správách, že autonomie Slovenska jest se strany křesťansko-sociální jen ´kortešským vnadidlem´. Strana jest prý si toho vědoma, že k autonomii Slovenska tak jako tak nedojde a ona zdůrazňuje tento požadavek jen proto, že ví, že se heslo ´autonomie´ lidu na Slovensku líbi.“*[41] Podľa autora správy, logickým dôsledkom bolo, že „*Přátelství mezi křesťansko sociální stranou a stranou ludovou, na než by se mohlo usuzovat z jich souhlasného požadavku slovenské autonomie, jest prý jen zdánlivé*.“[42] Z aspektu teritoriálneho zastúpenia „*Nejvíce stoupenců má táto strana t. č. v městech východního Slovenska: Košicích, Prešově, Levicích, Nové Vsi atď. Z venkovských organizací jsou nejsilnejší ony v pásmě pohraničním, od Turny až po Král. Chlumec. Na slovenském venkově jsou velmi slabé, ba nepatrné organizace křesťansko sociální strany, které tato jen k vůli přestýži udržuje /na př. Solnohrad, Sv. Štefan atd./*.“[43]

V polovici 20-tych rokov sa v KKSS utvorili dve platformy s protichodnými postojmi k otázke ďalšieho smerovania. Frakcia, vedená J. Lelleyom, usilujúca o určitú formu akomodácie s vládnymi stranami, sa dostala do konfliktu so skupinou, presadzujúcou

[39] V správe PR K, odoslanej Prezídiu Ministerstva vnútra v Prahe, je uvedené, že „*Zdejší úřad získal v poslední době několik důvěrných správ o zákulisním životě oposičních stran na Slovensku ... Mezi stranami: maď. křest. sociální, komunistickou a slovenskou ludovou existuje provisorní ujednání toho obsahu: Dojde-li v Československé republice z jakéhokoliv důvodu k rozpuštění strany komunistické, vstoupí jedna polovice v této straně organizovaných lidí do strany ludové, druhá do maďarské strany křesťansko-sociální ... Účelem této akce jest všemi silami a prostředky pracovat nepřetržitě na odtržení Slovenska od republiky Československé. Toto ujednání je prý podepsáno: za stranu maď. křest. sociální Drem. Fleischmanem, Körmendy-Ékesem a Schusterem, za komunisty: Tausikem a Gašparikem, za Podk. Rus Drem. Gátim, za ludovou stranu: Hlinkou a ještě jedním zástupcem strany ... Dodatečně vyšlo najevo, že základní popud k onomu ujednání o společnem postupu stran maď. křest. sociální, ludové a komunistické vyšel prý od biskupa Fischer-Colbrie ... Při tom trvá ale mezi těmito stranami vzájemný závazek, že se nesmí agitovati mezi příslušníky stran, t. j. komunisté nesmí na př. přemlouvati maď. křest. sociála nebo ludáka ke vstupu do komunistické strany. ´Contrablock´ je odhodlán podniknout vše, aby koalice státotvorních stran byla svržena. Mocí majority hlasů, kterou na Slovensku má, doufá strhnouti moc na sebe a provésti autonomii Slovenska ... Koalované strany Slovenska mají zatím se chovati tak, jako by mezi nimi onoho ujednání nebylo*.“ ŠA K, f. PR K, k. 12, č. 16464/24 prez. Predmet: *Opoziční strany na Slovensku – správa. 25. prosince 1924.*

[40] ŠA K, f. KŽ, k. 68, č. 2730/25 prez. Predmet: *Křesťansko sociální strana na Slovensku – správa povšechná. . března 1925.*

[41] Tamže.

[42] Tamže.

[43] Tamže.

negativistický smer.[44] Rozkol v KKSS sarkasticky komentoval denník Republikánskej strany *Slovenská politika*.[45] Ku konfliktu bola nútená zaujať stanovisko i *Vôľa ľudu.* Redakcia podporovala J. Lelleya a akcentovala jeho zásluhy o výstavbu strany „*Je pravdou, že Dr. Lelley tak gigantickú vykonal doteraz prácu ohľadom rozširovania a upevňovania strany – že tak nesmiernej položil za ňu obety majetku i zdravia, že jemu podobnému príkladu v strane nebolo, ani nebude. I to je neodškriepiteľnou pravdou, že Dr. Lelley so svojou gardou reprezentuje v strane nielen uplatnenie prísno kresťanského ducha, lež tomuto duchu aj zodpovedajúcu zásadu potreby bratského spolunažívania Slovákov s Maďarmi*."[46]

Zápas o politickú orientáciu KKSS evidovalo i Policajné riaditeľstvo v Košiciach - „*Jest dnes již jisto, že se západoslovenské křesť. sociální opozici (Dr. Jaloniczki, Palkovich etc.) podařilo získat východoslovenské křesť sociály pro myšlenku jednotné fronty proti Lelleyovcům, pracujícím prý demagogickými prostředky ... Dále jest jisto, že se Szent-Iványimu a Flachbartovi*[47] *podařilo získat tytež východoslovenské křesť. sociály pro ideu ´Jednotné maďarské strany´. Tato strana nebude dle ujednané dohody založena hned; předcházeti ma zúčtování s Lelleyovci, kteří mají býti na nejbližším zemském sjezdu strany, pořádaném začátkem května t. r., ze strany vyloučeni*."[48] Situácii v KKSS sú venované i správy Policejného riaditeľstva v Košiciach z apríla 1925 - „*Nálada ve zdejší straně křesťansko sociální je v posledních dnech neobyčejně stísněna ... Zatím co se vůdcové chystají zúčtovati s Lelleyovci, vyvíjejí tito vehementně podryvnou činnost v řadách křesť. soc. dělnictva košického. Účinky této činnosti byly patrny na poslední všeodborové schůzi křesť. soc. dělnictva, která byla 23. t. m. Zatím co se k takovým schůzím dostavovalo dosud přes 400 dělníků, sešlo se jich tentokráte jen asi 130*[49]*...Boj opozice s Lelleyem nabývá stále ostřejších forem a širšího okruhu, jak svědčí zejména provolání kněžských členů oposičního tábora, uveřejněného v časopise ´A Nép´ ze dne 19. dubna 1925 a otevřený list poslance Körmendy Ékese, otištěný dne 28.IV t.r. zdejším ´Kassai Napló´, jimž je Lelley vyzýván, aby v zájmu jednotnosti strany se vzdal předsednictví.*"[50]

---

[44] MAREK, Pavel, ref. 6, str. 3.

[45] „*V domácej politike Maďarov zúri divoký boj, ktorý v týchto dňoch prepukol s celou zúrivosťou. Orgány občianskych strán maďarských len sa hemžia výzvami, ohlasmi, otvorenými listami, v ktorých vodcovia maďarských kresťanských sociálov vyhadzujú sa navzájom zo strany, vyčítajú si hriechy a finančné neporiadky vo vedení strany a hádžu si na hlavy v mene maďarstva a kresťanstva kliatby najhrubšieho druhu.*" Slovenská politika, 31.III.1925. *Medzi našimi susedmi.*

[46] Tamže.

[47] József Szent-Ivány bol čelným predstaviteľom Maďarskej národnej strany, Arnošt Flachbart predsedom kancelárie združených opozičných strán.

[48] ŠA K. f. KŽ, k. 68, č. 4993/25 prez. Predmet: *Křesťansko-sociální strana na Slovensku – situační správa. 23. dubna 1925.*

[49] ŠA K, f. KŽ, k. 262, č. 5129/25 prez. Predmet: *Křesťansko-sociální strana – situační správa. 25. dubna 1925.*

[50] ŠA K, f. KŽ, k. 262, b. č. Predmet: *Měsíční správa za duben 1925.*

Spor, ktorý prerástol do otvorenej roztržky, pútal pozornosť tlače. Začiatkom apríla referoval o kríze v KKSS *Slovenský denník*.[51] Rozkol podnietil kritiku *Vôle ľudu* –

„*K poľutovania hodnému ostriu došla polemika dvoch sebe protivných skupín v strane ... Ústne, tak ako i písomné urážky jednej skupiny, tak ako i druhej, sú hodné najprísnejšieho odsúdenia. Odsúdiť je nutné celú kampaň tým viac, že pre kŕčovitú neústupnosť sebe voči postavených oboch oproti stojacích skupín, takmer v neukojiteľnú nenávisť prechádza zápas – ku väčšej radosti tých, ktorým leží na srdci porážka práporu Kresťanskej Sociálnej Strany*."[52]

S neskrývaným zadosťučinením komentoval porážku Lelleovho smeru, ku ktorej došlo na zasadnutí výkonného výboru KKSS 16. mája 1925, *Slovák* - „*Lelley je jeden z tých Slovákov, ktorí z konjunktúry pridali sa k Maďarom pred prevratom a chceli byť patrónmi Maďarov i po prevrate. To sa mu ale nepodarilo, po 6 ročnom panovaní v čele tejto strany padá, porazený súc 99 perc. väčšinou. Zo 105 hlasov jedine dvaja sa našli, ktorí odovzdali naň svoje hlasy."* [53] Ako úplný krach Lelleyovho smeru v strane hodnotilo rozhodnutie výkonného výboru KKSS tiež Policajné riaditeľstvo v Košiciach - "*Na schůzi představenstva strany dne 16. t. m. v Bratislavě přišli odpůrcové Lelleyovy dobře připraveni ... Tvrzení, že Lelley jest koupen vládou československou, které bylo v poslední době hozeno do veřejnosti, zapůsobilo nejúčinněji; Lelleyho opustili i ti, s nimiž zcela určitě počítal*."[54] *Slovák* nevylučoval možnosť rozštiepenia KKSS - „*Po rozhodnutí predstavenstva kresť. sociálnej strany o prijatí demisie Lelleyovej, zúri boj v kresťansko sociálnom tábore ďalej ... Lelley – ktorý nevypustil z rúk svojich ani jeden úradný časopis na západe (Népakarat a Vôľa ľudu) – útočí teraz na stranu, že vraj je to boj západu a východu a priznává, že východný smer nateraz zvíťazil. Lelleyovi priatelia podali teraz odvolanie proti demisii a tak dostane sa celá záležitosť na pretras ešte pred kongresom strany*."[55] Elaborát Policajného riaditeľstva v Košiciach hodnotil politickú situáciu KKSS za obdobie 2. máj – 7. jún 1925 z viacerých dôvodov pesimisticky „… *roztržka působila na stranu velmi destruktivně. Současně utrpěla strana tato těžkou ránu úmrtím košického biskupa Fischera-Colbrieho, který, jak u příležitosti jeho úmrtí říšsko-maďarský tisk nepokrytě prozrazoval, byl zdejšímu maďarskému křesť. sociálnímu hnutí vším ... Další ránu utrpěla strana odchodem poslance Körmendyho-Ékese*

[51] „*Kríza v maďarskej kresťansko-sociálnej strane trvá ďalej a stáva sa veľmi nebezpečná pre predsedu Lelleya a celé vodcovstvo strany. Kresťansko-sociálne organizácie rad-radom hlasujú nedôveru Lelleymu a jeho priateľom. Posledne odhlasovali Maďari v Košiciach dôveru tým členom strany, ktorých Lelley dal vylúčiť a žiadajú zvolať ústredný výkonný výbor strany*." Slovenský denník, 4.IV.1925. *Kríza medzi Maďarmi*.
[52] Vôľa ľudu, 10. V. 1925. *K sporu Kresťansko Sociálnej Strany*.
[53] Slovák, 19. V. 1925. *Po Lelleyho páde*.
[54] ŠA K, f. KŽ, k. 68, č. 6152/25 prez. Predmet: *Křesťanští sociálové v Košicích – situační správa. 20. května 1925.*
[55] Slovák, 24. V. 1925. *Bitka v maďarskej opozícii.*

do Maďarska, který odejel, nevyčkav ani rozhodnutí volebního soudu, patrně z obavy před uvězněním nebo aspoň vyhoštěním."[56] Podľa denníka Československej sociálno demokratickej strany, *Robotníckych novín,* rozhodujúci vplyv v strane pripadne predsedovi Maďarskej ligy pre Spoločnosť národov, G. Szülővi.[57]

O pokračujúcom zápase medzi G. Lelleyom a novým vedením KKSS, informovalo Policajné riaditeľstvo v Košiciach v správe odoslanej MPS 17. júla 1925 - „*Poslední týdny maďarské křesťansko sociální strany uplynuly opětně ve znamení těžké krize. Nelze popříti protiofensivu Lelley-ovců, kterou s velkou energii započali na západním Slovensku, jakož i okolnost, že v jednotlivých místech, jako ku příkladu v Dunajské Středě, Parkáni a Somorja,[58] docílili značných úspěchů. V Bratislavě jsou veškeré spolky a organizace v rukou Lelley-ovců*."[59]

V boji o post predsedu KKSS definitivně zvíťazil G. Szüllő. Výkonný výbor strany ho zvolil 25. augusta 1925. *Vôľa ľudu*, periodikum presadzujúce líniu J. Lelleya v KKSS, reagovala negatívne - „*Zvolenie nového predsedu malo sa stať zárukou svätého pokoja a úplného zbratania dvoch – oproti sebe naladených frakcií, ktorých hašterenie doteraz priviedlo stranu takmer k úplnému rozkladu. Pozdáva sa však, že márne boli výhľady a nádeje k pokoju. Tí, ktorým, čo sprisahaným nepriateľom – záleží na rozklade kresťanstva – budú mať nevýslovnú radosť z toho, že nieto v strane úplnej zhody. Prečo nie je žiadanej zhody? Preto, lebo silná frakcia strany – tak rečení párkanisti – v osobe pána Geyzu Szüllő nevidia toho muža, ktorý by bol zárukou, že kresťanská sociálna strana nedôjde pod vplyv smeru, ktorý je kresťanstvu menej priaznivý*."[60] *Vôľa ľudu* pranierovala vývoj pomerov v strane aj z dôvodu oslabenia kresťanského charakteru KKSS. Týždenník kritizoval rast

[56] ŠA K, f. PR, k. 8. b. č. Predmet: *Situační správa za druhý čtvrtletí 1925.*
[57] *Robotnícke noviny*, tradične kritické k maďarským opozičným stranám, neopomenuli uviesť, že „*Hrdinom a víťazom celej trmy-vrmy, odohrávajúcej sa v posledných mesiacoch v maďarsko kresťansko sociálnej strane, je akiste bývalý župan Gejza Szűllö, ktorý sa stal predsedom maďarskej ligy pre Spoločnosť národov ... Maďarská liga pre Spoločnosť národov má byť inštitúciou, ktorá má fabrikovať žaloby a rôzne sťažnosti o utláčaní maďarskej menšiny. Bude v stálom kontakte s Pešťou, odkiaľ bude dostávať vlastne pulz celej činnosti*." Robotnícke noviny, 5. VI. 1925. *K zrúteniu jednotnej fronty maď. strán opozičných.*
[58] Štúrovo; Šamorín.
[59] ŠA K, f. KŽ, k. 68, č. 8436/25 prez. Predmet: *Křesťansko sociální strana – situační správa.*
[60] Vôľa ľudu, 30. VIII. 1925. *Geyza Szüllő krajinským prezidentom Kresť. sociálnej strany.*

vplyvu liberálov a slobodomurárov v strane.[61] Na údajný vplyv slobodomurárov, kalvínov a židov v KKSS poukazoval i rival kresťanských socialistov, *Slovák*.[62]

Zmeny vo vedení strany potvrdzovala i správa PR v Košiciach z 22. septembra 1925, podľa ktorej „*Z Košíc do Bratislavy vyslání funkcionáři křesťansko sociální strany: Böm a Schuzster, během posledních čtyř neděl důkladně zeslabili tábor Lelleyovců. Košická kancelář křesťansko sociální strany dostává denně příznivější zprávy o postupu proti Lelleyovi na západě a panuje zde odůvodněná naděje, že z disidentů nezbude než nepatrná a neškodná politická frakce*.“[63] Správa zároveň poukázala na nebezpečenstvo, ktoré hrozilo KKSS zo strany Slovenskej ľudovej strany - „*Obávaným politickým rivalem zůstává pro stranu strana ludová, která v příštích volbách rozhodě získá na úkor strany křesť. sociální hlavně členstvo tak zvaného slovenského oddělení této strany, s čím i vedoucí činitele křesť. sociální strany počítají a snad jen s ohledem na nynější vzájemný poměr obou těchto opozičních stran trpně postupu ludové strany přihlíží*.“[64]

Katastrofický scenár budúcnosti KKSS načrtla republikánska *Slovenská politika*. Denník predpokladal úplnú dezintegráciu, ako dôsledok osobných sporov vo vedení strany.[65] Rozpory a možné rozštiepenie KKSS boli tiež predmetom správy PR K za tretí štvrťrok 1925 - „*Strana se rozdělovala na západní a východní část. Listy obou frakcí ostře proti sobě útočily, poměry se zhoršovaly tak, že byla k očekávání úplná roztržka. K této také došlo na bratislavské konferenci, kterou svolali Lelleyovci na den 27. září t. r. jako na vzdor*

[61] KKSS sa údajne stala obeťou skrytého útoku na kresťanskú orientáciu strany - „*Už niekoľko mesiacov badáme, že v našej strane nejaká ´tajná ruka´ chce vplývať na našu kresťanskú politiku a rada by ju chcela do svojich pazúrov dostať. My to už dávno pozorujeme a – za túto dobu – presvedčili sme sa, že je to ruka: liberálna, slobodo-murárska, protikresťanská. Cieľom týchto pánov nie je iné, ako – najsamprv – so sladkými pilulami – v ktorých je ale otrava – omámiť kňazstvo a potom už voľne, nohami šliapať naše najsvätejšie : našu vieru.* Vôľa ľudu, 20. IX. 1925. *Podkopná práca liberálov a slobodných murárov.*

[62] *Slovák* označil čelných predstaviteľov maďarských politických strán ako slobodmurárov. Napr J. Lelley bol členom slobodmurárskej lóže *Eötvös* a poslanec za KKSS, Kortláth členom lóže *Kárpát*. Rozhodujúci vplyv mali podľa *Slováka* slobodomurári tiež v maďarskej tlači a teda „*Ako vidno, nieto ani najmenšej nádeje, žeby práca presvedčených katolíkov a katolíckych kňazov v maďarských stranách mohla počítať na hojný, dobrý úspech, lebo vedúce ruky v maď. stranách sú slobodomurárske, židovské a kalvínske ...*“ *Slovák*, 27.VII.1924. *Politika maďarskej menšiny na Slovensku*. Tvrdenie, že existuje protiklad medzi maďarskými katolíkmi a vedením politických strán zastupujúcich maďarskú komunitu, viedlo redakciu *Slováka* k vyjadreniu, že Slovenská ľudová strana síce chce, ***„... aby maďarská opozícia bola zorganizovaná a zorganizovaná v svojej strane by mala svojich rozumných vodcov a aby bola vnesená do maďarskej opozície vláda ľudu a demokratické vedenie ...*** *Maďarský katolícky ľud vydať na pospas slobodomurárskym agentom ale* ***nedovolíme****, lebo ak by sa malo toto stať, vtedy – presvedčení sme – menšie nebezpečenstvo hrozí maďarskému ľudu, keď sa pripojí k ľudovej strane, ako by mal byť hračkou v rukách pančechistickej vlády*.“ Slovák, 31.VII.1924. *Kráľovskí umelci v maďarských stranách.* (Zvýraznené časti v texte).

[63] ŠA K, f. KŽ, k. 93, č. 11372/25 prez. Predmet: *Křesťansko sociální strana – činnost*.

[64] Tamže.

[65] „*Už sme viackrát poukázali na rozvrat, ktorý panuje v strane maď. kresť. socialistov a ktorý nadobúda stále väčšieho okruhu, takže sa zdá byť celkom istým, že strana práve pred voľbami rozpadne sa na úplne drobné frakcie, vedené niekoľkými ctižiadostivými »vodcami« ... Nový predseda Szüllö po svojom nastúpení vylúčil zo strany najsilnejších prívržencov Lelleyho ...*“ Slovenská politika, 18. IX. 1925. *Úplný rozklad v strane maď. kresťanských socialistov.* (Zvýraznené v texte).

konferenci košické, a kde se také usnesli již předem zamítnouti veškerá usnesení košického křídla a vystoupiti samostatně již do nejbližších voleb.“[66] Podľa informácií PR K, v Košiciach „*Průběh kongresu byl naprosto klidný, ježto frakce Lelleyova nebyla zastoupěna*.“[67] Autor správy pokladal za potrebné uviesť, že „*... skoro veškeří řečníci nápadně zdůrazňovali lojalitu strany vůči Československému státu*.“[68]

V súvislosti s blížiacimi sa voľbami do Národného zhromaždenia došlo k pokusom o utvorenie jednotnej platformy maďarských strán. Úsilie o jednotu inicioval predseda Maďarskej maloroľníckej strany,[69] J. Szent-Ivány, počas zasadnutia Spoločného výboru spojených opozičních strán na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, 5. októbra 1925. Policajné riaditeľstvo v Košiciach, v správe županovi Jurajovi Slávikovi, informovalo o jednotlivých aspektoch rokovania. V dokumente je uvedené, že návrh J. Szent-Iványho vybudovať jednotnú stranu neuspel, keďže už na kongrese KKSS v Košiciach G. Szüllő možnosť zlúčenia explicitne odmietol. J. Szent-Ivány následne žiadal o „*... blahovolnou kooperaci křesť. sociálů a společný postup při volbách ...“* Aj táto požiadavka údajne „*... narazila u křesť. sociálů na určitý odpor. Debata byla bouřlivá a ke konečnému rozhodnutí se nepřišlo“*[70] Účastníci zasadnutia delegovali G. Szüllőa a A. Flachbarta do funkcií zástupcov maďarskej minority na pripravovanej konferencii „Ligy pre ochranu menšín“ v Ženeve a uzhodli sa na vypracovaní memoranda, ktoré malo byť predložené prezidentovi T. G. Masarykovi a ministerskému predsedovi A. Švehlovi. Autor správy konštatoval, že „*Vůdčí komise sdružených opositních stran především zjistila, že Košický kongres dle instrukcí daných ústřední kanceláří se úplně zdařil ... že byla řeč o účasti křesť. sociální strany v jednotné maďarské frontě ... Na druhé straně bylo zase zapotřebí uklidniti kněze a přesvědčené katolíky, kteří se v jednotné straně obávají liberálních vlivů a to se také v nejplnejší míře podařilo*.“[71]

Problémom pre KKSS bola rastúca popularita Maďarskej národnej strany. Podľa hlásenia PR K Župnému úradu v Košiciach zo začiatku novembra 1925, Szent-Iványho vplyv na východnom Slovensku sa upevňoval – „*V maďarských kruzích nalézá Szent-Ivány dosti přívrženců a v Zemplíne i Abauji postavily se po bok Szent-Iványmu celé obce, které byly před*

[66] ŠA K, f. KŽ, k. 93, č. 11757/25 prez. Predmet: *Křesťansko sociální strana – činnost*.
[67] ŠA K, f. KŽ, k. 94, č. 12073/25 prez. Predmet *Zemský zjezd křesť. sociální strany v Košicích, dne 4. X. 1925.*
[68] Tamže.
[69] Na kongrese v Nových zámkoch 18. októbra 1925, bola premenovaná na Maďarsku národnú stranu. LIPTÁK, ref. 1, s. 164.
[70] ŠA K, f. KŽ, k. 94, č. 12155/25 prez. Predmet: *Mezistranná vůdčí komise sdružených opositních stran – schůze dne 5.X.1925 v Košicích.*
[71] Tamže.

tím křesťansko sociální.“[72] Szent-Iványho úspech bol pripisovaný aj podpore, ktorú mu poskytovala maďarská minoritná tlač - „*Pro Szent-Iványho pracují 3 největší maďarské časopisy ´Prágai Magyar Hírlap´, ´Magyar Ujság´a ´Kassai Napló´, kdežto křesťanští socialisté, kterým stál k dispozici pouze nepatrný týdenník ´A Nép´, ještě i tento během vyjednávaní neutralizovali*.“[73]

V roku 1925 bol charakter aktivít maďarských politických strán v rastúcej miere ovplyvňovaný prípravami na voľby do Národného zhromaždenia. Už v januári 1925 Okresný úrad v Moldave, hodnotiac politické a spoločenské pomery v okrese, informoval že „*Kresť. soc. strana v medziach zákonných predpisov stále zosilňuje agitáciu medzi ľudom. Dôverné porady koná skoro v každej dedine v istých intervaloch ... a tak sa zdá, že pracujú s dosť dobrým výsledkom. K tomu výsledku veľmi im pomáha tá okolnosť, že hlavne v daňových veciach dávajú ozaj zrelé rady a všelijaké písomné podávania na úrady vystavujú úplne zdarma svojím straníkom na preukázanie členskej legitimácie*.“[74] Záujem štátnych orgánov o priebeh kampane KKSS indikuje obežník Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska - „*Z dôverného prameňa bolo sem oznámené, že kresťansko sociálna strana na Slovensku robí usilovné prípravy k voľbám do Národného zhromaždenia. Za týmto účelom rozdelila okresy na niekoľko obvodov podľa rozlohy a pre každý obvod ustanovila istú svoju vedúcu osobu za kandidáta. Každému kandidátovi bolo uložené vopred spracovať pridelenú mu obec a pripraviť pôdu k voľbám. Tamojší úrad sa žiada, aby prípadné pozorovania v tamojšom obvode pôsobnosti sem láskavo ihneď oznámil.*“[75]

Prognózy volebných výsledkov, očakávaných predstaviteľmi KKSS, na základe informácií získaných „*dôvernou cestou“,* zhrnulo policajné riaditeľstvo v správe MPS z 14. augusta 1925 - „*Strana očekává, že v poměru k posledním volbám do župních velitelstev,*[76] *dostane při budoucích volbách do N. S. 35 – 50% více hlasů. Křesť. soc. strana zcela jistě počítá na 65-70 000 hlasů v košické velžupě. Krise západního křídla nezpůsobila na východě žádné zeslabení, organizace neochvějně vytrvávající při košickém okresu. Každý pokus Lelleyovců o rozbití strany, jakž i sem zaslané letáky, časopisy, zůstaly bez účinku. Poslední výborová schůze strany s uspokojením konstatovala, že východní okres zůstal úplně intaktní od podkopné práce rozbíječů strany na západě a zcela klidně hledí vstříc volbám*.“[77] Podľa

[72] ŠA K, f. KŽ, k. 99, č. 13189/25 prez. Predmet: *Křesťansko-sociální strana – činnost. 3. listopadu 1925*.
[73] Tamže.
[74] ŠA K, f. KŽ, k. 261, č. 1217/24 prez. Predmet: *Situačná správa mesačná. 1. januára 1925.*
[75] ŠA K, f. KŽ, k. 34, č. 628/24 adm. rev. Predmet: *Prípravy kresť. soc. strany na Slovensku do volieb N. S. 25. februára 1924.*
[76] Župných zastupiteľstiev.
[77] ŠA K, f. KŽ, k. 90, č. 9609/25 prez. Predmet: *Předvolební situace křesť. soc. strany na východním Slovensku. 14. srpna 1925.*

uvedeného dokumentu, pokusy KKSS o volebnú spoluprácu s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou (HSĽS)[78] skončili neúspechom.[79] Augustín Petrášek, predseda slovenskej sekcie KKSS, sa k pokusu o spoluprácu vyjadril v periodiku *Vôľa ľudu* - „*Myšlienka politického spolu účinkovania s ľudovou stranou, nie je nová. Hľadali sme k tomuto spôsob, formu, už pred rokmi a hľadali to isté aj z druhej strany ... Na tomto základe ja, nie ako predseda slovenského oddielu, ale ako privátna osoba, som sa obrátil na jedného ľudáckeho – mne dobre známeho – duchovného, požiadajúc ho k rozhovoru v tejto záležitosti ... rozhovor žiaden pozitívny výsledok nepriniesol ... Mojim cieľom nebolo iné, ako utvorenie spoločnej fronty starousadlých obyvateľov, najmä katolíkov, oproti pražskému imperializmu a husitizmu*.“[80] Na odmietnutie spolupráce reagovala *Vôľa ľudu* kritikou Hlinkovej slovenskej ľudovej strany - „*Ťažká leží vina vedúcich strany na svedomí: že v otázkach do života tak veľmi zasahujúcich, spolupráce iných občanov Slovenska – mimo Slovákov – po svojom boku mať nechcú.“*[81] Týždenník zároveň uverejnil proklamáciu, ohlasujúcu rozhodnutie odštiepenej frakcie KKSS ísť do volieb samostatne - *„Kresťanská Sociálna Strana Západného Slovenska so separátnou (osobitnou) kandidátnou listinou púšťajúc sa do volebného zápasu, zdôrazňuje pred širokou verejnosťou voličov, že inak nemohla učiniť z jednoduchej tej príčiny, lebo program strany nevidí zabezpečený v rukách tých pánov, ktorí nateraz k sebe strhli moc a vládu v strane kresťansko-sociálnej*.“[82]

Pár dní pred voľbami odoslalo Policajné riaditeľstvo v Košiciach miestnemu župnému úradu správu o pomere KKSS k Maďarskej národnej strane a volebných vyhliadkach oboch strán - „*Agitaci volební vede Křesť. soc. strana, ne ani tak proti vládě, jako proti Maďarské straně národní a jejímu představiteli Szent-Iványimu, kterému nemůže přijít na jméno ... Maďarská strana národní nezůstává ovšem křesť. socialistům ničeho dlužna a mezi tím, co tito se rozčilují, využívá dané situace a převádí pokrokovější členstvo na svou stranu ... Následkem těchto bojů a vystoupení Maďarské strany národní vůbec, je pozice křesť. soc. velmi otřesena a v zasvěcených kruzích se usuzuje, že maďarští křesťanští socialisté obdrží*

[78] V roku 1925 došlo k premenovaniu Slovenskej ľudovej strany na Hlinkova slovenská ľudová strana.
[79] Pokus o spoluprácu údajne stroskotal na nesplniteľných podmienkach, postulovaných HSĽS - „*Faktem jest, že předák slovenského oddělení (KKSS) Petrášek pokoušel se utvořiti s Hlinkovci kooperaci, ale Hlinka položil takové podmínky, které bylo nemožno splniti. Tak k. př. žádal, aby strana ve zvolenském, báňsko-bystřickém, kermečském, liptovském, spišském a zemplínském volebním okresu nesestavovala samostatnou kandidátku. Táto podmínka by stranu zabila a proto Petráškovi dali pokyn, aby porady přerušil. Výbor strany a předsednická rada zaujala pak stanovisko, že vůči Hlinkovcům třeba se postaviti na právě takové intransitní stanovisko, jako oproti vládním stranám*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 90, č. 9609/25 prez. Predmet*: Předvolební situace křesť. soc. strany na východním Slovensku. 14. srpna 1925.*
[80] Vôľa ľudu, 16. VIII. 1925. *Jedna novšia zrada ...*
[81] Vôľa ľudu, 1. XI. 1925. *Ľudová strana.*
[82] Tamže. *Proklamácia*.

v těchto volbách nanejvýše mandáty dva, naproti tomu národní strana maďarská mandáty čtyři."[83]

Napriek odštiepeniu Lelleyovho krídla a ostrému predvolebnému boju s Maďarskou národnou stranou, volebný úspech KKSS prekročil očakávanie. Vo voľbách do poslaneckej snemovne strana získala 98 383 hlasov (1.39% všetkých odovzdaných hlasov) a štyri poslanecké kresla.[84]

Lelleyova skupina, ktorá kandidovala pod názvom Západoslovenská kresťansko-sociálna strana (ZKSS), získala 17 285 hlasov vo voľbách do poslaneckej snemovne a 17 521 hlasov do senátu, čo nestačilo na získanie mandátu ani v jednej z komôr Národného zhromaždenia. Volebný neúspech ZKSS viedol prakticky k zániku strany v roku 1926.[85]

Možnou nevýhodou v zápase o politický vplyv v rámci maďarskej komunity na Slovensku bola pre KKSS podpora, ktorú údajne dostávala Maďarská národná strana z Maďarska.[86]

Priebeh volieb na západnom Slovensku, vrátane postavenia maďarských minoritných strán, hodnotilo Prezídium župného úradu v Bratislave - „*Činnosť strán bezprostredne pred voľbami vyznačovala sa početnými schôdzami, ostrým žurnalistickým bojom a intenzívnou plagátovou a letákovou akciou ... mnohí rečníci strán ľudovej a komunistickej ako aj maďarských strán opozičných, dali sa zviesť k ostrému útočeniu proti štátu a proti stávajúcim pomerom a bolo preto v 206 prípadoch zahájené trestné pokračovanie*."[87] V správe je konštatované, že v dôsledku ťažkej hospodárskej situácie, nezamestnanosti a obmedzeniu možnosti cestovať za prácou do Maďarska, vzrástla nespokojnosť obyvateľstva, čo sa odrazilo i na volebných výsledkoch.[88] Zápas medzi KKSS a ZKSS hodnotil autor správy ako

[83] ŠA K, f. KŽ, k. 100, č. 13771/25 prez. Predmet: *Maďarská křesť. social. strana socialistů – činnost. 11. listopadu 1925.*

[84] Československá statistika – svazek 31 Řada I. (Volby sešit 2.) Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925. Praha 1926. Tab. č. 2, s. 9. Vo voľbách do senátu KKSS získala 85 777 hlasov a jeden mandát.

[85] MAREK, Pavel, ref. 6, s. 929.

[86] Podpora Budapešti je reflektovaná v hlásení Policajného riaditeľstva v Košiciach županovi J. Slávikovi, „... *poměrný neúspěch maďarské křesťansko sociální strany ve volbách do Národního shromáždení dlužno přičítati v první řadě nové orientaci maďarské vlády, která prý podporovala Maďarskou stranu národní a křesťanské socialisty nechala padnouti. Bethlen prý sám nahlédl, že menšinová politika v Československu nedá se nadále prováděti negačním způsobem a iredentou, jako dosud a schválil prý proto plány poslance Szent-Iványho, který prý před započetím své akce obrátil se do Budapešti o radu ... Mezi křesťanskými socialisty se mluví, že Maďarská národní strana dostala od maďarské vlády značné podpory na volební agitaci, kdežto křesťanští socialisté nedostali tentokráte ničeho ... Křesťanští socialisté žárlí na Maďarskou národní stranu a o nějaké spolupráci obou nedá se prý vůbec mluviti. Mezi oběma rozprostírá se hluboká propast, která je neustále výpady křesťanských socialistů, zvláště proti Pragai Magyar Hírlapu, který se úplně přiklonil k Maďarské národní straně, rozšiřována*." ŠA K, f. KŽ, k. 99, č. 14439/25 prez. Predmet: *Maďarská křesťansko sociální strana – činnost. 27. listopad 1925.*

[87] SNA B, f. PR B, k. 750. č. 700 prez. 1926. Predmet*: Pravidelná situačná správa zo župy bratislavskej za štvrtý štvrťrok.*

[88] „*Nedá sa popierať, že voľby aj v bratislavskej župe vyzneli opozične ... Ako príčiny vzrastu opozičnej nálady v obyvateľstve župy, udávajú sa hlavne ťažkosti rázu hospodárskeho. Podľa súhlasných správ okresných*

úplne víťazstvo Krajinskej kresťansko-socialistickej strany - „*U maďarskej kresťansko-sociálnej strany priniesli voľby definitívne zlikvidovanie smeru bývalého predsedu strany Dr. Lelleyiho, ktorý po volebnom neúspechu prehlásil, že sa vzdáva ďalšej verejnej činnosti. Týmto prehlásením prestala západná skupina kresťansko-sociálnej strany vlastne existovať a o doterajších prívržencov tejto frakcie začali sa zaujímať iné politické strany*."[89]

V prvých mesiacoch roku 1926 došlo podľa Policajného riaditeľstva v Košiciach k určitému útlmu aktivít KKSS na východnom Slovensku, vnímaných najmä ako dôsledok úmrtia košického biskupa Fischer-Colbrie.[90] PR K informovalo tiež o úsilí KKSS čeliť strate voličov, ktorých získavala Maďarská národná strana a HSĽS.[91]

V tom období KKSS zorganizovala viacero verejných zhromaždení, venovaných kritike hospodárskej situácie, daňovej politike vlády, priebehu pozemkovej reformy a prílivu českých zamestnancov na Slovensko.[92] Ako indikuje obežník odoslaný MPS Župnému úradu v Košiciach, KKSS sa pokúšala o organizovanú formu protestu proti daniam a forme realizácie pozemkovej reformy - „*Podľa tunajších informácií rozoslalo ústredie kresť. sociálnej strany a maďarskej strany všetkým obecným úradom v obciach s maďarským obyvateľstvom formuláre k uzneseniu obecných zastupiteľstiev na proteste proti daniam, ďalej o novom usporiadaní vojnových pôžičiek a proti spôsobu doterajšieho prevádzania*

náčelníkov, sú všetky vrstvy ľudu s poprevratovými pomermi nespokojné. Továrne sa zatvárajú a robotníctvo, ktoré prv žilo viac menej spokojne na jednom mieste, túla sa, marne hľadajúc prácu ... Tiež zemedelské robotníctvo stratilo rozdelením Maďarska príležitosť k práci, ktorú menovite o žatve na dolnej zemi uhorskej nachádzalo." Tamže.

[89] Tamže.

[90] „*V řadach maďarského kněžstva košické dieceze je pozorovati když ne převrat v přesvědčení, pak aspoň velmi značnou ochablost v politické činnosti ve směru křesťansko-sociálním a lidé, kteří se ještě před volbami značnou měrou exponovali, nyní se aspoň na veřejnosti politické činnosti strání. V tomto případe vliv nového košického biskupa Čárského je nesporný. Nyní je také zřetelné, že biskupský palác ještě za života biskupa Dra. Fischer-Colbrie byl baštou křesťanských socialistů, kde kanovník Barnabáš Tost nalézal ve svých politických aspiracích v představeném duchovních římsko-katolických mocnou oporu.*" ŠA K, f. KŽ, k. 115, č. 1830/26 prez. Predmet: *Maďarská křesťansko sociální strana - činnost. 4. února 1926.*

[91] „*Nehledě na vnitřní rozpory, které byly po volbách jakž takž odstraněny, ačkoliv ne úplně zlikvidovány, bylo se křesťanským socialistům v maďarských obcích brániti proti rozmachu strany maďarské národní a v obcích se slovenským obyvatelstvem proti slovenské ludové straně, kteréžto na její úkor přebrali celé řady členstva do svých řad ... Proti Hlinkovcům zahájila hlavně prostřednictvím košického denníku ´Kassai Ujságu´ ostrou kampaň, snažíc se využitkovati vyjednávání ludaků s vládou ... Konečně vůdcové křesťanských socialistů nahlédli, že bez pomoci Maďarské strany národní jejich pozice jsou naprosto neudržitelné a začali vyjednáváti se Szent-Iványm, který na nátlak německých křesťanských socialistů a Budapešti, dal zvoliti za tím účelem na konferenci dne 14. března t. r. v Rimavské Sobotě konané, zvláštní komisi .*" ŠA K, f. KŽ, k. 115, č. 4299/26 prez. Predmet: *Maďarská křesťansko sociální strana - činnost. 18. března 1926.*

[92] Napr. podľa zápisu zástupcu policajného úradu, na zhromaždení v Borši „*Reč rečníka smerovala hlavne k tomu, aby presvedčil prítomných, že Maďari v republike v biede žijú následkom vysokých daní, zatvorenia hraníc a nespravodlivo prevedenej pozemkovej reformy, z ktorej len omrvinky ušli sa Maďarom: donášajú nám osadníkov a berú maďarskú pôdu z rúk Maďarov. Všetky odvetvia hosp. života hlivejú a blíži sa doba úplného ochudobnenie maďarského obyvateľstva*." ŠA K, f. KŽ, k. 138, b.č. Predmet: *Správa o priebehu zhromaždenia kresť. soc. strany, vydržiavaného dňa 13. mája 1926.*

pozemkovej reformy. O tom sa tamojší úrad upovedomuje, aby uznesenia a pojednávania, ktoré nepatria do kompetencie obcí, boli vylúčené."[93]

Protichodne hodnotilo Policajné riaditeľstvo v Košiciach postavenie KKSS v situačnej správe za II. štvrťrok 1926 - „*Maďarští křesťanští socialisté nezáhalejí a po několika měsících ztrnulosti vzchopili se v uplynulém čtvrtletí k čilejší práci a uspořádali hlavně u příležitosti oslav 250- letého výročí narození Františka Rakocziho, celou řadu veřejných schůzí v oblasti celého Slovenska, spojených se zájezdem svého vůdce Dr. Szüllőho, doprovázeneho štábem a poslanci i senátory ... Přesto pozice strany se nikterak nezlepšila, naopak členstva neustále ubývá, odborové organizace se rozpadávají a je jisté, že následkem postupu strany v otázce pevných zemědělských cel nastane značný odliv členstva, jehož velká část pozůstává z rolníctva, do Maďarské národní strany.*"[94]

Rozhodnutie predsedu Maďarskej národnej strany J. Szent-Iványho hlasovať za prijatie zákona o poľnohospodárskych clách, klasifikovalo vedenie KKSS ako zradu záujmov maďarskej komunity. Postup Szent-Iványho pranierovalo periodikum *Kassai Ujság*[95]- „*Až dosud jsme si mysleli, že oprávněnost k existenci strany Szent-Iványho byla daná příchylnosti k maďarské národní idei ... A nyní on sám, József Szent-Ivány, vůdce strany, zapírá obsah idei strany, když hlásá, že materielní zájem, materiélni myšlenka, touha po zbohatnutí, hledání obchodu, je důležitejší než-li idea, protože chudý člověk je otrhanec, na němž není možno budovati aktivitu národního sebevědomí, jasně zářicí palác maďarské rasy*."[96]

Predstavitelia KKSS odmietali podporu zavedeniu ciel aj z pragmatických dôvodov, ako opatreniu, ktoré neprinesie maďarskému obyvateľstvu žiadny úžitok.[97] Jedinú cestu k zlepšeniu pomerov na Slovensku videlo vedenie KKSS v dosiahnutí autonómie. Na okresnej porade KKSS, konanej v Nitre 26. septembra 1926, predseda strany G. Szüllő deklaroval autonómiu, ako nevyhnutný predpoklad pre konsolidáciu pomerov na Slovensku - „*My, členstvo kresťansko-sociálnej strany, úplne rovnakým bratským citom sa delíme na tri oddiely: na slovenský, maďarský a nemecký oddiel ... my správne účinkovať len vtedy vieme, keď následkom storočného spolužitia ... sami budeme riešiť náš osud. Myšlienka úplnej verejnoprávnej a administratívnej slovenskej autonómie je jediná možnosť, skrz ktorú by sme*

[93] ŠA K, f. KŽ, k. 133, č. 5390/26 prez. Predmet: *Protesty maďarských opozičných strán proti daniam a pozemkovej reforme. Bratislava, 31. května 1926.*
[94] ŠA K, f. KŽ, k. 263, č. 10487/25 prez. Predmet: *Situační správa za II. čtvrtletí. 1. července 1926.*
[95] Preklad článku je deponovaný ŠA K, f. KŽ, k. 110, b.č.
[96] Kassai Ujság, 10. VIII. 1926. *Katastrofální výroky Josefa Szent-Ivanyho o maďarské „národní myšlence."*
[97] Na zhromaždení KKSS v Nižnom Medzeve J. Fleischmann prehlásil „*... že kresť. soc. strana nehlasovala pre colný zákon, nakoľko s ním nič prospešného nemohlo sa docieliť pre zdanený ľud a zároveň taký zákon obťažuje styky s našim susedom s Maďarskom, s ktorým raz vyrovnať sa musí republika. Následkom colného zákona nejde do Maďarska ani vagón priemyselných výrobkov a takto trpíme aj my*." ŠA K, f. KŽ, k. 143, č. 10181/26 adm. Predmet*: Kresť. sociálna strana N. Medzev, konanie schôdzky dňa 26. septembra 1926.*

vedeli konsolidovať naše pomery.“[98] *A Nép*, v článku „*Velkolepý projev zemského křesťansko sociálniho svazu v Nitře*“, okrem iného citoval i kritiku G. Szüllőa, ktorý pranieroval údajne pohŕdavý postoj českých politických predstaviteľov k slovenskej kultúre a príliv českých zamestnancov na Slovensko - „*Cítím nutnost zdůraznit slovenskou kulturu proto, poněvadž všude na všech stranách se vynořily pověsti, že i vedoucí členové vlády zcela otevřeně tvrdí, že Slovensko a na Slovensku bydlící starousedlíci jsou zpátečníky, a že pouze česká kultura, česká civilizace jsou sto, aby vybudovaly z toho kraje moderní stát. Tímto chtějí omluvit fakt, že celou správu Slovenska a veškeré státní úřady naplnily elementy, které nepoutá k této zemi nic jiného, než že byli ministerským archem povýšení do vyšší platové třídy a kteří se domnívají – přes to že ničemu nerozumí – že dostali do rukou moc*.“[99] Policajné riaditeľstvo v Košiciach hodnotilo prejav G. Szüllőa ako nepriateľsky zahrotený voči Československej republike a českému národu - „*Poslanec Dr. Gejza Szüllő ... hrot záští obrátil výlučne proti všemu českému a Čechům. V kritice nynějších poměrů Národního shromáždění a zřízení republiky používal co nejostřejších výrazů a dal tímto způsobem na jevo, že jeho strana není pouze stranou opoziční, ale přímo neguje stát Československý, svalujíc naň, zvláště v menšinové politice, vinu nejtěžší a prohlašuje jej za utlačovatele menšin, jemuž není na celém světe rovna.“*[100] Dôkazom radikálne negatívneho postoja predsedu KKSS voči vládnej menšinovej politike bol podľa policajného riaditeľa K. Slavíčka aj prejav, ktorý G. Szüllö predniesol na schôdzi výkonného výboru KKSS v Košiciach 3. novembra 1926.[101]

PR K v správe za 4. štvrťrok 1926 sumarizovalo postup KKSS v jednoznačne negatívnych farbách - „*Maďarští křesťanští socialisté nejenže setrvávají houževnatě na svém původním politickém programu, ale snaží se působiti i na reálněji smýšlející stoupence Maďarské národní strany a udavati tón Maďarstvu jak na Slovensku, tak i v Podkarpatské Rusi – přirozeně ve smyslu negativní politiky vůči státu*.“[102] Ako nepriateľ ČSR bol opätovne hodnotený predseda KKSS G. Szüllő, „ *... který patrně následkem svého popředního postavení na menšinových konferencích vystupuje velmi sebevědomě a agresivně. Jeho řeči,*

[98] Vôľa ľudu, 3. X. 1926. *Veľká okresná porada v Nitre.*
[99] A Nép, 3. X. 1926. Preklad článku do českého jazyka je deponovaný v ŠA K, f. KŽ, k. 115, č. 17458/26 prez. Predmet: *Maďarská křesťansko sociální strana – činnost. 7 . října 1926.*
[100] Tamže.
[101] „*S klidným svědomím můžeme konstatovati,, že zde jsou národní křivdy větší, než-li ve staré monarchi; připustím, že ve staré monarchii se staly chyby, ale tyto byly bezděčné. Křivdy spáchané na národnostech v Československé republice nejsou však bezděčné, nýbrž vědomé. To není nic jiného, než-li z půjčky za oplátku pocházející msta. Bolestným a nevyléčitelným je však, že nás, zde žijící Maďaři chtějí trestati, chtějí ponížiti, chtějí zničiti. A k tomu účelu slouží celá kolonizační, celá školní a celá zahraniční politika*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 115, č. 18552/26 prez. Predmet: *Maďarská křesťansko-sociální strana – činnost. 11. listopadu 1926.*
[102] ŠA K, f. KŽ, k. 263, č. 22002/26 prez. Predmet: Situační správa za IV. čtvrtletí 1926. 31. prosince 1926.

jak na shromážděních, tak i na konferencích strany, vyznačují se nenávistí proti všemu českému a vyjadřují velmi jasně protistátní a iredentistické stanovisko.“[103]

V roku 1927 sa pozornosť predstaviteľov KKSS v prvom rade upriamovala na kritiku pripravovanej reformy verejnej správy. Podľa Jána Dobranského, jedného z rečníkov na verejnom zhromaždení strany v Košiciach (12. februára 1927), zavedením administratívnej reformy by na Slovensku vznikli namiesto jednej diktatúry, diktatúry dve.[104] Senátor za KKSS Gejza Grosschmid na uvedenom zhromaždení odmietol chystanú reformu, ako zásterku, ktorá na existujúcich pomeroch nezmení nič - „*Ešte to sotva začali, už zrušia župy. A teraz miesto 6 veľžúp má byť zemská správa, ale ani tá nebude mať väčšiu moc, než mali župy. Politika bude i tam vylúčená, a keby sa tam predsa zjavila, znemožnia ju vopred, lebo hodnú čiastku zastupiteľstva vymenuje vláda. Zemské zastupiteľstvo a krajinský predseda nebudú mať práva menovať úradníkov, štátnych vôbec nie, a administratívnych len po VIII. triedu. Nové zriadenie teda nie je realizáciou pittsburgskej dohody, nie je slobodou, ale paródiou, výsmechom autonómie.“*[105] Policajné riaditeľstvo v Košiciach pripisovalo kritike len okrajový význam - *„Přes to, že křest. socialisté jsou si dobře vědomi své slabosti a osamělosti, hlásají neustále, že svoji politickou línií neopustí a setrvají v naprosté oposici. Projevy jejich vůdců vyznamenávají se velkým gestem, čehož dokladem je poslední veřejná schůze, konaná v Košicích dne 12. února t.r. za účasti asi 280 osob, na niž podali referáty farář Dobranský, Julius Wirth, Szemlenyi, Dr. Grosschmid senátor, poslanec Fedor a tajemník Dr. Fleischmann. Většina řečníků mluvila tentokráte ostře proti Čechům na Slovensku a snažila se vyvolati i u posluchačů čím větší odpor. Ostře byla napadána připravovaná správní reforma, žehráno na vysoké daně ... O vývody řečníků jevili posluchači slabý zájem a již poměrně malá účast nasvědčuje, že křest. socialisté svoji pozici stále strácejí.“*[106]

KKSS kritizovala HSĽS, ako aj Maďarskú národnú stranu[107] a stavala sa do pozície dôsledného bojovníka za autonómiu na Slovensku.[108] Na rovnakej stratégii – kritike pomerov

[103] Tamže.
[104] Vôľa ľudu, 20. II. 1927. *Veľkolepé shromaždenie kresť. sociálnej strany v Košiciach.*
[105] Vôľa ľudu, 27. II. 1927. *Reč senátora Gejzu Grosschmidta na košickom shromaždení.*
[106] ŠA K, f. KŽ, k. 238, č. 2326/27 prez. Predmet: *Křesťansko-sociální strana – činnost. 15. února 1927.*
[107] Podľa hodnotenia Policajného riaditeľstva v Košiciach sa pomer medzi KKSS a HSĽS neustále zhoršoval - *„Obě strany horečně agitují proti sobě a zejména křesťanští socialisté snaží se získati na úkor ludáků co nejvíce členstva ...“* vedenie KKSS údajne usilovalo aj o prechod Maďarskej národnej strany do opozície *„Mimo to má křest. soci. strana velkého protivníka v Maďarské straně národní. Hledí využití momentální nerozhodnosti jejích poslanců a senátorů v otázce vstupu do vlády a administrativní reformy a rada by viděla svého protivníka v opozici*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 238, č. 3053/27 prez. Predmet: *Křesťansko-sociální strana – činnost. 15. března 1927.*
[108] Na zasadnutí výkonného výboru KKSS 16. marca 1927 G. Szüllő varoval pred nebezpečím pohltenia Slovenska a vyzýval opätovne k boju za autonómiu - „*Dnešný smer vládnej politiky slúži k zjednoteniu historických zemí so Slovenskom. Toto sa stať jakživ nesmie a preto musíme neúnavne bojovať za autonómiu Slovenska!*“ Vôľa ľudu, 27. III. 1827. „*Našou zbraňou je: právo a nádej do budúcnosti.“*

na Slovensku a útokmi proti údajne šovinistickej politike HSĽS, ktorá odmietla spoluprácu s maďarskými stranami, bola založená agitácia KKSS i v nasledujúcich mesiacoch roku 1927.[109]

Pri príležitosti volieb do obecných zastupiteľstiev (16. októbra 1927) publikovala *Vôľa ľudu* apel, v ktorom kritizovala pomery na Slovensku, vstup HSĽS do vlády a vyzývala voličov k voľbe kandidátov KKSS.[110]

Ako indikujú správy štátnych orgánov o predvolebných aktivitách KKSS, strana agitovala obzvlášť vehementne proti HSĽS a Komunistickej strane. Napr. v Prešove, podľa hlásenia Policajného komisariátu, „ *... Skromnosť kresť. sociálnej strany a jej priateľský pomer k ostatným, menovite k slov. ľudovej strane, vypísaním obecných volieb razom prestala ... Nenávisť kresť. sociálnej strany obracia sa v prvom rade proti tým stranám, ktoré sú pre ňu najnebezpečnejšie. Takéto nebezpečenstvo vidí v prvom rade v slov. ľudovej strane, ktorá už pri posledných voľbách do N. Z. sa zakorenila medzi prešovskými roľníkmi a, aspoň trochu slovensky zmýšľajúcimi remeselníkmi a robotníkmi. Išlo to pravda na úkor kresť. sociálnej strany. O nenávisti kresť. sociálnej strany voči komunistickej strane nemusím sa zvlášť zmieňovať. Delí ich celý svet.*“[111]

Na údajne nátlakové praktiky KKSS upozorňovalo úrady na Slovensku Ministerstvo vnútra v Bratislave - „*Dľa došlej dôvernej správy rozvinula sa už na južnom Slovensku intenzívna predvolebná agitácia Maď. kresť. soc. strany, vedená hlavne maďarskými*

---

[109] Kritikou HSĽS nešetrili predstavitelia KKSS aj na zhromaždení odborových organizácií strany v Košiciach, konanom pri príležitosti sviatku 1. mája. Podľa správy Policajného riaditeľstva v Košiciach bol A. Hlinka nazývaný zradcom a šovinistom, ktorý „ *... nenávidí nejen Maďary, Němce, Čechy, ale i Slováky, kteří nejsou v jeho strane.*“ ŠA K, f. PR K, k. 5, č. 6134/27 prez. V správe četníckej stanice v Sobranciach o priebehu zakladajúcej schôdzi KKSS 14. augusta.1927 Dr. Fleischman z Košíc „*… řečnil, že lid na Slovensku je utlačován a není mu popřána svoboda politického přesvědčení … že strana křesťansko-sociální stojí na podklade autonomistickém a že se bude vždy domáhati autonomie Slovenska, neb Hlinka Slováky zradil …*“
ŠA K, f. KŽ, k. 232, č. 5052/27 0. zús. Predmet: *Politické hnutí v Sobranciach.* Na zhromaždení v Humennom, Mikuláš Fedor, poslanec za KKSS, prehlásil - „*Obyvateľstvo Slovenska je vo veľkej biede ... príčinou ktorej je centralistická politika a ľud žije na žobráckej palici. Na Slovensku je veľká nezamestnanosť, priemyselné továrne sú zavreté, odmontované, naproti tomu v Čechách sa pozdvihujú … Obyvateľstvo Slovenska je zaťažené všelijakými, rôznymi daňami, ktorých je asi 53, takže obyvateľstvo nie je v stave tieto všetky dane zaplatiť.*“
ŠA K, f. KŽ, k. 203. Predmet: *Správa o verejnej schôdzi Krajinskej kresťansko- sociálnej strany v Humennom dňa 4. októbra 1927.*

[110] Vstupom HSĽS do vlády sa podľa redakcie nespravilo nič v prospech obyvateľov Slovenska. Výhody získali len politickí prominenti - „*Ľudáci hlinkovskí boli síce v opozícii, ale 15. januára r. 1927 vstúpili do vlády a pochovali autonómiu Slovenska. Už ju ani nespomínajú. Odkedy sú vo vláde, nič sa nezmenilo k lepšiemu, ba sa stav vecí ešte zhoršil. Fabriky zanikajú, ľud uteká do cudziny za skyvu chleba. Nezamestnanosť sa šíri. Z veľkostatkov sa robia zbytkové pre poslancov, županov, ministrov, inšpektorov ... a chudobnému ľudu sa neujde nič, alebo kde-tu omrvinky suché, padlé zo stola nových magnátov. Hlinkovci hlásali aj katolicizmus, ale nevydobili nič. Pápežský nuncius sa do Prahy nevrátil, zhabané katolícke gymnázia vláda nevrátila, na cirkevných statkoch sa rozťahujú zbytkári. Za autonómiu Slovenska bojuje už len Krajinská strana kresťansko sociálna.*“ Vôľa ľudu, 9. X. 1927. *Obecné voľby 16. októbra*.

[111] ŠA K, f. KŽ, k. 238, č. 3258/27 prez. Predmet: *Kresť. sociálna strana v Prešove, prípravy k voľbám 12. októbra 1927.*

veľkostatkármi. Pri týchto agitáciách používa sa pre pomery na južnom Slovensku a pre maďarskú mentalitu príznačnej vyhrážky ´Beda tomu, kto nebude hlasovať pre maď. kresť. soc. stranu, lebo keď dôjdu Maďari, odplatíme každému dľa jeho zásluh´, ktorá pôsobí značne na mysle maďarského obyvateľstva, spracovaného už maďarskou žurnalistikou, ktorá v poslednej dobe pretriasa stále myšlienku revízie trianonskej zmluvy ... Tamojší úrad sa žiada, aby spôsobu tejto agitácie bola venovaná v obvode tamojšej pôsobnosti náležitá pozornosť a zistené poznatky boli sem ihneď oznámené.“[112]

Tradične, každá politická strana prezentovala vlastné volebné výsledky ako úspech. V tom zmysle hodnotil predbežné výsledky obecných volieb aj G. Szüllő - „*Hoci ešte nevolili do obcí Nové Zámky, Levice, Komárno atď, už aj sa ukazuje 50% vzrast našej strany oproti voľbám r. 1925 ... Konštatujem predsa, že praobyvatelia zvýšili hlasy na našu stranu z 82 550 v r. 1925 na 126 800 hlasov.“*[113] G. Szüllő zároveň prehlásil, že mnohí slovenskí voliči sa priklonili na stranu KKSS v dôsledku šovinistickej politiky HSĽS - *„Viackrát som hľadal spoločnú cestu s Hlinkovcami v záujme autonómie, hospodárskeho a kultúrneho pozdvihnutia celého Slovenska. Vždy som zmýšľal statočne a úprimne. Odpoveď bola čiastočne surová, urážlivá, čiastočne tajne mlčanie. Voliči však porozumeli veci. Nie je to náhodou, že Nitra, Trenčín, Liptov, Šariš, Zemplín, Zvolen a vôbec čisto-čistí Slováci opustili Hlinkovcov a pridružili sa k nám, k slovenskému samostatnému oddielu našej strany.*“[114] *Slovák* prekvapujúco priznal úspech minoritných strán. Výsledky volieb v dvoch najväčších slovenských mestách – v Bratislave a v Košiciach, charakterizoval ako „*národnú prehru*“. Podľa redakcie „*K výskotu nemá príčin žiadna strana. Žiadna strana sa nezmohla natoľko, aby mohla oslavovať víťazstvo a žiadna nie je sama o sebe porazená. Utrpel len celok a záujem vládnucich národov v tomto štáte*.“[115]

[112] ŠA K, f. KŽ, k. 204, č. 7570/27 prez. Predmet: *Predvolebná agitácia Maďarskej kresťansko sociálnej strany na južnom Slovensku. 12. októbra 1927.*
[113] Vôľa ľudu, 6. XI. 1925. *Vrúcne vďaky vzdáva voličom ...*
[114] Tamže.
[115] Slovák, 17. X. 1927. *Bratislava a Košice bez národnej väčšiny.*

Napätie medzi KKSS a HSĽS dokumentujú aj hlásenia okresných úradov a zápisnice z verejných zhromaždení KKSS.[116] Skutočnosť, že KKSS získavala sympatie časti prívržencov HSĽS, nespokojných zo vstupom strany do vlády, indikuje situačná správa PR K - „*Maďarská křesť sociální strana snaží se získati na Slovensku a Podkarpatské Rusi nejen obyvatelstvo maďarské národnosti, ale i nespokojence ze Slovenské ludové strany. Její práce setkává se ze značným úspěchem, kterýž se jevil hlavně ve volbách do obecních zastupitelstev. Při této příležitosti se ukázalo, že křesťanští socialisté získali hlasy bývalých přívržencůHlinkových, ponevadž i Maďarská národní strana dovedla si uchovati svoji pozici. Není bez zajímavosti, že křest. sociální straně podařilo se založiti organizaci v Ružomberku, sídle Slovenské ludové strany a podle informací přispěli k tomu nespokojenci autonomisté a pak členové odborových organizací Slovenské ludové strany*."[117]

V správe ministerstvu vnútra župan J. Slavík, vyjadril názor, že zatiaľ čo maďarská inteligencia a stredné vrstvy mali k ČSR negatívny vzťah, politickú orientáciu obyvateľov vidieka výrazne ovplyvňoval spôsob prevádzania pozemkovej reformy – „*Maďarská a maďarónska inteligencia medzi ktorú počítajú sa tiež remeselníci a židia, je zmýšľania protištátneho a čaká už na to, aby prišli Maďari. Títo ľudia tiež najviac podporujú akciu Rothermerovu*."[118] ... „*V maďarských obciach, kde bola prevedená pozemková reforma, sú skoro všetci občania, ktorí dostali pôdu, organizovaní v republikánskej a lojálnej strane magyar gazda pártu. ... V maď. kresť. soc. strane je organizovaných v južnej časti košickej župy len niekoľko málo obcí.*"[119]

V povolebnom období dochádzalo k sporadickým pokusom o zlepšenie vzťahov medzi KKSS a Maďarskou národnou stranou. O jednej z takýchto akcií informovalo Policajné riaditeľstvo Prezídium župného úradu v Košiciach „*Dňa 11. apríla t. r. konala sa vo veľkom sále hotela Schalkház v Košiciach spoločná večera Kresťansko-sociálnej a Maďarskej národnej strany. Večeru túto podľa tunajších informácií aranžovala v prvej rade Kresťansko-sociálna strana, počas ktorej, pravdepodobne na pokyn jej ústredia, jednalo sa hlavne*

[116] Napr. náčelník Okresného úradu v Sabinove informoval Župný úrad v Košiciach (17. novembra 1927) o postupe KKSS pri zostavovaní kandidačných listín v okrese - „*Pri zostavovaní kandidačných listín pozorovaná bola demonštrácia zo strany r. kat. duchovných prívržencov maď. kresť. soc. strany v tom, že nie Hlinkovu stranu, ako doteraz, podporovali, ale súhlasili, ba i sami navrhovali jednotnú kandidátku republikánskej strany. Považujem tento ich čin nie za preorientovanie, ale len za púhu demonštráciu proti Hlinkovi, ktorý pred voľbami napadol kresť. soc. kňazov*." ŠA K, f. KŽ, k. 204, č. 1242/27 prez. Predmet: *Predvolebná agitácia kresťansko-sociálnej strany na južnom Slovensku.* Podľa správy z verejného zhromaždenia KKSS v Jenkovciach J. Dobránsky *„Hovoril proti Hlinkovi, ktorý chce vykynožiť Maďarov, ktorý nechápe svoju pozíciu, predal autonómiu Slovenska a skočil chytro do vlády."* ŠA K, f. KŽ, k. 208, b. č. Predmet*: Správa o schôdzi kresť. soc. strany konanej dňa 18. novembra 1927 v Jenkovciach.*

[117] ŠA K, f. KŽ, k. 264, č. 91/28 prez. Predmet: *Pravidelná pololetní správa za II. polrok 1927. 2. ledna 1928.*

[118] ŠA K, f. KŽ, k. 213, č. 11182/1927 prez. Predmet: Pomery na južnom Slovensku. 2. novembra 1927.

[119] Tamže.

o potrebe rozpory, existujúce až dosiaľ medzi organizáciami oboch strán v Košiciach, odstrániť a umožniť tak spoluprácu oboch maďarských strán v zmysle želania vodcu kresťanských socialistov Dra. Szüllőa. Denná tlač maďarská, najmä košická, písala o tejto večeri, že maďarské politické strany poriadajú ju na znamenie krásneho víťazstva pri obecných voľbách k pocte členov mestského zastupiteľstva, ako aj demonštrácie maďarského spoluúčinkovania a bratského porozumenia.“[120]

Hlbšiemu porozumeniu medzi oboma stranami, prípadne ich spojeniu, však stála v ceste nezmieriteľná opozičná politika KKSS, ktorej princípy sformuloval G. Szüllő v článku uverejnenom v periodiku *Kassai Ujság* 29. júla 1928.[121]

Podľa analýzy vypracovanej Policajným riaditeľstvom v Bratislave, získal po obecných voľbách G. Szüllő v KKSS dominantné postavenie, i keď v strane existovala voči nemu opozícia.[122] Autor elaborátu v závere zhrnul politickú kariéru G. Szüllőa v Maďarsku a vyjadril údiv nad skutočnosťou, že predsedovi KKSS nebolo odobrané československé občianstvo.[123] Politické postoje predsedu KKSS pranieroval tiež *Slovenský východ*.[124]

Zrejme vplyvom podnetov z Budapešti, do volieb v roku 1929 šla KKSS v koalícii s Maďarskou národnou stranou a Spišsko-nemeckou stranou. Spoločný postup priniesol

[120] ŠA K, f. KŽ, k. 238, č. 5820/28 prez. Predmet: *Kresťansko-sociálna strana – činnosť. 13. dubna 1928.*

[121] „*Naše strana nevstoupila a také nemůže vstoupit do vlády podporující koalici. My musíme zůstati v opozici, musíme zůstati opoziční stranou … nemůže nám býti lhostejnou ani ta okolnost, jakým silným národem jest rod náš žijící v Maďarsku a jakou politiku vede dnešní čsl. vláda vůči této zemi. Do té doby, pokud se nechává vláda vést v každém kroku touhou škoditi Maďarsku, nemohu s ní navázati styky, neboť nemohu nikdy zapomenouti, že i když není Maďarsko mým státem, jest přece mojí krví. Od doby mírové smlouvy snahou vlády jest stále, aby udržovalo Maďarsko dle možnosti v šachu, aby upadlo do chudoby a jeho lid stal se tichým pracujícím lidem na poli a zanechal průmyslu a obchodu, neboť v dnešní době jen toto jest původcem hmotných sil*.“ Preklad článku v ŠA K , f. KŽ, k. 115, č. 13007/26 prez. Predmet: *Maďarská zemská kresťansko-sociální strana – činnost. 30. července 1928.* Nie je bez zaujímavosti, že presvedčenie o vhodnosti orientácie Maďarska na poľnohospodársku produkciu, v kontexte hospodárskych vzťahov medzi štátmi strednej Európy, vyslovil tiež prednosta expozitúry ministerstva obchodu – „*Maďarsko malo by si byť vedomé svojho poslania ako štátu zemědělského, ktorý by sa mohol stať v budúcnosti prirodzeným dodávateľom susediacich štátov priemyselných*.“ Slovenský denník, 14. I. 1925. *Obchodná zmluva s Maďarskom a naše zemědělstvo.*

[122] „*Kongres kraj. křest. –soc. strany ve dnech 4. a 5. t. m. v Bratislavě znamená jistě úspěch taktiky předsedy strany poslance Dr. Szüllőa, tím více však jeho odpůrci i ve vlastní straně dodatečně snaží se těžiti ze získaných skušeností při zasedáních, kde jim bylo zabráněno v jakémkoli volném projevu, aby podlomili jeho diktátorstvo ve straně i v politickém živote Maďarstva v ČSR*.“ SNA B, f. PR B, k. 2189, inv. j. 393. Predmet: *Politická činnost poslance Dr. Szüllőa. 9. února 1929.*

[123] „*Počíná se poukazovati na to, jak je možno, že poslanec Dr. Szüllő, který po převratu byl asi pět roků v diplomatických službách maďarského státu, neztratil československé státní občanství, tím spíše, poněvadž od času jeho příchodu na Slovensko, veškerá tuzemská maďarská iredentistická politika koncentruje se v jeho osobě*.“ Tamže.

[124] „*V Bratislave bola spoločná schôdzka maďarských kresťansko-sociálnych poslancov a senátorov, na ktorej poslanec Dr. Szüllő, prehovoril paličskú reč proti nájmu štátu. Na Slovensku sa vraj pomery za 10 rokov nezlepšili, niet konsolidácie ani hospodárskej, ani kultúrnej, nezamestnanosť sa zvyšuje, po celom Slovensku sa šíri duch, ktorý nie je ani maďarský, ani slovenský… Iný prejav poslanca Szüllőho na bratislavskej schôdzke Maďarskej ligy pre Spoločnosť národov sa týkal menšinovej otázky. Poslanec Dr.Szüllő… Želal by si, aby Spoločnosť národov sa stala ochotným nástrojom menšinových kverulantov a iredentistov proti nástupnickým štátom.* “ Slovenský východ, 18. V. 1929. *Protištátne štvanie Dra. Szüllőa.*

koalícii maďarských strán[125] viditeľný úspech. Vo voľbách do poslaneckej snemovne v októbri 1929, získala Krajinská kresťansko-sociálna strana, Maďarská národná strana a Spišsko-nemecká strana 257 231 hlasov (7 mandátov). V druhom skrutíniu 57 570 hlasov (2 mandáty). Celkove koalícia získala 9 kresiel v poslaneckej snemovni a 6 v senáte.[126]

Krátko po voľbách však vnútorné rozpory viedli k rozpadu koalície. K trvalému zjednoteniu politických subjektov, reprezentujúcich maďarskú komunitu na Slovensku, došlo až v roku 1936.

[125] Spišsko-nemecká strany sa orientovala jednoznačne pro-maďarsky a samu seba považovala za jeden z maďarských politických subjektov.
[126] Československá statistika – svazek 70 Řada I. (Volby sešit 42.) Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929. Praha 1930. Tab. č. 1, s. 9.

II. Maďarská národná strana

Maďarská národná strana (MNS) prešla pomerne zložitým procesom konštituovania. Za prvé štádium formovania strany možno považovať zjazd viacerých politických subjektov, konaný 12. februára 1920 v Komárne, na ktorom sa účastníci uzhodli vytvoriť spoločnú politickú platformu – Krajinskú maďarskú stranu maloroľníkov a poľnohospodárov (Országos Magyar Kisgazda és Földmüves Párt). [127] K novosformovanej strane sa pripojil v Rimavskej Sobote pôsobiaci Gemersko-Novohradský gazdovský spolok (Gömör-Nógradi Gazdaegyesület).[128]

V prvých voľbách do Národného zhromaždenia (18. apríla 1920 do poslaneckej snemovne a 25. apríla do senátu) dosiahla pomerne skromné výsledky – 26 520 hlasov vo voľbách do poslaneckej snemovne a 40 302 hlasov do senátu.[129] Vďaka prirátaniu hlasov z druhého skrutínia, strana získala jeden mandát do poslaneckej snemovne a jeden do senátu. Poslancom sa stal predseda strany József Szent-Iványi. S cieľom rozšíriť voličskú základňu, v máji 1920 bola strana premenovaná na Krajinská maďarská strana maloroľníkov, poľnohospodárov a živnostníkov (Országos Magyar Kisgazda, Földmüves és Kisiparos Párt).

Na rozdiel od KKSS, strana do centra svojho politického úsilia požiadavku autonómie Slovenska nezahrnula, ale zamerala sa hlavne na presadzovanie záujmov maďarskej komunity. Z iniciatívy vedenia boli založené spolky združujúce stredných a veľkých vlastníkov pôdy,[130] ktorí tvorili jadro členskej základne.

Strana sa programovo neusilovala o získanie členov mimo maďarskú komunitu. Pokusy o etablovanie jednotnej politickej organizácie, reprezentujúcej príslušníkov maďarskej minority fúziou s Krajinskou kresťansko-sociálnou stranou, neboli úspešné. Určitým úspechom bolo zlúčenie s pomerne malou Maďarskou stranou práva (Magyar Jogpart). V roku 1925 sa definitívne ustálil aj názov strany – Maďarská národná strana.[131]

MNS stála pred úlohou vstúpiť do povedomia príslušníkov maďarskej komunity v čo najkratšom čase, vzhľadom na blížiace sa voľby do Národného zhromaždenia. Ako zámer

[127] Najvýznamnejšou politickou organizáciou v Komárne bola Krajinská osemaštydsiatnická nezávislá gazdovská strana (Országos 48-as Függetlenségi Gazdapárt).
[128] LIPTÁK, Ľubomír et al. *Politické strany na Slovensku 1860 – 1984*. Bratislava : Archa, 1992 s. 158 – 159.
[129] Československá statistika – svazek 1. Řada I. (Volby, sešit 1.) Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezku v červnu Roku 1919. Praha 1922. Tab. č. 4, s. 19.
[130] Krajinský hospodársky spolok na Slovensku (Szlovenskói Országos Gazdasági Egyesület), Krajinský zväz hospodárskych spolkov (Gazdasági Egyesületek Országos Szövetsége) a Krajinský maďarský zväz gazdov (Országos Magyar Gazdaszövetség).
[131] Premenovanie schválili delegáti strany 18. októbra 1925 na zjazde v Nových Zámkoch. LIPTÁK, ref. 2. s. 164.

získať finančné prostriedky na predvolebnú kampaň, vysvetľovalo Policajné riaditeľstvo v Košiciach cestu J. Szent-Iványho do Budapešti, „*... kde dle důvěrné zprávy vyjednával o morální a finanční podporu strany pro dobu voleb ... Prokázala-li by se zpráva o tom, že Szent-Ivány obdržel v Budapešti pro účely své strany finanční podporu pravdivou, pak by bylo nutno program této strany, který ve svých bodech zdál se naznačovati snahu o reální politickou prácí v rámci čsl. hranic, pokládati za obratné zastření pravých, tím nebezpečnejších iredentistických cílů, jímž bylo by zapotřebí věnovati tím důslednější pozornost.*“[132]

S výhradami k orientácii MNS výlučne na maďarskú komunitu, vystúpila *Vôľa ľudu* - „*K čomu už dávno bolo zvonilo, to je už uskutočnené. Szent-Ivány rozvinul prápor jednotnej Maďarskej národnej strany ... Teda už tak pevnými sa cítia naši maďarskí bratia, že tu, v Československej republike, trúfajú si rajtovať na koni rýdzo čistého svojho nacionalizmu? Gratulujeme im, že si tak trúfajú. My kresťanskí socialisti sme však toho presvedčenia, že pri panujúcom duchu tejto doby, Maďari tu u nás tak sa prestreľujú so svojim maďarstvom, ako Slovenská ľudová strana s preháňaním slovenskej národnosti. Aj títo, aj tamtí, zabúdajú na svoju slabosť a na spoločné rany a bolesti, na ktoré tu v čsl. republike zároveň trpí Slovák, Maďar, Nemec a Rusín navzájom.*“[133] S nedôverou reagovali na nový politický subjekt i periodiká vládnej koalície. Zatiaľ čo pre denník *Slovenská politika* bola MNS „*... starý švindeľ pod novou firmou ...*“,[134] *Robotnícke noviny* vnímali program možnej spolupráce MNS s vládou len ako taktiku, zameranú na získanie väčšieho podielu na pozemkovej reforme.[135]

O predvolebných aktivitách MNS a vcelku úspešnej snahe nadväzovať spoluprácu s opozičnými stranami informovalo Prezídium policajného riaditeľstva v Bratislave Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska v hlásení z 27. októbra 1925 - „*Poslanec Szent-Ivány pořádal v těchto dnech četné schůze v Košicích a okolí. Dle zdejších zprav stojí však maďarské obyvatelstvo v košickém volebním okresu za Drem. Szüllő-em a půjde při volbách většinou s maď. křesť. soc. stranou, takže volební vyhlídky národní maď. strany v tomto okresu nutno posuzovati zdrženlivě. Za úspěch Szent-Iványho nutno však považovati dohodu o volební součinnosti s německou agrární stranou, která byla sjednána minulého týdně a získání německé spišské strany. Mimo to získala národní strana maďarská na shromáždění, konaném dne 26. října 1925 v Košicích součinnost Maďarské strany*

[132] ŠA K, f. KŽ, k. 96, č. 12233/25 prez. Predmet: *Maďarská národní strana na Slovensku. 15. října 1925.*
[133] Vôľa ľudu, 25. X. 1925. *Jednotná maďarská národná strana.*
[134] Slovenská politika, 15. X. 1925. *Skrachovaná strana Szent-Iványho dostala nové meno*.
[135] „*Preto idú teraz Maďari skúsiť nový spôsob. Chcú sa dostať do vlády, alebo podporovať vládu zato, aby dostalo sa im ústupkov vo veci pozemkovej reformy*.“ Robotnícke noviny, 22. X. 1925. *Nový útok Maďarov proti pozemkovej reforme.*

práva ...“[136] Informácie o predvolebnej kampani MNS sú uvedené i v ďalších správach PR K.[137]

Ako primárne ciele Maďarskej národnej strany, J. Szent-Ivány definoval dosiahnutie politickej jednoty maďarského obyvateľstva a spoluprácu s vládnymi stranami, za predpokladu ich ústretového postoja k požiadavkám maďarskej komunity.[138]

Vo voľbách do Národného zhromaždenia kandidovala Maďarská národná strana v koalícií s Nemeckým zväzom poľnohospodárov, Nemeckou živnostenskou stranou a Spišskonemeckou stranou. Po rozdelení mandátov získala MNS 5 poslaneckých kresiel a tri kreslá v senáte.[139]

Bezprostredne po voľbách (26. novembra 1925) uverejnilo periodikum *Az Ujság* proklamáciu J. Szent-Iványho, v ktorej vyzval voličov, aby neľutovali obetí za lepší osud Maďarov na Slovensku.[140]

Na volebný úspech opozičných strán, reagovalo periodikum *Kassai Ujság* vyzvou

---

[136] ŠA K, f. KŽ, k. 99, 12461/25 prez. Predmet: *Maďarská národní strana. 27. října 1925.*

[137] „*Maďarská národní strana projevuje velmi čilou práci agitační a zdá se, že se jí podařilo mezi maďarským obyvatelstvem získati hojně přívržencu nejen svým programem, ale i dobrým manévrem poslance Szent-Iványho a to hlavně na úkor strany křesťansko sociální, jejíž vnitřních zmatků dovedl Szent-Ivány výborné pro svůj účel využíti ... Nová maďarská strana je v ohromné výhodě proti straně kresť. sociální, poněvadž má za sebou tři největší maďarské denníky v republice, které jí dělají velmi dobrou reklamu na úkor křesťanských socialistů, kteří mají k dispozici pouze nepatrný týdenník ´A Nép´.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 12989/25 prez. Predmet: *Maďarská národní strana. 30. října 1925*. V správe z 10. novembra 1926 je venovaná pozornosť zdrojom finančnej podpory MNS a štruktúre prívržencov strany – prevažne protestantskej inteligencii - „*Maďarská strana národní vládne značnými peněžními prostředky a je podporována nejen velkoprůmysloníky, ale i statkáři, kterým se podařilo sehnat dosti značný volební fond. Proslýchá se dokonce, že je podporována i maďarskou vládou prostřednictvím Tarjána z Lučence a maďarského vyslanectví v Praze. Z důvěrného pramene bylo sděleno, že křesťanští socialisté upadli v nemilost u maďarské vlády, která fedruje nýni maďarskou stranu národní ... Szent-Iványmu se síce podařilo shromáždit kolem sebe maďarskou inteligenci, zato ale ztrácí hlavně katolický klérus, který prý přechází ke straně křesťansko sociální a hledí na stranu Szent-Iványho, jako na stranu protestantskou*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 13600/25 prez. Predmet: *Maďarská strana národní – činnost.*

[138] Na verejnom zhromaždení MNS v Prešove, J. Szent-Ivány prehlásil – „*Smer mojej politiky bol vždy zjednotenie Maďarov ... Dnes nie je čas na triedenie podľa náboženstva, zamestnania, postavenia atď., dnes musí každý Maďar vidieť, že len silný, na čisto maďarskom podklade sa pohybujúci organizmus môže rozhodnou váhou podoprieť spoluprácu maďarských strán. Že triedenie podľa rôznych kategórii je nemožné sme videli i posledne, keď spoločná kandidátka nemohla byť zostavená pre prehnané požiadavky kresť. soc. strany ... S myšlienkou maď. jednoty tesne súvisí sledovanie praktickej reálpolitiky. Toto krátko znamená toľko, že ak to vyžaduje situácia a záujem národa, sme ochotní vstúpiť i do vlády, ale proti dnešnému smeru národnej koalície chceme bojovať najodhodlanejší opozičný boj.*“ ŠA K, KŽ, k. 99, č. 3652/25 prez. Predmet: *Správa o verejnom zhromaždení Maďarskej národnej strany v Prešove, konanej dňa 11. novembra 1925.*

[139] MAREK, Pavel. Politické strany maďarské menšiny. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel (eds.). *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. I. Díl: Období 1861 – 1938*. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2005, s. 935.

[140] V proklamácií sa okrem iného uvádza - „*Hluk volebního boje se skončil ... Zvu Vás k další práci, neboť nyní následuje její větší část. Maďarská národní strana těsně před volbami vstoupila do řad bojujících proto, aby maďarský chléb proměnila na bělejší a měkčí. Na její výzvu odpovědělo statisíce Maďarů ... Tak jako dosud, tak i nyní volám Vás ku splnění Vašich povinností a obětem. Neboť já a moji společníci, které jste poslali do Prahy, aby Vás zastupovali, jen tehdy budeme moci počítati na výsledek práce, konané ku dobru Maďarstva, když chopíme se práce s napjatými silami a když půjdete s námi a dáte nám svoje organizované síly, tento nejdůležitější prostředek produktivní práce*.“ Preklad proklamácie v ŠA K, f. KŽ, k. 110, b. č.

A. Hlinkovi, aby sa ako vodca najsilnejšej opozičnej strany, vyjadril k predstave HSĽS o spolupráci opozície v boji za autonómiu Slovenska.[141]

Predstavy o možnosti utvorenia jednotného bloku opozičných strán na Slovensku však neboli reálne. Vylučovali to nielen neprekleniteľné rozdiely medzi komunistami a ľudákmi, ale tiež rivalita medzi maďarskými stranami. V správe, odoslanej MPS 9. júna 1926, košické policajné riaditeľstvo informovalo o rivalite oboch maďarských strán aj na pôde kultúrnej organizácie – Kazinczihо spolku v Košiciach.[142] S odvolaním na hlásenia informátorov, Policajné riaditeľstvo v Košiciach informovalo MPS, že vedenie Maďarskej národnej strany záujem o zlúčenie s KKSS len predstiera. V skutočnosti sa usiluje o získanie stúpencov KKSS do svojich radov.[143]

V celoslovenských reláciách vnímalo Policajné riaditeľstvo v Bratislave volebný úspech MNS ako dôsledok vhodne zvolenej stratégie strany a krízy v KKSS - „*Svým nacionálním programem byla spůsobilá státi se mnohem širší platformou než maďarská strana malorolnická, která byla – jak už z jejího jména bylo zřejmo – stranou více méně stavovskou; táto okolnost, jakož i obratne a účelně prováděná agitace, dostatek finančních prostředků a krise v konkurenční křesť. soc. straně, přispěly k velkému úspěchu, kterého strana přes krátkou dobu svého trvání dosáhla*.“[144]

[141] „*Volby na Slovensku měly za výsledek vítězství stran, bojujících za autonomii a tím bylo dáno zadost učinění Hlinkovi, předáku ludové strany. Autonomie jest nejenom privilegiem slov. ľudové strany, nýbrž i maďarské oposiční strany tento požadavek si přivlastňují, dokonce i košická organizace komunistické strany v těchto dnech zahájila stanovisko vedle toho, že důležité je vybojování panství proletariátu, jest též autonomie ... Ale Hlinka ve své řeči o tom všem se ani nezmínil. A neučinil toho ani v Lučenci před volbami, když zval do svého tábora i Maďaři. A proto místo nezodpovědných jeho interview a prohlášení, obsahujících všeobecné kontury, čekáme nýni již jednou od Hlinky upřímnou a přímou odpověď, neboť Slováci vložili v něho důvěru a proto musí vědeti, že tato důvěra jest spojena nejenom s právami, nýbrž i povinnostmi.*“ Kassai Ujság, 3. XII. 1925. *Mluvme úpřimně. Hlinka a Maďarstvo* . Preklad článku v ŠA K, f. KŽ, k. 99.

[142] „*Nepřátelství vzniklé mezi maďarskou stranou národní a křesťansko sociální v době volební kampaně, přes všechny pozdější snahy o sblížení, nezůstalo omezeno pouze na pole politické, nýbrž přenášeno jest i do takových ´nepolitických´ maďarských kulturních spolků, jakým je spolek ´Kazinczihо´ v Košicích ... Vrcholem útoků byla řeč, kterou měl dle důvěrné správy na jedné schůzi tohoto spolku pronésti Dr. Julius Fleischmann, hlavní tajemník křesťansko sociální strany. Fleischmann nechal se prý v této řeči unésti nenávisti proti členům Maďarské národní strany tak daleko, že je nazval zrádci maďarského národa a dal současně návrh, aby byli ze spolku Kazinczihо vyloučeni. Návrh tento prý však akceptován nebyl*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 106, č. 14672/26 prez. Predmet: „*Spolek Kazinczihо v Košicích*“ *– činnost.*

[143] „*V maďarských kruzích převládá názor ... že Maďarská národní strana půjde samostatně, hledíc získati si maďarské členstvo křesťansko sociální strany ... Dle mých informací, maďarská strana národní ve své organizační činnosti hledí v prvé řadě shromážditi ve svých řadách největší počet Maďarů zde žijících i na úkor křesťanských socialistů. Chce býti jedinou rozhodující stranou maďarskou v Československu*.“ SNA B, f. PR B, k. 769, č. 2478/1926 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 18. února 1926.*

[144] SNA, f. PR B, k. 750, č. 14733. Predmet: *Pravidelná situační správa. 31. prosince 1925*.

Podľa informácií získaných PR K,[145] začiatkom roku 1926 sa vplyv MNS medzi príslušníkmi maďarskej komunity upevňoval v neposlednom rade aj vďaka konexiám, ktoré mal Szent-Ivány v Budapešti.[146]

I keď sa spory medzi MNS a KKSS formálne urovnali a boli zahájené rokovania o fúzii oboch subjektov, Župný úrad i Policajné riaditeľstvo v Košiciach zotrvali v názore, že zlúčenie nepatrilo medzi skutočné priority J. Szent-Iványho. Počas konania zasadnutia krajinského výkonného výboru MNS (13. marca 1926) v Rimavskej Sobote,
J. Szent-Ivány síce prejavil určitý optimizmus v otázke zlúčenia oboch strán,[147] PR K však hodnotilo tento postoj len ako taktiku vynútenú Budapešťou.[148]

Užšiu spoluprácu so striktne opozičnou KKSS v tomto období Szent-Ivány nepokladal za prospešnú, vzhľadom na úsilie o určitú formu dohody s vládnymi stranami. V zmysle tejto stratégie MNS podporila prijatie návrhu zákona o poľnohospodárskych clách, kongruového zákona a zákona o štátnom občianstve, tzv. Lex Dérer. Proponentom zákona o štátnom občianstve bol predseda Československej sociálne demokratickej strany Ivan Dérer.[149] Zákon mal odstrániť bezprávne postavenie tisícov osôb na Slovensku, ktoré bolo predmetom kritiky tak opozičných strán, ako aj sociálnej demokracie.[150] Pri príležitosti prijatia zákona

---

[145] V správach štátnych orgánov sa konkrétne zdroje informácií neuvádzajú. Prakticky bez výnimky sú definované ako „dôverné pramene".

[146] „*Činitelé Maďarské národní strany pokračují v zakládaní nových organizací a práce táto setkává se s úspěchem stále větším a možno říci, že Szent-Ivány již nyní ovládá velkou většinu maďarského obyvatelstva na Slovensku a zvláště pak na maďarských hranicích, kde křesťansko-sociální strana neustále upadá ... Szent-Ivány, následkem sňatku s dcerou bývalého maďarského ministra kultu Vlasiče, má v Budapešti velké známosti a do Budapešti také velmi často dojíždí ... Je jisté, že jeho politická činnost je dirigována z Budapešti, se kterou udržuje Maďarská národní strana spojení i pomocí kurýrů a v poslední době docházejí… důvěrné správy, že Maďarská národní strana, podobně jako svého času maďarští křesťanští socialisté – je podporována penězi z Maďarska, které jsou do ústředí této strany dopravovány ilegálními cestami přes hranice*." ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 2553/26 prez. Predmet: *Maďarská strana národní – činnost. 16. února 1926*.

[147] Podľa správy PR K „*O tomto bodu podal poslanec Szent-Ivány následující vysvětlení. Již delší dobu mluvil s vůdci maďarských křesťanských socialistů o spolupráci. Možnost tato pokročila tak daleko, že doufá, že v nejbližší době jeho původní myšlénka nejtěsnější spolupráce maďarských stran se uskuteční*."
ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 4173/26 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 17. března 1926.*

[148] „*Vyjednávaní toto ze strany Szent-Iványho není však upřímné a Szent-Ivány činí tak jen na oko, aby vyhověl nátlaku Budapešti. Ve skutečnosti hledí dojednání toto zmařiti, ale tak, že veřejnost je v domění, že si přeje spolupráce.*" ŠA K, f. KŽ, k. 263, č. 4950/26 prez. Predmet: *Situační zpráva za I. čtvrtletí 1926. 31. března 1926.*

[149] K problematike domovského práva a udeľovania československého štátneho občianstva viac GABZDILOVÁ Soňa. Maďarská menšina a štátne občianstvo Československej republiky (1918 – 1926). In BENKO Juraj (ed.). *Občan a štát v moderných dejinách Slovenska*. Bratislava : SAV, 2010, s. 94 – 107.

[150] Orgán Komunistickej strany na Slovensku, periodikum *Pravda*, citovalo reč senátora Václava Chlumeckého, prednesenú počas rozpravy o osnove zákona, v ktorej kritizoval predovšetkým skutočnosť, že povinnosť slúžiť v československej armáde mali i osoby bez štátneho občianstva - *„Povolanie občana k vojenskej službe musí znamenať zároveň potvrdenie, že je on štátnym občanom československým. To vyhovuje právnemu citu, spravodlivosti a prirodzenému právu. Nemôžem si väčšiu nespravodlivosť predstaviť ako to,* ***keď sa niekomu uložia na jednej strane ťažké povinnosti a na druhej strane odoprú sa mu všetky občianske práva*** *... Tieto neudržateľné pomery musia byť odstránené, keď nechceme, aby naša republika stala sa smiešnou*. Pravda, 3. II. 1926. *Udeľte štátne občianstvo tým, od ktorých žiadate vojenskú službu a iné povinnosti.* (Zvýraznené časti v texte).

o udeľovaní štátneho občianstva (č. 152/1926 Sb. z. a n. – Lex Dérer) 22. augusta 1926, Ivan Dérer hodnotil prijatú právnu normu ako opatrenie, ktoré odstráni nespravodlivosť a svojvôľu občianstva.[151] Československá národná demokracia však kritizovala Lex Dérer ako opatrenie, ktoré umožní získať štátne občianstvo i osobám nepriateľským republike. Na kritiku reagoval denník *Robotnícke noviny*, odhaľujúc nekalé praktiky uvedenej politickej strany v článku „*Kto zadovážil štátne občianstvo Dr. Szüllőmu, vodcovi iredenty*."[152]

Po schválení zákona Lex Dérer došlo k náhlemu zvýšeniu počtu vypovedaných osôb. Dôvodom kontroverzného opatrenia bolo rozhodnutie štátnych orgánov vyhostiť príslušníkov maďarskej komunity, považovaných z politického hľadiska za „nepohodlných", ešte pred uvedením Lex Dérer do platnosti. V košickej župe sa stal podnetom k vyhosteniu pokyn sekčného šéfa MPS, Dolejša.[153] Nárast prekvapil a vyvolal negatívne reakcie. Vypovedanie príslušníkov maďarskej minority sa stalo tiež predmetom kritických komentárov periodík v Maďarsku.[154]

---

[151] „*Lex Dérer je zákonom, ktorý robí konečne koniec nemožnej praxi pri rozhodovaní o žiadostiach o štátne občianstvo. Doterajšie predpisy stačili snáď k úprave tejto veci, ale práve, že ich praktické prevádzanie bolo tak ľubovoľné, bolo treba zákonom upraviť pokračovanie v tejto veci. Veď touto praxou boli postihnutí najviac ľudia drobní, pokojní občania bez protekcie a konexie. Kto bol bohatý, ten si vedel pomôcť, nech bol i politický exponovaný. Páni pravotári budú najviac želieť úbytku pohodlných zárobkov za intervenciu v týchto veciach*." Robotnícke noviny, 22. VIII. 1926. *Lex Dérer vstupuje v platnosť.*

[152] Okrem obvinení z údajného pokrytectva predstaviteľov Československej národnej demokracie, autor článku poukázal aj na šikanovanie, ktoré umožňovalo neudelenie štátneho občianstva osobám, napriek tomu že sa narodili, alebo na území Slovenska žili celé desaťročia, čo bolo v priamom rozpore s princípmi právneho štátu - „*Národná demokracia štve proti nám, že žiadny Slovák a Čech nesmie hlasovať na sociálnych demokratov, lebo že súdr. Dr. Dérer nemal inej starosti, ako zákonom, známym pod jeho menom, vymáhať tisícom Maďarom československé štátne občianstvo. Je to veľmi divné, keď proti Maďarom štve tá strana, ktorá v Prahe sa bratríčkuje s nemeckými kapitalistami a klerikálnymi stranami. V správnych radách sedia spolu s Nemcami a Maďarmi ... Podporovať maďarských kapitalistov, to je podľa Národnej demokracie nie hriech, ale cnosť a národohospodársky záujem! Keď však súdruh Dr. Dérer pomocou zákona upravil štátno-občiansku príslušnosť niekoľko sto úbožiakov, to je vraj hriechom proti národným záujmom nášho štátu! ... Dr. Ivánka, najlepšie vie o tom rozprávať, akým nezmyselným spôsobom boli sekirovaní ľudia, na Slovensku dlhé desaťročia bývajúci, často i tu narodení, atď. Podľa lex Dérer nielen Maďari, ale i Slováci obdržali štátne občianstvo*." Robotnícke noviny, 16. X. 1927. (Milan Ivánka bol jedným z čelných predstaviteľov Československej národnej demokracie na Slovensku).

[153] „*V Bratislavě, dne 3. července 1926. D ů v ě r n é. Vážený pane župane. Jak Vám asi bude už známo ze správ časopiseckých, schválen byl ve schůzi poslanecké sněmovny dne 25. června 1926 návrh zákona poslance Dra. Dérera o úpravě státního občanství na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Vzhledem k tomu, že dle ustanovení tohto zákona budou míti nárok na udělení státního občanství všichni, kdo před 1. lednem 1910 na území Slovenska resp. Podkarpatské Rusi nepřetržitě 4 roky bydleli v jedné obci, pokud nebyli právoplatně vyhoštěni před účinnosti tohoto zákona, doporučovalo by se po mém názoru, aby všichni takoví živlové, kteří z důvodu státně-bezpečnostních jsou na území našeho státu nevítaní, byli ještě před účinnosti zákona vyhoštěni. Dovoluji si Vás na tuto okolnost důvěrně upozorniti se žádosti, aby jste učinil vhodná opatření, aby osoby nevítané, na které se bude zákon vztahovat, s největším urychlením byly ještě před jeho účinnosti právoplatně vyhoštěny. S projevem dokonalé úcty Dolejš.*" ŠA K, f. KŽ, k. 136, b. č. (Zvýraznené v texte).

[154] V prehľade maďarskej tlače, vypracovanom Československým vyslanectvom z 4. augusta 1926 je uvedené – „*Pester Lloyd zaznamenáva správu o hromadném vypovídaní maďarských příslušníků ze Slovenska a Podkarpatské Rusi ... Je s podivem, že tato opatření dějí se nýni, kdy přijetím zákona Szentiványi-ho byla vytvořena base pro definitivní řešeni otázky státniho občaství a kdy se jedná o obchodní smlouvě mezi oběma státy ... Pod článkem ´Záležitosdt hromadného vypovídání Maďarů ze Slovenska přijde před S v a z N á r o d ů ´, píše Magyar Ország následovně: ... Lex Dérer – Szentivány byl s radostí přijat jednak Maďary na Slovensku žijícimi, neboť v něm viděli záštitu a jednak i politickými kruhy. Tyto doufali, že maďarské strany upustí od*

Navyše, v dôsledku údajne zdĺhavého vybavovania žiadostí o štátne občianstvo, zákon č. 152/1926 Sb. z. a n. zlepšil situáciu len čiastočne. Interpeláciu poslancov maďarských strán, v ktorej kritizovali prieťahy vo vybavovaní žiadostí o štátne občianstvo, však minister vnútra Černý odmietol ako neopodstatnenú - „*Ministerstvo vnitra postupuje při provádění ústavního zákona číslo 152/1926 Sb. z. a n. (Lex Dérer) přesně podle jednotlivých ustanovení jeho a ostatních souvislých norem. Žádosti, jež nevyhovují předpokladům zákona, musí ovšem býti zamítnuty ... Vzhledem k tomu nejsou stížnosti na pomalý postup ministerstva vnitra při vyřizování nároků na udělení státního občanství odůvodněny a není proto ani příčiny k nějakému opatření v tomto směru ...*“[155]

Potenciálnym konkurentom MNS z tábora vládnych strán boli agrárnici, ktorí sa snažili získať maďarských roľníkov pre podporu svojej politiky. Agrárna strana využívala predovšetkým skutočnosť, že mala rozhodujúci vplyv pri prevádzaní pozemkovej reformy. Ako dôkaz popularity v radoch maďarských roľníkov, agrárnici zorganizovali demonštráciu v Prahe, počas ktorej delegáti z maďarského vidieka deklarovali podporu agrárnej strane a republike.[156] Pokus interpretovať uvedenú politickú demonštráciu ako spontánny prejav nadšenia však vyvolal ostrú odmietavú reakciu *Slováka*.[157]

Pre Szent-Iványho a jeho stúpencov v strane však nebola iniciatíva agrárnikov vážnou hrozbou. Získať maďarských roľníkov by znamenalo radikálne zmeniť charakter pozemkovej reformy a k tomu nebola v agrárnej strane politická vôľa. Väčšie nebezpečenstvo

---

oposice ... Jako s radostí bylo přijato uzákonění Szentivániova Dérerova návrhu, tak v ´Horním Maďarsku´ přijata byla s ohromením skutečnost, že administrativní úřady ... vypovídaji hornouherské obyvatele, které dle jich názorů mají být považováni za cizí státní příslušníky.“ ŠA K, f. KŽ, k. 111. Vyslanectví republiky Československé v Budapešti. Zpravodajský referát. č. 173. V Budapešti, dne 4. srpna 1926. (Zvýraznené v texte).

[155] Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. II. volební období. 7. zasedání. Odpověď ministra vnitra na interpelací poslanců Dra. Szüllö, Szent-Ivány a druhů o provádění zákona číslo 152/1926 Sb. z. a n. (tisk 1888). V Praze 9. února 1929.

[156] V nadnesenom tóne referovala o manifestácii *Slovenská politika* - „*Pri príležitosti Hospodárskej výstavy Praha bola svedkom dosiaľ nevídanej dejinnej manifestácie 2300 zástupcov maďarských republikánov, ktorí 18. t. m. prišli zo Žitného ostrova, z okolia Nových Zámkov, Komárna, Levíc, Lučenca a Rimavskej Soboty, aby si obzreli Hospodársku výstavu a pri tej príležitosti v hlavnom meste Prahe zložili svoj hold republike a jej hlave p. prezidentovi Masarykovi ... Bol to naozaj historický deň republiky, keď na námestí, ktoré toľkokrát bolo dejiskom historických udalostí, zaznelo maďarsky ´Éljen a Czechoszlovák köztársaság, éljen Masaryk Tamáš elnokünk.´ Človek cítil, že sa tu odohráva niečo viacej ako púha demonštrácia za prevádzanie pozemkovej reformy.*“ Slovenská politika, 21.V.1925. *Republikánski Maďari v Prahe.* K snahám agrárnej strany o získanie stúpencov na maďarskom vidieku viac SIMON Attila. Zabudnutí aktivisti. Príspevok k dejinám maďarských politických strán v medzivojnovom období. In *Historický časopis*, 2009, roč. 53, č. 3, s. 511 – 530.

[157] „*Politickou aktualitou bolo vyrukovanie vyše 2000 Maďarov do Prahy, ktoré zorganizoval Hodža ... Hodža dal narobiť za štátne groše Maďarom štandardy s nápismi: ´Sme republikánski Maďari, maďarský ľud len my zastupujeme´a ´Jazykom Maďari, dušou čechoslováci´ ... Toto boli najkrikľavejšie a spolu i najhnusnejšie nápisy na štandardách, aké sme od prevratu v našej republike čítali ... Nikdy sme neboli maďarofili a ani nebudeme, ale politickú demoralizáciu, kupovanie duší za zradné groše a takéto hanobenie pojmu svätosti národa a príslušenstva občianstva k nemu, zatracujeme i vtedy, keď týmto odobrať sa má v prospech väčšiny menšine niekoľko duší. A zatracujeme to tým viac, keď pre takéto politické štréberstvo bola zneužitá i hlava štátu.*“ Slovák, 24. mája 1925. *Pražské komediantstvo s Maďarmi.*

predstavovala kritika aktivistickej politiky Krajinskou kresťansko-socialistickou stranou. Podpora vládnych návrhov zákonov vyvolala totiž negatívnu reakciu KKSS a údajne aj nevôľu Budapešti. V správe PR K odoslanej Župnému úradu v Košiciach sa uvádza, že „*Stanovisko, které zaujala Maďarská národní strana v otázce pevných zemědělských cel, pobouřilo nejen maďarské křesťanské socialisty, kteří podnikají na národní stranu ostré výpady, ale dle důvěrného sdělení rozhněvala si prý Maďarská národní strana své protektory v říši,*[158] *následkem čehož bude prý ji zastavená veškerá hmotná podpora*."[159] Na druhej strane, colnú ochranu maďarskí roľníci na Slovensku údajne privítali.[160]

Podľa informácií PR K, v letných mesiacoch pokračovali aktivity Maďarskej národnej strany zamerané na upevnenie svojho vplyvu v rámci maďarskej komunity na úkor KKSS[161] a podporu strany sa údajne snažila získať i časť „oportunistickej" maďarskej inteligencie, usilujúca o udelenie československého občianstva.[162]

Szent-Iványho snahy o dosiahnutie určitej formy spolupráce s vládnymi stranami však oslabovala malá ústretovosť vlády, dokonca v niektorých prípadoch až provokačné opatrenia, akým bolo napr. uvedené vyhostenie väčšieho počtu príslušníkov maďarskej komunity z ČSR.[163] Zdrojom nespokojnosti bol tiež Szet-Iványho odpor k spolupráci s KKSS, ktorý vyvolával nevôľu, tak časti členstva MNS, ako aj kritiku koaličných partnerov.[164]

---

[158] V archívnych dokumentoch i dobovej literatúre sa pre pomenovanie Maďarsko, maďarský používalo tiež označenie říša, říšsky.

[159] ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 10258/26 prez. Predmet: *Maďarská strana národní – činnost. 22. června 1926*.

[160] „*Z téhož pramene bylo sděleno, že odhlasování zákona o pevných clech bylo mezi maďarským rolnictvem v republice přijato s velkým uspokojením*." Tamže.

[161] „*Maďarská národní strana, bez ohledu na smířlivé řeči svých vůdců, agituje pilně na úkor křesťanských socialistů ... uspořádala v uplynulém čtvrtletí celou řadu schůzí, jak na západním, tak i na východním Slovensku, kterým věnuje mimořádnou pozornost už proto, že zde jsou její největší nepřátelé z řad křesťanských socialistů, kteří využívají každičké příležitosti, aby na Maďarsku národní stranu zaútočili*." ŠA K, f. KŽ, k. 263, č. 10487/25 prez. Predmet: *Situační zpráva za II. čtvrtletí 1926. 1. července 1926.*

[162] „*Stranu Szent-Iványho vyhledává i oportunisticky založená maďarská inteligence, která doufá získáním státního občanství si polepšiti. Podle zdejších informací jsou sekretariáty Maďarské národní strany přetíženy práci s manipulací tisíce žádostí o udělení státního občanství. Práce tato se však straně oplatí. Nejen že jí přivádí členstvo, ale s ním i znační peníze, neboť nově přistupující členové a žadatelé, nejen že platí celoroční příspěvky ihned a napřed, ale mnozí poukazují ve prospěch strany značné dary, aby docílili rychlejšího vyřízení svých žádostí*. ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 13791/26 prez. Predmet*: Maďarská národní strana – činnost. 14. srpna 1926.*

[163] Táto skutočnosť sa odrazila v informáciách PR K „*Podle sdělení zdejšího informátora poškodilo reputaci Maďarské národní strany v nemalé míře vypovídaní maďarských příslušníků krátce po platnosti Lex Dérer - Szent-Ivány na na němž si Maďarská národní strana tolik zakládala a pro nějž byla vydána útokům iredentisticky založených křesťanských socialistů na pospas.*." ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 16342/26 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 30. září 1926.*

[164] „*Poslanci Nitsch, Dr. Korláth, Dr. Törköly a senátor Egry nemohli se nikdy spřáteliti s válečným stavem mezi Maďarskou národní stranou a Křesťansko sociální stranou panujícím a svoje sympatie ke křesťanským socialistům, podporované maďarským šovinizmem, dávali dosti otevřeně najevo, ba učinili své stanovisko mnohokráte podkladem ke svým pracím v Maďarské národní straně. Poslanec Szent-Ivány dostal se proto do velmi choulostivé situace*." Tamže.

Rastúcu opozíciu voči Szent-Iványmu doma i v Maďarsku registrovalo aj PR K - „*Ačkoliv Szent-Ivány svým účastenstvím v celní koalici postavil svou reální politikou na půdu Československé republiky, přece jen uznal za vhodné u svých maďarských bratří v říši se od pomluv naň vznesených očistiti a zajel si za tím účelem i do Budapešti, kde jen stíží podařilo se mu svoji nezávislost udržeti. Ohromnému, ze dvou stran vedenému nátlaku přece jenom nemohl se úplně ubrániti a svolil k některým, na první pohled sice nepatrným ústupkům, které však nesou sebou dosti velké následky a dovedly silnou pozici Szent-Iványho otřásti. Jisté je, že Szent-Ivány vrátil se z Budapešti značně znechucen a věnoval se v letních měsících pracím na svém statku v Beji*."[165]

Prakticky nulové výsledky aktivistickej politiky viedli k snahe zjednotiť MNS a KKSS na báze opozície voči stranám vládnej koalície. Pokusy utvoriť spoločnú platformu však narážali na rozdielnosti v politických programoch oboch subjektov, ktoré vyplývali z odlišného vnímania ochrany záujmov maďarskej komunity v ČSR. Podľa informácií PR K, rozpory poznačili tiež jednanie spoločnej komisie oboch strán.[166]

Prekážkou v možnej spolupráci MNS a KKSS, v hodnotení PR K, bolo tiež pretrvávajúce úsilie J. Szent-Iványho nájsť nejakú formu dohody s vládnymi stranami i napriek malej ústretovosti vlády apoň čiastočne akceptovať požiadavky MNA.[167] Jednou z príčin nezhôd medzi oboma stranami bola údajne neochota Szent-Iványho akceptovať dominantné postavenie KKSS v otázkach politickej línie a zdôrazňovanie práva na nezávisle rozhodovanie.[168]

---

[165] ŠA K, f. KŽ, k. 263, č. 17080/26 prez. Predmet: *Situační zpráva za III. čtvrtletí 1926.1. října 1926.*

[166] „*V pondělí, dne 22. listopadu t. r,. odbývala se v Bratislavě nová porada společné komise maďarské národní a maďarské křesťansko sociální strany ... Jednalo se o spoločném postupu těchto dvou stran v parlamentě. Schůze se skončila bezvýsledně. Když mluvčí Maďarské národní strany, poslanec Szent-Ivány, obhajoval svůj společný postup s německými agrárniky, oznámil vůdce maďarských křesťanských sociálu, posl. Szüllő, že jeho strana zůstane v opozici a že klub poslanců a senátorů maďarské křesťansko sociální strany se již usnesl, že budou hlasovat proti státnímu rozpočtu. Propast mezi těmito maďarskými stranami byla úplná, když zástupci Maďarské národní strany oznámili, že strana, pokud se týče hlasování o rozpočtu, je už vázána usnesením klubu, takže neměli si už co říci. Aby však maďarská veřejnost na Slovensku byla uklidněna, bylo usneseno znova zvolat společný výbor a pokračovat ve vyjednáváni o sjednocení těchto dvou dnešních, tak příkře proti sobě stojících stran.*" ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 20200/26 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 25. listopadu 1926.*

[167] „*Dosavadní veřejná prohlášení jak Szent-Iványho, tak i ostatních vedoucích činitelů Maďarské národní strany nasvědčují, že se možnosti spolu působiti ve vládě nevzdávají*." ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 14767/26 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 27. srpna 1926.*

[168] Podľa informácií policajného riaditeľa Slavíčka, odmietnutie vedenia MNS vzdať sa nezávislého postupu, viedlo k prerušeniu rokovaní spoločnej komisie – „*Schůze společné komise křesťansko sociální a Maďarské národní strany, která byla svolána na den 11. listopadu t. r. do Bratislavy do hotelu ´Carlton´, se nekonala. O příčinách obdržel jsem z důvěrného pramene tuto zprávu: Maďarští křesťanští socialisté snaží se nadále převzíti vůdčí roli pro případ spolupráce a svůj souhlas pro tuto podmiňují požadavkem, aby obě strany omezily svoji práci výlučně na maďarské záležitosti. Naproti tomu zastává poslanec Szent-Ivány nadále stanovisko, to jest, že každá z obou politických stran má právo postupovati v určitých politických záležitostech samostatně, bez ohledu na názory strany druhé*." ŠA K, f. KŽ, k. 110, č. 19540/1926 prez. Predmet: *Maďarská národní strana - činnost. 23. listopadu 1926.*

Rozhodnutie vedenia Maďarskej národnej strany podporovať vládnu koalíciu schválili delegáti strany na zasadnutí krajinského výboru 13 decembra 1926 v Nových Zámkoch, za predpokladu súhlasu vlády s predloženými požiadavkami.[169] Ponuku MNS podporiť vládnu koalíciu prezentoval denník *Slovák,* ako potvrdenie správnosti rozhodnutia HSĽS vstúpiť do vlády.[170]

PR K charakterizovalo postup Maďarskej národnej strany v roku 1926 ako kompromis medzi reálnou politikou a potrebou hájiť záujmy maďarskej komunity - „*Maďarská národní strana ukončila minulý rok ve znamení vyjednávání s vládou, kterýžto rok je výsledkem její reálni politiky. Při tom však sleduje v první řadě zájmy Maďarstva na Slovensku a Podkarpatské Rusi a za svoji podporu vyžaduje splnění některých podmínek, které formulovala opatrně, tak, aby neztratila svoji přestýž, pro kterou musí zápasiti s maďarskými křesťanskými socialisty*."[171]

Významnou udalosťou v živote strany bol krajinský zjazd, konaný v dňoch 1. a 2. februára 1927 v Leviciach. V hlavnej časti svojho prejavu Szent-Ivány hájil aktivistickú orientáciu, ktorej sa stal hlavným protežantom v strane.[172] Szent-Ivány vyjadril tiež uspokojenie z pevného spojenectva so Spišskonemeckou stranou.[173]

---

[169] V článku periodika *Kassai Napló,* uverejneného 14. decembra 1926 je uvedené - „*Zemský výbor strany, se zřetelem na velkou důležitost celé věci, vážně a důstojně usnesl se jednohlasně o následujících podmínkách, za něž jest ochotná strana podporovati vládní většinu. Zrušení vládních opatření, nařízených proti národnostním menšinám. Vybudování národní rovnoprávnosti ... Vládnutí občanských stran za vedení čistě parlamentní vlády. Přátelská zahraniční politika s Maďarskem. Vtáhnutí Maďarské národní strany do mezistranných parlamentních komisí. Zvýšené vybudování autonomie. Uspořádání záležitostí propuštěných úředníků. Vyřízení záležitostí příslušnosti státního občanství. Změna rozdělení okresních soudů. Spravedlivé provedení pozemkové reformy, zrušení osadníctví, uspořádaní daňových a církevně politických otázek, sanování bank a hlavnější požadavky polního hospodářství a průmyslu. József Szent-Ivány ve své půl druhé hodiny trvající významné řeči s uvedením přesvědčivých faktů nastínil možnosti, vztahující se na nápravu stížností Maďarstva. Andor Nitsch oznámil připojení Spišské německé strany*." Preklad článku ŠA K, f. KŽ, k. 226.

[170] „*V nedeľu konala Maďarská národná strana schôdzu v Košiciach, na ktorej prehovoril vodca tejto strany, posl. Szent-Ivány. Osvedčil sa, že jeho strana usiluje sa o vstup do vlády za prijateľných podmienok a vyslovil svoju radosť, že všetky národnosti v republike chcú spolu vládnuť s vedúcimi národmi. O vstupe ľudovej strany do vlády hovoril poslanec Szent-Ivány: Vítam úspechy Hlinkovej strany, ktoré strana docielila vymožením zemského zriadenia a z našej strany len to môžem opakovať, že z práce na povznesení Slovenska a Rusínska chceme prevziať svoju čiastku.*" Slovák, 20.I.1927. *Maďari a vstup Slovenskej strany do vlády*.

[171] ŠA K, f. PR K, k. 12, č. 21558/26 prez. Predmet: *Maďarská národní strana. 22. ledna 1927.*

[172] Na adresu správnosti aktivistickej politiky Szent-Ivány údajne prehásil - *„Zachránění zdejšího prokletého, k zahynutí zatraceného Maďarstva dalo základ reální politice, která však ani minutu nepomýšlí na vzdaní se práv, nýbrž si vytkla za cíl jich získaní ... tato reální politika není na újmu Maďarstva, nýbrž maximem požadavků buší na pevně uzamčené brány dosavadního českého šovinizmu, za nimž nechtěl nikdo po dlouhá léta ani slyšeti o udělení menšinových práv, odčinění křivd, bídě pensistů, převzetí vyštvaných úředníků, reformě pozemkového zákona a úpravě otázky státního občanství ... Tato aktivní politika přinese svými úspěchy spásu a život tisícům Maďarů*." ŠA K, f. KŽ, k. 226, b. č. Předmět: *Zpráva o sjezdu Maďarské národní strany konaném v Levici dne 1. a 2. II. 1927.*

[173] *„Je pro nás neobyčejně cennou podporou se strany spišských Nemců to, že spišští Němci jsou vždy toho neochvějného názoru, že jejich místo je po boku Maďarstva. Povinností Maďarstva je přísahati, že nikdy neopustí spišské Němectví*." Tamže.

PR K hodnotilo zjazd MNS ako víťazstvo politickej línie Szent-Iványho i v dôsledku podpory košickej organizácie strany. Aktivistická politika, ktorú účastníci zjazdu schválili však mala závisieť na splnení požiadaviek MNS, najme v otázke pozemkovej reformy.[174]

Účastníci zjazdu kritizovali aj pripravovanú reformu verejnej správy. Terčom výhrad bol zámer vytvoriť pre celé územie Slovenska jeden administratívno-správny úrad.[175] O negatívnej reakcii k pripravovanej reforme informovalo PR K Župný úrad v Košiciach v správe z 16. februára 1927 - „*Připravovaná správní reforma vyvolává v obyvatelstvu východoslovenském, jmenovitě pak města Košic, z toho zvlášť u příslušníků socialistických stran a střední vrstvy velký odpor ... Maďarská národní strana jest znepokojená z toho důvodu, že Maďaři prý dostanou se do mimořádně těžké situace, bude-li část členů zemského výboru jmenována vládou, neboť tito členové budou jmenováni z takových lidí z odborných sborů, ve kterých Maďarstvo jistě nenalezne pro sebe sympatie*."[176] Podľa periodika *Kassai Napló* by reforma spôsobila obyvateľom východného Slovenska celý rad ťažkostí.[177] Riešenie otázky reformy videli predstavitelia MNS v návrate k systému žúp, existujúcom v predvojnovom Uhorsku.[178]

Vývoj v Maďarskej národnej strane za prvý štvrťrok 1927 je zhrnutý v správe PR K, adresovanej Prezídiu župného úradu v Košiciach. Pozornosť je venovaná vnútorným

[174] „*Maďarská národní strana vedená poslancem Szent-Iványm, jak z různých prohlášení jest zřejmé, snaži se za každou cenu udržeti linii reální politiky a ve spojeni se Svazem německých agrárníků zúčastniti se aktivně na politickém vedení státu ... Sjezd strany v Levicích měl následkem důkladných příprav hladký průběh a reální směrnice politiky vůdce strany Szent-Iványho naprosto zvítězila ... Znamenitou roli v boji proti křesťanským socialistům hraje podle všech příznaků košická organizace strany v čele s Drem. Blanárem a ředitelem Varnayiem ... Dr. Blanár, bývalý košický starosta, je váženým člověkem, požívá zvláště v maďarských kruzích veliké vážnosti, pokud ovšem tyto vrsty nejsou v naprostém vleku iredentistických křesťanských socialistů a jeho právnické posudky, týkající se činnosti strany, jsou přesto, že je hrdým Maďarem, objektivní a nestraní ani jeho národností*." ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 3260/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 7. března 1927.*

[175] V správe zo zjazdových rokovaní sa uvádza, *„Jedním z nejzajímavějších referátu je referát Dr. Schalkovského o připravované správní reformě, v němž kritizoval nový návrh asi takto: ... Je absurdní věcí, že Slovensko, které dle dnešních názorů a zeměpisné polohy tvoří zvláštní zem, má býti degradováno ne jediné místodržitelství a tím tíže můžeme pochopit, jak mohli členové slovenské ludové strany s podobnou věcí souhlasiti*." Tamže.

[176] ŠA K, f. KŽ, k. 168, č. 2352/27 prez. Predmet: *Reforma verejnej správy – situácia. 16. února 1927.*

[177] „*Nyní zamyšlená administrativní reforma ohrožuje bytí a budoucnost východního Slovenska a ohrožuje nás ono vážné nebezpečí, že zpětný vývoj a ochuzení ještě vzroste. Uskutečněním adm. reformy utrpíme my, nejvýchodnější a nejzanedbanější část Slovenska ... Neboť zemská ústředna Slovenska bude od východu vzdálená na 400 – 600 km, takže chudý člověk se sotva bude moci tam dostati a na život i na smrt bude vystaven budoucím okresním náčelníkům, kteří nebudou-li lidmi na svém místě, zničí celé okresy*." Kassai Napló, 25. II. 27. *Východní Slovensko musí sebou pohnouti.* Preklad článku je deponovaný v ŠA K, f. KŽ, k. 168.

[178] PR K informovalo košického župana Juraja Slávika, že - „*Na návrh poslance Dra. Holoty a senátora Dra. Törkölyho usnesl se klub na tomto: Klub poslanců a senátorů Maďarské národní strany zastává stanovisko, že nejlepší řešení administrativní reformy by viděl v návratu ke starému, osvědčenému maďarskému systému župnímu ... Zákon o správní reformě v dosavadním znění je pro Maďarskou národní stranu naprosto nepřijatelným*." ŠA K, f. PR K, k. 226, č. 3789/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 9. března 1927.*

pomerom v strane, ako aj postojom vedenia vo vzťahu k jednotlivým aspektom politickej situácie.[179]

V nasledujúcich mesiacoch sa aktivistická politika MNS dostávala pod rastúci tlak členov časti strany. Príčinou boli prakticky nulové výsledky aktivizmu, najmä v oblasti pozemkovej reformy. Sklamanie členov MNS postrehlo aj PR K - „*V řadách Maďarské národní strany, zvláště v její zemědělských vrstvách jeví se v poslední době s pozemkovou reformou velká nespokojenost ... Příslušníci Maďarské národní strany jsou z části zklamáni dosavadními neúspěchy s maďarskými požadavky a roztrpčeni nad neochotou německých spojenců, kteří se o maďarské věci nestarají a požadavky Maďarů nepodporují.*“[180] Riaditeľ PR K, K. Slavíček, informoval Župný úrad v Košiciach o rastúcom vplyve odporcov aktivistickej politiky - „*Jak jsem již ve správách o činnosti Maďarské národní strany hlásil, práce jejich setkává se s úspěchem a po posledních projevech Maďarské národní strany, zvláště po sjezdu strany 29. t. m. v Dunajské Střede konané, není vyloučeno, že Maďarská národní strana přejde skutečně do opozice a bude pracovati ruka v ruce s křesťanskými socialisty a tvořiti s těmi opět opoziční blok maďarských stran*.[181] Posun MNS k opozícii je anticipovaný aj v sumárnej správe PR K za druhý štvrťrok 1927, ktorá analyzovala možné následky takéhoto vývoja. V prípade konvergencie s Krajinskou kresťansko-socialistickou stranou, predseda košickej organizácie MNS B. Blanár, údajne hodlal vystúpiť zo strany a založiť vlastný politický subjekt.[182]

---

[179] „*První čtvrtletí 1927 bylo pro Maďarsku národní stranu poměrně těžkou skouškou, neboť ji bylo řešiti choulostivé problémy, jako je podporování nynější vlády, brániti se přitom útokům maďarských křesťanských socialistů a konečně urovnati vnitřní rozpory a upraviti poměr k německým spojencům. Pozice vůdce strany Josefa Szent-Iványho byla přirozeně též obtížná, chtěl- li zůstati věřen své politické línii a svému bloku. Za tím účelem byla pořádaná cela řada okresních a krajských porad, kterými chtěl informovati o pravém smýšlení svých stoupenců, jako v Košicích, Rimavské Sobotě, Komárně a konečně ve dnech 1. a 2. února t. r. sjezd strany v Levicích ... V košickém kraji má Szent-Ivány naprosto spolehlivé stoupence a konference v Košicích konaná, byla spontánním projevem důvěry vůdci strany. Podobně bylo i v Rimavské Sobotě. Ba i v Komárně, které podléhalo vlivu křesťanských socialistů v míře největší, dosáhl Szent-Ivány patřičné většiny ... Na Bratislavu a blízké okolí strana velkou váhu nekladla, poněvadž tam má poměrně nejméně stoupenců ... Během jednání Maďarské národní strany o podporování nynější vlády a při zaujetí stanoviska k vládnímu návrhu o organizaci politické správy se ukázalo, že ve straně není té jednotnosti, jaká se projevila na sjezdu v Levicích. Nejednotnost projevila se hlavně při hlasování o návrhu reformy politické správy ve společném klubu s německými stranami ... Mimo nejednost v zákonodárných kruzích Maďarské národní strany, projevila se určitá nespokojenost i v jednotlivých vrstvách jejího členstva*. ŠA K, f. KŽ, k. 151, 5031/27 prez. Predmet: *Situační správa za I. čtvrtletí 1927. 1. dubna 1927.*

[180] ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 8337/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 28. května 1927.*
K priebehu pozemkovej reformy z aspektu národnostných preferencií SIMON Attila.. K niektorým aspektom kolonizácie južného Slovenska v období prvej republiky. *Historický časopis*. Roč. 52, č. 2, s. 289 – 307.

[181] ŠA K, f. KŽ, k. 238, č. 8033/27 prez. Predmet: *Maďarští křesťanští socialisté – činnost. 30. května 1927.*

[182] „*Maďarská národní strana, roztrpčena nedostatkem odměn za svoji aktivistickou politiku a tlačena demagogií křest. socialistů, hledala východisko ze situace v jakémsi plebiscitu uvnitř strany, který měl rozhodnouti o spolupráci s křest. socialisty, přejití do opozice a zanechání reální politiky ... Sjezd Maďarské národní strany, svolaný na den 29. května 1927 do Dunajské Středy, vyzněl v celku pro vstoupení strany do opozice ... V debatě, která se na sjezdu rozpředla o stanovisku strany vůči vládě, bylo zdůrazňováno hlavně pochybné provádění pozemkové reformy, při něž nebyla vzata náležitá zřetel na Maďary a půda byla rozdělována hlavně*

Predpovede zjavne dobre informovaného Policajného riaditeľstva v Košiciach sa potvrdili. Ako informovalo PR K 16. júla, „*Ústředí Maďarské národní strany oznámilo koncem minulého týdne všem svým sekretariátům, že strana vstoupila do opozice a vystoupila se svazu s německými stranami.*“[183] Následne nemeckí agrárnici (Bund der Landwirte) ukončili spoluprácu s MNS.[184] Odklonom od aktivistickej orientácie, v MNS získali vplyv stúpenci dohody s Krajinskou kresťansko-socialistickou stranou. PR K informovalo miestny župný úrad, že „*Vedoucí osobnosti Maďarské národní strany po vyrovnáni se svými odpůrci z tábora křest. sociálního zavedli stranu do nejostřejší opozice. Maďarská národní strana nejenže kráčí již nyní ve šlépějích křest. sociálních iredentistů, připravuje pro blížící se obecní volby s těmito společnou kandidátku, zamýšlí dokonce utvořiti jednotnou maďarskou stranu a s německo-nacionální stranou a s disidenty Bundu der Landwirte utvořiti pak občanský opoziční blok*.“[185] Podľa uvedenej správy, počas zasadnutia správnej komisie Maďarskej národnej strany v Rimavskej Sobote 31. augusta 1927, boli chystané zmeny schválené. Pri príležitosti dožinkovej slávnosti, usporiadanej MNS 4. septembra v Plešivci, „*Posl. Szent-Ivány objasňoval svůj postup od reální politiky až do opozice ... Posl. Nitsch znovu ujišťoval věrností spišských Němců. Hlavní tajemník křesť. socialistů Böhm prohlásil, že všechny diference mezi jeho a Maďarskou národní stranou jsou nyní již odstraněny a je přesvědčen, že spolupráce obou maďarských stran se stranami německými přinese jistě úspěch*.“[186] Agrárny *Republikán župy podtatranskej* komentoval spojenectvo Maďarskej národnej strany s KKSS ako omyl, ktorý vyhovuje kresťanským socialistom, avšak poškodí hospodárske záujmy maďarského obyvateľstva.[187]

legionářským kolonistům ... Dále byl zdůrazňován poměr ke křest. socialistům, který se již značně vyjasnil, takže jest naděje na spolupráci ... Podle informací zdejšího důvěrníka, předseda košického kraje Dr. Blanár není s postupem vedení strany srozuměn a čeká se, že na schůzí správní komise dojde mezi ním a vedením strany k vážné roztržce, která bude mítí v zápětí odtržení se košického kraje, který stojí za Dr. Blanárem, a že dojde k založení strany nové ... Proslýchá se dokonce, že Dr. Blanár nebude brániti přístupu Slováků do této strany a jest prý ochoten, jako křesťanští socialisté to učinili, založiti pro Slováky uvnitř této strany zvláštní slovenské oddělení. Táto strana bude prý mítí program zcela loyální.“ ŠA K, f. K Ž, k. 264, č. 7389/27 prez. Predmet: *Pravidelná čtvrtletní zpráva za II. čtvrtletí 1927. 18. června 1927.*

[183] ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 11342/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost 16. července 1927.*

[184] Podľa *Slováka* rozchod nemeckých strán s MNS oslabil pozície MNS vis-à-vis KKSS - “*Klub nemeckých agrárnikov sa uzniesol prerušiť svoj pomer s Maďarskou maloroľníckou stranou posl. Szent-Iványho, ktorý opustil agrárnikov v najkritickejších chvíľach. Týmto uznesením nemeckého klubu agrárnikov, vypadá úplne maďarská strana maloroľníkov z pod ochrany nemeckej a bude musieť ťažko zápasiť s maďarskými kresť. socialistami o udržanie svojich pozícií*.“ Slovák, 9.VII.1927. *Nemeckí agrárnici sa rozišli so Szentiványovcami.*

[185] ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 15942/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 14. září 1927.*

[186] Tamže.

[187] „*Maďarská národná strana, ktorá prikláňala sa od posledných volieb k reálnej politike, ktorá spolupracovala so stranami väčšiny niekoľko krát a najmä pri jednaní a hlasovaní o zákonoch colných a kongruových, upustila v poslednej dobe od tohto správneho svojho postupu a prikláňa svoju politiku znova k negativistickej politike kresťanských socialistov. Pán Szüllö, ako je vidieť, predsa len zasahuje, a to veľmi účinne i do politiky Maďarskej národnej strany a obratne využíva pre seba jej taktické chyby ... Maďarským kresťanským socialistom nemôžeme sa diviť, že vydali heslo ´jednotnej fronty maďarskej´ v republike. Im už raz veľmi prospela takáto ´jednotná fronta´ a je samozrejmé, že svoj osvedčený prostriedok znovu používajú. Je už ovšem*

Prvotné nádeje na spoluprácu medzi oboma stranami však podľa informátorov Policajného riaditeľstva v Košiciach narazili na viacero prekážok. Stúpenci MNS z radov židovskej komunity sa stavali k spolupráci s KKSS s výhradami. Pretrvávali i názorové rozdiely predstaviteľov Maďarskej národnej strany na potrebu zlúčenia s kresťanskými socialistami.[188] Napriek nezrovnalostiam, obe strany sa dohodli na spoločnom postupe v presadzovaní záujmov maďarskej minority, ktorý, podľa PR K, mal však len provizórny charakter. Dohoda, uzavretá 20. septembra 1927 v Lučenci, mala formu zmluvy obsahujúcej 17 bodov. Na základe zmluvy mali byť utvorené spoločné orgány, koordinujúce aktivity oboch strán. Do funkcie predsedu spoločného politického výboru bol delegovaný G. Szüllő. Členmi výboru mali byť J. Törköly, E. Korláth a A. Nitsch. Obe strany mali zostaviť spoločnú krajinskú komisiu na čele s J. Szent-Iványm.[189]

Uzavretie dohody KKSS a MNS podnietilo kritiku koaličnej tlače. Zatiaľ čo týždenník *Republikán župy podtatranskej* kritizoval dohodu ako dôsledok tlaku zo strany Budapešti,[190] *Slovák* vnímal spojenectvo oboch maďarských strán ako súčasť širšej aliancie, zameranej proti HSĽS.[191]

---

iná otázka, či heslo jednotnosti vyhovuje i Maďarskej národnej strane, ktorá predsa vybudovaná je na konkrétnych zásadách a ktorá si vytkla jasný cieľ: spolupracovať na hospodárskom posilnení maďarského ľudu v rámci celoštátnej politiky." Republikán župy podtatranskej, 2.VII.1927. *Bludný kruh z ktorého niet východiska.* (Zvýraznené v texte).

[188] V správe PR K z 19. septembra 1927 je uvedené, že „*Židé sice prohlašují, že by rádi šli s Maďarskou stranou národní, rozhodně nemohou však spolupracovati s křesťanskými socialisty. Na poradě židovstva západního Slovenska, která se konala v Bratislavě, bylo usneseno jíti do voleb s jednotlivými občanskými skupinami a nedávati se strhnouti k nepředloženým činům. Nepodařilo se tedy docíliti jednoty a to pro velké antipatie vůči křesťanským socialistům. Rozhodnutí toto přivádí Maďarskou národní stranu do nepříjemné situace, neboť se musí event. rozhodnouti buď jíti s křesťanskými socialisty a opustiti židy, kteří tvoří dosti velký počet jejích členstva, anebo zanechati křesťansko-sociální stranu ... Druhou závažnou okolností, která ohrožuje uskutečnění plánů mezi křest. socialisty a Maďarskou národní stranou, je rozdílnost názorů jednotlivých politiků z posledně uvedené strany ... Konečně, křest. socialisté kladou si při sestavování společných kandidátek příliš vysoké požadavky a to na úkor Maďarské národní strany. Na příklad v Košicích chtějí na první místo postaviti svého člověka, druhé místo dávají pak Maďarské straně národní, třetí a následující místa ponechávají sobě a až teprve 6 a 7 místo chtějí dáti k dispozici Maďarské národní straně.* ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 16251/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 19. září 1927.*

[189] Bolo rozhodnuté, že „*Veškeré politické záležitosti budou společně řešeny, avšak s tím rozdílem, že jednotlivé smluvní strany, které mají závazky vzniklé s praxe v zájmu Maďarstva jinde, budou počas tohoto provisorního smluvního poměru jednati podle svého uvážení. Toto ustanovení týka se zejména voleb /nýni voleb do obcí/ a opatření vlády, které by mohly Maďarstvu škoditi*" (bod 9). Sporné otázky mala riešiť za týmto účelom vytvorená komisia - „*Veškeré záležitosti, které by mohli porušiti soulad mezi oběma stranami budou předloženy společné vyšetřující komisi za předsedníctví Dra. Flachbarta, jehož zástupci za Maďarskou národní stranu budou Dr. Blanár a za křesťanské socialisty Dr. Grosschmiedt*." ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 16690/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 26. září 1927*.

[190] „*... maďarskí aktivisti postavili sa otvorene do jednej línie s negativistami, ktorí nikdy neváhali verejne prehlasovať, že ich politika v republike smeruje v prvom rade k cieľom a tendenciám politiky budapeštianskej. Zánik maďarského aktivizmu, ktorý vlastne nikdy ani do dôsledkov prevedený nebol, nie je bez zaujímavého pozadia k politike zahraničnej a k celkovej situácii, v akej sa nachádza dnes iredentistická maďarská propaganda ... Nie sme prekvapení týmto novým kurzom maďarských aktivistov. Je až príliš známe spojenie ich predstaviteľov s budapeštianskymi vládnymi politikmi*. Republikán župy podtatranskej, 1.X.1927. *Koniec začiatkov*.

Ohlásené spojenectvo oboch strán však podľa informácií Policajného riaditeľstva v Košiciach ohrozovali konflikty, v dôsledku ktorých k zlúčeniu KKSS a MNS nemuselo dôjsť.[192]

Obe strany zamerali svoje aktivity na predvolebnú kampaň do obecných zastupiteľstiev. V určitých prípadoch bolo vedenie MNS nútené kandidovať pod neutrálnym názvom, aby sa strana vyhla komplikáciám, vzhľadom na svoju národnostnú profiláciu. Otvorené spojenectvo s KKSS nebolo preferované i z dôvodu získania voličov z prostredia židovskej komunity.[193] Zhromaždenia Maďarskej národnej strany sa niesli v duchu kritiky politiky vlády vo vzťahu k maďarskej menšine, ktorá bola údajne diskriminovaná v hospodárskej, kultúrnej i politickej sfére a v znamení výziev, aby voliči dali svoje hlasy koalícii MNS a KKSS .[194]

Voľby do obecných zastupiteľstiev,[195] ako už bolo uvedené v kapitole venovanej Krajinskej kresťansko-socialistickej strane, boli síce hodnotené ako úspech, ale spojenectvo oboch strán stálo na krehkých základoch. Podľa informácii Policajného riaditeľstva

---

[191] „*Politický život na Slovensku má udalosť. Utvorila sa nová koalícia: zahrňuje v sebe československé strany socialistické, stranu maďarských kresťanských socialistov a maďarskú stranu národnú. Tento novopečený blok má len jeden cieľ: útočiť na slovenskú ľudovú stranu, podrývať jej pôdu, oslabiť ju na celej čiare. Robotnícke Noviny, Vôľa Ľudu, Prágai Magyar irlap, Hiradó atď., podali si svorne ruky, stretli sa na jednom fronte a pretekajú sa akoby o závod v napádaní slovenských ľudákov*.“ Slovák, 6.X.1928. *Maďarské strany a my.*

[192] „*Rozpory mezi křesťanskými socialisty a Maďarskou národní stranou jsou podle důvěrných informací rázu vážného a není vyloučeno, že během krátkého času dojde mezi oběma stranami k úplné roztržce, která by znamenala změnu postupu Maďarské národní strany ... Dr. Jablonický prý ve výborovem zasedání strany spolu s Drem. Aixingerem prohlásil, že s Maďarskou národní stranou nebudou spolupracovati a okolnosti, že Maďarská národní strana nemá v Bratislavě vlastního sekretariátu chtějí využíti k přemluvení členstva, aby vstoupilo do strany křesťanských socialistů. Shora uvedené skutečnosti způsobily ve vědění Maďarské národní strany velké roztrpčení a poslanec Szent-Ivány na schůzce, která se odbývala dne 6. října t.r. v Rožnavě, prohlásil, že prozatím Maďarská národní strana, vzhledem k obecním volbám, ničeho proti křesťanským socialistům nepodnikne, po volbách však všechno uvede do pořádku ... Na rožnavské schůzce byl sepsán protest, který po zasedání správní komise Maďarské národní strany bude po volbách doručen Dr. Szüllőmu. Podle důvěrných dalších informací sám poslanec Szent-Ivány uznává prý nyní postup Dra. Blanára svého času proti křesťanským socialistům za správný a zaslal prý tomuto i důvěrný dopis, v němž ho žádá, aby jej podporoval a současně prohlašuje jeho stanovisko za správné. Na schůzce činovníků Maďarské národní strany, dne 7. t. m. konané, Dr. Blanár prohlásil, že bude Szent-Iványho i nadále podporovati a projevil radost, nad uznáním svého postupu proti křesťanským socialistům a nad tím, že intrikám jejich bude moci učinit sám konec. Vzhledem na volby do obcí nedrží však za oportunní, aby se rozpory mezi oběma stranami dostaly na veřejnost, avšak po volbách zahájí kampaň proti křesťanským socialistům.* ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 17617/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 11. října 1927.*

[193] Napr. volebná stratégia MNS v Prešove, kde, ako informoval miestny policajný komisariát, „*... Maďarská národná strana nejde do volieb pod vlastným menom, ale ako ´mestská volebná skupina´ ... lebo si je vedomá, že jej kandidát, terajší starosta K. F., v prípade zvolenia do zastupiteľstva za Maďarskú národnú stranu, sotva by mohol prísť do úvahy ako starosta v slovenskom Prešove. Spojiť sa s kresť. sociálnou stranou nebolo možné kvôli židom, ktorí by boli na exponentov tejto strany sotva odovzdali svoje hlasy.“* ŠA K, f. KŽ, k. 203, č. 3243/27 prez. Predmet: *Maďarská národná strana, prípravy k voľbám. 11. X. 1927.*

[194] Počas verejného zhromaždenia v Parkáni predstavitelia MNS vyzývali k účasti na voľbách s tým, že „*... nech každý volí len Maďarskú národnú a Kresťanskú soc. stranu, ktoré majú spoločnú kandidátku skoro po celom Slovensku ... a nech žiaden nepodporuje inú stranu, lebo ostatné sú zapredané a nie maďarské ako naša.*“ SNA B, f. PR B, k. 751, b. č. Predmet: *Maďarská národná strana - poriadanie schôdze. 15. októbra 1927.*

[195] Voľby sa konali 16. októbra 1927.

v Košiciach, J. Szent-Ivány hľadal spôsob ako zvrátiť situáciu, v akej sa MNS ocitla. Riešením malo byť údajne nadviazanie opätovného spojenectva s nemeckými agrárnikmi (Bund der Landwirte).[196]

J. Szent-Ivány však nemal v strane jednoznačnú podporu. Podľa PR K „*Posice Szentivaniových stoupenců není právě nejlepší, neboť Dr. Szüllő pracuje příliš dobře, než aby aktivisticky založeni členové Maďarské národní strany nabyli v dohledné době vrchu*."[197]
PR K zároveň informovalo o zmarení dohody s nemeckými aktivistami - „*Szent-Iványmu podařilo prý se sice docíliti s německými aktivistickými stranami dohody, ale v posledním momentě Dr. Törköly a Dr. Korláth úplnou dohodu znemožnili. Ba naopak, jmenovaní dva zákonodárci Maďarské národní strany vyjednávají nadále s křest. socialisty a zamýšlejí na svůj vrub uzavříti s touto stranou definitivní smlouvu, která by vyřídila všechny sporné otázky*."[198] Spor o politické smerovania dospel v Maďarskej národnej strane do otvorenej roztržky medzi J. Szent-Iványom a frakciou prívržencov G. Szüllőa.[199]

Zvraty v politickom vývoji Maďarskej národnej strany sumarizovala situačná správa PR K za druhý polrok 1927. Elaborát hodnotil pomery v strane v sledovanom období ako nestabilné a rozpory medzi zástancami aktivistickej politiky na jednej strane a stúpencami spolupráce s KKSS na báze striktne opozičnej politiky na strane druhej tak hlboké, že ohrozovali samotnú existenciu MNS. V závere správy je vyjadrenýl názor, že vývoj v strane spel k víťazstvu negativistického krídla.[200]

---

[196] V hlásení K. Slavíčka Župnému úradu v Košiciach z novembra 1927 je uvedené - „*Denním tiskem proběhly v posledních dnech zprávy, že poslanec Maďarské národní strany József Szent-Ivány vyjednává opět s bývalými svými politickými spojenci – Bund der Lanwirte – o obnovení aktivistické politiky ve své straně. Zprávy tyto byly však košickým maďarským denníkem ´Kassai Napló´ dementovány. Přes to však různé zjevy v činnosti Maďarské národní strany dávají tušiti, že ... poslanec Szent-Ivány, s hrstkou svých věrných, nemíní se podrobiti plánům Dr. Szüllőho ... a buď svou stranu, anebo aspoň její část, povede opět cestou reální a aktivistické politiky ... K tomu ještě podotýkám, že Dr. Blanár v posledních dnech zachovával ke smělým plánům Dra. Szüllőho nápadnou rezervu a z téhož důvěrného pramene bylo mně naznačeno, že i on a s ním patrně většina stoupenců Maďarské národní strany na východním Slovensku, kloní se více k aktivistické směrnici a plánům Dra. Szüllőho mnoho nedůvěřují*." ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 19841/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 18. listopadu 1927.*

[197] ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 20900/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 3. prosince 1927.*

[198] Tamže.

[199] Podľa informácií PR K - „*Mezi tím, co poslanec Szent-Ivány vyjednával s bývalými německými spojenci, senátor Dr. Törköly za pomoci Dr. Korlátha jednal dále s poslancem Dr. Szüllő o spolupráci obou stran, svolal na 30. listopad t.r. konferenci do Prahy – Nekázanka č. 2, jejíž výsledkem bylo pak známe prohlášení Dra. Törkölyho, že Maďarská národní stana nepatří již do svazu tvořeného jí, Bundem der Landwirte a německými živnostníky, ale že na zakládá vlastní parlamentni klub, jehož hospitanty jsou i disidenti Bundu der Landwirte, poslanci Hahnreich a Mayer, jakož i zástupce spišských Nemců, poslanec Andor Nitsch ... Účelem této schůzky nebylo pouze utvořiti samostatný parlamentní klub Maďarské národní strany, nýbrž zřejmě na popud Dra. Szüllőho měl se utvořiti společný parlamentní klub s maďarskými křest. socialisty ... Pokud se týče politické směrnice poslance Szent-Iványho, bylo konstatováno, že svým smířlivým postupem utrpěl fiasko ... Jako důsledky Szent-Iványho politiky byly uváděny zejména otázka státního občanství a otázka pensijní*." ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 21102/27 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 7. prosince 1927.*

[200] „*Maďarská národní strana prodělala tohoto roku celou řadu vážných vnitřních otřesů, které ohrozili nejen její mocenské postavení mezi maďarskými politickými stranami, ale i její jednotnost, po případe existenci.*

J. Szent-Ivány však nehodlal rezignovať na dianie v Maďarskej národnej strane úplne. Pre upevnenie svojho postavenia usiloval využiť konfesionálne rozdiely medzi striktne katolíckou KKSS a MNS, v ktorej mali prevahu protestanti. PR K v hlásení županovi J. Slávikovi informovalo o vývoji v tejto otázke - „*V posledných dňoch však poslanec Szent-Ivány svoje mlčanie prerušil a zasiahol opäť činne do plánov jeho spolupracovníkov, ktorí, menovite Dr. Törköly, až príliš podrobili sa diktátu Szüllőa*.“[201] Szent-Ivány a Blanár odmietli účasť členov MNS na tzv. katolíckych dňoch, organizovaných KKSS, pretože, ako uviedol J. Szent-Ivány, „„*... nie je mysliteľné, aby jedna skupina interkonfesionálnej strany, akou je Maďarská národná strana, spájala sa s akciami jedného náboženstva na úkor druhých, v strane nie v takom merítku zastúpených vierovyznaní*.“[202] PR K vyjadrilo názor, že „*Cirkevne politická otázka táto môže na spoluprácu maďarských politických strán mať veľký vplyv a podľa všetkých úkazov môže medzi oboma stranami dôjsť v najbližšej dobe k novej roztržke*.“[203]

Hlásenia PR K, vypracované v prvých mesiacoch roku 1928, informujú o malej ochote predstaviteľov Maďarskej národnej strany spolupracovať s KKSS. Rezervovaný postoj k politickej línii KKSS zaujímal najmä J. Szent-Ivány, ktorý „„*... nemohol sa dlho odhodlať nastúpiť cestu opozičnú a v zasvätených kruhoch až do nedávna hovorilo sa o jeho úmysle so svojimi prívržencami vrátiť sa k svojmu pôvodnému politickému programu ...*“[204] Podľa PR K však odstredivé tendencie „„*... ustúpili nátlaku oficiálneho Maďarska, ktoré s cieľom uskutočnenia svojich veľko-maďarských túžob pomohlo vykonávať na Maďarskú národnú stranu, resp. jej vodcu, poslanca Szent-Iványho, taký tlak, že aj on priklonil sa k názorom opozície a uvolil sa k spolupráci s kresť. socialistami, ba nie je ani vylúčené, že nebude*

Příčinu těchto otřesů dlužno hledati v různých názorech jejího, hlavně vedoucího členstva ... Dr. Szüllő dovedl využitkovati každého nedorozumění mezi vůdci Maďarské národní strany a byl to zejména poslanec Dr. Korláth, který od počátku klonil se více na stranu křesťanských socialistů a na Podkarpatské Rusi hrál roli vůdce Maďarů bez ohledu na centrálu strany. Jako poslanec Maďarské národní strany, pokynů svých nadřízených nedbal a po straně paktoval s křesťanskými socialisty. Jeho činnost byla však sledována a jen různým okolnostem měl co děkovati, že nebyl začátkem toho roku z Maďarské národní strany vyloučen. Dr. Korláth našel však zastání i u některých parlamentních kolegů z Maďarské národní strany, zejména u předsedy strany Dra. Törkölyho, který jej chránil a zabránil ostrému zakročení několikrát připravovanému ...Věci došly tak daleko, že znechutily i samého vůdce strany Szent-Iványho, který ustoupil do jakési pasivity a přenechal vládu Törkölymu ... Nejnověji rozšiřuje pak Dr. Szüllő svoje plány i na opoziční strany německé, jako německé nacionalisty a disidenty Bund der Landwirte a zamýšlí uskutečniti v první řade s nimi opoziční blok a získati tak opět německé menšinové zástupce pro Svaz národů. Pokud se pak týče Maďarské strany národní, podařilo se Dr. Szüllőmu získati tuto téměř celou pro své plány a počátkem tohoto měsíce došlo pak v Praze k založení samostatného klubu Maďarské národní strany a za hospitanty byli přijati poslanci Mayer a Hahnreich.“ ŠA K, f. KŽ, k. 264, č. 91/28 prez. Predmet: *Pravidelná pololetní správa za II. pololetí 1927. 2. ledna 1928.*

[201] ŠA K, f. KŽ, k. 226, č. 1421/28 prez. Predmet: *Pravidelná pololetní správa za II. pololetí 1927. 24. januára 1928.*

[202] Tamže.

[203] Tamže.

[204] ŠA K, f. KŽ, k. 226, 4751/28 prez. Predmet: *Maďarská národní strana – činnost. 27. marca 1928.*

v neskoršej dobe ničoho namietať proti úplnému splynutiu oboch maďarských politických strán. Bol to menovite predseda snemovne magnátov z Budapešti, švagor poslanca Szent-Iványho, barón Wlasists, ktorý Szent-Iványho primäl k zmene názoru.“[205] *Slovenský denník*, informoval o údajných výhradách členov a sympatizantov MNS z radov židovskej komunity ako dôsledok zbližovania oboch strán.[206]

Po uvoľnení napätia v národnostných vzťahoch, spôsobených „Rothermerovou akciou“, vo vedení MNS opätovne zosilneli tendencie návratu k aktivistickej politike. Začiatkom roka 1929 odoslalo PR B krajinskému úradu a ministerstvu vnútra viacero hlásení, v ktorých informovalo o uvedenom vývoji.[207] Jedným z motívov príklonu k aktivizmu MNS mohla byť snaha o získanie určitého vplyvu na politické dianie v rámci Slovenska[208] a absencia podpory zo strany Budapešti, na ktorú poukázalo Policajné riaditeľstvo v Bratislave.[209]

Na vývoj situácie v rámci maďarskej komunity tiež *Slovenský východ,* ktorý vo viacerých článkoch interpretoval pokusy o utvorenie jednotnej platformy maďarskej politiky na Slovensku s opozičným zameraním ako iluzórne a bezperspektívne.[210] V tomto

---

[205] Tamže.

[206] „*Tým možno vysvetliť, že došlo v nedávnej dobe zase k obnoveniu samostatného židovského hnutia, ktoré usiluje o zblíženie s československou verejnosťou a chce vybudovať most, po ktorom by židia mohli event. prejsť do československého tábora ... K tomu postupu primälo židov iste i bratríčkovanie Szent-Iványho s maďarskými kresť. socialistami, ktorí sú predsa antisemitmi*.“ Slovenský denník, 28.IV.1928. *Kríza maďarskej strany národnej.*

[207] V správe PR B, datovanej 8. januára 1929, sa uvádza - „*Parlamentní členovia Maďarskej národnej strany spolu s predsedom, poslancom Szent-Iványm, pri každom ľudovom zhromaždení a v každom politickom prejave akcentujú potrebu reálnej politiky, dosiaľ však neurobili rozhodného kroku. Tiež spišskí Nemci, vedení poslancom Nitschom, zaujali rozhodné stanovisko za reálnu politiku a vypracovali memorandum pre vládu, v ktorom žiadali nápravu krívd a nakoľko by tieto boli odčinené, chcú s Maďarskou národnou stranou, alebo prípadne i bez tejto, s niektorou aktivistickou nemeckou stranou, vstúpiť do vládu podporujúcej väčšiny. Na schôdzi strany 27. decembra m. r. v Kežmarku, poslanec Nitsch v rozsiahlom rozklade objasnil toto stanovisko a súčasne dotkol sa otázky zjednotenia Nemcov na Slovensku k spoločnému politickému postupu*.“
SNA B, f. PR B, k. 252, č. 252/276. Predmet*: Maďarské opoziční strany na Slovensku a Pokarpatské Rusi – situační správa*. V hlásení z 15. januára 1929 PR B informovalo, že „*V maďarských a německých politických stranách na Slovensku vzrůsta stále počet těch příslušníků, kteří, znechucení dosavadní neplodnou opoziční činností, rádi by uvítali buď preorientování svých stran, nebo vstoupili do (strany) nově založené s programem aktivistickým při zaručení menšinových národnostních práv. Je to zvláště střední třída občanska maďarského obyvatelstva, kterou lze velmi snadno pro positivní spolupráci získati.*“ SNA B, f. PR B, k. 2189, č. 342, T – 343. Predmet: *Aktivistická nálada v maďarských a německých stranách na Slovensku.*

[208] *V maďarských a německých politických stranách na Slovensku vzrůstá stále počet těch příslušníků, kteří znechucení dosavadní neplodnou opoziční činností rádi by uvítali buď přeorientování svých stran, nebo vstoupily do nově založené s programem aktivistickým při zaručení menšinových národnostních práv*.“ SNA B, f. PR B, k. 2189, č. 342. Predmet: *Aktivistická nálada v maďarských a německých stranách na Slovensku.*
15. I. 1929.

[209] „*Má býti faktem, že Maďarská národní strana od dvou roků neobdržela ani haléře podpory z Maďarska; tam totiž jedině poslanec Dr. Szüllő pokádán je za hodného a spolehlivého, aby řídil politiku Maďarů v ČSR usedlých dle pokynů a přání maďarského zahraničí.*“ SNA B, f. PR B, k. 2189, č. 359, T - 35. Predmet: *Porady Maďarské opoziční strany v Tatrách.1. januára 1929.*

[210] „*Od posledných volieb v politickom živote našich Maďarov možno pozorovať istú nervozitu, ktorá je prejavom tej skutočnosti, že behom ostaných desať rokov nevedela táto politika dákym normálnym a samozrejmým spôsobom začleniť sa do politického diania v tomto štáte ... A menovite teraz, keď druhá veľká skupina národná je vo vláde, to jest Nemci, je postavenie našich Maďarov, ktorí dobrovoľne sa vyradili z aktívneho politického zasahovania, izolované. Teraz, po desiatich rokoch sa cíti, že táto izolovanosť nemá*

kontexte periodikum vyjadrilo pochybnosti o úspechu úsilia KKSS upevniť slabnúce spojenectvo s Maďarskou národnou stranou.[211] „Rozháranosť a nemohúcnosť" boli v hodnotení *Slovenského východu* určujúcimi znakmi situácie v maďarskom tábore, čo údajne viedlo k strate záujmu o politické dianie v prostredí maďarskej minority. Východisko videla redakcia v izolácii exponentov radikálnej opozície.[212] Vládou financovaný *Slovenský východ* sa však zdržal kritiky neochoty vládnych strán vyjsť aspoň čiastočne v ústrety maďarským aktivistickým politikom

V druhom polroku 1929 boli stredobodom politického diania voľby do Národného zhromaždenia. Ústredné štátne orgány vydali viacero nariadení, regulujúcich predvolebné aktivity politických strán, priebeh verejných zhromaždení a ďalšie aspekty volebného procesu. Úradom, určujúcim podmienky priebehu volieb, bol Krajinský úrad v Bratislave (KÚ B), ktorý, ako vrcholný orgán verejnej správy, nahradil župné zriadenie na Slovensku.[213] Na základe rozhodnutia KÚ B, bola z predvolebných aktivít vylúčená mládež.[214] Nariadenie o prítomnosti predstaviteľa štátnej moci na verejných zhromaždeniach, organizovaných politickými stranami bezprostredne pred voľbami, nebolo v niektorých prípadoch možné dodržať. Počet podujatí v tom období mnohonásobne vzrástol a nezriedka sa v určitej lokalite konali dve, alebo viac zhromaždení súčasne. KÚ B reflektoval túto skutočnosť v obežníku

zmyslu, tým menej dáky výsledok. Žiť desať rokov v negatívnom pomere k štátu, v ktorom žijeme a v ktorom sme existenčne zakotvení, nie je možné. Táto skutočnosť sa teraz javí veľmi markantne na maďarskej strane a preto nás neudiví, keď sa dozvieme, že práve v tieto dni bol zahájený v lone našich Maďarov rozhovor o tom, či doterajšia politická metóda je nielen oprávnená, alebo vôbec možná." Slovenský východ, 7. II. 1929. *Maďarská politika na Slovensku v slepej uličke.*

[211] *„Vyjednávači maďarských kresťanských sociálov obchádzajú jednotlivé strediská maďarskej politiky na Slovensku a sondujú pôdu pre prípadné nadviazanie nových jednaní o spoluprácu maďarskej národnej a kresťansko-sociálnej strany. Úspech týchto sond je ale nevalný a dokonca sa kresťanskí sociáli presviedčajú, že aj vo vlastných organizáciách majú už dosť silný prúd, ktorý hľadá z bezútešnej negativistickej politiky východisko. Kto stále pevne stojí za vedením strany sú mestské živly, vedúci ľudia v strediskách Maďarov, ale širokých vrstiev strany sa zmocňuje pomaly únava z bezvýsledných akcií negativistov. Pokiaľ ide o príslušníkov národnej strany, je pozorovateľné hnutie, ktorého cieľom je urobiť koniec neistote vo vzájomnom pomere oboch strán a postaviť sa proti doterajšej politike kresťansko-sociálnej*." Slovenský východ, 27. II. 1929. *Bezvýsledné akcie maďarských negativistov na Slovensku.*

[212] *„Maďarskí kresťanskí sociáli strácajú očividne pôdu v ľude viac ako predtým, ale ani Maďarská národná strana pre svoju nerozhodnosť nevie vniesť trochu živosti do maďarského politického života ... Jediným liekom pre ozdravenie maďarskej politiky na Slovensku bude asi izolácia výstredníkov, ktorú prevedie nakoniec len maďarské voličstvo samo.*" Slovenský východ, 28. IV. 1929. *Jediný liek pre ozdravenie maďarskej politiky na Slovensku.*

[213] Krajinský úrad v Bratislave v obežníku z 1. októbra žiadal subordinované úrady na Slovensku, aby *„... zostavili a sem najneskôr do 15. novembra 1929 predostreli analogický prehľad trestných činov, spáchaných v ich správnom obvode v dobe odo dňa vypísania volieb do Národného zhromaždenia až do dňa volieb incl*." Štátny archív Banská Bystrica (ŠA BB), pobočka Rimavská Sobota (p. RS), f. Okresný úrad Šafárikovo 1923 - 1945 (OÚ Š), k. 5. Predmet: *Sledovanie trestných činov v dobe volieb do Národného Zhromaždenia. Bratislava, dňa 1. októbra 1929.*

[214] Podľa vyhlášky KÚ B z 11. októbra 1929, *„... zakazuje sa, zo schválením Krajinského úradu v Bratislave, akákoľvek účasť školskej mládeže na zhromaždeniach, sprievodoch, schôdzach, výletoch, besiedkach, slávnostiach a pod. rázu politického, alebo demonštrativného, ako aj upotrebovania školskej mládeže k rozširovaniu politickej tlače.*" ŠA BB, p. RS, f. OÚ Š, k. 5, č. 52600/29 prez. Predmet: *Účasť školskej mládeže na verejných zhromaždeniach. Bratislava, 1. októbra 1929.*

z 10. októbra, v ktorom ponechal rozhodnutie o vyslaní zástupcov na prednostoch daných úradov.[215]

Do volieb šla Maďarská národná strana v koalícii s KKSS a Spišsko-nemeckou stranou. Spoločnú kandidátku hodnotil *Slovenský východ* ako prehru J. Szent-Iványho a jeho prívržencov v MNS, ktorá povedie k jeho údajnému odchodu z politiky - „*Stále viac nadobúda pravdepodobnosti správa, že bývalý poslanec Szent-Ivány, zakladateľ a vodca Maďarskej národnej strany na Slovensku, chce opustiť politickú arénu. Jeho kandidátka na spoločnej listine maďarských nacionálov a kresťanských sociálov má vraj len za účel pritiahnuť voličov, ktorí by ináč ťažko šli za skupinou Szüllőovou, ktorá chce úplne opanovať pole v maďarskej politike na Slovensku.*“[216] *Slovenský východ* v tejto súvislosti nevylúčil možnosť straty politického vplyvu, ktorý dovtedy MNS mala - „*... môže sa stať, že odchodom Szent-Iványho z verejného života stratí Maďarská národná strana na Slovensku pôdu v maďarskej politike, a teda tiež ten význam, ktorý ju stále ešte robil nebezpečným odporcom kresťanských sociálov.*“[217]

Koalícia maďarských strán získala vo voľbách do poslaneckej snemovne celkove 9 mandátov a do senátu 6 mandátov.[218] Volebný výsledok bol maďarskými politikmi hodnotený ako úspech. Provládny *Slovenský východ* síce priznal, že koalícia maďarských strán zožala vo voľbách určitý úspech, avšak snažil sa trvácnosť výsledkov spochybniť.[219]

Po voľbách sa v MNS upevnil negativistický smer. Významné miesto v hierarchii straníckeho vedenia zaujali József Törköly, Andor Jaross a Béla Szillásy. Napriek odklonu od aktivizmu sa však MNS s KKSS nezlúčila a až do roku 1936 pôsobila ako samostatná politická strana.

---

[215] Pri rozhodovaní mali prednostovia úradov zvážiť nasledujúce okolnosti: „*... a./ kde možno mať zato, žeby behom schôdze mohlo dôjsť k porušeniu pokoja a verejného poriadku; b./ (kde je) významný rečník vyslaný na zhromaždenie; c./ s ohľadom na miestne pomery, kde sa zhromaždenie koná, ráz strany a tým očakávaná väčšia účasť obyvateľstva; d./ program politickej strany zhromaždenie poriadajúcej*.“ ŠA BB, p. RS, f. OÚ Š, k. 5, č. 54262/29 prez. Predmet: *Voľby do Národného zhromaždenia, vysielanie úradných zástupcov k verejným zhromaždeniam.10. októbra1929.*

[216] Slovenský východ, 20. X. 1929. *Szent-Ivány chce opustiť politickú arénu.*

[217] Tamže.

[218] Československá statistika – svazek 70 Řada I. (Volby sešit 42.) Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929. Praha 1930. Tab. č. 1, s. 9.

[219] „*Okolnosť, že maďarskí opozičníci získavajú niečo oproti voľbám z roku 1925, neznamená vôbec nič pre stav súčasného zmýšľania v maďarskom tábore a pre rozvrnutie národných síl v krajoch národnostne zmiešaných ... Pravda, dalo sa čakať, že Szüllő výsledky spoločného postupu dvoch strán bude vyhlasovať za výsledky svojej politiky, ale najbližšia budúcnosť ukáže, že tento priezračný trik nie je odôvodnený skutočnosťou*.“ Slovenský východ, 5.XI.1929. *Falšovanie, ktoré nepomôže...*

III. Iredenta

Na geopolitické zmeny po roku 1918 reagovali obyvatelia predvojnového Uhorska rôzne. Príslušníci maďarskej komunity v Československej republike vnímali svoje postavenie ako vnútené. Dôsledky porážky v prvej svetovej vojne boli pre rozhodujúcu časť maďarského obyvateľstva v ČSR zdrvujúce. K strate privilegovaného postavenia sa pridružili deprivácie v politickej, hospodárskej a spoločenskej oblasti. Vízia veľkého Uhorska, ktoré by fúziou jednotlivých národnosti do maďarského národa zaujalo významné mocenské postavenie v stredoeurópskom priestore, sa rozplynula. Pre mnohých Maďarov a maďarizovaných príslušníkov iných národností však táto vízia zostávala viac, či menej utajovaným želaním, túžbou po návrate dôb pred katastrofálnou porážkou. Obzvlášť na Slovensku, kde idea svätoštefánskej koruny zapustila hlboké korene, neochota akceptovať nové pomery mala intenzívny a pretrvávajúci charakter. Významný anglický historik a publicista, R. W. Seton-Watson, postrehol intenzitu sklamania zo straty Slovenska - „*... povedomie, že vytýčený cieľ národnej asimilácie bol už tak blízko, vysvetľuje zvláštnu trpkosť, ktorou sa maďarskí nacionalisti dívajú na povojnovú situáciu na Slovensku. Korisť im bola z rúk vytrhnutá v poslednú hodinu*.“[220]

K zhoršeniu postavenia maďarskej minority nesporne prispel i zúfalý pokus o okupáciu Slovenska maďarskými červenými gardami. Násilenstvá a rabovanie komunistických kománd dali zástancom tvrdého postupu voči maďarskému obyvateľstvu ťažko spochybniteľné argumenty. Maďarsko bolo prezentované ako permanentný zdroj ohrozenia, ako krajina ktorej sa Slováci musia obávať a s podozrením hľadieť na čokoľvek čo sa deje za južnými hranicami Slovenska. Bezpečnostné orgány podnikali rad opatrení na ochranu hraníc. Styky medzi príslušníkmi maďarskej menšiny a obyvateľmi Maďarska boli síce tolerované, ale vnímané so značnou nedôverou. Snahy československých štátnych orgánov o dôslednú kontrolu hraníc však narážali na množstvo väzieb, ktoré nebolo možné neutralizovať úplne. J. Szent-Ivány poukázal na uvedenú skutočnosť v jednom zo svojich vystúpení v parlamente - „*Maďarsko bude vplývať na Slovensko vždy a to bez umelých príprav, darmo vytýčia sto hraníc, darmo vystavia nový a od doterajšieho ohromnejší čínsky múr, tá prirodzená hospodárska a zemepisná súvislosť, tá národná a kultúrna jednota medzi Maďarmi Slovenska a Maďarska, tie priateľské a príbuzenské zväzky a všetky ostatné príčiny nemôžu byť nikdy roztrhané, nech tam dolu panuje akýkoľvek politický smer.*“[221]

[220] SETON-WATSON, R.W. (ed.). *Slovensko kedysi a teraz*. Praha : Orbis, 1931, s. 26.
[221] Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1921 I. volební období 4. zasedání. V Praze ve čtvrtek dne 17. listopadu 1921.

Priestor pre iredentistické aktivity vytvárala nestabilita pomerov v mnohých regiónoch Slovenska, ako aj za jeho hranicami. Samotné stanovenie hraníc s Maďarskom sa stalo problémom, pretože Slovensko, ako samostatný teritoriálny celok, nebolo nikdy v rámci Uhorska vyčlenené. Demarkačná línia, určená Dohodovými mocnosťami a definovaná v nóte francúzskej vlády 21. decembra 1918,[222] nebola predstaviteľmi Maďarska uznaná. Na území Slovenska zotrvávali maďarské jednotky. Do vymedzenia hraníc zasiahol aj Milan Hodža, ktorý ako poverenec klubu slovenských poslancov pôsobiacich v rámci Národného zhromaždenia, viedol rokovania o odchode maďarských jednotiek zo Slovenska. Podľa Edvarda Beneša, člena československej delegácie zúčastnenej na mierových rokovaniach v Paríži, M. Hodža prekročil svoje kompetencie a poškodil záujmy republiky.[223] V priebehu rokovaní s maďarskou stranou M. Hodža totiž súhlasil s určením demarkačnej línie medzi Slovenskom a Maďarskom, čo vyvolalo odmietavú reakciu aj predsedu československej vlády Karla Kramáře. K. Kramář v Národnom zhromaždení prehlásil, že nikto z československých predstaviteľov nemá mandát rokovať o stanovení hraníc.[224] Definitívne mohli byť hranice zabezpečené až po príchode predstaviteľov československej vlády na Slovensko.[225]

Úlohou kreovania a upevnenia štátnej moci na Slovensku bol poverený úrad Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Vavrom Šrobárom. Pri obsadzovaní postov vo verejnej správe sa primárnym hľadiskom stala lojalita k Československej republike. Už 28. decembra 1918 uvedený úrad vydal nariadenie, na základe ktorého boli všetci štátni úradníci, personál okresných súdov a zamestnanci štátnych inštitúcií, povinní zložiť tzv. služobnú prísahu.[226]

---

[222] BARNOVSKÝ Michal et al. *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998, s. 71 - 72. Predmet: *Oficiálna nóta o Pichonovej demarkačnej čiare.*

[223] GAJANOVÁ Alena. *ČSR a středoevropská politika velmocí (1918 – 1938)*. Praha : Academia, 1967, s. 26 – 27.

[224] Tamže.

[225] O vstupe predstaviteľov vlády na Slovensko informovali *Národnie Noviny* 15. decembra 1918 v článku *Česko-slovenská vláda na Slovensku* - „*Československá vláda prišla do Žiliny. Ne jej čele je minister Dr. Šrobár, poverený neobmedzenou mocou na celom Slovensku. Pomocníci jeho sú vládni referenti jednotlivých otázok. Všetko poprední slovenskí muži*."

[226] Text prísahy - „*Prísahám a sľubujem, na svoju česť a svedomie, že Československej republike vždy verným a jej vláde poslušný budem, že budem všetky štátne zákony zachovávať, všetky svoje úradné povinnosti podľa platných zákonov a nariadení vykonávať pilne, svedomite a nestranne, úradné tajomstvo nevyzradím, vo všetkom svojom konaní iba o prospech štátu a záujem služby dbať budem"* - musel uchádzač o miesto po predčítaní zopakovať a podaním ruky potvrdiť. SNA f. Minister s plnou mocou pre správu Slovenska (MPS), k. 1, č. 231/1.

Obsadzovanie Slovenska československým vojskom[227] síce nenarážalo na ozbrojený odpor, avšak, ako bol nútený priznať V. Šrobár,[228] preberanie moci vládnymi predstaviteľmi bolo prijímané časťou obyvateľstva, predovšetkým v mestách, s nevôľou.[229] Dochádzalo k štrajkom[230] a pokusom o znefunkčnenie telefonickej siete. Riaditeľstvo pošty a telegrafu v Bratislave informovalo 24. februára 1919 MPS o pokusoch prerušiť telefonické spojenie štrajkujúcimi zamestnancami pošty - „*Zahájením prvé stávky 3. února 1919, odešel všechen personál uherský ... Neměli jsme u telefonu ani jediného sluchátka ... Zahájením stávky druhé, dne 11. února 1919, nedařilo se nám lépe, bylo zase vše uzamknuto, nikdo ráno nepřišel do služby ...*“[231] Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska odoslalo 11. apríla 1919 župným úradom na Slovensku obežník, v ktorom informovalo, že „*Podľa došlých správ sa množí poškodzovanie telegrafných a telefónnych tratí, napriek vyhláseniu stanného práva[232] ... Vojenské veliteľstvo čs. vojsk na Slovensku vydalo rozkaz, aby vojenské hliadky, akonáhle niekoho pristihnú pri úmyselnom poškodzovaní telegrafných a telefónnych vedení, ihneď použili na mieste zbraň ...“* a uvedeným úradom uložilo, *„... aby toto nariadenie vrchného veliteľstva čs. vojsk na Slovensku bolo ihneď vyhlásené*.“[233] Na základe nariadenia MPS z 25. marca 1919, internácia, prípadne deportácia hrozila osobám, ktoré by „... *ohrozovali záujmy štátu, alebo všeobecnú bezpečnosť, pokoj a verejný poriadok*.“[234]

Politická kríza v Maďarsku, ktorá kulminovala 20. marca 1919 rezignáciou vlády a nastolením komunistickej diktatúry na čele s Bélom Kunom, mala nedozerné následky na vývoj situácie na Slovensku. Z 29. na 30. mája 1919 zaútočila maďarská armáda v troch smeroch (Košice, Zvolen, Banská Štiavnica) na Slovensko. Útok bol úspešný a začiatkom júna kontrolovali maďarské oddiely dve pätiny Slovenska. Zúfalý pokus maďarskej ľavicovej

[227] 28. decembra 1918 vstúpili československé jednotky do Košíc, 2. januára 1919 do Bratislavy.

[228] „*Od tej doby čo vláda prišla do Bratislavy, naša situácia stala sa práve pre pomery v tomto meste dosť ťažkou, lebo sme tu narazili na tvrdý odpor, podporovaný maďarskou vládou*.“ Porada v Bratislave. Referát ministra Šrobára. Úradné noviny (ÚN). Ročník I. Číslo 8. Bratislava, 15. března 1919. *Neúradná časť.*

[229] Rezistencia voči novým pomerom bola evidentná predovšetkým na Spiši. *Slovenský denník* pripisoval túto okolnosť maďarizácii - „*Spiš bol omnoho viac pomaďarčený, než ostatné naše kraje stredné a západné ... Ľud sám na Spiši síce práve tak jasá radosťou a chystá sa k novému životu, ako od Štrby na západ, avšak pomaďarčené mestá a obce stoja proti nám húževnatejšie a ak i nie so zjavným odporom, ale predsa s akousi vzdorovitosťou nechcú uznať výsledky svetového zápasu.*“ Slovenský denník, 30.I.1919. *Spiš v našom štáte.*

[230] *Slovenský denník* komentoval štrajkové hnutie ako sprisahanie proti republike iniciované z Budapešti - „*Od istého času na povel z Pešti, maďarskí, maďarónski a niektorí nemeckí štátni zamestnanci a boľševicky naladení robotníci zahájili na všetkých stranách Slovenska akciu, ktorá smeruje na narušenie domáceho poriadku a na zborenie všetkého toho, čo národu slovenskému priniesla naša najskvelejšia revolúcia*.“ Slovenský denník, 19.II.1919. *Politické stávky na Slovensku.*

[231] SNA B, f. MPS, k. 271, č. 915/271. Predmet: *Úmyslné rušení telefónní dopravy stávkujicimi uherskými úředníky.*

[232] 25. marca 1919 MPS vyhlásilo na celom území Slovenska stanné právo. ÚN. Ročník I., Číslo 9. Bratislava, 25. března 1919. *Ohlas.*

[233] SNA B, f. MPS k. 271, č. 628/271. Predmet: *Sabotáže telegrafných a telefónnych linek – radikální opatření vojenských veliteství.11. dubna 1919.*

[234] ÚN. Ročník I., číslo 9. Bratislava, 25. března 1919. *Nariadenia.*

vlády o privtelenie slovenského územia však stroskotal. Predseda mierovej konferencie, Georges B. Clemenceau, varoval maďarskú vládu, že pokračovanie vo vojenských operáciách bude mať za následok zásah Dohodových mocností.[235] Na základe rozhodnutia tzv. Najvyššej rady Dohodových mocností bola stanovená definitívna hraničná čiara medzi Maďarskom a ČSR.[236] Maďarské jednotky boli zároveň povinné ustúpiť za určenú líniu.

Invázia nevyhnutne narušila proces stabilizácie pomerov na Slovensku. 7. júna 1919 MPS vyhlásilo vojenskú diktatúru,[237] ktorá obmedzila možnosti uplatňovania občianskych práv.

Ukončenie vojenskej intervencie umožnilo postupnú stabilizáciu pomerov, vrátane etablovania politických strán. Z pohľadu bezpečnostných orgánov však formovanie politických subjektov a záujmových organizácií, reprezentujúcich maďarskú menšinu, bolo vnímané s podozrením, ako vytváranie potenciálnych centier iredenty. Navyše proces utvárania základov občianskej spoločnosti bol limitovaný ustanoveniami stanného práva,[238] ktoré MPS zrušilo až na sklonku roka 1921.[239]

Ministerstvo v plnou mocou pre správu Slovenska považovalo za jednu zo svojich prvoradých úloh upevnenie bezpečnosti Slovenska voči vnútorným, ako aj vonkajším nepriateľom. S odôvodnením, že *„Jednou z nutných podmienok, aby politické a policajné úrady bezchybne fungovali k ochrane štátu, jeho obyvateľov, verejného poriadku, je úprava informačnej služby, ktorá dosiaľ bola nedostatočná k potrebám ústredného úradu, akým je Ministerstvo pre Slovensko"*, MPS vydalo 31. októbra 1921 výnos č. 9333 *Organizácie informačnej služby pre Slovensko.*[240] Na základe uvedeného výnosu bolo zriadené
„Pod-oddelenie pre štátnu bezpečnosť administratívneho oddelenia Ministerstva pre Slovensko", do kompetencie ktorého, okrem iného, patrila evidencia osôb dôležitých pre

[235] HRONSKÝ Marián. *The struggle for Slovakia and Treaty of Trianon 1918 – 1920*. Bratislava : Veda, 2001, s. 188.
[236] Od západu hranicu tvoril Dunaj až k rieke Ipeľ a pozdĺž Ipľa k Čopu na juhovýchode. Hronský, ref. 17, s. 191.
[237] ÚN. Ročník I., Č. 15. Bratislava, 7. června 1919. *Vojenská diktatúra na Slovensku*. Ako je uvedené v nariadení *„Vojenská diktatúra pozostáva v tom, že vojsko prevezme najvyššiu moc nad verejnou správou a tým aj nad civilnými úradníkmi. Títo ostanú naďalej v činnosti, podriaďujú sa však vojenským veliteľstvám.*
[238] Na základe rozhodnutia MPS, bolo možné *„... na území stanného práva konať len schôdze odborové, členské, v zatvorených miestnostiach. Takéto schôdze môžu byť konané len keď boli príslušnou vrchnosťou výslovne povolené*." ÚN. Ročník III., Č. 40. Bratislava, 23. septembra (září) 1921. *Nariadenia o zhromažďovaní na území stanného práva (štatárium).*
[239] *„Na schôdzi ministerskej rady, konanej 19. decembra 1921, bolo uznesené, že stanné právo ... uznesením ministerskej rady zo dňa 27. júla (1921) pre všetky pohraničné okresy politické na Slovensku sa zrušuje.*" ÚN. Ročník IV., Číslo 6. Bratislava, 4. februára (únor) 1922. *Nariadenie ministra-plnomocníka vlády Československej pre správu Slovenska.*
[240] Ministerstvo ČSR s plnou mocou pre správu Slovenska. Zbierka normálií administratívneho oddelenia. Časť II. Informačná služba politických a policajných úradov na Slovensku. *Úvodný výnos* (čís. 9332 adm. rev. zo dňa 30. októbra 1921).

štátnu bezpečnosť, evidencia politických strán, iredenta a protištátna agitácia, podvratná činnosť a sledovanie tlače z hľadiska štátnej bezpečnosti.[241] Župné úrady boli upozornené, že „*Činnosti a rozvoju jednotlivých tuzemských politických strán treba venovať bedlivú pozornosť, menovite treba mať na zreteli činnosť funkcionárov, činnosť agitačnú a dodržiavanie programu strán.*“[242] V odseku *Iredenta a protištátna agitácia zo zahraničia a za hranicami, podvratné snahy a činnosť vo vnútrozemí; protištátne javy*, MPS upozornilo župné úrady, že „*Vo všetkých záležitostiach tohto druhu je treba podávať tunajšiemu úradu správy, vyčerpávajúce všetky podrobnosti. Pokiaľ sú pritom rozširované protištátne tlačoviny (letáky, atď.), treba ich pripojiť, keď sú pri ruke, dvojmo k správe. Každý protištátny leták, odznak atp., spolu so species facti, nech je predložený príslušnému štátnemu zastupiteľstvu s návrhom na jeho zabavenie.*“[243]

Aktivity, hodnotené štátnymi orgánmi ako iredentistické, pokrývali široké spektrum politického a spoločenského diania tak v rámci maďarskej komunity na Slovensku, ako aj rôzne formy propagandy šírenej zo zahraničia, predovšetkým z Maďarska. V popredí záujmu bezpečnostných orgánov boli tiež predstavitelia maďarských minoritných strán, inteligencia,[244] pedagógovia a študenti.

Výchovu k stotožneniu sa s ideou jednotného maďarského národa plnila v Uhorsku predovšetkým škola. Na dôsledky maďarizácie vo vzťahu k jazyku poukázalo periodikum Slovenskej národnej strany – *Národnie noviny* ešte v čase existencie Rakúsko-Uhorska. Autor článku *Účinky pomaďarčenej elementárnej školy*, o šírení maďarského jazyka na južnom Slovensku napísal - „*V našom okolí slovenský ľud sa tuho maďarčí, a to nielen rečou a zvykmi, ale i duchom, zmýšľaním ... Poznám mládencov, dievčence v okolitých dedinách, ktorí neboli nikdy v maďarskom kraji a vedia pekne hovoriť po maďarsky ... A bieda je v tom, že sa im maďarská reč páči a sú pyšní na ňu*.“[245]

---

[241] Tamže.
[242] Tamže. *Evidencia politických strán tu- a cudzozemských.*
[243] Tamže.
[244] MPS, v expozé odoslanému Policajnému riaditeľstvu v Košiciach, na adresu maďarskej inteligencie uviedlo - „*Maďarská iredenta rozvrstvená je v maďarskej inteligencii na celom Slovensku, v srdci každého inteligentného Maďara ... Všetci maďarskí inteligenti, ktorí zaoberajú sa politickou činnosťou, sú politickým úradom a ich orgánom veľmi dobre známi. Vie sa čo konajú a že sú nepriateľskí nášmu štátu, avšak títo ľudia sú tak opatrní, že úrady nie sú v stave dosiahnuť istých dôkazov, aby z iredenty postihnutí byť mohli*.“ SNA B, f. PR B, k. 770, č. 3292/24 adm. rev. Predmet: *Politické pomery a iredentistická činnosť v pohraničí. 24. marca 1924.* Ako element, ktorý je nutné vnímať s podozrením, je maďarská inteligencia charakterizovaná aj v správe MPS z 28. decembra 1919 - „*Vnitřní politická situace na Slovensku celkově na první pohled zdá se velmi klidnou, avšak při jen trocha bližším zkoumání pozorovatel shledá, že každý sebemenší optimizmus by byl nemístný a nebezpečný. Maďarská inteligence dosud se nemůže spřáteliti s faktem, že by měla navždy stratiti své vůdčí místo a jest mezi ní pozorovati jistou, těžce tajenou nervositu*.“ SNA B, f. MPS, k. 5, č. 325/5 Predmet: *Situační zprávy ze Slovenska ode dne 8. XII. do dne 21. XII. 1919.*
[245] Národnie noviny, 29. I. 1918.

Maďarské školstvo bolo vnímané ako primárny nástroj maďarizácie a štátne orgány podporovali výstavbu škôl so slovenským vyučovacím jazykom, ktoré sa mali stať bázou pre formovanie slovenského národného povedomia.[246] Tento trend podnietil kritiku predstaviteľov maďarských opozičných strán, ktorí pranierovali údajné porušovanie zmluvných záväzkov československej vlády o ochrane národnostných menšín. Skupina opozičných poslancov na čele s L. Körmendy-Ékesom, v interpelácii prednesenej v parlamente 16. mája 1920, obvinila ministerstvo školstva (MŠ) z potláčania maďarského školstva a diskriminácie maďarských učiteľov - „*Maďarské a německé obyvatelstvo na Slovensku trpí přes zaručené práva článkem 7. mírové smlouvy, zvláště na poli kultúrním, nejbezohlednějším útiskem ... Cílevědomé a násilné potlačování maďarských škol jde tak daleko, že v okolí Turně, abaujtornské stolice, která jest sídlem okresu s čistě maďarským obyvatelstvem v čistě maďarské krajině, vyučování na obecných školách od 13. ledna 1919 úplně přestalo. Budova školní byla přeměněna v kasárna ... Na místo hromadně přepuštěných kvalifikovaných učitelů přicházejí československé síly v 8 týdenním kursu ´vzdělané´, které dostávají měsíčního platu 1 200 – 1 600 k, kděžto maďarští (i slovenští) učitelé ve službě živoří při měsíčním platu 200 – 450 k.*“[247] V reakcii na kritiku diskriminácie maďarského školstva *Slovenský denník* citoval prehlásenie učiteľov košického reálneho gymnázia, ktorí „*... s najväčším rozhorčením sledujú o falošné údaje sa opierajúce zlomyseľné články, uverejňované v niektorých časopisoch miestnych (košických) a cudzích nemeckých a útočné interpelácie, namierené proti neúnavnému priekopníkovi znovuzrodenej slovenskej kultúry, referentovi A. Štefánkovi*.“[248]

Problematika výstavby slovenského školstva však mala širší rozmer. Príchod početných pedagógov z Čiech a finančná kompenzácia ich existenčných nákladov na Slovensku vyvolávala nevraživosť i medzi Slovákmi. Odpor vyvolávalo i „pokrokárstvo“ a netaktné prejavy kultúrnej nadradenosti niektorých českých učiteľov. Negatívne dôsledky

[246] K podpore opatrení smerujúcich k poslovenčovaniu vyzývali *Národnie noviny* - „*Dnes ešte medzi naše najsúrnejšie úlohy patrí: poslovenčiť Slovensko ... Do tých čias Slovensko nepriľne úprimne telom i dušou k Česko-slovenskej republike, kým nebude každý Slovák presvedčeným, rozhodným, nijakému inému cudziemu vplyvu nepodliehajúcim Slovákom. Preto i z politického ohľadu, našou prvou prácou a úlohou je: pôvodom slovenský, ale v minulosti odnárodnený element, presvedčujúcou kultúrnou a inou prácou k národnému spoločnému ohnisku, krbu, priťahovať*.“ Národnie noviny, 19. XII. 1919. *Slovenčiť Slovensko.*

[247] Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1920 I. volební období 1. zasedání. Překlad. 199.

[248] V článku je ďalej uvedené, že, československí učitelia „*Ako nepredpojatí svedkovia konštatujú, že kultúrne nároky maďarského obyvateľstva ohľadom škôl sú tak uspokojivé, že sa v tejto veci išlo ďalej, než si to medzinárodná verejnosť predstavovala.“* Je však priznané rušenie maďarských vzdelávacích inštitúcií - *„Zrušená bola ´Gazdovská Akadémia´, lebo do nej chodili synovia veľkostatkárov celého Uhorska; zo župy Abaujskej a z Košíc boli tam len traja-štyria poslucháči. Miesto nej je hospodárska škola, ovšem že pre slovenské roľnícke dietky, ktoré iste nie sú v meste Košiciach. Ďalej boli zrušené maďarské učiteľské ústavy (chlapčenský a dievčenský), lebo boli úplne zbytočné. Maďarských učiteľov a učiteliek dnes, keď na slovenských školách nemožno maďarčiť, je ohromný nadbytok, naproti tomu slovenské školy potrebujú 1 700 ďalších síl. Zrušené bolo zbytočné dievčenské gymnázium, lebo bolo školou luxusnou, nevyhovujúcou potrebám maďarských dievčat košických*.“ Slovenský denník, 26. VI. 1920. *Slovenské školy – maďarské ponosy.*

pôsobenia časti českej inteligencie uvádza i významný český publicista Fredinand Peroutka - „*Protiklerikalizmus, jejž někteří čeští horlivci se snažili na Slovensku rychle rozšířit jakožto nezbytný kulturní požadavek, byl zde novinkou a vyvolával odpor nejen u katolíků, nýbrž i evangelíků. Část radikálních českých učitelů považovala za svou povinnost dokonce vyškrtávat slovo bůh, kdekoliv se s ním setkala ... I Šrobár, ačkoliv ze všech slovenských politiků byl nejblíže protiklerikalizmu, považoval za svou povinnost varovat Čechy v tomto ohledu. Bylo mu známo, že protináboženský boj by rozpoltil zemi, která byla svěřena jeho správě a že by se konsolidace nikdy nedočkal. Veřejnými projevy žádal Čechy, aby nikdy neuráželi slovenského citu náboženského. Pravil, že slovenský lid je silně nábožensky a čeští úředníci na Slovensku si musí být vědomi, že to není klerikalizmus, nýbrž upřímná zbožnost*.“[249]

Odhliadnuc od averzie voči zmenám v školstve na Slovensku, problémom pre maďarských študentov sa stala i nemožnosť získať vysokoškolské vzdelanie v maďarskom jazyku. Napriek negatívnym dôsledkom, časť študentov z radov maďarskej komunity sa rozhodla získať vzdelanie na univerzitách v Maďarsku. Štátne orgány však pristupovali s podozrením k príslušníkom maďarskej minority, ktorí študovali v Maďarsku, najmä z aspektu ich pravdepodobného členstva vo vysokoškolských iredentistických spolkoch. Ministerstvo vnútra (MV), v obežníku z 22. júla 1922, upozornilo všetkých županov a riaditeľov policajných riaditeľstiev v Bratislave a Košiciach na členstvo maďarských študentov zo Slovenska v iredentistických organizáciách, pôsobiacich na univerzitách v Maďarsku a inštruovalo uvedené orgány, aby štúdium povoľovali len v nevyhnutných prípadoch.[250]

V otázke štúdia v Maďarsku, Župný úrad v Nitre (ŽÚ N) informoval 28. júna 1923 okresné úrady v svojom správnom obvode o upozornení československého vyslanectva, že študenti zo Slovenska prichádzajú do Maďarska bez pasov a žiadal okresné úrady, aby

[249] PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. Praha : Academia, 2003, s. 773 – 774.

[250] Podľa MV *„... mnoho Slovákov dokončuje v Budapešti svoje štúdia (na univerzite asi 300), z ktorých väčšina vstúpila do univerzitného a technického vysokoškolského práporu ... Účelom týchto spolkov je prevádzanie maďarskej iredentistickej propagandy prostredníctvom študentov zo Slovenska na tunajšom území a vzniká teda dôvodné podozrenie, že študenti zo Slovenska na školách v Maďarsku, nielen v Budapešti, ale tiež inde sa združujúci, zvedení lákavými prostriedkami, mohli by pracovať proti zvrchovanosti nášho štátu. V záujme bezpečnosti štátnej ... 1. študentom zo Slovenska novo k návšteve vysokých škôl v Maďarsku sa hlásiacich nemajú byť príslušnými úradmi ani cestovné pasy vystavované, ani víza udeľované. 2. študentom v zahájených v Maďarsku štúdiách môže byť pas vydaný len vtedy, keď sa preukáže, že z príčin úplne odôvodnených pokračovanie v štúdiách na tunajších školách nie je možné, alebo v prípade keď sa jedná o zloženie skušiek na základe predošlých štúdií v Maďarsku. 3. v každom jednotlivom prípade vystavenie cestovného pasu študentom zo Slovenska do Maďarska má byť úradom pas vystavujúcim, vyrozumený úrad delegáta Čsl. republiky v Budapešti. 4. činnosť študentov zo Slovenska na školách v Maďarsku má byť počas dovolenky, alebo návštevy, keď sa doma zdržujú, opatrne pozorovaná*.“ ŠA Nitra (ŠA N), p. Bojnice (B), f. Okresný úrad Prievidza 1923 – 1945 (OÚ P), k. 2, č. 671/23 prez. Predmet: *Iredentistická propaganda slovenskými študentmi v Budapešti.*

spracovali a odoslali zoznamy „... *všetkých čsl. študentov, ktorí študujú, resp. študovali toho roku na maďarských školách.*“ Zoznamy mali obsahovať mená študentov, vek, školy na ktorých študovali a mená a bydliská rodičov.[251] Negatívne bolo tiež hodnotené, „... *že veľká časť študujúcich v Maďarsku sú synovia, resp. dcéry čsl. štát. úradníkov a učiteľov na slovenských štát. školách*.“[252] Obdobne Župný úrad v Bratislave (ŽÚ B) žiadal okresné úrady a policajné orgány v obvode župy „... *aby s urýchlením založili zoznam všetkých vysokoškolských a stredoškolských študentov v Maďarsku študujúcich, ktorých rodičia bývajú v obvode úradu, alebo ktorí do okresu pravidelne dochádzajú*.“[253] ŽÚ B zároveň nariadil subordinovaným orgánom „... *aby zoznamy boli doplňované a aby činnosti študentov a ich príbuzných bola venovaná stála pozornosť*.“[254] O nepovolenom štúdiu v Maďarsku a členstve študentov v iredentistických spolkoch informoval ŽÚ N okresné úrady v obežníku z 1. decembra 1924, v ktorom zároveň žiadal, aby „... *v každom jednotlivom prípade zistili, akým spôsobom opustil patričný územie republiky a sem o tom podali správu, ďalej, či nie je členom iredentistických spolkov. V kladnom prípade má byť na každého podané trestné oznámenie ...*“[255]

Kritické stanovisko k štúdiu na vysokých školách v Maďarsku zaujal denník *Slovenský východ* - „*Vieme veľmi dobre, že mnohí z našich Maďarov nevzdali sa ešte ani dnes svojej antipatie voči československému štátu, že otvorene alebo skryte hľadia viac smerom k Budapešti, ako k Bratislave a k Prahe ... nad tým predsa sa len treba pozastaviť, že na budapeštianskych vysokých školách študuje podľa najnovších výkazov niekoľko sto študentov príslušnosti československej*.“[256]

Bezpečnostné orgány venovali pozornosť aj organizačnej štruktúre spolkov, zriadených na maďarských vysokých školách. V správe Policajného riaditeľstva v Košiciach, odoslanej januára 1924 MPS a Župnému úradu v Košiciach, je uvedený prehľad jednotlivých

[251] ŠA N, p. B, f. OÚ P, k. 3, č. 1169/23 prez. Predmet: *Evidencia čsl. študentov v Maďarsku – pasy študentom do Maďarska.*
[252] Tamže.
[253] ŠA K, f. KŽ, k. 221, č. 3400/26 prez. Predmet: *Stredoškolskí a vysokoškolskí poslucháči zo Slovenska v Maďarsku: šetrenie. 3. mája 1926.*
[254] Tamže.
[255] ŠA N, p. B, f. OÚ P, k. 3, č. 11760/23 prez. Predmet: *Príslušníci štátu československého študujúci na maďarských vysokých školách.*
[256] Ako je v článku uvedené, denník čerpal údaje z aprílového čísla periodika *Magyar Statisztikai Szemle*, podľa ktorého v druhom semestri školského roku 1927 – 1928 študovalo celkove 305 poslucháčov zo Slovenska. Slovenský východ, 12. VI. 1929. *Za vzdelaním, či za iredentou? Naši Maďari c československých štátnych službách posielajú svoje deti do škôl v Maďarsku.*

spolkov, ktoré zastrešovala centrálna organizácia MEFHOS.[257] Podľa autora správy „*Účelem těchto spolků jest opětné vybudování velkého Maďarska.*“[258]

Československému vyslanectvu v Budapešti bola maďarskými úradmi predložená žiadosť o legalizáciu organizácie MEFHOZ, s poukazom, že jej účelom je „... *podporovať v kruhu vysokoškolského študentstva kresťanský duch, kresťanské svetové názory a zastupovať sociálne, hospodárske a kultúrne záujmy svojich členov.*“ MEFHOS údajne nemal prepojenie s armádou a bol nepolitickou organizáciou. Vyslanectvo, v správe odoslanej MPS uviedlo,

že žiadosti síce vyhovelo, avšak zároveň vyjadrilo názor, že „*Organizácia ´Mefhoz´ je spojená s politickou stranou prebúdzajúcich sa Maďarov ... Verejných slávnosti sa zúčastňuje ako vojsko ...*“ a teda ohrozovala bezpečnosť republiky.[259] Na základe upozornenia, MPS upovedomilo župné úrady a policajné orgány, že „... *neodporúča pre túto organizáciu žiadnych výhod a je nutné členov tejto mať pod najprísnejším dozorom*.“[260]

Úsilie získať podrobné informácie o príslušníkoch maďarskej minority, študujúcich v Maďarsku, dokladá elaborát ministerstva zahraničných vecí (MZV), podľa ktorého „*S naší strany zatím lze bezpečně kontrolovat osoby studující v Maďarsku a jejich činnost a chování doma. Vyslanectví obdrželo minulého měsíce zprávu košického županského úřadu s přesným uvedením všech studentů, kteří z košické župy studují v Maďarsku, se správou o jejich pasových a vojenských záležitostech, jakož i o jejich spolehlivosti ... Bylo by vhodné, aby vyslanectví obdrželo podobný seznam /se jmény/ z celého Slovenska a z Podk. Rusi a sice dvojmo: pro vojenskou a pasovou evidenci a pro politickou sekci*.“[261] K elaborátu je priložený zoznam študentov zo Slovenska a ich rodičov, spracovaný okresnými úradmi Košickej župy. Okrem názvu a adresy navštevovanej školy v Maďarsku, zoznam obsahuje mená a povolanie rodičov, lokalitu okresného úradu ktorý vydal pas a charakteristiku „*mravnej a politickej zachovalosti*“. V charakteristikách je uvedené aj hodnotenie postojov k československému štátu a k Maďarsku, napr. „*Študent a otec sú spoľahliví ... Tak otec ako syn, fanatickí Maďari ... Zarytí Maďari, politicky nespoľahliví ... Rodina je mravne a politicky bezúhonná …*“[262]

[257] Magyar Egytelemi főiskola hallgatók országos szövetsége – Krajinský zväz maďarských univerzitných a vysokoškolských poslucháčov.
[258] ŠA K, f. KŽ, k. 29, č. 198/15 ZÚs prez.. Predmet: *Spolky na vysokých školách v Maďarsku. 14. ledna 1924.*
[259] ŠA K, f. KŽ, k. 170, č. 3292/25 prez. Predmet: *„Mefhoz“ – maďarská organizácia vysokoškolských poslucháčov. 21. marca 1925.*
[260] Tamže.
[261] ŠA K, f. KŽ, k. 221, č. 15943/25 prez. Predmet: *„Mefhoz“ – maďarská organizácia vysokoškolských studentů. 22. listopadu 1926.*
[262] Tamže.

Opierajúc sa o informácie vyslanectva ČSR v Budapešti, MPS rozoslalo 15. januára 1927 župným úradom obežník, v ktorom upozorňovalo na stúpajúci počet študentov zo Slovenska na maďarských školách, pričom údajne „*Jedná sa tuná o systematicky organizovanú akciu od r. 1920*.“[263] V obežníku sa uvádza, že primárnu úlohu v spolkovom hnutí na vysokých školách v Maďarsku zohrával bývalý ministerský predseda Pál Teleky, ktorý ako predseda zahraničnej sekcie MEFHOS-u, riadil aktivity organizácie v zahraničí a „*... niet teda divu, že mu bolo zverené tiež organizovanie a vedenie maďarských študentov z odlúčených území, ktorí sú menovite od r. 1920 hromadne lákaní k štúdiám v Maďarsku.*“[264]

Na potrebu monitoringu osôb, študujúcich v Maďarsku, po ich návrate na Slovensko, upozornilo československé vyslanectvo ministerstvo zahraničných vecí v hlásení z 10. júna 1927 - „*... organizace a činnost zdejších studentských organizací jsou přísně důvěrné a tajné. Zdejšímu úřadu jenom tu a tam se podaří nahodile získati nějakou správu o pravé a podstatné činnosti zdejších studentů. Vyslanectví povede věc v evidenci a případné další pozorování sdělí. Zajisté však záhodno stále pečlivě pozorovati všechny osoby, které absolvovaly svá studia po převrate v Maďarsku.*“[265]

O protokolárny výsluch osôb študujúcich v Maďarsku po ich návrate na Slovensko žiadala župné úrady expozitúra ministerstva vnútra v Bratislave. Župné úrady mali preveriť aktivity študentov v Maďarsku, obzvlášť prípadné členstvo v iredentistických študentských organizáciách.[266] Pokiaľ bolo členstvo v študentských spolkoch v Maďarsku potvrdené a teda naplnená skutková podstata trestného činu, obvinení mohli byť odsúdení k nepodmienečným trestom straty slobody.[267]

---

[263] SNA B, f. PR B, k. 769, b. č. Predmet: *Iredenta vysokoškolákov zo susedných štátov v Maďarsku.*

[264] Tamže, s. 2.

[265] SNA B, f. Krajinský úrad, k. 6.

[266] MV informovalo, že „*... zápis na maďarskú školu môže sa uskutočniť iba vtedy, keď študent stane sa členom niektorého študentského spolku maďarského ... Je nútený skladať prísahu, ktorá ho viaže k vernosti vlasti /ovšem maďarskej/ a zaväzuje spolupracovať k znovu získaniu integrity bývalého Uhorska. Okrem toho je povinný získavať ďalších členov na odtrhnutom území. Činnosť táto zakladá skutkovú podstatu zločinu podľa § 2. odsek I. zákona na ochranu republiky ... Vzhľadom k tomu, že v tejto dobe po ukončení štúdií vráti sa veľká časť študentov do svojho domova, žiada sa tamojší úrad, aby ihneď nariadil podriadeným politickým a štátne policajným úradom, aby každý študent, ktorý je československým štátnym príslušníkom, bol pri návrate protokolárne vypočutý a či je členom niektorého maďarského spolku. V kladnom prípade nech je ihneď zatknutý a učinené naňho trestné oznámenie*.“ ŠA N, p. B, f. OÚ P, k. 19, č. 147/28 prez. Predmet*: Študentské spolky v Maďarsku – iredentistická činnosť. 11. júna 1928.*

[267] O súdnom konaní, ktorého predmetom bolo členstvo v maďarskom študentskom spolku informoval *Slovenský východ* - „*Pred časom bol košickou sedriou odsúdený 26 ročný poslucháč právnickej akadémie v Miškovci A. H. do žalára v trvaní jedného roka. Bol odsúdený preto, že bol členom študentského spolku ´Verböci bajtárs egyesület´, ktorý spolok má za úlohu spolu so študentskými organizáciami v Maďarsku snažiť sa o opätovné pripojenie ´odtrhnutých území´ k Maďarsku ... Bol teda odsúdený, ale jeho obhajca podal proti rozsudku zmätočnú sťažnosť. O tejto jednala súdna tabuľa v Košiciach a zamietla ju a sedria dostala príkaz, aby bol H. predčítaný rozsudok, ktorý sa stal právoplatným.*“ Slovenský východ, 3. I. 1929. *Potvrdený rozsudok nad iredentistom.*

Ako podujatia, počas ktorých existovali príležitosti pre šírenie iredentistickej propagandy, pozornosť štátnych orgánov pútali tiež organizácie absolventov maďarských škôl, konané v Maďarsku. Na základe správy Československého vyslanectva v Budapešti, Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska informovalo župné a policajné úrady o utvorení organizácie študentov maďarských gymnázií. MPS žiadalo uvedené úrady, „... *aby o výsledku tamojšieho pozorovania bola sem podaná správa*."[268] Župný úrad vo Zvolene (ŽÚ Z) upovedomil okresné úrady a policajné komisariáty v svojom obvode o priebehu zjazdu absolventov prešovského kolégia, konaného v dňoch 25. – 26. septembra 1926 v Budapešti. ŽÚ Z predpokladal, že účelom stretnutia je utvorenie iredentistického spolku a upozornil štátne orgány v župe „... *na propagandu tohto spolku.*"[269] Na stretnutia bývalých študentov zo Slovenska v Maďarsku upozornil subordinované orgány Krajinský úrad v Bratislave (KÚ B) v obežníku z 8. augusta 1928 so žiadosťou, „... *aby prípadné pozorovania a získané informácie v predmetnej záležitosti, menovite event. účasť osôb z ČSR na uvedených zjazdoch, bola sem ihneď hlásená*."[270]

Dôsledná kontrola správania počas pobytu na Slovensku a dodržiavania vopred ohláseného cestovného programu bola vykonávaná štátnymi orgánmi počas návštev členov študentských organizácii z Maďarska. Aby sa predišlo konaniu „... *neprístojnosti pri cestách maďarských výprav na Slovensko, alebo pri ich prejazde cez územie Slovenska ...* ",
vydal KÚ B 22. januára 1929 nariadenie, upravujúce postup pri povoľovaní, prípadne zákaze zájazdov študentov z Maďarska.[271]

---

[268] V hlásení vyslanectva z 25. augusta 1926 je uvedené - „*Po studentech spišskonovoveských a prešovských, organizují se v Maďarsku též bývalí studenti obou býv. rožňavských /Gemer/ maďarských gymnasií ve zvláštní svaz. Dle informací vyslanectví jedná se zde o iniciativu Svazu Hornouherských Spolků /Felvidéki Egyesületek Szövetsége/. Ve zdejším tisku dne 22. srpna objevilo se vyzvání, aby všichni, kdo od r. 1865 – 1922 skončili kterékoliv z obou bývalých maďarských gymnasií rožňavských, se přihlásili za účelem založení Svazu rožňavských studentů.*" SNA B, f. PR B, k. 6. Predmet: *Zväz rožňavských študentov v Maďarsku. 22. septembra 1926.*

[269] V popise priebehu stretnutia je uvedené, že „*Všetky reči boli bezfarebné, šablónovite, aj keď nie je možné pochybovať o tom, že jedná sa o založenie nového špeciálneho propagačného strediska, ktoré bude spolu s ostatnými podobnými organizáciami v rámci Felvidéki Egyesületek Szövetsége /Zväzu hornouhorských spolkov/ prevádzať tajnú propagačnú a iredentistickú činnosť.*" ŠA BB, p. Kremnica (K) OÚ Sv. Kríž nad Hronom 1923 – 1945 (SKH), k. 6. Predmet: *Zväz prešovských študentov v Maďarsku. 8. novembra 1926.*

[270] Jednalo sa o stretnutie bývalých študentov a profesorov učiteľského ústavu v Štubnianských Tepliciach, ktoré sa malo konať v Budapešti 1. júla; stretnutie absolventov bývalého učiteľského ústavu v Bratislave 1. júla; kongresu maďarských učiteľov 3. júla a stretnutie absolventov evanjelického lýcea v Banskej Bystrici 7. júla 1928. SNA B, f. PR B, k. 6. Predmet: *Kongres maďarských učiteľských a profesorských zborov v Budapešti.*

[271] „*1./ Výpravy maďarských vysokoškolských organizácií skautov, /Maď. Karpátegyesület/ a jeho pobočiek, ako aj polovojenských formácií /Levente, Move, Orli atd./, vzhľadom k ich povahe a účelu, nemajú byť vôbec vpustené na územie Slovenska. Československé vyslanectvo v Budapešti nebude tiež týmto hromadným výpravám udeľovať vstupné víza do republiky; 2./ Všetky iné výpravy maďarské musia sa čs. kontrolným orgánom pohraničným či vnútrozemským preukázať okrem ostatných náležitostí, požadovaných v zmysle pasových predpisov, ešte aj podrobným cestovným programom, vidovaným čsl. zastupiteľským úradom ... Tamojšiemu úradu sa ukladá, aby všetkým maďarským výpravám venovaná bola zvýšená pozornosť a každá event. neprístojnosť bola ihneď hlásená vyslanectvu RČS v Budapešti s cieľom ďalšieho konania a v odpise tiež*

Pozornosť bola venovaná podujatiam kultúrneho, náboženského a odborného zamerania, organizovaným v Maďarsku a prípadnej účasti československých občanov na takýchto stretnutiach.[272]

Perzekúcií bezpečnostných orgánov boli vystavení maďarskí štátni občania, cestujúci na Slovensko, pokiaľ boli podozriví z členstva v iredentistických organizáciách. Zatýkanie a väznenie týchto osôb však malo za následok negatívnu reakciu Maďarska a rast napätia medzi oboma krajinami. V prehľadoch maďarskej tlače, odosielaných československým vyslanectvom v Budapešti, sú citované výňatky z článkov pranierujúcich postup československých orgánov a súdov.[273] Ministerstvo zahraničných vecí zaujalo k týmto praktikám negatívne stanovisko - „*Zatýkaní maďarských občanů v ČSR pro politické delikty, jmenovitě členů spolku ´Levente´, a na druhé straně represálie uplatňované s maďarské strany vůči nevinným československým občanům v Maďarsku, přiostřily znovu neutěšený poměr československo-maďarský. Tyto okolnosti jsou kromě toho využívány Maďarskem k nepřátelské propagandě proti ČSR v neinformované cizině a jeví se proto žádoucí odkliditi uvedené příčiny posledního zhoršení československo-maďarského poměru. Politická sekce MZV se domnívá, že by se tak mohlo vhodně státi: A/ <u>Pro minulost</u> výměnou všech politických vězňů mezi ČSR a Maďarskem. B/ <u>Pro budoucnost</u> zamezením vstupu na území ČSR*

---

tunajšiemu úradu.“ SNA B, f. PR B, k. 8, č. 402/8. Predmet: *Maďarské výpravy do ČSR*. (Podčiarknuté v exte).

[272] KÚ B v obežníku datovanom 4. augusta 1928, informoval okresné úrady a policajné riaditeľstvá, že „*... Maďarsko usporiada dňa 5. 8. 1928 krajinský kultúrny deň pri Balatone, ktorému sa robí veľká reklama nielen v Maďarsku, ale aj v cudzine. Väčšiu návštevu očakávajú údajne z nástupníckych štátov obsadených území*.“ Krajinský úrad žiadal, „*... aby tejto akcii bola v tamojšom správnom obvode venovaná bedlivá pozornosť, najmä pokiaľ sa týka cestovania účastníkov na zhora spomenutý kultúrny deň pri Balatone a v kladnom prípade, aby sem bola s urýchlením podaná o účastníkoch správa.*“ ŠA N, o. B, f. OÚ P, k. 21, č. 6402 prez. Predmet: *Krajinský kultúrny deň pri Balatone v Maďarsku, usporiadanie.* Župný úrad v Nitre upozornil 19. marca 1926 úrady v svojom obvode, že „*Podľa dôverného oznámenia, zo Slovenska a Podkarpatskej Rusi sú poriadané hromadné púte do pútnického miesta Máriapóš v Maďarsku. V tomto pútnickom mieste sú pútnikom rozdávané brožúry obsahu iredentistického a brožúry tieto potom pútnici donášajú na Slovensko a Podkarpatskú Rus. O tom tamojší úrad upovedomujem so žiadosťou o ďalšie opatrenie a oznámenie výsledku.*“ ŠA N, f. OÚ P, p. P., k. 12, č. 274/26 prez. Predmet: *Výpravy z ČSR do pútnického miesta Máriapóš v Maďarsku*. Na pripravovaný „Týždeň lekárov“ v Balatonfüredu upozornil KÚ v Bratislave úrady na Slovensku so žiadosťou o „*... podanie správy, čo bolo v tejto akcii pozorované. Mená prípadných účastníkov zjazdu z tamojšieho správneho obvodu sem tiež oznámte*.“ ŠA N, p. B., f. OÚ P, p. P., k. 12, č. 28 7624/29 prez. Predmet: „*Týždeň lekárov“ v Balatonfüredu v Maďarsku dňa 26. mája 1929.*

[273] „*Budapesti Hírlap píše o zatýkaní Maďarů, kteří odcestují na Slovensko ... je to těžká urážka mezinárodního práva a ona vrhá špatné světlo na stát, který si troufá sáhnout k takovým barbarským prostředkům na ochranu své labilní existence. Jest povinností upozornit maďarskou veřejnost na nebezpečí, které jest spojeno s cestováním na Slovensko. S podobnými pocity jeli kdysi cestovatelé mezi černochy, dnes do sovětského Ruska aneb do Číny.*“ Z článku uverejneného v *Nemzeti Ujság* je citované – „*Maďarsko se obrací k cizině a poukazuje na nové násilí Čechů, na martyrium cestujících, na zničení existencí a na záhadný osud zatčených osob*.“ Podľa Pester Lloyd „*... se jedná o tak barbarský způsob pronásledování, jemuž není rovno v jiných státech. Právní svědomí evropských kulturních národů musí se vzpouřiti proti tomuto lovu na lidi, který znamená brutální útok proti celému právnímu řádu*.“ Kritizovaný bol tiež postup súdov. *Budapesti Hírlap* – „*Dosud soudy brzdily činnost policie v RČS, nevěřili falešným protokolům. Poslední případy však ukazují, že též soudy pomáhají při těchto politických justičních vraždách, dokonce též vyšší soudy.*“ Vyslanectví republiky Československé v Budapešti. Zpravodajský referát, č. 91/92/99/1928. 21. – 23. dubna 1928, 1. května 1928.

nevítaným iredentistickým elementům maďarským, které pro svoji činnost v Maďarsku podléhají trestním sankcím zákona na ochranu republiky“[274] MZV ďalej uviedlo, že na ministerskej porade za účasti ministerstva vnútra a ministerstva národnej obrany, boli navrhované opatrenia prijaté.[275]

Priestor pre iredentistickú propagandu vytvárali tiež výmenné zájazdy školopovinných detí zo Slovenska a Maďarska. O výlete školopovinnej mládeže zo Spiša, spojenom údajne s vyučovaním dejepisu v iredentistickom duchu, informoval Župný úrad v Košiciach starostu mesta Gelnice.[276]

Predmetom pozornosti štátnych orgánov, ako potenciálni šíritelia iredenty, boli maďarskí pedagógovia. Podozrievavý a vcelku negatívny postoj voči maďarským učiteľom rezonuje v prípise MPS, adresovanom všetkým úradom na Slovensku, podľa ktorého „... *maďarskí učitelia a profesori na Slovensku sú najzarytejšími nepriateľmi čs. republiky a neuspokoja sa len s politickou agitáciou na Slovensku, ale systematicky sa zaoberajú vyzvedačstvom v prospech Maďarska. Aby ich činnosť nebola nápadná, nedochádzajú sami do Maďarska, ale posielajú tam s dôvernými správami svojich príbuzných a dôverne známych*.“[277] V reakcii na prípis MPS, Župný úrad v Liptovskom Sv. Mikuláši uložil všetkým okresným úradom na území župy, aby „... *do 30 dní oznámili mená profesorov, učiteľov a členov ich domácností, ktorí majú vystavené pasy do zahraničia*.“ Okresné úrady mali zároveň prijať opatrenia “... *aby všetky zmienené osoby, ktoré v úvahu prísť môžu, boli nenápadne sledované.*“[278]

S podozrením bolo vnímané členstvo v opozičných maďarských stranách, obzvlášť ak sa jednalo o pedagógov. V správe o politickej spoľahlivosti učiteľov, odoslanej MPS 25. januára 1922, Župný úrad v Nitre uviedol, že „*M. K., profesor štát. real. gymnázia v Nitre ... Patrí k politickej strane kresť. soc, kde prijal i miesto tajomníka. Už samé prihlásenie sa k tejto strane je dostatočným dôvodom k tomu, aby mohlo byť o jeho politickej spoľahlivosti pochybované, ba je celkom dokázané, že strana je výslovne iredentistická. Prijatie nejakej funkcie a činné podporovanie tejto strany znamená byť politicky nespoľahlivý*.“[279]

[274] AMZV ČR, f. Kroftův archív, k. 14. Predmet: *Aide – mémoire. 21. XI. 1928.* (Podčiarknuté v texte).
[275] Tamže.
[276] „*V Budapešti existujúci spolok ´Szepesi Szövetség´, ktorý má svoje pôsobište v býv. župe spišskej, usporiadal výpravu maďarských detí do býv. spišskej župy a opätovne výpravu detí zo spišskej župy do Maďarska ku Blatenskému jazeru ... Na Blatenskom jazere sú podľa došlých správ tieto deti vyučované školským predmetom zvláštnym učiteľom a hlavne dejepis sa vyučuje v duchu maďarskom.*“ ŠA KE, f. KŽ, k. 192. Predmet: *Výprava spišských detí do Maďarska. 7. septembra 1927.*
[277] SNA B, f. PR B, k. 770. Predmet: *Reidy maďarských učiteľov a profesorov na Slovensku. 11. januára 1923.*
[278] ŠA L, p. L, f. Okresný úrad Levoča 1923 – 1945 (OÚ L), č. 678/1923 prez. Predmet: *Rejdy maďarských profesorov a učiteľov na Slovensku. 26. januára 1923.*
[279] SNA B, f. MPS, k. 54, č. 529/54. Predmet: *Správa o politickej spoľahlivosti profesorov stredných škôl na Slovensku.*

K prísnemu postupu voči domnelým i reálnym prejavom iredenty vyzývali predstavitelia spoločenských a záujmových organizácií.

Ako nekompromisní nepriatelia iredentistov v republike vystupovali legionári. Účastníci zjazdu Československej obce legionárskej, konaného 11. júna 1925 v Prahe, prijali uznesenie, v ktorom, okrem iného, je uvedené - „*Je samozřejmé, že v praktické politice zlepšení vzájemného poměru československého národa k národním menšinám jest podmíněno loajálností těchto menšin k republice a zanecháním pošetilých pokusů iredenty ... K ozdravění a zjednodušení státní správy sjezd zástupců jednot ČsOL z území národnostně smíšeného žádá: Při restrikci veřejného zaměstnanectva buď též propuštěni především iredentisté, zaměstnanci přesloužilí a ti, kteří si neosvojili znalost státního jazyka ... Nebuď též trpěny symboly znázorňující iredentu ani sjezdy a tendencí iredentistickou, nebo připomínající doby bývalého Rakousko-Uherska*.“[280]

Exponenti Slovenskej ligy opakovane deklarovali potrebu „pevného nacionalizmu“, ktorý však v niektorých prípadoch hraničil so šovinizmom. Prejavom vyhranenej etnickej neznášanlivosti boli výzvy k bojkotu obchodníkov, právnikov a lekárov, „... *ktorým slovenská reč a kultúra je cudzou, ktorí horlia za maďarčinu.*“[281]

V boji proti iredente zohrávala úlohu tiež kritika tzv. maďarónstva. Bol spochybňovaný etnický pôvod časti maďarského obyvateľstva s poukazom, že sa v podstate jedná o pomaďarčených Slovákov, prípadne príslušníkov iných národností. Útoky proti osobám, označených aktivistami Slovenskej ligy za maďarónov, organizovali tzv. Slovenské národné výbory. Exponenti týchto organizácii neváhali hroziť a zastrašovať v boji proti používaniu maďarského jazyka.[282] Predstavitelia Slovenskej ligy kritizovali, v ich hodnotení,

[280] NA ČR Praha, f. PMR, k. 519, sig. 1211. 11. června 1925.

[281] Tieto výzvy boli vytlačené na plagátoch, ktoré aktivisti Slovenskej ligy vylepili v Košiciach 19. októbra 1927. Podľa Policajného riaditeľstva v Košiciach „*Plakáty ty vyvolali živou pozornost obyvatelstva všech národností ... V zápětí na to přinesl košický maďarský denník ´Kassai Ujság´ v čísle 236 ze dne 19.X.1927 článek, v němž projevuje svůj údiv, že úřady daly k vylepení tohoto plakátu svůj souhlas.“* V článku, ktorého preklad do českého jazyka je deponovaný vo fonde košickej župy, redakcia *Kassai Ujságu* kládla otázku *„Proč bylo zapotřebí rodmýchavati po skončených volbách uhasínající plamen řeřavého uhlí politických, náboženských a národnostních rozporů? A proč právě bouří k bojkotu, který může způsobiti nebezpečné škody, ale k užitku nemůže býti nikdy. Divíme se, že úřady vydaly povolení ku vylepení plakátu tak štvavého obsahu na ohrožujicího mír a konsolidaci.*“ ŠA K, f. K Ž, k. 206, b. č. Predmet: *´Slovenská liga´ - plakáty. 24. října 1927.*

[282] Časopis *Slovenská liga* uverejňoval články o zriaďovaní a činnosti Slovenských národných výborov. Pri príležitosti založenia Slovenského národného výboru v Levoči definoval ciele organizácie – „*Úlohou našou je neúprosný boj proti maďarónstvu (nie proti Maďarom), lebo každý maďarský rozhovor, či na ulici alebo v domácnosti považujeme za verejnú provokáciu, za zjavnú iredentu a za zjavný čin, namierený proti Čs.R. A práve tak, ako súdy prenasledujú zločincov, prenasledovať budeme tých občanov, ktorí v súkromnom alebo verejnom živote dávajú prednosť maďarčine pred vlastnou rečou rodnou, lebo znevažovanie materinskej reči považujeme za zločin horší vraždy. Predbežne budeme len pozorovať a zaznamenávať zoznam (evidenciu) osôb, ktoré nebudú dbať tohto upozornenia a potom začneme skutočný boj za dosiahnutie svojho cieľa*.“ Slovenská liga. Ročník V. Marec 1928, č. 3, s. 42. *Boj proti maďarónstvu v Levoči*. Popri „slovenských“ maďarónoch terčom útokov bolo nemecké a židovské obyvateľstvo. V Kremnici Slovenský národný výbor, „... *ktorý vzal si za úlohu pracovať pre národnostné upovedomenie pospolitého ľudu a pre odmaďarčenie Kremnice vydal*

vlažné postoje politických strán a úradov k presadzovaniu národných záujmov. Účastníci V. kongresu Slovenskej ligy, konanom v Nových Zámkoch 5. – 7. apríla 1929 prijali rezolúciu, v ktorej deklarovali, že „*Kongres so žiaľom konštatuje aj to, že politické strany pri svojom vystupovaní a dejstvovaní neberú ohľad na celonárodný záujem ... Kongres považuje za neospravedlniteľnú slabosť vrchnosti, že povoľuje inojazyčné filmové nápisy i tam, kde príslušníci dotyčného jazyka nemajú ani 20 perc. obyvateľstva ... V súvise stým apelujeme na všetkých Slovákov, ktorí sa za Slovákov vydávajú, aby maďarským hovorom, čítaním maďarských nápisov a diel nedodávali odvahy maďarónskym živlom a prestali svetu ukazovať svoju otrockosť. Žiadame všetkých Slovákov, ktorí majú maďarské priezviská, aby si ich poslovenčili*.“[283] Predstavitelia Slovenskej ligy (SL), počas zjazdu Východoslovenských zborov SL 5. a 6. júla 1929 v Spišskej Novej Vsi, pranierovali pomery na Spiši. Terčom kritiky bolo predovšetkým maďarofilstvo nemeckého obyvateľstva Spiša. V rezolúcii, odoslanej Krajinskému úradu v Bratislave, účastníci zjazdu deklarovali - „*Konštatujeme, že rodených Maďarov na Spiši niet, protestujeme proti štváčom skrývajúcim sa pod rúškom nemeckým, ktoré zneužívajú na umelé živenie maďarčiny. Odsudzujeme i Nemcov, ktorí túto iredentu podporujú, hoci vedia, že bez republiky Československej nemali by dnes ani slobody*.“[284] Delegáti vyjadrili nespokojnosť, *„... že mnohí Slováci neuvedomujú si dostatočne potreby pevného nacionalizmu ...*“ a pohrozili, že „*... dôkladne si budeme všímať ľudí, podporujúcich na úkor slovenských, maďarské knihy a časopisy*.“[285]

S priam náboženským fanatizmom formulovali svoje antimaďarónske postoje členovia Akčného výboru zborov Slovenskej ligy na Spiši. V letáku s názvom *Slováci na Spiši! Bratia a sestry!,* nešetrili invektívami na adresu „odrodilcov, renegátov a janičiarov“ – „*Obraciame sa na Vás, bratia a sestry na Spiši, z príkazu Otcov a pripomíname, že hroznú zradu páchate na vlastnej krvi tým, že len z pohodlnosti a ľahostajnosti nevenujete viac lásky materinskej reči a ustavičným mondokovaním živíte klamnú domienku, ako by tu mali prevahu nie Slováci a Nemci, ale Maďari ... Odrodilec nie je hoden úcty, potupu si zaslúži. Odrodilstvo je mravný*

plagáty a letáky, v ktorých slovenské (i nemecké) obecenstvo žiada, aby nepoužívalo maďarčiny ani doma, ani na verejnosti.“ V Snine „*Hlavnou prácou zboru Slov. Ligy je vytlačenie maďarčiny z tunajšieho mestečka, čo sa tiež pomaly, ale iste darí. Sú však tiež rôzne ťažkosti, ktoré nás hatia v našej práci, lebo jedna vrstva občianstva (väčšina židov) nechce porozumieť tomu, že žijeme v oslobodenom Slovensku, že sa má teda prispôsobiť reči toho ľudu, z mozoľov ktorého žije*.“ Slovenská liga. Roč. V. Jún – júl 1928, č. 6 – 7, s. 137. *Z Kremnice; Zo Sniny.* Tiež v Topoľčanoch si Slovenský národný výbor v kooperácii so zborom Slovenskej ligy predsavzal eliminovať používanie maďarského jazyka v prostredí židovskej komunity - „*... spoluobčanov židovskej národnosti žiadame, keď už nechcú slovensky rozprávať, ačkoľvek slovensky vedia, aby rozprávali po hebrejsky*.“ Slovenská liga, Roč. V. August 1928, č. 8, s. 165. *Boj v Topoľčanoch.*

[283] Slovenská liga. Roč. VI. Apríl – Máj 1929. č. 4 – 5, s. 133 - 134. *Rezolúcia.*

[284] ŠA L, p. SNV, f. OÚ G, k. 93, č. 169.063/8 - 1929. Predmet: *Spišská Nová Ves, zjazd Slovenskej ligy 5. a 6. júla 1929, rezolúcia.*

[285] Tamže.

zločin ... Národ si žiada zbaviť sa janičiarskych renegátov a žiada si obrátenie zvedených."[286]

Ako vypuklý prípad maďarizácie *Slovenský východ* uverejnil kurióznu historku, podľa ktorej vodca Maďarskej národnej strany, poslanec J. Szent-Ivány, je pôvodom Slovák menom Klimo, ktorého adoptovala rodina Szent-Ivanyovcov.[287]

Iredenta v periodickej tlači

Na vývoj politického diania v ČSR významnou mierou vplývala periodická tlač, ktorá mala výrazne stranícky charakter. Politické strany financovali denníky, týždenníky, mesačníky, kalendáre a iné formy tlačových produktov. I v prípadoch, keď periodikum definovalo samo seba ako nezávislé, politickú afiliáciu k určitej strane bolo z charakteru článkov možné ľahko určiť.[288] V zrovnaní s verejnými zhromaždeniami mala periodická tlač viacero predností. Tlačenému slovu síce chýbala charizma bezprostredného styku, avšak množstvo mienkotvorných informácii, najmä v prípade denníkov, bolo podstatne vyššie. Informácie sprostredkované tlačou vplývali na väčší počet osôb ako stanoviská vyjadrované rečníkmi na verejných zhromaždeniach. Na stránkach periodík bolo možné argumentovať vecne, podrobne, a pranierovať protivníkov bez rušivých zásahov oponentov, ako tomu bolo v často búrlivej, vášňami nabitej atmosfére verejných zhromaždení.

Všetky politické subjekty si uvedomovali význam tlače. Čelní pracovníci redakcií zastávali vplyvné miesta v hierarchii strán. Konzekventne, štátne orgány venovali periodickej tlači veľkú pozornosť. Detailne bol monitorovaný obsah článkov, uverejňovaných

[286] Slovenská liga. Roč. VI. Júl – august 1929. č. 7 – 8, s. 215. Spišskí Slováci vypovedali maďarónstvu ostrý boj. (Zvýraznené v texte).

[287] Autor článku kriticky reagoval na snahy o vytvorenie politického bloku pôvodných obyvateľov Slovenska ako opozície voči českým migrantom - „*Práve teraz sa hodne hovorí o tak zvanej jednotnej fronte ´praobyvateľov´ Slovenska. To je iste jedna z najzaujímavejších kapitol vzájomného pomeru nás Slovákov k Maďarom, ako sa vyvíjal behom generácií. Pri podrobnom štúdiu tejto otázky by sa totiž ukázalo, že veľmi mnoho z tých maďarských praobyvateľov sú vlastne – pomaďarčení Slováci. Boli sme upozornení v tejto súvislosti na zaujímavú históriu terajšieho ´vodcu´ praobyvateľov, samotného poslanca Szent-Iványho. Meno má tento politik celkom maďarské. Rodina Szentványovcov patrí skutočne, pokiaľ pamäti siahajú, k rodinám maďarským. Zaujímavé pritom je, že poslanec Szent-Ivány, ako nás uisťuje dobre informovaný politik, bol do tejto rodiny prijatý. Je totiž rodom Slovák z Liptova ... školáka Klimu, čistokrvného Slováka, sa ujal maďarský šľachtic Szent-Ivány, veľmi bohatý zeman. Vychoval ho, pravda, celkom v duchu maďarskom a nakoniec mu odkázal celý svoj veľký majetok ... Táto história je zaujímavou nielen pre osobnosť Dra. Szent-Iványho, ale snáď viacej pre podstatu teórie o praobyvateľoch. Nie je totiž ani medzi význačnými politickými postavami história maďarstva poslanca Szent-Iványho ojedinelá*." Slovenský východ, 23. XI. 1929. „*Čistokrvní Maďari, ktorých otcovia boli Slováci a Češi.*"

[288] Publicista Peter Prídavok, v úvahe venovanej práci a postaveniu novinárov, poukázal na výrazne politický charakter slovenskej tlače - „*Nezabúdajme, že u nás na Slovensku je každý žurnalista v službách nejakej politickej myšlienky. A pomery sú už také, že nemôže si každý novinár zvoliť takú politickú ideu, takú redakciu, ktorá by jeho duševným potrebám sa sto percent zodpovedala*." Slovák, 30. decembra 1927. *Maďarský novinár*.

predovšetkým v opozičných periodikách. Finančná situácia, personálne obsadenie redakcií, charakteristiky redaktorov a ich väzby na vedenia politických strán, tvorili značnú časť agendy štátnych a bezpečnostných orgánov.

Uvedený postup bol v plnom rozsahu realizovaný vo vzťahu k maďarským periodikám na Slovensku, v neposlednom rade i kvôli významu, aký mali na politický vývoj v rámci maďarskej komunity. Ako postrehli *Robotnícke noviny*, zákaz dovozu tlače vydávanej v Maďarsku po roku 1918, paradoxne, prispel k rozmachu časopisov rôzneho druhu v maďarskom jazyku - „*Zákazom kolportáže maďarských peštianskych novín vzrástlo rapídne a nepredvídaným množstvom maďarské časopisectvo na Slovensku a Podkarpatskej Rusi ... Cudzinec by nám neveril, že maďarská menšina na Slovensku má práve toľko denníkov (Prágai Magyar Hírlap, Hiradó, Magyar Ujság, A Reggel, Kassai Napló, Kassai Ujság) ako štátotvorný národ slovenský. Týždenníčok má skoro každé maďarské, alebo polomaďarské mestečko*“[289]

Rozvinutosť a organizačnú štruktúru maďarskej tlače na Slovensku už začiatkom dvadsiatych rokov dokladá správa MPS z 9. decembra 1921.[290]

Kontroverzným opatrením, evokujúcim kritické reakcie zo strany opozičných politikov, bola cenzúra. Predstavitelia vládnej koalície nepovažovali za nezlučiteľné s princípmi demokracie potláčať kritiku vlády, prechmaty politických prominentov a útoky na porušovanie zákonov zo strany štátnych úradov. Naopak, cenzúra bola prezentovaná, ako

[289] Robotnícke noviny, 1. V. 1925. *Život Maďarov v republike v posledných rokoch.*

[290] V hlásení, odoslanom prezídiu ministerskej rady, prezídiu ministerstva vnútra a ministerstvu zahraničných vecí je uvedené - „*V poslední době bylo pozorováno, že bývalý župní notář v Rim. Sobotě, Š. G. udržuje čilé styky s osobami jichž protistátní činnost jest známa ... Konečně se objevila v novinách zpráva, že opoziční strany na Slovensku /o nichž byly již ministerstvu vnitra podány zprávy/ zřídily široce rozvětvenou tiskovou kancelář a G. se stal zahraničním zpravodajem. Z těchto důvodů byla u G. provedená domovní prohlídka s překvapujícím výsledkem. Nalezen byl organizační statut této tiskové kanceláře zvané zkratkou ´Esö´ /Ellenzéky Sajtó-osztályanak/, jenž v opise se přikládá ... Tiskové oddělení sdružených opozičních stran na Slovensku a v Podkarpatské Rusi má dvě tiskové kanceláře a sice v Praze /ve sněmovně/ a druhou v Rim. Sobotě, jenž jest dočasná a vedená Š. G. Mimo to obě tiskové kanceláře mají své exponenty na venkově, kteří obstáravají službu zpravodajskou ... a/ Zpravodajové pražští /konají službu v pražské tiskové kanceláři/ jsou zároveň politickými tajemníky společné komise všech opozičních stran a jejich povinností jest stále a bděle pozorovati pražský parlamentní a politický život. Dvakrát týdně dávají sdruženým časopisům situační zprávy o významnějších zákonech, jich osnovách a nařízeních b/ Zpravodaj tiskové kanceláře v Rim. Sobotě je k ruce ředitele tiskového oddělení a má dočasně tento obor působnosti: občasnými oběžníky uvědomuje sdružený tisk na významné události týkající se sdružených stran ... Předsedou tiskového oddělení jest poslanec Dr. Jenö Lelley v Nitře, ředitelem tiskového oddělení poslanec Josef Szent-Ivány v Behynci, pražským vedoucím Dr. Jenö Flachbart, slovenským Štefan G. v Rim. Sobotě ... Přimyslí-li se množství zpravodajů dobrovolných z řad místních politických a odborových organizací, z různých sportovních a jiných spolků a konečně od jednotlivců, nelze se diviti přesné a rychlé informovanosti maďarských a německých politických kruhů o různých událostech na Slovensku a nelze se diviti, že stejně přesné a rychlé informace mají i maďarské kruhy úřední buď přímo, buď prostřednictvím svého pražského vyslance. Při další kombinaci možno připustiti, že jednotliví spravodajové stojí ve spojení s výzvědnými důstojníky maďarskými, umístněnými v pohraničí a konečně, že pražská a rimavskosobotská kancelář jsou centry, jež zprostředkují pravidelný styk s Maďarskem*.“ AMZV ČR II. sekce 1918 – 1939 III. řada, k. 280, č. 10457/21 Adm. rev. Predmet: *Opoziční strany na Slovensku. Sledování činnosti.*

opatrenie nutné na ochranu republiky. Pretože v ústave ČSR bola sloboda tlače deklarovaná ako jeden z princípov demokratického zriadenia, štátne orgány nemohli vykonávať predbežnú cenzúru. Nástrojom kontroly tlače sa stala tzv. represívna, t. j. dodatočná cenzúra. Redakcie novín boli povinné predložiť výtlačok policajným riaditeľstvám, mimo Bratislavu a Košíc okresným úradom. Policajný úradník označil časti článkov, klasifikovaných ako závadné a odoslal výtlačok štátnemu zastupiteľstvu, ktoré o návrhu rozhodlo s konečnou platnosťou. Keďže noviny boli expedované ešte pred rozhodnutím o konfiškácii, polícia zabavovala výtlačky v novinových stánkoch, kaviarňach, vlakoch a všade kde zvyčajne boli predávané. Redakcia mala právo vytlačiť „opravené" vydanie čísla, v ktorom namiesto cenzurovaného článku, prípadne jeho časti, zostalo biele miesto. Stiahnutie z obehu celého nákladu vytlačených novín malo výrazne negatívny finančný dopad a viedlo k zániku viacerých opozičných periodík.

Protokoly konfiškácií periodík, ktoré Štátne zastupiteľstvo v Košiciach hodnotilo z hľadiska obsahu článkov ako neprípustné, sú deponované v ŠA K, fonde Košická župa. Rozsah práce neumožňuje uviesť reprezentatívny výber zakázaných článkov, avšak určitú predstavu o správach a komentároch, ktoré považovala cenzúra za neprípustné, môže poskytnúť konfiškácia článku *Rohamról – rohamra* (*Od útoku k útoku*), uverejneného v periodiku *A Nép* 29. mája 1927.[291]

V snahe zabrániť škodám, spôsobeným opozičným periodikám v dôsledku cenzúry a následného zabavenia, redakcie sa vyhýbali publikovaniu správ s vyhranene kritickým obsahom. Provládna tlač, postihovaná zásahmi cenzúry len sporadicky alebo vôbec, nemala obavy uverejniť i články s kontroverzným zameraním, ak boli doplnené kritickými komentármi redakcie. Na paradox uverejňovania neprípustných správ provládnou tlačou poukázal Župný úrad v Bratislave.[292]

---

[291] Článok, ktorého preklad je priložený k protokolu o konfiškácii, obsahoval podľa cenzora, štyri neprípustné časti - *I. Poslanec Nár. shr. Mikuláš Fedor ve své mocné jednohodinové řeči poukázal na chyby dnešního českého šovinistického režimu, jehož hlavním cílem jest kolonizování Slovenska, utlačování menších národností a úplné vyhubení Maďarstva; II. ... že pokud na jedné straně ministr Hodža a jeho strana vzali si do programu kolonizačními akcemi úplné vyhubení zde žijiciho Maďarstva ...; III. ... že český národ, kterého považovali za svého milého bratra, všechny svoje myšlenky zasvěcuje oné idei, aby Slovensko počeštil; IV. My Maďaři nemáme zde práv, nýbrž povinností. A pokud se týče státní moci, existuje jen tenkrát, když máme jíti na vojnu a platiti daně. Nemůžeme a nesmíme pěstovati náš maďarský jazyk, stýkati se v úřadech v maďarské řeči, vydržovati maďarské školy. V požehnáních pozemkové reformy maďarský chudý člověk nemá podílu. Od té doby co na půdě Slovenska zasvitla svatá sloboda, stihlo nás velmi mnoho urážek. Nás všude stlačují nazpět a všude nás na každém poli utlačují ...*" Právne zdôvodnenie zákazu článku a zabavenia časopisu je uvedené v záverečnej časti dokumentu - „*Označené části byly ve smyslu §-u 14. bod 1. a 5. z. č. 50/23 sb. z. a nař. zabaveny. Náklad shora uvedeného časopisu činil 3 000 kusů, zabaveno 3 000 vytisků, tedy celý náklad.*" ŠA K, f. KŽ, k. 187, č. 8158/27.

[292] *„V poslednom čase stalo sa niekoľkokrát, že úrady vykonávajúce prehliadku tlače, prepustili články hrubo trestného obsahu. Hlavnou príčinou toho bolo, že články tieto z listov zahraničných prevzaté boli našimi listami, ktoré pravidelne sledujú tendencie štátu priaznivé a boli síce v týchto listoch kritizované, ale pritom doslova*

Keďže neexistovala exaktne vymedzená hranica, kedy kritika politických pomerov presahovala oprávnenú snahu o ich nápravu a kedy skĺzala do porušenia zákonov, predovšetkým zákona na ochranu republiky, osoby poverené výkonom cenzúry mohli postupovať so značnou mierou subjektívneho hodnotenia obsahu článkov. Cenzúra sa stala efektívnym nástrojom potláčania i legitímnej kritiky opozičnými periodikami. Zneužívanie cenzúry opakovane pranierovali predstavitelia opozičných politických strán, vrátane strán reprezentujúcich záujmy maďarskej komunity.[293]

Cenzúra bola využívaná aj ako nástroj chrániaci vládou podporované periodiká pred kritikou opozície. Na prípad frapantnej ochrany periodika *Bécsi Magyar Ujság* štátnymi orgánmi poukázala skupina poslancov maďarských a nemeckých minoritných strán[294] na čele s L. Körmendy-Ékesom, v iterpelácii adresovanej ministrovi vnútra - „*Noviny ›Bécsi Magyar Ujság‹, ktoré tendenčne pracujú proti každej snahe maďarstva, uznali za svoju úlohu, aby sa miešali i do záležitosti slovenského maďarstva a aby jeho každé spoločenské a politické hnutie obviňovali z iredentizmu ... Našu obranu však zamedzuje cenzúra, ktorá naše články písané proti novinám ›Bécsi Magyar Ujság‹ ošklbáva*.“[295] V závere interpelácie poslanci kládli otázku, „*Či je pán minister vnútra ochotný poučiť košickú cenzúru o tom, že podporovanie novín ›Bécsi Magyar Ujság‹ v takej miere jednak je prekročením právomoci, jednak politická hlúposť, keďže týmto pred každým odhalí bližší pomer vlády československej k novinám ›Bécsi Magyar Ujság‹*.“[296]

V prípadoch, keď úrady dospeli v uzáveru, že určité periodikum svojim článkami opakovane neprípustne pranieruje vládnu politiku, prípadne spochybňuje demokratický charakter republiky, neváhali takéto periodikum zakázať. Ilustratívnym príkladom bol zákaz časopisov Krajinskej kresťansko-socialistickej strany *Esti Ujság* a *Ľud*. V zdôvodnení zákazu, odoslanom MPS prezídiu ministerskej rady 10. februára 1921 je uvedené, že „*´Esti Ujság´*

pojaté a z nich otlačené ďalej v listoch ostatných skupín, takže sa týmto spôsobom rozšírili po celej republike ... Ba, v poslednom čase došlo k tomu, že tlač strán opozičných a protištátnych, z obavy pred konfiškáciou, ani neotlačila z listov strán štátotvorných tieto prejavy, takže tieto závadné state šírili vlastne len listy smerov lojálnych.“ SNA B, f. PR B, k. 342, č. 58598/23 prez. Predmet: *Úprava cenzúrnej a tlačovej praxe. 20. septembra 1923.*

[293] Člen poslaneckej snemovne, L. Körmendy-Ékes, spolu s viacerými poslancami maďarských a nemeckých minoritných strán, v interpelácii adresovanej ministerskému predsedovi, žiadal o odstránenie cenzúry, pretože „*Maďarský tisk na Slovensku, obzvláště část zastupující křesťanský směr, trpí nejpřísnější censurou, ba jest vystaven stále nebezpečí, že bude zastaven. Tento stav jednak stupňuje rozhořčení občanstva a udržuje jeho náladu v neustálém napětí, jednak poškozuje zřejmě i zájmy státu, neboť orgány státní, které zneužívají své moci, občanstvo znepokojují a utiskuji, spoléhají se na nemožnost kritiky a mohou tak nerušeně ve svém řádění pokračovati*.“ Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1920. I. volební období. 1. zasedání. Překlad. 202. V Praze dne 16. června 1920.

[294] Medzi inými J. Jabloniczkým, J. Szent-Iványm, J. Lelleyom, J. Toblerom.

[295] Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1921. I. volební období. 3. zasedání. Překlad. 2767. V Prahe dňa 12. júla 1921.

[296] Tamže.

jest iredentistický denník tendence křesť. soc., který odpovídá nejzuřivějšímu horty-ismu a který ... jest po celém Slovensku rozšířen. V 8 – 10 000 exeplářich jest Maďary chtivě rozebírán. Každý řádek přímo kypí iredentismem a štvaním protistátním. Se stanoviska státu jest E. U. nejnebezpečnějším žurnálem východního Slovenska ... Časopis ´Ľud´, týždenník krest. soc. strany, písaný slovensky, vlastne prekladaný z maďarčiny, sme zastavili z tých istých dôvodov..."[297]

Štátne orgány sa pokúšali distribúciu opozičnej tlače obmedziť aj nátlakom na predajcov. Na podnet MPS rozoslalo prezídium generálneho finančného riaditeľstva finančným riaditeľstvám a úradom dôchodkovej kontroly obežník, v ktorom uvedené úrady upozornilo „*... že maloprodávači tabáku na Slovensku, zvláště v místech národnostně smíšených, odpírají prodej časopisů loajálních, jmenovitě českých a slovenských ... avšak tendenčně podporují silně rozšiřování maďarských a německých časopisů, jakž i časopisů opozičních. Jelikož trafikanti jsou státní komisionáři, nemůže být jim výše uvedený postup trpěn a nařizuje se, aby všem trafikantům na Slovensku, pokud se zabývají též prodejem časopisů, bylo důrazně připomenuto pod ztrátou licenčního oprávnění, že jsou povinni časopisů loajálně píšících všemožně podporovati, naproti tomu, že jim nebude trpěno tendenční rozšiřování časopisů opozičních, protivládních, které zájmy Československé republiky vědomě poškozují*."[298] Prezídium finančného riaditeľstva si bolo vedomé protiprávnosti svojho konania a inštruovalo úradníkov poverených výkonom nariadenia, aby „*Vzhledem k choulostivosti otázky při tom bylo postupováno sice s veškerým důrazem, při tom však s patřičnou opatrností a jednání svěřeno jen zkušenému úředníku. Písemné vyrozuměni nebuď trafikantům vydáno, ale staň se tak protokolárně*."[299] Napriek upozorneniu sa nariadenie nepodarilo utajiť. *Slovák* uverejnil protest voči postupu uvedeného úradu, v ktorom vyzval MPS, aby zaujalo k záležitosti stanovisko.[300]

Ilustratívnym príkladom, ako podrobne boli monitorované a analyzované opozičné periodiká na Slovensku je hlásenie MPS, odoslané prezidentskej kancelárii 3. marca 1923.

[297] Národní archív České republiky (NA ČR) f. Prezídium ministerské rady (PMR) 1918 – 45, k. PMR – S 1918 – 42, 125 – 126, č. 98. (V záverečnej časti je správa písaná slovensky).
[298] SNA, f. MPS, k. 90, č. 310/90. 20. novembra 1922.
[299] Tamže.
[300] „*Finančné riaditeľstvo úradne pod titulom ´pokojného užívania licencie´ robí nátlak na trafiky, aby len ´lojálne´ časopisy odberali. Neslobodno im odoberať opozičné časopisy, lebo vtedy ohrozená bude ich licencia na trafiku ... Tento nátlak na trafikantov prevádza sa už niekoľko dní v Bratislave a následky jeho sa už ukazujú ... My Vás, pán minister, tuná verejne vyzývame, osvedčiť sa tiež verejne, či máte známosť o tomto novom čine ... či sa táto akcia proti opozičným časopisom vedie s Vaším schválením, alebo zo svojvôle jednotlivcov.*" Slovák, 30. XII. 1922. *O úradnom potláčaní slovenskej tlače. Otvorený list na ministra s plnou mocou Dr. Kallay-ho.*

Elaborát analyzuje finančnú situáciu jednotlivých periodík, ich postoje vo vzťahu k republike a zásahy MPS do spôsobu písania maďarskej tlače.[301]

Predmetom pozornosti boli tiež väzby maďarských periodík na politické strany a ich vzájomné spory, ktoré rezultovali z týchto prepojení.[302]

Kontrola maďarskej tlače, pokiaľ malo byť zamedzené publikovaniu článkov klasifikovaných ako iredentistické, bola pre štátne orgány značnou záťažou.
Monitorovanie článkov uverejňovaných v opozičných periodikách, vyžadovalo jazykovo kvalifikovaných úradníkov. O personálnom zabezpečení kontroly tlače podáva prehľad hlásenie PR B, odoslané expozitúre Ministerstva vnútra v Bratislave 29. marca 1929 - „*Policajné riaditeľstvo odoberá tieto časopisy: 53 denníkov a večerníkov, 25 týždenníkov, 16 iných periodických časopisov, celkom 94 v rečiach českej, slovenskej, nemeckej a maďarskej. Na jedného úradníka priemerne 6 denníkov, 3 týždenníky a dva iné časopisy. Mesto Bratislava je hlavným mestom Slovenska, v bezprostrednej blízkosti hraníc rakúskeho a maďarského štátu, so značným cudzineckým ruchom, stredisko politického života, kde sa sústreďuje činnosť všetkých významných politických strán, kde protištátne živly rozvíjajú najširšiu politickú a propagačnú činnosť. Policajný úrad na tak exponovanom mieste musí byť samozrejme presne, podrobne a bezodkladne informovaný*."[303]

---

[301] Podľa autora hlásenia, v maďarskej tlači „*Formálne zmeny nenastali, ale ideove získavame tým, že popredný košický denník ´Kassai Napló´ dostal sa pod vplyv ´Slovenskej úverovej banky´ v Bratislave a tak tam uplatníme i zmenu redakčného ducha ... Maďarská opozícia má dnes v Košiciach ešte ´Kassai Ujság´ /liberálny/ a na Spiši ´Szepesi Hírlap´ /úžasne kresť. soc. štvavý, ale finančne pred stroskotaním/, v Komárne ´Komáromi Lapok´ /kresť. soc. šovinistický/ a v Bratislave liberálne, ale nacionalistické denníky ´Magyar Ujság´ a ´Hiradó´. Okrem toho je v Prahe ´Prágai Magyar Hírlap´, orgán spojených opoz. strán, šialene štvavý a vyložene iredentistický, ktorý tiež stále finančne je smrteľne chorý. Úplne lojálne sú denníky ´Magyar Hírlap´ v Košiciach /vládny/ a polovládny ´A Regel´ v Nových Zámkoch, ktorý sme my vyvolali v život ešte v Komárne, teraz redakčne je riadený už z Bratislavy a to veľmi obratne pod našim vplyvom ... Inak, maďarská žurnalistika na Slovensku bez Budapešti stráca pôdu pod nohami, je bez idei, nemá veľkých duchov a je odkázaná na pomoc z Pešti a od maď. propagačných kancelárií, menovite viedenských /na pr. Pál Szemle/*. SNA, f. MPS, k. 129, č. 129/678. Predmet: *Situačná správa zo Slovenska pre pána prezidenta republiky.*

[302] V hlásení riaditeľa PR K, odoslanom Prezídiu Župného úradu v Košiciach 11. apríla 1926, je animozita medzi košickými denníkmi *Kassai Napló* a *Kassai Ujság* vysvetľovaná ich politickým prepojením - *„Faktom je, že časopis ´Kassai Napló´ je podporován hmotně Maďarskou národní stranou a je jejím polooficiélním orgánem pro východní oblast Slovenska, kdežto ´Kassai Ujság´, třebaže má ráz bulvárního časopisu, straní straně křesťansko sociální a bez dalšího uveřejňuje mnohdy ostré útoky křesťansko sociálních politiků proti Maďarské národní straně."* ŠA K, f. KŽ, k. 192, č. 9364/26 prez. Predmet: *Košický maďarský tisk – poměry. 11. dubna 1926.* Podľa periodika *Slovenský denník* však rivalita medzi *Kassai Napló* a *Kassai Ujság* mala ekonomické príčiny - „*Spor a boj medzi dvoma košickými maďarskými denníkmi trvá už dlhšiu dobu. Zdalo sa zo začiatku, že ide o boj politických smerov, lebo jeden slúži kresť. socialistom /Kas. Ujság/, druhý Maď. strane národnej. Teraz však zamiešal sa do tohto sporu šéfredaktor ´Kassai Napló´ a ten v svojom článku ... vyzrádza, že ide hlavne o konkurenčný boj a hmotný záujem*. Slovenský denník, 3. VI. 1926. *Kassai Ujság kontra Kassai Napló.*

[303] SNA B, f. KÚ B, k. 1, č. 6082/28 prez. Predmet: *Čítanie novín úradníkmi policajného riaditeľstva v Bratislave. 29. marca 1928*. Policajné riaditeľstvo v Košiciach kontrolovalo 29 denníkov, 16 týždenníkov, 4 dvojtýždenníky a 4 mesačníky. SNA B, f. KÚ B, k. 1, č. 7034/28 prez. Predmet: *Čítanie novín úradníkmi Policajného riaditeľstva v Košiciach. 8. januára 1928.*

Štátne orgány neváhali použiť aj nátlakové metódy, akými boli neudelenie občianstva a hrozba vypovedania z ČSR, aby eliminovali kritiku opozičnej tlače. Takýto postup dokladá správa košického policajného riaditeľa Župnému úradu v Košiciach, venovaná pomerom v košických periodách *Kassai Napló* a *Kassai Ujság* - *„Maďarský denník ´Kassai Napló´, vychádzajúci v Košiciach, prešiel tieto dni do rúk nového vydavateľstva a zmenil svoju redakciu, o čom si dovoľujem podať túto správu: Táto zmena v držbe listu nastala dňom 16. IV. 1928, ktorým vstupuje do redakcie tohto maďarského denníka, ako hlavný redaktor Emerich Keller, doteraz spolupracovník druhého košického maďarského časopisu ´Kassai Ujság´, bývalý riaditeľ dievčenského reálneho gymnázia za maďarskej éry, ktorý však nebol prevzatý do služieb čs. štátu, pretože nie je dodnes čs. štátnym príslušníkom. Menovaný mal byť v roku 1921 vypovedaný, avšak na ním danú záruku, že sa bude v budúcnosti strániť všetkej politickej činnosti, bol vypovedací rozkaz zrušený. Od tej doby vskutku zdržuje sa hore uvedený akejkoľvek politiky a venuje sa väčšinou maďarskej kultúrnej činnosti ... Čo sa týka smeru tohto časopisu, má nastať tiež akási zmena v prospech štátu. Všeobecný smer má byť lojálna opozícia. Hlavný redaktor Keller je povinný najmenej jedenkrát v týždni si zaopatriť pokyny a priania p. min. Dra. Slávika, ktorý touto cestou bude vykonávať určitý vplyv ku prospechu štátu na spôsob písania tohto listu ... Čo sa týka druhého maďarského denníka ´Kassai Ujság´, je znateľná istá nervozita a neistota v redakcii, zapríčinená zamietnutím žiadosti Dra. Kővesa o čs. št. občianstvo. Dr. Eliáš Kőves robí rôzne pokusy toto rozhodnutie v poslednej minúte ešte zmeniť. Podal sťažnosť Najvyššiemu správnemu súdu a hľadí svoju záležitosť u ministerstva udržať v takom stave, aby bol istý čas nechaný v kľude, totiž, aby nebol vypovedaný z územia republiky*.“[304]

V hodnotení štátnych orgánov bola permanentným zdrojom podnetov k iredentistickej činnosti propaganda, šírená rôznymi formami z Maďarska. Zákaz dovozu periodickej tlače, kníh a iných tlačových produktov, vydávaných v Maďarsku po roku 1918, mal za následok ich pašovanie v značnom rozsahu. Už začiatkom r. 1920 informovala stanica krajinského četníckeho veliteľstva pre Slovensko v Šahách MPS, že - „*V poslední době docházejí do zdejšího kraje noviny ´Slovenský národ´ a letáky, tisknuté v Budapešti a přinášené jsou lidmi z Maďarska, kteří jsou na základě platných cestovných pasů oprávněni překročiti naše hranice ... Proti přinášečům podobných tiskopisů se dle nařízeni zakročuje a prohlídka*

[304] ŠA KE, f. KŽ, k. 223, č. 7324/1928 prez.. Predmet: *Košická maďarská tlač /Kassai Napló – Kassai Ujság/ - zmeny v redakciách. 12. mája 1928.*

přecházejících osob přes hranice jest pohraniční stráží zostřena.“[305] Zabavené boli akékoľvek tlačivá, pokiaľ obsahovali insígnie, mapy, alebo iné formy zobrazenia bývalého Uhorska.[306]

S cieľom eliminovať tlač s iredentistickým obsahom, MPS zakázalo dovoz starých novín, určených pre spracovanie v papierňach, keďže môžu „*… obsahovať tlačivá, ktorých rozširovanie na Slovensku je zakázané*.“[307] Pri dovoze makulatúry mal byť každý vozeň zapečatený na hraniciach, colný úrad bol povinný vyslať k vykladaniu vagónov zástupcu a MPS žiadalo, „*… aby tento zástupca bol prítomný až do zničenia zásielky makulatúry v papierni a dbal na to, aby makulatúra, majúca obsah zakázaný, nedostala sa do rúk nepovolaných*.“[308]

Vzhľadom na intenzívny pohraničný styk, ako nebezpečné centrá iredenty boli vnímané maďarské mestá, situované v blízkosti hraníc. Jedným z dôvodov takéhoto hodnotenia bolo vydávanie periodík s iredentistickým obsahom. O nežiaducom vplyve iredentistickej tlače na maďarské obyvateľstvo v pohraničí informoval košický župan J. Slávik úrady v svojom obvode - „*Bylo mi oznámené, že jedním z nástrojů maďarské iredenty, donucené konsolidací poměrů k vybíravějším prostředkům, než jakých používala v dobách popřevratových, jest vydávání listů s tendencí čistě iredentistickou. Tyhle listy, ponejvíce týdenníky, vydávány jsou téměř ve všech větších maďarských městech poblíže československých hranic a mají za účel udržovati a rozněcovati nenávist v maďarském obyvatelstvu na československých hranicích proti československému státu. Tak v Satoralujhely vychází hned dva takové časopisy pod názvy ´Zemplényi Ujság´ a ´Zemplényi-armegye´ s podtitulem ´Rákocziföldje´... Okolnost, že město, v kterém jsou oba výše zmíněné listy vydávány, nachází se přímo na hranicích, takže ani při té největší bedlivosti československých pohraničních orgánů není možno československému obyvatelstvu maďarské národnosti, z veliké části opatřenému legitimací pro malý pohraniční styk, zabrániti aby tyto štvavé plátky nečetlo, svědčí o rafinovanosti, s jakou jest i nadále maďarská iredenta prováděná a jakou jest její činnost překážkou konsolidace poměrů v pohraničí. Činnost těchto listů sledujte a příležitostně předložte výňatky z textů jejich, resp. případná pozorování*.“[309]

[305] SNA, f. MPS, k. 14, č. 530/14. Predmet: *Donášení zakázaných časopisů a letáků. 4. února 1920.*
[306] V mesačnej správe PR K, odoslanej 4. marca 1923 Župnému úradu v Košiciach, je uvedené - „*Dne 23. února 1923, byly při domové prohlídce v místnostech pojišťoven ´Adria´ a ´Franco Hongroise´ zabaveny tiskopisy, které rozesílaly obě pojišťovny obyvatelstvu a které měly v záhlaví svatoštěpanskou korunu. Celkem zabaveno 106 kg*.“ ŠA KE, f. KŽ, k. 260, b. č.
[307] ŠA N, p. B., f. OÚ P, k. 4, č. 260/24 prez. Predmet: *Dovoz starých novín.10. marca 1923.*
[308] Tamže.
[309] ŠA K, f. KŽ, k. 147, č. 12906/26 prez. Predmet: *Maďarská iredenta v československom pohraničí. 30. novembra 1926.*.

Príslušníci maďarskej minority mali prirodzene zaujem o dianie v Maďarsku. Vzhľadom na obmedzený prístup k informáciám, v niektorých prípadoch sa maďarské periodiká na Slovensku uchyľovali k pašovaniu maďarskej tlače z ktorej preberali správy o situácii v Maďarsku, i keď tým porušovali zákon.[310]

Iredentistické symboly – odznaky, mapy, plagáty ...

Na rozdiel od periodickej tlače, produkcia kníh, publikovaných v maďarskom jazyku na Slovensku, zďaleka nesaturovala potreby maďarského obyvateľstva. Keďže sa zákaz dovozu Maďarska vzťahoval i na neperiodickú tlač[311], knihy, brožúry atd. boli z Maďarska na Slovensko pašované. Dokumenty, uložené vo fondoch slovenských archívov, svedčia o úsilí štátnych orgánov eliminovať, alebo aspoň obmedziť nelegálny dovoz neperiodickej tlače z Maďarska.[312] Podľa výsledkov revízie Policajného riaditeľstva v Košiciach, košickí kníhkupci disponovali širokým sortimentom maďarských knižných titulov.[313]

V snahe obísť zákaz dovozu literatúry, v niektorých prípadoch maďarské vydavateľstvá zasielali tlačové produkty do Čiech, kde zákaz neplatil a odtiaľ, po zmene

[310] PR K v hlásení z 9. februára 1928 informovalo Župný úrad v Košiciach o údajnom pašovaní maďarskej tlače na Slovensko - „*Podľa dôverných správ z konca roku 1927, dáva si údajne košický maďarský časopis ´Kassai Ujság´ ilegálnou cestou pašovať z Maďarska rôzne časopisy, z ktorých správy potom spracováva pre seba. Taktiež dôvernou cestou bolo sem oznámené, že maďarské časopisy na území Slovenska zakázané, pašujú sa z najväčšej časti cez Slovenské Nové Mesto*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 232, č. 12758/27 prez. Predmet: *Pašovanie zakázaných maďarských časopisov. 9. februára 1929.*

[311] *Prágai Magyar Hírlap* kritizoval reštriktívnu politiku úradov, v dôsledku ktorej do roku 1928 bol z Maďarska povolený dovoz len 72 knižných titulov. SNA B, f. PR B. k. 330, č. 330/394. Predmet: *Časopis ´Prágai Magyar Hirlap´ číslo 138 zo dňa 17. júna 1928, článok o zabavení maďarských kníh Policajným riaditeľstvom v Košiciach. 20. júna 1928.*

[312] 23. mája 1924 MPS upozornilo župné a policajné úrady na Slovensku, „*... že obchodníci s knihami rozširujú aj také knihy, ktorých kolportáž na Slovensku bola Ministerstvom pre Slovensko zakázaná a odňatá im poštová doprava ... Akým spôsobom sa knihy dostanú až do obchodov, nie je známe, isté je však, že stane sa tak obídením kontrolných úradov.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 43, č. 4728/24 adm. rev. Predmet: *Rozširovanie maďarských kníh na Slovensku*. 30. septembra 1926 MPS informovalo uvedené úrady, že „*Podľa správ uverejnených v rôznych slovenských časopisoch, dochádza na Slovensko veľké množstvo iredentistických tlačív z Maďarska ... MPS žiada, aby dovozu tlačív z Maďarska bola venovaná bedlivá pozornosť, aby eventuálne bolo prikročené k prehliadke kníhkupeckých závodov a aby proto rozširovaniu zakázaných tlačív bolo s najväčšou prísnosťou zakročené*.“ SNA B, f. PR B, k. 338, č. 338/183. Predmet: *Podludná doprava iredentistických maďarských tlačív na Slovensko.*

[313] V prípise odoslanom expozitúre Ministerstva vnútra v Bratislave 23. júna 1928, PR K uviedlo - „*Dovoľujem si oznámiť, že revízia prevedená u kníhkupcov v predajňach novín v Košiciach, na základe výnosu tamojšieho úradu zo dňa 16.I.1928 číslo 2400/28 prez., skončila sa s týmto výsledkom: Z maďarských tlačív, ktorým bola zakázaná poštová doprava a rozširovanie na Slovensku, bolo zabavené rôznych 237 tlačív u kníhkupca A. V., 278 u I. M., 59 u G. J. Okrem toho bolo na menovaných kníhkupcov podané trestné oznámenie ... Pri tejto príležitosti dovoľujem si poznamenať, že všetci kníhkupci, u ktorých boli zakázané knihy zabavené, udali na svoju obranu, že tlačivá obdržali z Bratislavy, od firmy M. WEISZ, predtým od firmy ACADEMIA, ktoré podniky údajne tieto tlačivá predložili k cenzúre u tamojšieho policajného riaditeľstva, ktoré tieto tlačivá pri dovoze z Maďarska po prehliadke uvoľnilo. Keďže tunajší úrad o tom nemá vedomosti, boli knihy s cieľom ďalšieho pokračovania zabavené*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 224, č. 1316/28 prez. Predmet: *Revízia kníhkupeckých závodov v Košiciach.*

adresy a mena vydavateľa, boli rozosielané na Slovensko. Ministerstvo vnútra upozornilo úrady na Slovensku na uvedený spôsob rozširovania zakázaných tlačových produktov z Maďarska, ktorý bol používaný údajne najmä pri distribúcii tzv. brakovej literatúry.[314]

Problémom, z hľadiska kontroly zásielok tlače zo zahraničia, bolo aj zabezpečeniekontroly osobami ovládajúcimi jazyk v ktorom boli tlačivá napísané. MPS v obežníku z 27. marca 1923 upozornilo župné úrady a policajné riaditeľstvá na skutočnosť, že„ *...tlačivá cudzozemské závadného obsahu, ktoré sú vo väčšom rozsahu určené k rozširovaniu v republike, zasielané sú z cudzozemska pohromade do určitej časti republiky, aby z tejto potom boli ďalej zasielané do inej časti republiky, pre ktorú podľa svojho obsahu určené. Tým sa stáva, že úrady, ktoré majú preskúmať také cudzozemské tlačivá, narážajú na ťažkosti zavinené nedostatkom úradníkov znalých jazyka, v ktorom je cudzozemská tlač napísaná ...*“[315] Aby sa týmto problémom zamedzilo, boli, po dohode ministerstva vnútra, ministerstva spravodlivosti a MPS zriadené oddelenia pre kontrolu zásielok zahraničnej tlače, v závislosti na jazyku v ktorom boli napísané. Kontrolou tlače v jazyku maďarskom bolo poverené Policajné riaditeľstvo v Bratislave, zásielky v jazyku rumunskom spadali do kompetencie Policajného riaditeľstva v Užhorode a zásielky v iných jazykoch do kompetencie Policajného riaditeľstva v Prahe. MPS zároveň inštruovalo úrady na Slovensku, že „*Ak získa akýkoľvek úrad verejný /colný, železničný, poštový/ podozrenie, že obsah cudzozemských tlačív, ktoré majú byť v republike rozširované, je trestný, zašle neodkladne jeden exemplár tlače úradom vyššie uvedeným. Policajné riaditeľstvo, ktorému bol exemplár tlačiva zaslaný, preskúma jeho obsah a ak uzná zabavenie ako odôvodnené, zabezpečí u príslušného štátneho zastupiteľstva /podľa miesta, kde bola tlač pozastavená/, aby cudzozemská tlač bola zhabaná a jej zhabanie súdom potvrdené. Ak nenájde príčinu k návrhu na zhabanie, vráti zaslaný*

[314] „*V poslednej dobe bolo zistené v značnej miere rozširovanie maďarského literárneho braku, ktorý je tlačený väčšinou v Budapešti a odtiaľ rozosielaný. Pretože je týmto tlačovým produktom doprava na Slovensku v zmysle výnosu býv. ministra pre správu Slovenska zo dňa 12.X.1922 č. 31394/D. prez. adm. 22 zakázaná, zákaz tento sa rôznymi spôsobmi obchádza. Jeden takýto spôsob je tiež, že tieto maďarské tlačivá zasielajú sa niektorej nakladateľskej firme so sídlom v historických zemiach, na ktoré sa hore citovaný výnos nevzťahuje a odtiaľ potom, celkom bezpečne, sa závadné tlačivá rozosielajú kníhkupcom na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Iný spôsob, ktorý sa praktizuje menovite pri dovážaní hore uvedenej literatúry (jarmočných románov a krvákov), je prevádzaný takto: Na titulnej strane zošitov vytlačí sa namiesto budapeštianskej tlačiarne ´Turul´ firma tuzemská na príklad ´Pallas, novinársky a kníhkupecký podnik v Užhorode´. Podobne pri tlačových produktoch budapeštianskej tlačiarne ´Villagoság´ tlačí sa impresium ´Victoria kníhtlačiareň v Užhorode´ ... Oddelenie ministerstva vnútra žiada ... aby rozširovaniu tejto brakovej literatúry bola venovaná veľká pozornosť, najmä aby u všetkých kníhkupeckých závodov a predajní, nachádzajúcich sa v tamojšom správnom obvode, bola prevedená občas revízia a v každom prípade, kde by boli zistené takéto prípady rozširovania, nech je prikročené k zabaveniu tlačív a podaniu trestného oznámenia podľa §-u 24. č. 3. zák. čl. XIV. Z r. 1914*. ŠA K, f. KŽ, k. 245, č. 12601/1928 prez. Predmet: *Rozširovanie maďarského literárneho braku. 3. apríla 1928.*

[315] SNA B, f. PR B, k. 330, č. 34698/D-22 prez. adm. Predmet: *Tlačové pokračovanie, dohľad na cudzozemské tlačivá. 27. marca 1923.*

exemplár s poznámkou »Prečítané a nehodnotené ako závadné.«"[316] Z dôvodu "*Aby bylo co možná vyvarováno nestejnoměrnosti při tiskové prohlídce neperiodického tisku politického obsahu u státních zastupitelstev a úřadů politických přehlížejících tisk, jest třeba poskytnout úřadům možnost zjistiti zda ten který neperiodický tiskopis politického obsahu byl již jinde tiskovým úřadem zkoumán a s jakým výsledkem*", ministerstvo spravodlivosti upravilo kompetencie úradov, poverených kontrolou neperiodickej tlače - „*Zřizují se proto jen 4 informační stanice, které povedou sbírku neperiodického tisku politického obsahu a to: 1./ státní zastupitelství v Praze pro tisky české a německé. 2./ státní zastupitelství v Mor. Ostravě pro tisk polský. 3./ státní zastupitelství v Bratislavě pro tisk slovenský a maďarský. 4. / státní zastupitelství v /Užhorodě pro tisk ruský a rusínský.*"[317] Podľa inštrukcií MS „*Zvláštní pozornost musí úřady, které vykonávají tiskovou přehlídku, věnovati takovým neperiodickým tiskopisům politického obsahu, jež jsou vydávány sdruženími, organizacemi, politickými stranami a pod. k cíli propagace určitých záležitostí příslušníků různých národností a sice v různé řeči, ale v podstatě se stejným obsahem*."[318]

Štátne orgány venovali pozornosť aj verejným knižniciam a spôsobu obstarávania ich knižného fondu. V obežníku z 20. januára 1930, Prezídium KÚ B informovalo, že „... *rôzne mestské a iné verejné knižnice, menovite v krajoch s obyvateľstvom maďarskej národnosti, objednávajú knihy vydané po 28. X. 1918 v Maďarsku, podľa katalógu ´Irodalmi tájékoztató´ z roku 1928, buď priamo z Maďarska, alebo prostredníctvom tunajších kníhkupectiev. V zmienenom katalógu sú vedľa kníh na území Slovenska povolených, uvedené väčšinou maďarské knihy, na ktoré sa vzťahuje zákaz dopravy a rozširovania, vydaný výnosom býv. ministra s plnou mocou pre správu Slovenska zo dňa 12. X. 1922, čis. 3139/22 d. adm. prez. Tamojší úrad sa na zhora uvedené upozorňuje s tým, že prestúpenie zhora uvedeného zákazu dopravy a rozširovania maďarských tlačových produktov ... tvorí skutkovú podstatu prečinu podľa 3. odstavca 24 §-fu XIV. zák. čl. z roku 1914. Prezídium krajinského úradu, vzhľadom na zmienený a dosiaľ platný zákaz, pánu prednostovi úradu opätovne pripomína, že je neprípustné, aby tlačové produkty, na ktoré sa tento zákaz vzťahuje, boli predávané v tunajších kníhkupectvách, tabakových papierenských a novinových predajňach atď., resp. umiestňované vo verejných a iných, prípadne aj verejnosti prístupných knižniciach a preto žiada, aby s cieľom zamedzenia týchto neprístojností bola v tomto smere bezodkladne prevedená: 1./ kontrola všetkých, v tamojšom správnom obvode sa nachádzajúcich*

[316] Tamže.
[317] SNA B, f. PR B, k. 328, č. 22284. Predmet: *Informační stanice o neperiodickém tisku politického obsahu. 22. října 1925*.
[318] Tamže.

kníhkupectiev, prípadne tabakových, papierenských a novinových predajní; 2./ kontrola mestských a vôbec všetkých verejných knižníc; 3./ súčasne s prevedením kontroly nech je majiteľom patričných kníhkupectiev, tabakových atď. predajní zmienený zákaz dopravy a rozširovania týchto tlačových produktov opätovne pripomenutý ... Dotyční nech sú súčasne upozornení tiež na následky nedodržania uvedeného rozkazu.“[319]

K otázke kontroly verejných knižníc sa Prezídium KÚ B vrátilo 7. apríla 1930, keď upozornilo úrady na Slovensku na zasielanie kníh publikovaných v Maďarsku spolkovým knižniciam.[320]

Postup úradov vo vzťahu k maďarskej tlači a predovšetkým zákaz dovozu tlačovín rôzneho druhu z Maďarska, predstavitelia československej vlády hájili ako opatrenie nutné v boji proti iredente. V odpovedi na interpeláciu skupiny opozičných poslancov na čele s G. Szüllöom, predseda vlády František Udržal odmietnutie zrušiť zákaz dovozu maďarskej tlače zdôvodnil slovami - „*Zásadní zákaz poštovní dopravy a rozšiřování tiskových produktů, vydaných v Maďarsku v dobách popřevratových, nelze zatím odvolati vzhledem k způsobu psaní značné části maďarského, nejen denního, nýbrž i odborného tisku, ba i zábavné a náboženské literatury, kde se sleduje cíl odvety vůči nástupnickým státům, propaguje iredenta a integrita býv. Uherska a útočí se proti československému státu. Často v nezávadných beletristických časopisech a jiných tiskopisech nalezeny bývají vložky obsahu iredentistického, povzbuzující zdejší obyvatelstvo maďarské národnosti k odporu proti nynějšímu státnímu režimu.*“[321]

So stanoviskom vlády sa stotožnil tiež *Slovenský východ* - „*Zásadný zákaz poštovej dopravy a rozširovania tlačových produktov, vydaných v Maďarsku v dobách poprevratových, nemožno predbežne odvolať, vzhľadom k spôsobu písania značnej časti maďarskej, nielen dennej, ale aj odbornej tlače, ba aj zábavnej a náboženskej literatúry ....*“[322]

Eliminované boli aj reklamné prospekty a korešpondencia maďarských obchodných spoločností, pokiaľ obsahovali iredentistické označenia Slovenska, alebo prvky klasifikované ako protištátne. Napríklad, K. Slavíček, v liste MPS, navrhol zakázať dovoz tovaru firmy

[319] ŠA N, p. B., f. OÚ P, k. 26, č. 65/30 prez. Predmet: *Skrytá doprava maďarských, na území Slovenska zakázaných produktov.*

[320] „*Podľa správy ´Budapesti Hírlapu´, dochádzajú do Budapešti žiadosti rôznych spolkov zahraničných o zaslanie maďarských kníh pre spolkové knižnice. Nateraz prevzal organizáciu tejto akcie ´Maďarský národný zväz´, ktorý prostredníctvom tlače zasiela výzvu maďarskej verejnosti o darovanie kníh pre zahraničných maďarských občanov ... Na vec sa upozorňuje so žiadosťou o podanie správy o eventuálnom pozorovaní a tamojšom opatrení, pretože nie je vylúčené, že i niektoré maďarské spolky zo Slovenska budú mať záujem na pridelení maďarských kníh pre svoje knižnice z akcie ´Maďarského národného zväzu´.*“ ŠA N, p. B., f. OÚ P, k. 27, č. 336/30 prez. Predmet: *Maďarské knižnice.*

[321] Tisky k těsnopiseckým zprávám o schůzích poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé. II. volební období 7. zasedání Tisk 1821 – 1960. Praha 1928.

[322] Slovenský východ, 17. IV. 1929. *Zásadný zákaz poštovej dopravy tlače z Maďarska nemožno odvolať.*

Méry Bertalan z Budapešti, pretože v ponuke bolo uvedené, „... *že hodlá navázati obchodní styky s firmami v okleštěném Maďarsku /csonka Magyarország/ a dosud obsazených územích /jelenleg megszált területekem*/.“[323] 6. augusta 1925 MPS nariadilo zákaz rozširovania investičnej ponuky banky Roth z Budapešti na Slovensko s tým, že prospekt bude rozširovaný za ... „*účelem propagandy iredentistické*.“[324]

Rozhodnutie nenechať upadnúť do zabudnutia historický význam a územný rozsah predvojnového Uhorska, reprezentovali predmety každodennej spotreby, tabakové výrobky, pohľadnice a pod., ktoré boli pašované na Slovensko.[325]

Ako provokatívne symboly iredentistickej propagandy, boli konfiškované odznaky, pokiaľ ich osoby cestujúce na Slovensko mali pripevnené na viditeľných častiach odevu. Odznaky boli konfiškované i prípadoch, keď nemali explicitne iredentisticky ráz.[326] Nosenie

[323] ŠA K, f. KŽ, k. 26, č. 149/prez./24. Predmet: *Méry Bertalan – nepřípustné nabídky. 5. ledna 1924.*

[324] V správe MPS je ako dôvod zákazu citovaných viacero časti prospektu, napr. - „*Věřím v jednoho boha, věřím v jednu vlast, věřím v zákon věčný a božský, věřím ve znovu vzkřišení Maďarska.*“ MPS informovalo, že „*Vzhledem k tomu, že prospekt jest psán nejen v řeči maďarské, nýbrž také v řeči francouzské a anglické, jest patrno, že bude hodně zasílán do všech států evropských a do Spojených statů severoamerických i do ostatní ciziny za účelem propagandy iredentistické. O tom se dává vědeti s tím, že ministerstvo pošt a telegrafů bylo požádáno ministerstvem vnitra, aby prospekty bankovního domu Roth v Budapešti byly vylučovány z poštovní dopravy*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 128, č. 7796/25 adm. rev. Predmet: *Bankovní dům Roth v Budapešti. Iredentistická propaganda v prospektech.*

[325] ŽÚ N upozornil okresné úrady a policajné orgány v svojom obvode (7. decembra 1925), že „*... v Maďarsku predávajú sa zápalky v krabičkách, na ktorých je vyobrazená mapa bývalého veľkého Maďarska ... Na toto tamojší úrad upozorňujem k ďalšiemu opatreniu v prípade rozširovania resp. predaja týchto zápaliek na území Slovenska*. “ ŠA N, p. B, f. OÚ P, k. 10, č. 1473/25 prez. Župný úrad v Košiciach, v obežníku odoslanom okresným úradom, informoval, že „*... niektoré firmy v Maďarsku pri korešpondencii so zahraničím, menovite s obchodníkmi v ČSR, používajú obálok, na ktorých je v jednom rohu znázornená je mapa bývalého Maďarska s nadpisom ´Tak bolo, tak bude.´ Rozhodnutím Ministerstva pôšt zo dňa 2. decembra 1925 č. 72915 – VII. bolo stanovené, aby dopisy s týmito obálkami a poštové zásielky opatrené takýmto vyobrazením a nápisom v ktoromkoľvek jazyku, boli z poštovej dopravy vylúčené*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 102, č. 14299/1925 prez. Predmet: *Iredentistické dopisové obálky z Maďarska. 22. decembra 1925*. S územným rozsahom predvojnového Uhorska zábavnou formou sa mali oboznámiť aj mladiství. KÚ B upozornil úrady na Slovensku, že - „*... maďarský iredentistický spolok ´Duna Szövetszég´ vydal detskú hru tzv. ´Trianon Térképjátek´. Uvedená hra skladá sa z drevenej v krabici uloženej dosky, v ktorej je vyrezaná mapa bývalého Maďarska, pozostávajúca z jednotlivých z dreva vyrezaných žúp, ktoré majú byť ukladané na správne a na podložke označené miesto ... Hra je určená údajne len pre spoľahlivé maďarské rodiny a má byť na Slovensko pašovaná ako večná pripomienka na Trianon a má slúžiť ako nový prostriedok propagandy ... Kladné pozorovania učinené v zhora uvedenej veci, ako aj event. informácie o činnosti maďarského iredentistického spolku ´Duna Szövetség´ nech sú sem oznámené*.“ SNA B, f. PR B, k. 771, č. 9242/29 prez. Predmet: *´Duna Szövetség´ maďarský iredentistický spolok – rozširovanie detskej hry, tzv. ´Trianon´ 12. apríla 1929*. MPS informovalo úrady na Slovensku (15. júna 1926), že „*Pri pasovej kontrole vo Fiľakove bolo pozorované, že niektorí maďarskí študenti prichádzajúci z Maďarska na Slovensko nosia čiapky rôznych maďarských iredentistických organizácií, menovite spolku ´Levente´ a tak zvanej ´Čiernej armády´, podľa vzoru talianskych fašistov organizovanej.*“ Na základe uvedenej informácie Policajné riaditeľstvo v Košiciach žiadalo úrady v svojom správnom obvode o zakročenie v zmysle predpisov, vydaných v tejto veci“. ŠA K, f. K Ž, k. 137, č. 4104/26 Adm. rev. Predmet: *Čiapky a odznaky maďarských študentov, nosenie na Slovensku.*

[326] Pohraničné orgány v Slovenskom Novom Meste zabavili 18. júla 1927 odznak s nápisom PAX, napriek tomu, že podľa hlásenia „*Zda odznak má význam iredentistický není zde známo a šetření bylo zavedeno.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 193, č. 9731/27 O. Zús.. Predmet: *Maďarsko – zabavený odznak*. V Slovenskom Novom Meste boli 8. augusta 1927 skonfiškované odznaky, i keď, ako je uvedené v hlásení PR K, „*Zda mají tyto odznaky význam iredentistický, není známo.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 198, č. 4592/27 O. Zús. Predmet: *Odebrání iredentistických odznaků*. O rozširovaní odznakov s iredentistickým obsahom informovalo veliteľstvo pasovej kontroly Policajné

iredentistických odznakov na verejnosti bolo hodnotené ako porušenie zákona a trestané podľa zákona č. 50 na ochranu republiky.[327]

8. augusta 1928 vydal Krajinský úrad v Bratislave nariadenie, záväzné pre všetky štátne orgány na Slovensku, taxatívne vymedzujúce trestoprávnu zodpovednosť za rozširovanie a nosenie iredentistických odznakov - „*V zmysle článku 3. zákona zo dňa 14. júla 1927, č. 125 Zb. z. a n. nariaďujem: § 1. Kto verejne používa, predáva, alebo akýmkoľvek spôsobom rozširuje iredentistické odznaky, ktorými sa vyjadruje protest proti trianonskému mieru, brojí sa nepriamo proti existencii nášho štátu a slúži k označovaniu nepriateľských zámerov proti Československej republike, trestá sa za priestupok, keď jeho čin nie je prísnejšie trestaný podľa iných predpisov. § 2. Kto napriek tomuto uverejnenému zákazu verejne by používal, predával, alebo akýmkoľvek spôsobom rozširoval iredentistické odznaky, uvedené v §-e 1., trestá sa peňažitou pokutou od 10 Kč do 5 000 Kč, alebo trestom na slobode od 12 hod. do 14 dní. § 3. Nariadenie toto platí na celom území Slovenska a nadobúda účinnosť dňom vyhlásenia.*“[328]

Iredenta v rádiovom vysielaní

Špecifickou formou šírenia politickej propagandy sa stalo rádiové vysielanie, ktoré nadobúdalo na význame v druhej polovici dvadsiatych rokov. V svojich počiatkoch bol vplyv rádia na obyvateľstvo obmedzený technickými limitáciami vysielania a vysokou cenou, prijímačov. Postupne však počet majiteľov prijímačov, vrátane osôb ktoré si zaobstarali prijímače bez povolenia úradov, rástol. Vzhľadom na nemožnosť zabrániť šíreniu, stalo sa rádiové vysielanie významným médiom ideologického ovplyvňovania a teda preferovaným nástrojom propagácie iredenty. Pre štátne orgány Československej republiky znamenal boj

riaditeľstvo v Bratislave - „*Podľa získaných správ, rozširované sú v Maďarsku nové iredentistické odznaky, znázorňujúce bývalé Maďarsko a v ňom terajšie Maďarsko s hlavou Sv. Štefana a z maďarskou pozlátenou korunou ... Taktiež odznaky ´Trianonu´ sú rozličným spôsobom rozširované, menovite na nádražných staniciach v pohraničí.*“ SNA, f. „203“, k. 203. Predmet: *Maďarská propaganda – hlásenie*.

[327] Dňa 14, decembra 1927 sedria trestného súdu v Košiciach dospela k rozhodnutiu, že F. Š. je vinný, keďže „... *dňa 1. októbra 1927 v Čani nosil na kabáte verejne, pred obecenstvom pripnutý iredentistický odznak v podobe kríža znázorňujúceho smútok nad trianonským mierom, takže verejne poburoval proti štátu a pre jeho vznik a proti jeho ústavnej jednote, čím spáchal prečin rušenia obecného mieru podľa §-fu 14. č. 1 zák. čl. 50/23 a odsudzuje sa ... k trestu väzenia na 15 dní*.“ Keďže však „*Obžalovaný sa k činu priznal, je dosiaľ zachovalý, na súd ináč urobil dobrý dojem a behom hlavného pojednávania nič zlého nevyšlo najavo ...*“ súd „*Z týchto dôvodov povolil podmienečný odklad výkonu trestu.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 220, č. 181/28 O. Zús. Predmet: *F. Š – nosenie trianonského odznaku 10. januára 1928*. (Zvýraznené v dokumente)

[328] ŠA N, p. B., f. OÚ P, k. 21, č. 1041/28 prez. Predmet: *Nosenie iredentistických odznakov – zákaz.*

proti iredente v éteri celý rad výziev i v dôsledku kontinuálneho technického pokroku v rádiovom vysielaní.[329]

Keďže nebolo možné zabrániť vysielaniu šírenému zo zahraničia, štátne orgány usilovali o striktnú kontrolu obstarávania rádioprijímačov. Štát síce ponechal predaj rádioprijímačov a príslušného technického zariadenia v rukách súkromných predajcov, avšak k zakúpeniu prístroja musel potenciálny záujemca získať úradné povolenie vo forme koncesie. Osoby, ktorým z rôznych dôvodov nebola koncesia udelená, si však mohli zaobstarať prijímače nelegálne. MPS žiadalo úrady na Slovensku, aby pátrali po osobách, ktoré vlastnili rádioprijímače bez koncesie.[330]

Postup vydávania koncesií upravil obežník ministerstva vnútra z 14. októbra 1924 - „*Ministerstvo pošt a telegrafů zmocnilo výnosem z 10. října 1924 č. 53.894/XI. Ředitelství pošt a telegrafů, aby toto ředitelství, počínajíc 20. říjnem 1924, vydávalo samo koncese na přijímací radiofonní stanice a ustanovilo postup při šetření o spolehlivosti a zachovalosti žadatelů v dohodě s Ministerstvem vnitra: Ředitelství vydá koncesní listy žadatelům, kteří jinak ve všech směrech vyhovují a o jejichž spolehlivosti a zachovalosti nemá samo důvodné pochybnosti, aniž by se předem dotazovalo na jejich spolehlivost a zachovalost. Propůjčujíc koncesi, oznámí to poštovní ředitelství zároveň okresní správě politické (na Slovensku a Podkarpatské Rusi župnímu úřadu), v jehož okresu jest bydliště koncesionářovo a požádá tento úřad, aby rychle oznámil, nemá-li proti spolehlivosti a zachovalosti koncesionářově nějakých námitek ... Má-li však ředitelství pošt již při dojití žádosti samo důvodné pochybnosti o žadatelově spolehlivosti a zachovalosti, požádá, dříve než o žádosti rozhodne, příslušnou okresní politickou správu, župní nebo policejní úřad, aby se rychle vyjádřil o spolehlivosti a zachovalosti žadatelově. Nemá-li dotázaný úřad námitek, propůjčí ředitelství koncesi a o propůjčení uvědomí také příslušný orgán politické správy (okresní politickou správu, župní nebo policejní úřad, v jehož okresu má žadatel bydliště); vyjádří-li se dotázaný*

[329] V obežníku z 14. júla 1923, MPS informovalo úrady na Slovensku, že „*Svojho času bol tamojší úrad požiadaný o opatrenie, aby bezpečnostné orgány pátrali, či snáď nedošlo k neoprávnenému zriadeniu rádiotelegrafickej stanice. Ako neklamná známka zriadenia takejto stanice bola vo výnose uvedená vysoká tyč s drôtmi. K tomu sa pripomína, že podľa terajšieho pokroku technického, ako známka zriadenia rádiostanice sa javí jeden, alebo viac drôtov /anténa/, na oboch stranách izolovaných, pripevnených na steny domov, v oknách, na komínoch domov, alebo stromoch, kde drôty sú zvedené do miestností, v ktorých sú rádiotelegrafické prijímače. Ďalej nie je už teraz potrebné používať antén vzdušných, ale i tak zvaných rámových antén, zriadených priamo v miestnostiach.*“ SNA, f. PR B, k. 583, č. 3234/23-D-adm. prez. Predmet: *Zriaďovanie súkromných rádiotelegrafických staníc. 13. novembra 1920.*

[330] „*Poněvač při udílení koncesí se zřetelem na nynější sociální a politické poměry v tuzemsku i v cizině je nutno postupovati velice přísně, není vyloučeno, že různí zájemci pokusí se obejít platné předpisy a budou si zakládati soukromé stanice rádiotelegrafické bez povolení*.“ SNA B, f. PR B, k. 583, č. 3137/20 adm. rev. Predmet: *Soukromé rádiotelegrafické stanice.*

úřad o žadateli nepříznivě, předloží poštovní ředitelství žádost s návrhem na zamítavé rozhodnutí ministerstvu pošt a telegrafů.“[331]

Pokus úradov znemožniť „nespoľahlivým“ osobám možnosť zakúpiť rádioprijímače nielenže neuspel, ale poškodil výrobcov rádií v ČSR. Neudeľovanie koncesií malo za následok údajné enormné rozšírenie nelegálnych prijímačov. Riaditeľstvo pôšt a telegrafov v Bratislave požiadalo 5. júna 1926 PR B o zakročenie.[332]

Nakoľko rádiové vysielanie šírené z Maďarska nebolo možné zastaviť, štátne orgány usilovali aspoň o obmedzenie počúvania programov s iredentistickým obsahom na Slovensku. Úrady boli povinné poslucháčov týchto programov odhaľovať a trestať. Na iredentistické vysielanie budapeštianskeho rozhlasu upozornilo MPS župné úrady a Krajinské četnícke veliteľstvo v obežníku z 8. apríla 1926 a uložilo uvedeným orgánom, aby „... *zisťovali a stíhali každé rozširovanie obsahu iredentistického rozhlasu a podávali sem o tom správy*.“[333]

O údajnom vzostupe iredentistickej propagandy vo vysielaní z Budapešti informovalo PR K Župný úrad v Košiciach a navrhlo protiopatrenia, ktoré by eliminovali, alebo aspoň znížili dôsledky maďarskej propagandy.[334]

Ministerstvo vnútra v Bratislave venovalo iredentistickému vysielaniu z Maďarska veľkú pozornosť. MV žiadalo úrady na Slovensku, aby „... *všetky správy, vypočuté jednotlivcami a rozširované maďarským rozhlasom, ktorých obsah je rázu iredentistického, namiereného proti nástupníckym štátom, menovite proti Československej republike, boli nabudúce podrobne vyšetrené, dotyčné osoby zápisnične vypočuté a odpisy zápisníc, súčasne s podrobnou správou boli sem zaslané. Tamojší úrad sa upozorňuje, aby tieto správy o maďarskej iredente v rozhlase boli podrobné /pokiaľ možno doslovné citovanie*

[331] SNA B, f. PR B, k. 583, č. 69709/1924.6. Predmet*: Koncese na přijímací radiofónní stanice. 14. októbra 1924.* (Zvýraznené v texte).

[332] „*Ministerstvo pošt a telegrafů v Praze nám zdelilo ... že nedovolená výroba a nedovolený prodej rádiových zařízení vzrůstají v přítomné době do té míry, že ohrožují existenci podniků koncesovaných výrobců a dovolává se v té příčině pomoci a zakročení pana ministra pošt a telegraf ů ... Uvědomujeme vás o tom se žádosti, abyste v dohodě s telegrafním stavebním úřadem zahájili intensivní činnost na potíraní nedovolené výroby a prodeje a přechovávaní radiových zařízení*.“ SNA B, f. PR B, k. 583, č. 16660/26 prez.

[333] SNA B, f. PR B, k. 582, č. 2933/26 adm. prez. Predmet: *Maďarská iredenta v rádiotelefónii*.

[334] „*Výsluchom rádioamatérov tunajšieho obvodu bolo zistené, že pri rádiovom rozhlase vysielanom z Budapešti, všeobecne a zásadne sa nazýva Slovensko a Podkarpatská Rus ´Felsömagyarországom´, ´Felvidékem´ /Horné Uhorsko – Horná zem/ a že prednášky týkajú sa vždy implicitne Slovenska, Podkarpatskej Rusi a ostatných území bývalého Uhorska, nateraz nástupníckym štátom pridelených ... Keďže sa tieto iredentistické prednášky v maďarskom rozhlase množia, dovoľujem si na túto neprípustnú maďarskú propagandu upozorniť a súčasne navrhnúť, aby bolo u medzinárodnej rádiovej Unie zakročené, aby sa táto, stanovám rádiovej Únie odporujúca činnosť maďarského rozhlasu zamedzila. Zároveň navrhujem, aby sa s cieľom presnej kontroly rádiovej propagandy zriadila vo väčších mestách na Slovensku, snáď v Bratislave, v Košiciach a tiež v Užhorode, stála úradná odpočúvacia stanica, ktorá by mala za úlohu každé zneužitie rádiového rozhlasu k cieľom nedovolenej propagandy zaznamenať a na príslušných miestach oznámiť ... Považujem riešenie otázky obrany proti maďarskej rozhlasovej propagande za neodkladne nutné, pretože pomery na Slovensku nie sú ešte tak ustálené, aby maďarská propaganda nebola nebezpečná pre duševnú rovnováhu a kľud tu žijúcej maďarskej menšiny*.“ ŠA KE, f. KŽ, k. 234, č. 2690/28 prez. Predmet: *Maďarská iredenta v rádiovom vysielaní.17. februára 1928.*

iredentistických miest, presné označenie dňa apod./, aby ich mohlo byť vhodne použité k zakročeniu na príslušných rozhodujúcich miestach.“[335] V obežníku z 5. septembra 1928 KÚ B opätovne upozornil subordinované úrady na povinnosť informovať „*... o zneužívaní rozhlasu vysielacou stanicou v Budapešti ...*“, pričom „*V správach o činnosti maďarského rozhlasu nech je vždy uvedené: 1./ Kto, kedy /deň a hodina/ na ktorej vlne počúval, 2./ Vierohodnosť poslucháča, ak sa nejedná o úradného činiteľa, 3./ Či ide o budapeštiansky rozhlas, alebo o vysielanie maďarskej tlačovej kancelárie.*“[336]

Podrobná registrácia maďarského vysielania s iredentistickým obsahom nebola samoúčelná. Transkripcie programov mali byť predložené zahraničným predstaviteľom, vrátane R. W. Setona Watsona.[337] a Spoločnosti národov.[338]

Trestné oznámenie a odobratie rádio koncesie hrozilo osobám, ktoré umožnili vysielanie z Maďarska na verejných priestranstvách. Krajinský úrad v Bratislave informoval okresné úrady a policajné orgány na Slovensku, „*... že niektoré obchody s rádio aparátmi a elektrickým materiálom zriadili si reklamný amplión na ulici, prípadne na iných verejných miestach a týmto ampliónom reprodukujú rôzne programy vysielacej stanice v Budapešti, ktorá, ako je všeobecne známe, svojim iredentistickými prednáškami a prenosom rôznych iredentistických slávností vyvíja na Slovensku a Podkarpatskej Rusi protištátnu propagandu. Vzhľadom na uvedené sa upozorňuje, že povinnosťou bezpečnostných orgánov je postarať sa o to, aby zamedzené boli prípady verejného rozširovania závadných zahraničných rozhlasových programov a proti osobám, ktoré takúto činnosť vedome a úmyselne prevádzajú, učiniť podľa povahy veci trestné oznámenie. Ak dotyčné osoby majú povolenie na rádiovú stanicu, nech je ihneď učinený návrh na odňatie koncesie*.“[339] Na verejnú reprodukciu

[335] SNA B, f. PR B, k. 582, č. 243000/28 prez. Predmet: *Iredenta v maďarskom rozhlase. 1. júna 1928*.
[336] SNA B, f. PR B, k. 582, č. 15416/28 prez. Predmet: *Maďarská iredenta v rádiotelefónii*.
[337] V prípise odoslanom 10. septembra Krajinskému úradu v Bratislave, MZV uviedlo - „*Ministerstvo zahraničních věcí potvrzuje příjem tamní zprávy o maďarské propagandě rozhlasem. Zdejší ministerstvo sleduje bedlivě tuto iredentistickou propagandu a shromažďuje materiál, na základě kterého by bylo možno proti ní vhodným způsobem zakročiti. Ministerstvo souhlasí, aby Seton Watsonovi byly dány k dispozici doklady o maďarské rádio propagandě, považuje však za nutno, aby údaje tyto byli přesně ověřené, a aby v nich byl uveden přesně závadný text i to kdo a kdy budapeštské stanici naslouchal.*“ SNA B, f. KÚ B, k. 6, č. 117.259. 1928 sekcia III/6. Predmet: *Maďarská propaganda v rádiu.*
[338] PR B informovalo 20. novembra 1928 Krajinský úrad v Bratislave, „*... že 12. XI. t. r. zasadal v Bratislave poradný zbor miestnej pobočky Rádiožurnálu, ktorého sa zúčastnil tiež riaditeľ pražského ústredia Dr. Š. Na programe porady bolo pojednávané o programe tunajšieho rozhlasu a vedľa toho viedla sa tiež debata ohľadom maďarskej rozhlasovej iredenty. Behom rozhovoru bolo zistené, že Zemské vojenské veliteľstvo v Bratislave maďarský rozhlas pilne sleduje a že závadné state dáva jedným z dôstojníkov – dobrým stenografom, doslovne zaznamenávať a predkladá tieto vystihnuté správy ministerstvu národnej obrany. Dr. Š. vzal s potešením toto zistenie na vedomie a hodlá si tieto správy vyžiadať. Pomocou tohto materiálu, ako člen komisie pre Rádio – rozhlas v Spoločnosti národov, chce viesť dôkaz o maďarskej iredente. Sľubuje si takto konečne docieliť žiaduceho medzinárodného úspechu.*“ SNA B, f. PR B, k. 582, č. 17317/28 prez. Predmet: *Zneužívanie rádiotelegrafie a rádiotelefónie v protištátnej propagande a činnosti.*
[339] SNA B, f. PR B, k. 582, č. 6370/28 prez. Predmet: *Maďarská propaganda v rozhlase. 6. augusta 1928*.

programov z Budapešti, konkrétne v pohraničnom meste Tornaľa, upozornilo PR K Krajinský úrad v Bratislave a zároveň navrhlo zákaz verejného vysielania v pohraničných regiónoch.[340]

Ako porušenie zákona bolo hodnotené i vysielanie programov s náboženskou, prípadne kultúrnou tematikou, pokiaľ obsahovalo iredentistické prvky. Policajný komisariát v Rimavskej Sobote podal trestné oznámenie na prevádzkovateľa vysielania bohoslužieb ukončených maďarskou hymnou.[341] KÚ B uložil štátnym orgánom na Slovensku venovať pozornosť tiež osobám, podozrivým z organizovania stretnutí, počas ktorých prítomní počúvali iredentistické programy maďarského rozhlasu.[342]

Štátne orgány venovali pozornosť hodnoteniu rádiového vysielania, ako nástroja propagandy, v komentároch maďarskej tlače. V pravidelných správach československého vyslanectva v Budapešti, obsahujúcich prehľad maďarskej tlače, je v hlásení z 24. – 25. júna 1928 citovaný článok periodika *Budapesti Hírlap*, analyzujúci význam rádiového vysielania v propagande všeobecne a špecificky pre Maďarsko.[343] Iredentou v rádiovom vysielaní sa zaoberala i slovenská tlač. O protestoch v parlamente a protestnej nóte MZV maďarskému

[340] „*Nově založený obchod s radioaparáty a elektronickým materiálem, firma Becher a spol. zařídila si reklamní amplion na Hlavní ulici v Tornale. Každú sobotu, neděli a svátek vysílá tímto amplionem a na ulici nashromáždí se vždy hodně poslucháčů. Vysílání děje se výhradně maďarsky a to hlavně různé přednášky a slavnostní řeči, které se odbývají v Maďarsku ... Mezi poslucháčí nastává pak čilá debata, které jsou přítomní též zdejší maď. nacionalisté, kteří jistě méně inteligentní poslucháče podle svého přesvědčení poučují ... Navrhuji, aby v pohraničím pásmu byly alespoň veřejné stanice zakázány, neboť tím se jen obyvatelstvo, které jest jinak dosti klidné pobuřuje a zneklidňuje*.“ ŠA BB, p. RS, f. Okresný úrad Šafárikovo, k. 2, č. 29126/28 prez. Predmet: *Maďarská propaganda v rádiu. 4. júla 1928*

[341] V správe Policajného komisariátu, odoslanej KÚ B 6. augusta 1928, je uvedené: „*Miestny maďarský spolok ´Katolikus Olvasó Kör´ je vlastníkom rádio koncesie tu, na Komenského ul. Riadením prijímacej stranice je poverený člen spolku K. J. Dňa 29. VII. 1928 prijímaný bol ... rozhlas z Budapešti a síce spievaná omša, ktorá bola zakončená spievaním maďarskej hymny. Prítomní hostia ... v miestnosti, kde rádio bolo umiestnené, pri hraní hymny zo svojich miest povstali, klobúky sňali a tak po celú dobu hrania hymny mlčky stáli. Proti K. J. som v dôsledku hore uvedeného podal trestné oznámenie ... pre prečin § 14, bod 1. zákona na ochranu republiky a z dôvodov, že podľa dôverného hlásenia prijímané je v uved. spolku len iredentistické vysielanie budapeštianske a je teda nebezpečenstvo, že by naďalej verejný kľud a poriadok tu bol ohrozovaný, predostrel som návrh na riaditeľstvo pôšt na telegrafov v Košiciach, aby rádio koncesia bola tomuto spolku odobratá*.“ SNA B, f. KÚ B, k. 6, č. 1428/28 prez. Predmet : *Maďarská propaganda v rozhlase. 11. marca 1929.*

[342] „*... podľa dôvernej správy sa v poslednej dobe ujal nový spôsob protištátnej propagandy, ktorá je prevádzaná tým, že niektoré súkromné osoby – rádioamatéri – vo svojich bytoch poriadajú intímne večierky, ku ktorým povolávajú jednotlivé osoby a rodiny. Hlavným účelom týchto večierkov je počúvanie programov zahraničných rozhlasových staníc a zdá sa, že menovite v krajoch s maďarským obyvateľstvom, je zachytávaný jedine, poťažne v prevažnej väčšine, len rozhlas maďarských staníc. Tamojší úrad sa na tento spôsob rozširovania protištátnej, menovite maďarskej iredentistickej propagandy upozorňuje s tým, aby záležitosti bola venovaná zvýšená pozornosť a event. kladné pozorovania boli sem ihneď oznámené. Prezídium krajinského úradu doporučuje, aby si tamojší úrad zadovážil od príslušných poštových úradov zoznam všetkých rádioamatérov v svojom správnom obvode a podľa toho sledoval menovite osoby známe, alebo podozrivé z protištátnej činnosti.*“ SNA B, f. PR B, k. 582, č. 6611/29 prez. Predmet: *Maďarská propaganda v rozhlase. 11. marca 1929.*

[343] „*BUDAPESTI HÍRLAP přináší delší článek o rádiopropagandě. Rádio bude velkou zbraní v příští válce ... Před válkou bude povinnosti rozhlasu přenésti zodpovědnost za válku, rozeštvati národnostní menšiny a parlamentní opozici ... Rádio jest veliká zbraň a trianonská smlouva nikterak neomezuje činnost této zbraně, a sice pravděpodobně proto, že při sjednaní smlouvy rádio bylo pouze na začátku vývoje. Proto pro Maďary jest zvlášť důležité, aby využili této příležitosti v největší míře, když Trianon znemožňuje jiné zbrojení.*“ Vyslanectví Republiky Československé v Budapešti. Zpravodajské oddelení, č. 142/1928.

vyslancovi v Prahe informovalo denník Československej strany socialistickej *Slovenská krajina*.[344]

V dvadsiatych rokoch sa populárnym médiom šírenia hudby postupne stával gramafón. Hudba nahraná na gramafónových doskách bola v čoraz väčšom rozsahu vysielaná rádiovými stanicami a začala byť zdrojom rozptýlenia i v domácnostiach. Popri číro zábavnom obsahu, gramafónove dosky sa však stali aj médiom šírenia piesní, ktoré mali ideový podtón. Štátne orgány venovali pozornosť dovozu gramafónových platní predovšetkým z Maďarska a pokiaľ obsah nahrávok bol hodnotený ako iredentistický, ich distribúciu zakazovali.[345]

Ako trestný čin bolo klasifikované spievanie piesní na verejných miestach, pokiaľ texty mali iredentistický obsah.[346] Zakazované bolo tiež hranie piesní, ktoré oslavovali vojenské tradície predvojnového Uhorska, prípadne znevažovali ČSR.[347]

---

[344] „*V svojej podkopnej práci proti republike používa Maďarsko všetkých možných ciest. Jedným z týchto prostriedkov je i propagácia revizionistických snáh a hanobenie našej republiky pomocou rozhlasu. Je pochopiteľne mnoho takých maďarských duší, ktoré radi i na československej pôde počujú hlas, volajúci z Budapešti. Toho práve maďarský rozhlas využíva. Proti tejto podkopnej práci rozhlasovej stanice v Budapešti proti Čsl. republike rozdala včera vláda v snemovni prehlásenie. V tomto sa okrem iného uvádza, že štátnym orgánom je známo, že rádiových staníc v Maďarsku používa sa k šíreniu propagandy proti nášmu štátu. Príslušné rezorty sledujú od začiatku túto činnosť. Nie je to neznáme ani maďarským štátnym orgánom a sú zistené prípady, že boli dané k dispozícii prejavy politikov, kostolné kázania a piesne iredentistického obsahu. Na podklade týchto zistených podkladov zakročilo ministerstvo zahraničia u maďarského vyslanca v Prahe, ale tento krok zostal bez účinku. Úrady budú pokračovať tým spôsobom, že sa budú zrušovať koncesie tým prijímacím staniciam, kde by bolo zistené, že sa prijímanie takýchto zpráv pestuje*.“ Slovenská krajina, 25. V. 1929. *Iredenta v maďarskom rozhlase.*

[345] V obežníku, odoslanom 16. júla 1928 úradom na Slovensku KÚ B informoval, že „*Obdobne, ako sa prevádza cenzúra maďarských tlačív, podlieha tlačovej cenzúre podľa § 2. tlačového zákona aj obsah gramofónových dosiek. Krajinský úrad bol upozornený, že mnohé gramafónové dosky, nachádzajúce sa u obchodníkov v drobnom predaji, obsahujú maďarské piesne iredentistického rázu. Za takéto možno považovať tieto piesne: ´Elindultam szép hazámból´ - ´Átmegyek a Királyhágón´ a ´Kis Komárom – Nagy Komárom´. Tamojší úrad sa žiada, aby v zmysle tohto výnosu bolo ihneď učinené príslušné opatrenie a jeho výsledok sem oznámený*.“ŠA BB, p. RS, f. OÚ Šafárikovo, k. 2, č. 24518/28 prez. Predmet: *Iredentistické maďarské piesne na gramafónových doskách.*

[346] K spievaniu piesni, ktorých texty boli úradmi klasifikované ako iredentistické, dochádzalo nezriedka počas tanečných zábav a odvodov podnapitými mládencami. Napr. spievanie piesne s neprípustným obsahom hlásila četnícka stanica v Haniske: „*Dne 13. VII. 1924 byl odbýván v Hanisce, okres Košice, stranou křesťansko-sociální majáles ... Po ukončení majálesu šli účastníci domů, při čemž mladíci zpívali různé písně. Jeden hlouček mladíků ... při příchodu k četnícke stanici počal zpívati následující protistátní píseň: ´Inkább leszek kécsis a csárdában még sem leszek a Masaryk kanonája.´ ´Raději budem kočím i tak nebudu Masarykovým vojákem.´ Proti vyše uvedeným mladíkům bylo četnickou stanicí v Hanisce dne 15. VII. 1924 pod. č. j. 807 Okresnímu soudu v Košicích trestní oznámení učiněno*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 51, č. 10615/24 adm. rev. Predmet: *Čs. branci – spievanie protištátnej piesne v Haniske. 17. septembra 1924.*

[347] Policajné riaditeľstvo v Bratislave 16. januára 1929 oznámilo Krajinskému úradu v Bratislave, že predvolalo majiteľov „*... všetkých tunajších kaviarní, reštaurácií, hostincov, barov, ľudových kaviarní a vôbec všetkých zábavných miestností ... ktorí boli nútení podpísať zápisnicu nasledovného znenia: V známosť beriem, že pod ťarchou zákonitých následkov sme povinní zabrániť, aby v miestnostiach našich podnikov maďarská pieseň ´Harminckettes baka vygyok én´ (slovensky ´Som pešiakom dvaatridsiatnikom´) či už hudbou hraná, alebo zabavajúcimi sa spievaná bola*.“ SNA B, f. PR B, k. 350, č. 350/159. Predmet: *Zápisnica spísaná na Policajnom Riaditeľstva v Bratislave dňa 16. januára 1929.* Na základe podnetu Prezídium Krajinského úradu v Bratislave zakázalo pieseň „*Som pešiakom dvaatridsiatnikom“* pretože, *„Táto pieseň aj v jej starom texte má živé reflexy na bývalého cisára Františka Jozefa, tým horší jej však nový text, s ktorým bola zaradená do najnovšej maďarskej revue v Budapešti ´Az ötszaázéves magyar dal´. V tejto revue pri melódii tejto starej vojenskej piesne*

Historická pamäť, tradície, sviatky a pomníky

Jedným z fundamentálnych zdrojov nacionalizmu sú historické udalosti, ktoré zásadným spôsobom formovali život komunity. Podľa Erica Hobsbawma tvoria základ „vynájdenej tradície", stávajú sa spojivom národných ideológií. V procese utvárania „tradície", tvrdí E. Hobsbawm, zohrávajú formatívnu úlohu tri faktory – elementárne školy, verejné (spontánne alebo štátom organizované) oslavy zlomových historických udalostí a ich aktérov a masová výstavba pomníkov.[348] Zasadenie, s akým sa vládni predstavitelia i mimovládne organizácie, tak v Československu ako aj v Maďarsku, podieľali na prípravách a priebehu komemorácií významných historických udalostí, osobností a výstavbu pomníkov, do značnej miery potvrdzuje závery E. Hobsbawma.

Glorifikácia minulosti vo forme sviatkov a pomníkov mala významné miesto i v inštrumentáriu iredenty. V hierarchii sviatkov slávených v Uhorsku, zaujímali čelné miesto štátny sviatok 15. marca a sviatok Sv. Štefana – zakladateľa uhorského kráľovstva. Kontinuita komemorácie oboch sviatkov v masovom meradle pokračovala i v povojnovom Maďarsku.

Vznikom ČSR došlo k radikálnemu obratu v hodnotení dejín uhorského kráľovstva a postavenia Slovákov v ňom. Uhorský patriotizmus, manifestovaný aj formou osláv historických udalosti a osobností, bol klasifikovaný ako báza iredentizmu a teda nepriateľský československému štátu. Úlohou štátnych a bezpečnostných orgánov sa stalo eliminovať oslavy uhorskej minulosti, predovšetkým v prostredí maďarskej komunity na Slovensku. Príznačným v tom smere je nariadenie č. 41/1919 (1131/1919 adm.), vydané Ministerstvom pre správu Slovenska 8. marca 1919 *O zákaze oslavovania 15. brezna (marca).* MPS zakázalo oslavy maďarského štátneho sviatku, „*Poneváč maďarská revolúcia roku 1848 doniesla pre nemaďarské národnosti bývalého kráľovstva uhorského šovinistický imperializmus maďarský, ktorý ich olúpil o všetky práva ľudské a poneváč takéto oslavy a demonštrácie mohli by viesť k neželateľným zrážkam medzi obyvateľmi rozdielnej národnosti, v záujme verejnej bezpečnosti, verejného poriadku a pokoja, ako i v záujme štátnom : oslavovanie toto čo*

je predstavovaná karikatúra pochodu československých vojakov ... Prezídium Krajinského úradu žiada, aby v prípade, že budú zistení páchatelia, ktorí pieseň verejne, alebo pred viacerými ľuďmi spevali, alebo hrali, aby na nich bolo podané trestné oznámenie pre prečin podľa §-u 14. čl. 1. zákona č. 50/1923." ŠA N, p. B, OÚ P, k. 28, č. 29.793/29 prez. Predmet: *Iredentistická pieseň býv. 32 p. pl. ´Harminckettes baka vagyok én.´7. septembra 1929.*

[348] HOBSBAWM, Eric. The Nation as Invented Tradition. In HUTCHINSON, John – SMITH, D. Anthony (eds.) *Nationalism*. Oxford . New York : Oxford University Press, 1994, s. 77 – 78.

najprísnejšie zakazujem.“[349] V dôsledku zákazu neboli verejné oslavy 15. marca na Slovensku konané.[350]

Príslušníci maďarskej minority sa v mnohých prípadoch zúčastňovali osláv v Maďarsku. Na možnú účasť zo Slovenska upozornil Krajský úrad v Bratislave úrady na Slovensku v obežníku z 16. marca 1929.[351]

Zatiaľ čo 15. marec sa viaže k relatívne nedávnej histórii Uhorska, sviatok sv. Štefana komemoruje založenie uhorského kráľovstva. Oslava počiatkov štátnosti a osôb, ktoré sa o zrod národa a štátu rozhodujúcou mierou zaslúžili, nie je špecifikom uhorských dejín. Podobnou svojim charakterom ako mobilizujúci faktor národného cítenia je napríklad svätováclavská tradícia v Čechách. Na rozdiel od vyslovene mýtických postáv, tieto osobností boli a sú i v súčasnosti vnímané ako historický dôkaz trvácnosti a životaschopnosti národa. Zároveň sa stávajú zdrojom sily a rezistencie v dobách straty národnej nezávislosti a národnostného útlaku. V tomto kontexte, teda ako symbol predvojnového Uhorska, vnímali československú úrady i oslavy sviatku sv. Štefana. Keďže však sviatok sv. Štefana bol cirkevným sviatkom, jeho oslavy nebolo možné zakázať. Štátne orgány sa obmedzovali na zásahy proti prejavom, ktoré boli klasifikované ako prekročenie náboženského charakteru sviatku a demonštrácie iredentizmu.[352]

[349] ÚN, Ročník I., Bratislava 18. marca 1919. Číslo 7.

[350] Napr. v správe, odoslanej MPS 20. marca 1925, Policajné riaditeľstvo v Košiciach informovalo, že „*... letošního roku nebylo pozorováno, že by den 15. března, den oslavy maďarského svátku slobody, byl obyvatelstvem maďarské národnosti veřejně slaven.*“ ŠA K, f. K Ž, k. 71, č. 3326/26. O. Zús. Predmet: *Oslava 15. března v Košicích.* Oslavy sa v Košiciach nekonali ani v r 1927. PR K informovalo župný úrad, že - “*Výroční den vzniku maďarské revoluce – 15. březen – nebyl v Košicích veřejně slaven a uplynul naprosto klidně jako každý jiný obyčejný den. Pouze maďarské časopisy přinesly vzpomínkové články k tomuto dni se vztahující*.“
ŠA K, f. KŽ, k. 176, č. 4345/27 prez. Predmet: *Oslava výročí maďarské revoluce 15. března v Košicích. 21. března 192.7*

[351] „*Podľa tunajších informácií mali byť tohoročné oslavy maďarského národného sviatku dňa 15. marca konané vo zvlášť veľkom meradle a najmä v Budapešti boli vraj urobené v tejto veci ďalekosiahle prípravy. Maďarské politické strany v Československu boli údajne pozvané k účasti a podľa získaných informácií mala sa kresťansko sociálna strana zúčastniť osláv v Budapešti 5. člennou, maďarskí vysokoškoláci v Prahe tak tiež 5. člennou a väčšie mestá na Slovensku 2. člennými deputáciami ... Okrem vyššie uvedeného boli majitelia rádioaparátov na Slovensku a Podkarpatskej Rusi vyzvaní, aby dňa 15. marca počúvali rozhlas z Budapešti a pozvali si, pokiaľ možno, čo najviac známych. Rozhlas v uvedený deň mal byť hromadne počúvaný tiež v spolkových miestnostiach, kde je zavedené rádio. O tom sa tamojší úrad upovedomuje s tým, aby o výsledkoch pozorovania tamojšieho úradu, resp. o odozve, aké slávnosti mali u maďarského obyvateľstva v tamojšom správnom obvode, ako aj o pripravovaných deputáciách, bola sem podaná správa.*“ ŠA N, p. B, f. OÚ v P., k. 24, č. 7879/1929 prez. Predmet: *Oslava maďarského národného sviatku dňa 15. marca 1929.*

[352] Župný úrad vo Zvolene rozoslal okresným úradom a policajným orgánov v okrsku župy pokyny, ako postupovať počas osláv sv. Štefana, v ktorých poukázal na skutočnosť, že „*Až doposiaľ každoročne v niektorých miestach na Slovensku došlo k oslavám sviatku sv. Štefana ... Sviatok pripadá podľa cirkevného kalendára na deň 2 zaria (septembra) a podľa cirkevných predpisov má byť oslavovaný v kostole ... V býv. Uhorsku bol však sv. Štefan považovaný za maďarského katolíckeho hrdinu, v ňom bola personifikovaná veľkomaďarská idea a tradičné oslavy jeho sviatku boli poriadané dňa 20. srpna (augusta) ... Za dnešného právneho stavu nemajú úrady možnosť zakázať svätenie 20. srpna v kostole, ako sviatok sv. Štefana, lebo ide o vnútrocirkevnú záležitosť ...Kde došlo k hraniu, alebo spevu maďarskej hymny, závadnej kázni, alebo k niečomu podobnému, je možné proti páchateľom zakročiť podaním trestného oznámenia. Vlastné cirkevné obrady /tichá alebo slávnostná omša/*

Napriek zdržanlivému postoju, úrady venovali priebehu osláv sviatku sv. Štefana na Slovensku značnú pozornosť. V hláseniach prevažovalo pozitívne hodnotenie pokojného priebehu osláv, avšak akékoľvek prejavy iredentizmu boli detailne zaznamenávané.[353] Ministerstvo vnútra upozornilo štátne orgány, že pri príležitosti osláv sviatku sv. Štefana v roku 1927, má dôjsť k atentátom na československých vládnych predstaviteľov. I keď boli tieto správy neoverené a ako sa ukázalo nepravdivé, ministerstvo vnútra ich interpretovalo ako reálnu hrozbu. Na základe uvedeného upozornenia, ŽÚ K žiadal okresné a policajné úrady aby boli v stave pohotovosti „*... oddeleniu ministerstva vnútra došli informácie, podľa ktorých budú ku dňu sv. Štefana /20. srpna/ t. r. vyslaní na Slovensko a Podkarpatskú Rus emisári z Maďarska a podľa ktorých sa očakáva, že medzi maďarským obyvateľstvom na Slovensku a Podkarpatskej Rusi budú pri tejto príležitosti vyvolané vo veľkej miere výtržnosti. Podľa uvedenej informácie sú na ten deň chystané útoky na čelné politické osoby, v prvom rade na pána prezidenta republiky a na pána ministra zahraničných vecí Dra. Beneša. Tamojší úrad sa žiada, aby osobám prichádzajúcim z Maďarska bola venovaná najväčšia pozornosť a podľa potreby boli urobené príslušné bezpečnostné opatrenia*."[354] V rozpore s poplašnými správami, vo väčšine okresov sa nekonali žiadne oslavy a k žiadnym pokusom o atentáty nedošlo. V sumárnej správe o situácii v košickej župe, župný úrad konštatoval, že – „*V kostoloch slúžili sa len tiché omše, ako v obyčajný robotný deň ... Maďarská agitácia pre tohoročnú oslavu sviatku sv. Štefana nebola nikde pozorovaná a záujem o sviatok okrem niektorých obcí v pohraničí, ako zo správ okres. Úradov vidno, bol nepatrný a v niektorých,*

---

je však vylúčené trestne stíhať. Keďže však práve tieto cirkevné oslavy majú na veriacich najväčší morálny vplyv, lebo tí doposiaľ pozerajú na sv. Štefana, ako na vodcu uhorských katolíkov, zostáva len neľahká cesta, aby totiž politické úradi I. inštancie taktickým zásahom oslavy v kostole zamedzili, prípadne, keď ide o kostoly, ktorých patrónom je sv. Štefan, aby pôsobili k obmedzeniu osláv dňa 20. srpna na mieru najnutnejšiu. Vzhľadom k najrôznejším miestnym pomerom je ťažké vydať všeobecný pokyn. Ministerstvo pre Slovensko má však za to, že účelu v predchádajúcom odstavci uvedenom, bolo by z veľkej často dosiahnuté, keď duchovní správcovia budú upozornení na rozpor medzi cirkevne predpísaným sviatkom 2.IX a v Uhorsku tradične sväteným / 20.VIII./ ... Zdôrazňuje sa, aby toto upozornenie sa stalo spôsobom taktickým a vhodným a aby bolo vyvarované dávať ho písomne, alebo sa odvolávať na vyšší pokyn." ŠA BB, p. Kremnica (K), f. Sv. Kríž nad Hronom (Sv. n. H.), k. 6. č. 291/1926 prez. Predmet: *Oslava sviatku sv. Štefana dňa 20. srpna na Slovensku. 19. augusta 1926.*

[353] V správe PR K je priebeh komemorácie sviatku charakterizovaný ako pokojný, až na incident, keď „*... skupina osob využila pobožnosti v hlavním chrámu a zapěla ku cti sv. Štefana píseň obsahu čistě iredentistického ... Na A. L., jako i J. M a Š. K., kteří tuto píseň zpívali bylo podáno státnímu zastupitelství pro rušení obecného míru trestní oznámení ... Ke konci dovoluji si podotknouti, že podle dosud došlých hlášení cestovalo v posledních dnech přes pasové kontrolní stanice mnoho obyvatelstva maďarské národnosti do Maďarska bez maďarského visa a nijak se netajili, že jedou do Budapešti, aby se zúčastnili tamních oslav.*"
ŠA K, f. K Ž, k. 227, č. 14503/26 prez. Predmet: *Oslavy svátku sv. Štěpána. 20. srpna 1926*.

[354] ŠA K, f. KŽ, k. 227, č. 8585/27 prez. Predmet: *Oslava sviatku sv. Štefana v Maďarsku a na Slovensku. 17. augusta 1927.* Obežníky s identickým znením rozoslali i ďalšie župné úrady na Slovensku, napr. Župný úrad v Nitre. Dokument deponovaný v ŠA N, p. B., f. OÚ P, k. 8., č. 819/27 prez. Predmet: *Oslava sviatku sv. Štefana v Maďarsku a na Slovensku. 16. augusta 1927.*

k. p. severných okresov župy vôbec žiadny. O vyslaní emisárov z Maďarska k vyvolaniu výtržností pri príležitosti tohto sviatku nebolo tiež nič pozorované ...“[355]

Predmetom pozornosti boli i zájazdy zo Slovenska, organizované v dňoch komemorácie uvedeného sviatku.[356]

Ako zdroj uhorského patriotizmu a, konzekventne, podnet k iredente, boli štátnymi orgánmi vnímané oslavy historických osobností, najme pokiaľ sa jednalo o významné výročia ich narodenia. Príkladom bolo 250 výročie narodenia Františka Rákoczyho II., slávené predovšetkým v Košiciach. Maďarskí obyvatelia Košíc si hrdosťou pripomínali úlohu mesta, ako strediska odporu proti Habsburgom a úzke prepojenie mesta s najvýznamnejším predstaviteľom odboja, F. Rákoczym II. Košice – „Rákoczyho mesto“ sa chystali na veľkolepé oslavy výročia v roku 1926. Oslavy MPS nenechalo oslavy bez povšimnutia. V obežníku župným úradom a policajným riaditeľstvám upozornilo, že „*Podľa novinárskych správ koná maďarská kresťansko-sociálna strana rozsiahle prípravy k oslavám pamiatky 250 výročia narodenia maďarského národného hrdinu a bojovníka Františka Rákoczyho. Oslavy pripadajú na deň 26. brezna 1926. Tamojší úrad sa žiada, aby oslavám bola venovaná náležitá pozornosť, zvlášť, aby oslavy nevybočili z obvyklých medzí a nestali sa prípadne podkladom pre demonštrácie proti československému štátu. O priebehu týchto osláv v tamojšom správnom obvode nech je sem podaná správa.*“[357] Priebeh pamätnej slávnosti, konanej na počesť F. Rákoczyho II. v košickom divadle 14. mája 1926 hodnotilo PR K ako podujatie vcelku bez závad.[358] O priebehu osláv F. Rákoczyho II. v Bratislave referovala *Slovenská politika* - „*Z príležitosti 250. narodením kniežaťa Františka Rákoczyho II. usporiadala kultúrna sekcia maďarskej kresť. sociálnej strany dávno avizované oslavy vo veľkej dvorane mestskej Reduty ...* ***z čisto kultúrnej slávnosti stala sa vlastne podarená agitačná schôdza maďarskej kresť. sociálnej strany, keď slávnostný rečník ... za***

[355] ŠA K, f. KŽ, k. 227, č. 8714/27 prez. Predmet: *Oslava sviatku sv. Štefana v Maďarsku a na Slovensku. 6. septembra 1927*.

[356] 5. septembra 1928 uverejnil pražský denník *Národní listy* článok *Svátek sv. Štefana a Slovensko*, v ktorom informoval o údajných výpravách do Budapešti, ktorých sa zúčastnil „*... též jistý počet úředníků ze Slovenska*.“ Krajinský úrad v Bratislave, s poukazom na uvedený článok upozornil úrady na Slovensku „*... že odjezd těchto výprav stal se v predvečer svátku patrona maďarské země sv. Štěpána...*“ a že „*Bylo by záhodno vésti v evidenci nepřítomné úředníky v těchto dnech na území republiky a zjistiti, kde byli 20. t.m.*“ ŠA BB, p. RS, f. Okresný úrad Šafárikovo (OÚ Š), k. 3, č. 15413 prez. Predmet: Článok *Svátek sv. Štefana a Slovensko*, uverejnený v č. 229 časopisu „Národní Listy“ zo dňa 19. VIII. 1928.

[357] ŠA K, f. KŽ, k. 170, č. 2900/26 adm. rev. Predmet: *Oslava 250. výročia narodenia Rákoczyho. 22. brezna 1926.*

[358] Podľa správy o priebehu slávnosti, výnimkou „*Nejzajímavější a obsahově nejvíce protistátní tendece byla řeč Dra. Holoty, který porovnával dobu Rákoczyho s časy nynějšími a zdůrazňoval, že tak jako tehdy se Kurucové potýkali s Labanci, tak také dnes je doba podobná. Národ je právě tak utlačen jako tehdy, také dnes je země obsazena podobnými Labanci.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 170, č. 7932/25 prez. Predmet: *Oslava 250-letého výročí narozenin Františka Rákoczyho II. Politické zákulisí oslav. 15. května 1926.*

ohromného potlesku vyhlásil, že vedúcou myšlienkou každého Maďara musí byť oddanosť a neochvejná vernosť k minulosti a ideálom slobody.“[359] S cieľom spochybniť integritu F. Rákoczyho, je však v článku poukázané na dokumenty, ktoré objavil nemenovaný maďarský historik vo viedenskej dvornej knižnici, dokazujúce údajnú skorumpovanosť a obojakosť kniežaťa Rákoczyho a teda, podľa *Slovenskej politiky*, „*... nebola bez irónie včerajšia jeho oslava bratislavskými Maďarmi*.“[360]

Komemoráciu významných udalostí v uhorských dejinách prezentovali pomníky, plakety, erby a ďalšie viditeľné symboly, rozosiate po slovenských mestách. Po vzniku ČSR sa tieto zhmotnené prejavy uhorského patriotizmu stali nežiaducim pozostatkom historického dedičstva Rakúsko-Uhorska. Pre českých i slovenských nacionalistov, napriek ich historickej a umeleckej hodnote, boli podnetom k iredente. Tak v Čechách, ako i na Slovensku, dochádzalo k poškodzovaniu a ničeniu pamätníkov. I keď na Slovensku nevyústilo poškodzovanie pomníkov do násilnosti s tragickými následkami, ako tomu bolo v Čechách,[361] prehlbovali odpor maďarského obyvateľstva k republike.[362] V reakcii na *Memorandum maďarskej a nemeckej menšiny na Slovensku,*[363] predloženej Spoločnosti národov v roku 1923, MPS vypracovalo *Poznámky a připomínky*, v ktorých hájilo postup štátnych orgánov vo vzťahu k menšinám. V dokumente je uvedené i ničenie pomníkov na Slovensku. Vo veci deštrukcie Arpádovej sochy MPS zopakovalo správu Policajného riaditeľstva v Košiciach z 15. januára 1821 s dodatkom, že „*... Pomník sám neměl ani umělecké ani historické ceny a přirozeně se dotýkal cítění československého obyvatelstva, neboť mu připomínal bývalou maďarskou hegemonii a utrpění v minulosti prožitá*.“[364] Rozbitie sochy Márie Terézie je vysvetlené ako spontánna negatívna reakcia davu na pokus cisára Karola o nastolenie monarchie v Maďarsku - „*Když došly do Bratislavy prvé zprávy o nové restauraci Karla*

[359] Slovenská politika, 30. III. 1926. *Rákoczyho oslava v Bratislave.*(Zvýraznená časť v texte).
[360] Tamže.
[361] KLIMEK, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české.* Praha, Litomyšl : Paseka, 2000, s. 216.
[362] O vypátranie vandalov, ktorí zničili Arpádovu sochu v Devíne nejavili bezpečnostné orgány vbeľký záujem. To vyvolalo kritiku maďarskej tlače. V správe Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska, Policajné riaditeľstvo v Bratislave záležitosť komentovalo, ako prejav odporu voči maďarskej nadvláde - „*Arpadův pomník, zvaný také Millenium, postavený na památku mocného panování Uhrů, vztyčen byl na kopci v Děvíně poblíže zříceniny starého hradu, kde dle pověstí stával Velehrad krále Svatopluka a kde sv. Cyril a sv. Methoděj hlásali učení křesťanské ... Bylo zjištěno, že dne 11. ledna 1921 několik mladíků dvěma výstřely snažilo se sochu odstraniti, ale nepodařilo se jim práci onu dokončiti. Dne 12. ledna o 12. hodině 30 min. odpoledne ozvaly se dvě rány a v zapěti nato socha se zřítila ... Přirozeně, že se toho chopil tisk a zdejší časopisy maďarské tendence – Hirado, Magyar Ujság a Pressburger Zeitung přinesly ve dnech následujících články, kterými se tento čin odsuzoval ... U obyvatelstva slovenského vyvolalo toto odstranění sochy, o níž bylo mínění, že těžce uráží národní cit Slovanstva, pochopitelné uspokojení. Jak již podotčeno, k demonstracím, nebo jiným projevům ani v Děvíně, ani ve zdejším městě vůbec nedošlo.*“ SNA B, MPS, k. 40, č. 70/40. Predmet: *Arpádová sochav Děvíně. Bratislava, dne 15. ledna 1921.*
[363] Medzi signatármi boli J. Szent-Iványi, E. Lelley, A. Nitsch a L. Körmendy-Ékes.
[364] SNA B, f. PR B, k. 2189. Predmet: *Poznámky a připomínky ku Memorandu maďarské a německé menšiny na Slovensku, podanému r. 1923 Svazu národů. Leden 1924* , s. 129.

Habsburga v Maďarsku a když nařízena byla v důsledku toho v Československu mobilizace, vlastenecké obyvatelstvo shluklo se ve značném počtu u sochy Márie Terézie a svrhlo ji s podstavce dříve, než policie mohla zakročiti. Tento čin byl výbuchem nenávisti obyvatelstva proti Habsburgům a monarchizmu, jichž představitelem byla Márie Terézie ... není bez zajímavosti, že osoby známe velkomaďarskou činností a monarchistickým smýšlením opatřovali si části ze sochy Marie Terézie. Jednání toto jen potvrzuje, co už bylo nahoře řečeno, že socha byla symbolem monarchizmu a Habsburgů.“[365] MPS zničenie viacerých sôch popieralo i keď priznalo ich odstránenie.[366]

V súvislosti s významom pomníkov ako faktora nacionalistickej ideológie, možno citovať časti xenofóbneho článku *Slovenského východu*, venovaného odhaleniu pomníkov v Maďarsku - „*Na dvadsiaty šiesty máj pripravuje Budapešť národnú slávnosť odhalenia dvoch pomníkov. Prvý je mileniový. Ačkoľvek od veľkolepých osláv tisíceho výročia vpádu ázijských hôrd šikmookých barbarov do roviny podunajskej pominulo už tridsaťtri rokov, len teraz bude pomník odhalený a odovzdaný verejnosti ... Druhý pomník je zasvätený ´Bezmennému hrdinovi´. Je iste príznačné, že peštianski páni zasväcujú tento pomník bezmennému hrdinovi a nie v pokornej úcte proste ´Neznámemu vojakovi´ ako ostatné národy. Ale Aziat má vždy väčšiu fantáziu a hlučnejšie slová, ako triezvy obyvateľ strednej a západnej Európy.*“[367]

Iredenta v športe

Priestor pre demonštráciu iredentistických postojov poskytovali športové podujatia poriadané klubmi z Maďarska a organizáciami športovcov združujúcich príslušníkov maďarskej komunity na Slovensku. I v prípadoch keď sa nejednalo o otvorené prejavy iredenty, štátne orgány venovali pozornosť gestám športovcov, symbolike na dresoch

[365] Tamže.

[366] „*Socha maďarského básníka Sandora Petöfiho, slovenského renegáta, postavená v Bratislavě v palackého sadech naproti divadlu, byla odstraněna dne 5. listopadu 1921 a to z důvodu, že stávala se předmětom protistátní manifestace zdejší maďarské menšiny, ač osoba básníka samotného uctívána byla i československým obyvatelstvem vzhledem k tomu, že Petöfi byl revolucionářem proti Habsburgům. Socha jest zcela neporušená a uložená jest v paláci Zemského vojenského velitelství až do dalšího rozhodnutí ... V r. 1919 bylo poprsí sochy královny Alžbety v Píšťanech jedné noci z podstavce složeno a nikoliv demolováno. Páchatele jsou neznámi. Sochu tuto po složení s podstavce odložilo ředitelství lázní v Píšťanech do svého skladiště, kde se do nynějška nachází v neporušeném stavu* .“ Tamže.

[367] Slovenský východ, 19. V. 1929. *Dva pomníky nenávisti a tyranských úkladov. Pred novou slávnosťou v Pešti. – Ozval sa opäť duch ázijských predkov. – Sme pripravení!*

a dokonca i nepatrným náznakom, ktoré mohli byť vnímané ako odmietanie existujúcich pomerov.[368]

O iredentistickej symbolike použitej pri zobrazení znaku Slovenska hráčmi košického futbalového klubu, informovalo československé vyslanectvo v Budapešti MPS, ktoré odoslalo uvedenú správu Policajnému riaditeľstvu v Košiciach.[369] Vzhľadom na údajné šírenie iredenty bol na východnom Slovensku štátnym orgánom tŕňom v oku predovšetkým Košický športový

[368] MPS upozornilo župné a policajné úrady na článok budapeštianskeho časopisu *Szózat*, o boxerskom turnaji v Košiciach na ktorom sa zúčastnili maďarskí športovci - „*Budapeštiansky Szózat v popise budapeštianskych závodníkov /boxerov/ v Košiciach vyzdvihuje najmä jeho morálny /iredentistický/ význam. Už samotná okolnosť – podľa listu, že Maďari docielili skvelého víťazstva, znamenala pre slovenskú a maďarskú verejnosť v Košiciach isté zadosť učinenie ... Morálny účinok tohto štartu bol však ešte omnoho vyšší, než športový účinok. V celých Košiciach bola tu v nedeľu pravá slávnosť, na ktorej odtrhnutí bratia manifestovali svoje sympatie pre nich. Nebolo tu žiadnych rečí. Košickí Maďari a Slováci si len pohliadli do očí, stisli si ruky, ústa sa im zachveli a porozumeli si rázom, čo by si chceli povedať, keby mohli ... Zmienených 6 boxerov tiež navštívilo hrob Rároczyho. Pri tejto príležitosti bol celý chrám demonštratívne naplnený a budapeštianskym dané najavo, že i košickí stále v srdci chovajú pamiatku veľkého kniežaťa ... na tieto zjavy sa tamojší úrad upozorňuje.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 43, č. 3618/24 adm.rev. Predmet: *Športový iredentizmus maďarský. 20. marca 1924.*

[369] „*Vyslanectví čs. republiky v Budapešti sděluje: Maďarský futbalový klub ´Kassai A.C.´ ... navštívil Budapest, kde byl sehrán dne 15. srpna zápas. Mužstvo košického klubu objevilo se na hřišti se znaky Slovenska ve smutku /dvojitý kříž na třech pahorcích v černém poli/ čímž dokumentovalo svůj smutek nad ´odtržením´ Slovenska od mateřského Maďarska. Obecenstvo přijalo hosty nadšeným potleskem .... Ministerstvo pro Slovensko žádá současně, aby o dosavadní činnosti klubu a jeho vedoucích osobách byla sem podáná podrobná správa.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 52, č. 10.693/24 adm. rev. Predmet: *Sportovní styky s Maďarskem. Košický A.C. v Budapešti.30. septembra 1924.* V odpovedi PR K je uvedené - „*Zdejší úřad nepochybuje, že pravým účelem zájezdu K.S.C. do Maďarska nebyla propagace sportu, neb snaha získání úspěchu v boji s tamními kluby, nýbrž snaha ukázati a připomenouti maď. veřejnosti, že na Slovensku maď. iredenta dosud a s úspěchem pracuje ku společnému cíli, což jasně bylo řečeno užitím odznaku Slovenska v takovém seskupení barev, že podobný dojem jako zástupce našeho vyslanectví, mělo zaisté veškeré přítomné obecenstvo při zápase K.S.O. s M.T.K. v Budapešti.*“ PRK charakterizovalo K.S.K. ako iredentistickú organizáciu, pretože jeho akcie „*... jsou vesměs zahroceny proti čsl. národnosti a státní myšlence*.“ Tamže.

klub (Kassai sport klub – KSK).[370] PR K kritizovalo i neúčasť českých športových klubov na podujatiach v Košiciach, ktorých výsledkom boli víťazstvá maďarských športovcov.[371]

Otázku iredenty a radikálne odlišné pohľady na jej prejavy i nebezpečenstvo, ktoré predstavovala pre republiku, nebolo možné v existujúcej politickej atmosfére prvej dekády existencie ČSR vyriešiť. Aktivity, vnímané príslušníkmi maďarskej komunity ako oprávnenú realizáciu práv zaručených československými zákonmi a medzinárodnými záväzkami Československej republiky v politickej, kultúrnej a spoločenskej sfére, boli hodnotené

[370] Podrobná správa PR K o priebehu športových podujatí, organizovaných KSK v Starom Smokovci 15. – 18. januára 1926, ilustruje ako vnímalo činnosť klubu košické policajné riaditeľstvo. „*Košický sportovní klub, jinak též ´Kassai – Sport – Klub´, pořádal v zmíněných dnech ve Starém Smokovci v Tatrách řadu závodních sportovních podniků zimních ... Zdejší úřad ihned poté, když o těchto podnicích nabyl vědomí, věnoval jim čilou pozornost už z toho důvodu, poněvadž pořádající klub neopomněl dosud nikdy při pravé příležitost manifestovati svoji maďarskost a při zájezdech do Maďarska zdůrazňoval vždy příliš okatě svoji národní orientaci a mimo to, jeho vedoucí činitelé patří mezi osoby iredentisticky činné, bylo se tudíž obávati, že medzinárodnosti těchto sportovních her bude použito k účelům iredentistické propagandy před fórem mezinárodním ... Je velmi obtížno vylíčiti dojem, jaký průběh těchto podniků působil na nezaujatého pozorovatele, neboť objektívní názor na týto musel býti u každého i nejvlažnějšího příslušníka čs. republiky potlačen vše převyšujícím poznáním, že sportovní stránka věci u pořádajicího klubu byla věcí naprosto vedlejší, že se tu jednalo pouze a jedině o zdůraznění nároku na ´Horní zem´ a s vyvoláním dojmu, že Tatry jsou uzemím čistě maďarským ... Vedle sportovních událostí připraveny byli pořadatelstvem v rámci sportovních podniků pro návštěvníky též spoločenské události ve formě plesů ... při nichž pak jmenovitě vynikla mďarskost celého podniku, neboť těchto plesů zúčastnila se budapešťská společnost sem zavítavší kompletně*.“ V závere správy policajný riaditeľ K. Slavíček vyjadril nespokojnosť s existujúcou situáciou a potrebu nápravy - „*Považuji tudíž za svoji povinnost znovu a opětovně důrazně upozorniti na stav, v jakém se tyto lázně bezpochyby i jiné lázně v Tatrách nacházejí a jak vedeny jsou živly nelojálnimi, pod kontrolou patrně nedostačující, jsou pak dostaveníčkem a eldorádem živlů protistátních, pikle kujících. Doporučovalo by se, aby jim z příslušných míst byla věnovaná náležitá péče ... myslím, že je možno donutiti příslušný sportovní svaz, aby takové mezinárodní podniky řádně připravil sám a pozval i zástupce čs. úřadů jako oficielní účastníky, kteří by pak měli možnost na místě samém podobných oslavám dáti docela jiný směr. Vládní rada a policejní ředitel: SLAVÍČEK v. r.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 109, č. 1015/25. Predmet: *Sportovní slávností pořadané ve dnech 15. – 18. ledna 1925 ´Kassai Sport Klubem´ ve Starém Smokovci v Tatrách – iredentistickou demonstrací. 22. ledna 1925.* Výhrady PR K nezostali bez následkov. Ako informovala *Slovenská politika*, na základe podnetu MPS bolo proti Košickému športovému klubu začaté vyšetrovanie a jeho činnosť bola dočasne zakázaná - „*Pre telocvičné kluby platí zásada, že každá politika musí byť z klubovej činnosti vylúčená a len šport sám musí byť úlohou športových združení. Toto, zdá sa, maďarské športové kluby nerešpektujú. Dôkazom je fakt, že kresťansko-sociálny maďarský ›Kassai Sport Klub‹ vyvíjal činnosť, pre ktorú bol rozhodnutím Ministerstva pre správu Slovenska zastavený. Dokázalo sa, že jednotliví členovia udržiavali styky s maďarskými iredentistami, pracovali podľa úprav spoza Dunaja a šport im bol kepienkom, pod ktorým vyvíjali protištátnu činnosť*.“ Slovenská politika, 24.III.1925. *Športový klub v službách maďarskej iredenty*. Po odvolaní zákazu usporiadal KSK v auguste 1925 turnaj v tenise. Podľa hlásenia PR K, „*Mezinárodní tenisový meeting, pořádaný ve dnech 26. – 30. srpna t. r. neměl již tak vysloveně maďarsko-iredentistický ráz jako bruslařské a lyžařské závody pořádané tímtéž klubem letošní zimy, ač pořadatelstvo klubu bylo v těchže rukou ... v neposlední řade jistě byla hlavní příčinou opatření učiněná zdejším úřadem, neboť policejní úředník a agent do Starého Smokovce vyslání, byli předmětem živé pozornosti předsednictva ... Zajímavé jest, že mezi protektory meetingu, vesměs to osobami iredentismem prosáklými, sympatizujícími se stranou křest. sociální, pokuď nejsou jejími význačnými členy, byl v prospektech uveden generál Šnejdárek.*“ I keď je v popise podujatia vyjadrená nespokojnosť s jeho maďarským rázom – „*Stále velmi trapně působí fakt, že všude bylo opět slyšeti pouze maďarský a německý rozhovor, na čemž nese hlavní vinu maďarsko-německá správa lázní a restaurace Grandhotelu ...“* K. Slavíček vyjadril spokojnosť s prítomnosťou štátnych orgánov, ako faktora, ktorý zamedzil otvoreným prejavom iredenty - „*Z toho co jsem zde o průběhu sportovních slavností uvedl, je zřejmě videti, jak dobře působila opatření zdejším úřadem učiněná /vyslání polic. orgánů k závodům do Smokovce ....*“ ŠA K, f. KŽ, k. 109, č. 10467/25 prey. Predmet: *Mezinárodní tenisový meeting, pořádaný ve dnech 26. – 30. srpna 1925 t. r. „Kassai Sport Klubem“ ve Starém Smokovci v Tatrách. 2. října 1925.* Prekvapujúcou skutočnosťou bolo, že medzi protektormi športových podujatí organizovaných KŠK, bol generál Josef Šnejdárek. J. Šnejdárek získal povesť ako organizátor československých légií vo Francúzsku, vyznamenal

predstaviteľmi štátnej moci zväčša ako počínanie ohrozujúce bezpečnosť republiky. Predseda Maďarskej národnej strany, J. Szent-Ivány, ktorý patril v maďarskom politickom spektre skôr k umierneným politikom, pranieroval postup vlády voči maďarskej komunite, ako represívny, založený na mocenských prostriedkoch - „*Základný omyl vládnej politiky je ten, že v nás vidí podvratný živel, ktorý musí byť utlačený, onemený mimoriadnymi prostriedkami, násilím a slovom moci*.“[372]

sa v bojoch s maďarskou červenou armádou v lete 1919 a v roku 1925 bol menovaný armádnym generálom a zároveň veliteľom pre východné Slovensko a Podkarpatskú Rus. Je teda pozoruhodné, že tak vysoko postavený vládny činiteľ súhlasil stať sa záštitou podujatia organizovaného športovým klubom, ktorý, v hodnotení K. Slavíčka, bol šíriteľom iredenty na Slovensku. Generál Šnejdárek je uvedený aj ako protektor podujatia Medzinárodných zimných športových závodov, konaných 6. -10. januára 1926 v Starom Smokovci, ktorých organizátorom bol Kočický športový klub.. ŠA K, f. KŽ, k. 109, b. č.

[371] V správe o priebehu športového podujatia, ktoré zorganizoval Košický atletický klub 28. Februára 1926, K. Slavíček vyjadril spokojnosť že, „*K nějakým politickým projevům i přes to, že byli zde boxeři z Maďarska, nedošlo*“ a „*Ani taková příležitost, jaká se naskytla při objevení se maďarského zápasníka V. K. na pódiu v dresu, na němž měl maďarskou trikolóru, nebyla obecenstvem využita k demonstraci nějakých zvláštních sympatií pro něho, resp. pro Maďary*.“ V závere správy však riaditeľ PR K uviedol, že „*K tomu dovoluji si ještě podotknouti, že několikátá již porážka čs. sportovců, při různých mezinárodních závodech zde pořádaných se strany Maďarů, je velmi nelibě nesená zdejším čs. obecenstvem a hodně hlasitě je žehráno zejména na pražské sportovní kluby, které buď tyto závody vůbec neobešlou, nebo vysílají pak sportovce velmi slabé, které poraziti je budapeštským sportovcům téměř hračkou, takže širší obecenstvo – míním zde rodilé – přichází pak j falešnému uzávěru o schopnostech čs. sportovců a tyto podceňuje a nabývá mimoděk, sympatie k Maďarům.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 121, č. 3065/26 prez. Predmet: *Košický athletický klub /KAK/ - uspořádání mezinárodního zápasu v boxu.*

[372] Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1921. I. volební období. 4. zasedání. Těsnopisecká správa o 92. schůzi poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve čtvrtek dne 17. listopadu 1921.

IV. Rothermerova akcia

Na sklonku dvadsiatych rokov vyhliadky na možné zlepšenie slovensko-maďarských vzťahov výraznou mierou zhoršila tzv. Rothermerova akcia. Sled udalostí, ktoré viedli k jednej z najväčších erupcií nacionalistických vášni tak v Maďarsku ako aj v ČSR, podnietilo uverejnenie dvoch článkov v anglickom denníku *Daily Mail.* V oboch článkoch[373] je vyjadrená obava, že trianonská zmluva destabilizovala situáciu v Európe. Nedobrovoľná inklúzia jedného milióna Maďarov do Československej republiky sa údajne stala trvalým zdrojom napätia v Európe. Iniciátorom kampane bol majiteľ periodika *Daily Mail*, mediálny magnát lord Rothermere.[374] Podľa R.W. Setona Watsona články nevyvolali vo Veľkej Británii výraznejšiu odozvu, avšak v Maďarsku podnietili vlnu nadšenia.[375] Masové hnutie s cieľom vyjadriť vďaku lordovi Rothermerovi vyústilo do akcie, v ktorej sa zozbieralo vyše milión ďakovných telegramov z celého Maďarska. Telegramy, zviazané v reprezentatívnej koženej väzbe, boli lordovi Rothermerovi odovzdané maďarskou delegáciou osobne.[376]

Eufóriu, s akou reagovala verejnosť v Maďarsku na prvý z uvedených článkov, komentoval *Národný denník* - „*Článok Lorda Rothermera bol v celom Maďarsku prijatý s neslýchaným záujmom ...* ***V Budapešti sú vyložené po všetkých úradoch, ba i po súkromných domoch, podpísané hárky, ktoré budú poslané lordovi Rothermerovi, ako znak vďačnosti maďarského obecenstva, že nastolil otázku revízie trianonského mieru***.“[377] I keď zdržanlivo, predsa so zjavnými sympatiami, komentovala článok „*Miesto Maďarska na slnku. Bezpečnosť pre strednú Európu“ Vôľa ľudu*.[378]

---

[373] *Hungary´s place in the Sun. Safety for Central Europe* (*Miesto Maďarska pod slnkom. Bezpečnosť pre Strednú Európu*), uverejnený 21. júna 1927 a *Explosive point of Europe* (*Výbušný bod Európy*), uverejnený 30. augusta 1927.

[374] Lord Rothermere, plným menom Harold Sidney Harmsworth, prvý vikomt Rothermere, bol vlastníkom viacerých periodík (*Daily Mirror, Sunday Pictorial, Sunday Dispatch, Evening News*) a patril k najbohatším mužom vo Veľkej Británii. Politickými postojmi sa radil k predstaviteľom krajnej pravice, sympatizoval s fašistickým hnutím v Taliansku a v tridsiatych rokoch patril k prominentným zastáncom politiky appeasementu – dohody s Adolfom Hitlerom.

[375] „*Fakt je, že v samotnej Británii jeho články nemali vôbec nijakého úspechu, lebo tu ľudia informácie o zahraničnej politike nečerpajú z Daily Mail-u lorda Rothermere-a. Napriek tomu však v Maďarsku obnovila sa prudká revizionistická kampaň, čo spôsobilo i nové vrenie medz maďarskými menšinami na Slovensku a v Sedmohradsku a to práve vo chvíli, keď tie menšiny sa už boli začali vžívať do skutočnosti*.“ SETON-WATSON, R.W. (ed.) *Slovensko kedysi a teraz*. Praha : Orbis, 1931, s. 45.

[376] MICHELA, Miroslav. Reakcie slovenských politických kruhov a tlače na Rothermerovu akciu (1927 – 1928). *Historický časopis*, 2004, roč. 52, č. 3, s. 506.

[377] Národný denník, 1. VII. 1927. *Maďarsko ďakuje Rothermerovi*. (Zvýraznené v texte).

[378] „*Všetky orgány celej Európy sa rozpísali o senzačnom článku najväčšieho anglického časopisu: ´Daily Mail ´ ... lord Rothermere vychádza z toho stanoviska, že mier trianonský urobil zo strednej Európy druhý Balkán, kde pre nespokojnosť národov môže najbližšie vzniknúť príčina na novú svetovú vojnu, ako z Balkánu povstala vojna roku 1914 ... Život je najlepším učiteľom a tento dokázal víťazom svetovej vojny, že s nenávisťou iba – zahynúť je možno, ale žiť jakživ nie ... zato chcú napraviť - čo pokazili ...*“ Vôľa ľudu, 3. VII. 1927. *Obnovenie hraníc Maďarska – žiada lord Rothermere.*

Na otázku, čo motivovalo anglického tlačového magnáta k tak vyhranenej podpore Maďarska, nieto jednoznačnej odpovede. Sám Rothermere odmietal zaujatosť voči ČSR. Osobné vzťahy, radikálne politické postoje a pozitívna odozva s akou bola prijatá jeho podpora revízie Trianonu v Maďarsku, mohli zohrať určitú úlohu.[379] *Slovák* hľadal vysvetlenie v Rothermerovej nenávisti voči Slovanom, ako šíriteľom boľševizmu.[380]

Politickí predstavitelia ČSR spočiatku nepovažovali za potrebné na článok v *Daily Mail* reagovať. Až 14. júla 1927 sa Edvard Beneš, počas expozé v zahraničnom výbore senátu, zmienil o Rothermerovej požiadavke revízie, pričom celú záležitosť bagatelizoval. Prehlásil však, že Rotheremerovo počínanie môže ohroziť mier v Európe.[381] 18. júla lord Rotheremere odoslal E. Benešovi telegram, v ktorom zdôrazňoval svoju nestrannosť.[382]

Slovenské periodiká, bez ohľadu na politickú orientáciu, iniciatívu lorda Rothermera pranierovali.[383]

V nasledujúcich dňoch eskalovali Rothermerove výhrady voči ČSR. Na telegramy odoslané 27. júla a 10. augusta E. Beneš už neodpovedal.[384]

V protiklade k ignorovaniu Rothermerovej kampane zo strany československých vládnych predstaviteľov, kritické reakcie slovenskej tlače naberali na intenzite.[385]

[379] MICHELA, ref. 4, s. 505.

[380] „*Lord Rothermere patrí medzi pravé krídlo konzervatívnej strany. Stojí na najpravicovejšom krídle anglických konzervatívcov. Majúc v moci veľký tlačový trust, zahájil už v r. 1925 v denníku ´Daily Mail´ veľkú kampaň za taliansky fašizmus a vyhlásil krížový boj celému Slovanstvu, ktoré obvinil paušálne z boľševictva ... Preto sa rozpálil za Maďarov, preto vyskočil proti Malej dohode a tu menovite proti Česko-Slovensku a Juhoslávii, preto praje Maďarom slnka a nás by najradšej pochoval do tmavého hrobu*.“ Slovák, 12. VII. 1927. *Pozadie Rothermerovej politiky v prospech Maďarov.*

[381] MICHELA, ref. 4, s. 507.

[382] *Vôľa ľudu* uverejnila transkripciu telegramu, ktorého obsah odznel vo vysielaní budapeštianskeho rozhlasu 20. júla 1927 - „*Vaša Excelencia ma napadla v parlamente československom, obviňujúc ma s tým, že chcem zapríčiniť novú vojnu v Európe a že som pod vplyvom Maďarov. Moja odpoveď na toto je nasledovná: Nestojím pod vplyvom žiadneho, ani som jakživ nestál ... Vaša Excelencia musí vedieť, že čo to znamená, keď Anglicko žiada revíziu mierovej zmluvy trianonskej, keďže je všeobecne známe, že Československo práve len Anglicku a Francúzsku môže ďakovať za to, že vôbec jestvuje ...* Vôľa ľudu, 24. VII. 1927. „*Československo len Anglicku a Francúzsku môže ďakovať, že vôbec jestvuje.*“

[383] *Slovák* poukazoval na nevyváženosť záujmu lorda Rothermera o postavenie slovenskej minority v Maďarsku v zrovnaní s údajnými krivdami páchanými na Maďaroch na Slovensku – „*Anglický lord chce byť osloboditeľom menšín ... Ako vieme bol dva dni v Budapešti. Myslíme, že miestne informácie v Budapešti nie sú dostatočné. Pán lord mal ísť ďalej. Mal navštíviť slovenské menšiny v Maďarsku a mal sa informovať u nich, ako sa im vedie. Mal hľadať slovenské stredné a odborné školy, ba čo i len obecné školy. Mal sa ich opýtať, koľko zástupcov majú v parlamente, koľko časopisov a kultúrnych ustanovizní majú Slováci v Maďarsku. Potom mohol sa prísť informovať o týchto veciach i k nám. A mohol porovnávať*. Slovák, 27.VII.1927. *Naše menšiny v Maďarsku a p. lord Rothermere.* V podstatne menej zdvorilom tóne charakterizoval Rothermera *Národný denník - „Lord Rothermere svojimi nadutými a prázdnymi gestami len toľko dokazuje, že je obyčajným politickým dobrodruhom, ktorý si chce za lacné prostriedky získať slávu ako záchranca utlačených*. Národný denník, 23. VII. 1927. *Don Quijote de la Daily Mail ...*

[384] MICHELA, ref. 4, s. 507.

[385] Terčom kritiky *Robotníckych novín* sa stala Rothermerova obrana záujmov maďarskej šľachty, ako pravý dôvod jeho revíznej kampane - „*Maďarskí magnáti získali lorda Rothermera pre výlet do Pešti a tam uviedli ho do svojej spoločnosti. Lorda okúzlila nádhera a lichôtky príslušníkov starých magnátskych rodín a tak slepo dal sa do ich služieb. Lord Rothermere priznáva, že mu ide v prvom rade o magnátske veľkostatky na Slovensku, na ktorých bola prevedená pozemková reforma*.“ Robotnícke noviny, 29. VII. 1927. *Lord v službe maďarských*

Rothermera propagácia revízie viedla k vzniku poplašných správ. Podľa hlásenia Zemského vojenského veliteľstva v Bratislave, odoslaného oddeleniu Ministerstva vnútra v Bratislave a PR B, „*Sekretář Spišského svazu /Szepesi Szövetség/ Karel Cservenka sdělil informátorovi zdejšího úřadu, že Spišský svaz chystá memorandum pro lorda Rothermereho a ke Společnosti Národů ... Maďarské ´neodpovědné živly´, v první řade Spišský Svaz spolu s Turulem připravují prý nepokoje na Slovensku a Podkarpatské Rusi a sice dle vzoru burgenlandského. Na Slovensko mají býti vyslány skupiny agitátorů, hlavně studentů, kteří budou mítí za účel vyvolati nepokoje a krvavé srážky. S těmito plány souhlasí též Bethlen, který o všem jest podrobně informován. A kdyby tyto akce nevyvolaly všeobecný rozvrat, revoluci a možnost zásahu – to se ani zde nevěří – přece podobná hnutí by dle intencí maďarské vlády výborně poukázala před cizinou na neklid, nespokojenost ve Střední Evropě, na neudržitelnost trianonské smlouvy a na nutnost její revise.*“[386]

O raste napätia v pohraničí, ktoré vyvolávalo dianie v Maďarsku, referoval rečník sociálno-demokratickej strany počas verejného zhromaždenia strany v Bratislave – „*Včera na jednej dôvernej schôdzke bolo nám z Handlovej aj iných pohraničných krajov oznámené, akej pozdvihnutej mysli u Slovákov tam žijúcich táto akcia Rothermerova vyvolala. Sú vraj tam už potajme rozdávané mapy z Maďarska pašované o tom, ktoré miesta z krajiny pripadnú späť k Magyarországu. Maďari vraj sa tam už počínajú vyhrážať ´Beda každému, kto bude hlasovať pre Slováka a Čecha´ ... Tieto správy, aj keď by plnou mierou nezodpovedali pravde, prirodzene bleskurýchle sa šíria vo všetkých pohraničných krajoch Slovenska, spôsobujúc tak u pokojného ľudu slovenského strach, rozčúlenie a všeobecnú neistotu*.“[387] Naproti tomu periodiká *Slovák a Národný denník*, s odkazom na vyjadrenie člena zahraničného výboru francúzskeho parlamentu André Fibourgha počas jeho návštevy ČSR,

---

tisícjutrášov. Rothermerovu podporu maďarskej šľachty na Slovensku pranieroval tiež *Slovák* - „*Na telegram Beneša odpovedal lord Rothermere. O konfiškácii maďarského majetku odzneli veľmi vážne obžaloby a moje najusilovnejšie pátranie neviedlo na stopu nejakých zúčtovaní ... Dobrý pomer Anglie s Československom závisí od toho, či československá vláda úprimne odpovie na obžaloby ohľadne prenasledovania Maďarov a konfiškácie maďarských majetkov*.“ Pravým motívom Rohermerovho konania boli teda podľa *Slováka* záujmy šľachty - „*Nuž, po ideových otázkach, ako je ´spravodlivosť´, ´národnosť,´ atď., prechodí lord Rothermere na otázky hmotné. A tu bude lord úprimnejší. Nepôjde mu o ľud, o jeho školy, o jeho reč, ale len o tých 10 – 20 grófov maďarských, ktorých majetky boli štátom odkúpené a ľudu – i maďarskému! – dané.*“ Slovák, 29. VII. 1927. *Lord Rothermere je zvedavý čo sa stalo s majetkami maďarských grófov. Slovák* však v súvislosti s Rothermerovými aktivitami kritizoval aj ľavicovú politiku E. Beneša a jej dôsledky pre medzinárodné postavenie Československa - „*Rothermere zdá sa že je veľmi vypočítavý, lebo uhádol, kedy má hodiť iskru do strednej Európy ... Netajme a neklamme samých seba. ČSR. je najsilnejšou vonkajšou tvrdzou komunizmu. Toto nám iste škodí a dnes zahraničné kruhy dávajú nám pociťovať, že ČSR. neplní úlohu konsolidácie. Beneš ... nepostaral sa, aby bolo členovi parlamentu zabránené ísť do Ruska, hoci dobre vedel, že Šmeral je organizátor prot anglického hnutia v Číne. Takýto luxus si môže iba náš ´nepostradateľný´ Beneš dovoliť, hazardovať s renomé ČSR. uprostred ohňa útokov Rothermerových*.“ Slovák, 29. VII. 1927. *Rothermere – Praha – Slováci.*

[386] SNA B, f. PR B, k. 774, č. 49082. Věc: *Maďarská iredenta na Slovensku a Podkarp. Rusi. 29. července 1927.*

[387] SNA B, f. PR B, k. 234, č. 234/163 – 1174.

význam celej záležitosti bagatelizovali.[388] Slovenské periodiká, v závislosti na straníckej orientácii, zároveň využívali „Rothermerovu akciu" na propagáciu svojej politickej agendy.[389] Obvinenie, že Československo je baštou komunizmu v strednej Európe poprel predseda sociálne demokracie na Slovensku I. Dérer. Naopak, v politickej a hospodárskej nadvláde šľachty v Maďarsku videl nebezpečenstvo rozšírenia boľševizmu.[390]

Vzhľadom na možný rast napätia v prostredí maďarskej komunity, postoje maďarského obyvateľstva na Slovensku k požiadavke revízie monitorovali bezpečnostné orgány. V hlásení PR K Župnému úradu v Košiciach je uvedené, že „*...akce lorda Rothermera je stále předmětem živých debat ve zdejších maďarských kruzích a vyvolává mezi maďarským obyvatelstvem nadále ty nejrůznější kombinace. Přesto však v kruzích inteligentnějších dívají se na tuto akci s určitou rezervou, ačkoli její význam nepodceňují a podle důvěrných sprav počítají s jejím vlivem na maďarské obyvatelstvo i obě politické strany – maďarská národní a zvláště maďarská krajinská křesťansko-sociální strana ... Jisté je, že akce tato ulehčí oběma maďarským stranám značně agitaci do obecních voleb a vůdcové jejich jsou přesvědčení, že dosáhnou při nich velkého úspěchu ... Podle posledních zpráv akce tato působí zejména na venkově Maďaři obývaném, kde každá sebe menší příležitost je vykládaná ve prospěch Maďarska a zdá se, že zde vykovávají agitační práci maďarští státní občané přijíždějící do slovenských lázní a ke návštěvě svých příbuzných*."[391]

[388] Slovák, 30. VII. 1927. *Bezvýznamnosť Rotrermerovej akcie zdôrazňuje francúzsky poslanec Fribourggh.* Národný denník, 30. VII. 1927. *Francúzsky poslanec Fribourgh o akcii Rothermerovej.*

[389] *Slovák* spájal Rothermerovu propagandu s diskriminačnou politikou vlády a predovšetkým E. Beneša voči Slovensku – „*Boj ktorý začalo jeho Lordstvo Rothermere za navrátenie Slovenska do maďarského jarma, lažíruje na nespokojnosti Slovenska s dnešným českým režimom ... Deväť rokov nerobíme nič iné, akože vás upozorňujeme na stále chyby, ktoré páchate voči Slovákom a Slovensku a vy mlčíte. Vy ste zrodili akcie lordov Rothermerovcov. Vaše spôsoby protislovenského besnenia a uznávanie za dobré všetko, čo je české, sú a budú materiálom pre lorda Rothermera, proti ktorému žiaľ Bohu budeme bezmocní, keď Slovensko budete stále odstrkovať a tupiť*." Slovák, 2. VIII. 1927. *Jeho Lordstvo a jeho excelencia. Národný denník*, naopak vnímal „Rothermerovú akciu" ako popud k protištátnym aktivitám, ktoré je potrebné eliminovať a v tejto súvislosti žiadal o čistku v úradníckom zbore mesta Bratislavy – „*Teraz sa však právom pýtame, či bude konečne prevedená revízia úradníctva v bratislavskej mestskej správe? Kedy budú už konečne odstránení tí maďarskí úradníci, o ktorých sa všobecne vie, že pracujú proti československým intenciám priamo protištátne? ... Výhonky rothermerovskej akcie vydrali sa na povrch. No nebojíme sa. Budeme pripravení.*" Národný denník, 6. VIII. 1927. *Výhonky rotheremerovskej akcie.*

[390] V interview pre plzenskú *Novú dobu*, ktoré prevzali *Robotnícke noviny*, I. Dérer prehlásil nedemokratičnosť režimu v Maďarsku za príčinu víťazstva komunistov v roku 1919 a zdroj trvalého nebezpečenstva návratu komunistickej diktatúry – „*V Maďarsku bol už raz boľševizmus, nielen preto, lebo prehrali vojnu, ale hlavne preto, že tam vládol nedemokratický a násilnícky režim, ktorý sa dnes Rothermerovi pozdáva ... Že však stredná Európa a nástupnícke štáty r. 1919 boli chránené od boľševizmu, to možno ďakovať faktu, že hranice Československa na juhovýchode tvorili rieky Dunaj a Ipeľ. Inými slovami: trianoské hranice, proti ktorým lord Rothermere bojuje*." Robotnícke noviny, 14. VIII. 1927. *Maďarsko magnátov ohrozuje strednú Európu.*

[391] ŠA K, f. KŽ, k. 195, č. 4371/27 O.Zús. 8. srpna 1927. Predmet: *Lord Rothermere – akce ve prospěch Maďarska.*

Situácia na juhozápadnom Slovensku je opísaná v hlásení, ktoré odoslal Župný úrad v Bratislave oddeleniu MV.[392]

Bezpečnostné orgány sa zaujímali tiež o reakcie slovenských spoločenských organizácii na Rothermerovú iniciatívu. Prominentnou provládnou asociáciou, ašpirujúcou aktivizovať národne orientovaných Slovákov, bola Slovenská odbočka Národnej rady československej (SoNRČS). Policajné riaditeľstvo v Bratislave informovalo ŽÚ B a oddelenie MV B o pripravovaných aktivitách uvedenej organizácie, zacielených na mobilizáciu verejnosti proti „Rothermerovej akcii".[393] PR K monitorovalo činnosť SoNRČS aj v nasledujúcom období.[394]

---

[392] „*V súvislosti akcie lorda Rothermera sa oznamuje, že vo všeobecnosti sa môže pozorovať, že väčšina obyvateľstva dunajskostredského okresu prijala túto akciu rezervovane, bez vlastného oduševnenia.*" Podľa autora správy však maďarskí politickí predstavitelia prejavovali o Rothermerrovú akciu živý záujem - "*Ako bolo dôvernou cestou zistené, vedúci maďarskí politici ... kladú veľkú dôležitosť tomuto iredentistickému hnutiu a snažia sa nenápadným spôsobom aj druhých o týchto ich názoroch presvedčiť*." SNA B, f. PR B, k. 771, č. 5466/27 prez. 10. augusta 1927. Predmet: *Akcia lorda Rothermera na Žitnom ostrove – pozorovanie.*

[393] V hlásení je uvedené, že „ *Dňa 4-ho augusta t. r. v Bratislave sa konalo dôverné zasadnutie tunajšej Slovenskej Národnej Rady, na ktorom bolo rokované o tom, akým spôsobom by sa malo čeliť akcii Maďarov vedenej proti Československej republike na základe propagandy lorda Rothermera. Niektorí zo zasadajúcich boli za zorganizovanie letákovej kampane. U väčšiny účastníkov zasadnutia však prevládol ten názor, že ... dôstojnejšie bude usporiadať v Bratislave mohutný protestný tábor ľudu, spojený s demonštračným sprievodom s cieľom manifestovania za nedotknuteľnosť a celistvosť Československej republiky so súčasným čo najrozhodnejším odmietaním útokov Rothermerovej propagandy. Podotýka sa, že ... v lone Slovenskej Národnej Rady už teraz sa utvorila takzvaná ´Národná obrana´, pozostávajúca z členov výboru Národnej Rady, ktorá prevzala úlohu pripravovania zamýšľaného manifestačného protestu ... Zvláštnu pozornosť zasluhuje tá okolnosť, že v čele tejto akcie majú byť v prvom rade a hlavne najpoprednejší slovenskí verejní činitelia, pokiaľ českí činitelia by sa uspokojili s úlohou druhotriednou, aby prejavený protest mal pred zahraničím čisto slovenský ráz a aby takto tým hlbším dojmom pôsobil na cudzinu. Po bratislavskom proteste potom radom by nasledovali podobné prejavy všade po celom Slovensku*." SNA B, PR B, k. 771, b. č. Predmet: *Propaganda lorda Rothermera – protiakcia usporiadaná Slovenskou Národnou Radou v Bratislave. 6. agusta 1927*. Tiež, MICHELA, ref. 4, s. 512.

[394] V hlásení odoslanom ŽÚ B13. augusta policajný riaditeľ K. Slavíček informoval – „*Dle dalších sprav, kterých se mi v této záležitosti dostalo, utvořen byl v těchto dnech u Slovenské Národní Rady tzv. Obranný výbor, jehož speciélním účelem je pozorovati maďarskou propagandu, vhodným způsobem ji paralysovati a zaříditi vůbec vše, čeho je k zapotřebí k ochraně slovenských zájmů. Členy Obranného výboru jsou zástupcové jednotlivých politických stran, při čemž klade se však váha na osobnosti a ne na jejich politickou příslušnost. Do Obranného výboru byl vyslán za nár. dem. stranu Dr. Ivanka a posl. Dr. Rehák, za republikánskou stranu šéfredaktor ´Slovenského Denníku´ Hušek, za ludovou stranu posl. Macháček, za čsl. lidovou stranu Briška, za Slovenskou národní stranu ředitel Dr. Wagner, za soc. dem. stranu Lehocký, za čsl. obec legionářskou vlád. tajemník Markovič a konečne Dr. Kaláč, tiskový referent zdejšího oddělení ministerstva vnitra. Obranný výbor je údajně ve spojení s vládními kruhy a bude především říditi celou tiskovou kampaň proti Rothermerově akci, zásobovati tisk potřebnými články, sledovati maďarský tisk a vyvraceti jeho vývody a konečně říditi protestní projevy lidu. V rámci této činnosti má býti 20. t. m. uspořádaná všenárodní manifestace, která má míti vysloveně nadstranícky ráz, neboť mají na ni promluviti nejvýznamnější slovenské osobnosti – mezi nimi i p. ministr Dr. Hodža – bez rozdílu politické příslušnosti.*" NA ČR, f. PMR, k. 138, sig. 261, č. 29303/27 prez.. Predmet: *Propaganda Lorda Rothermera – protiakce Slovenské Národní Rady.* V hlásení župnému úradu v Bratislave z 25. augusta 1927 je uvedené – „*Obranný výbor… konal včerejšího dne schůzi, které zúčastnil se župan Dr. Bella, Dr. Markovič, Dr. Dérer, Dr. Rehák, Dr. Wagner, Dr. Ivanka, Lehocký a Granatier. O průběhu schůze dostalo se mi těchto informací: Prvním bodem programu byla debata o maďarských úspěších na mezinárodních menšinových kongresech. Aby tento stav svědčící o obratnosti maďarské propagandy, byl paralysován, má býti zahájeno jednání, směřující k vytvoření mezinárodní instituce, v níž by Slováci, Srbové, Rumuni a Němci, pokuď tvoří menšiny v Maďarsku, sdružili se v společný obranný svaz. ... Dle dalšího usnesení má býti působeno na veřejnou správu aby veřejné korporace, zejména obecní a župní zastupitelstva usnesly se na projevech, odmítajících Rothermerovu akci a maďarsdkou propagandu ... Dále přijat byl návrh, aby*

V súvislosti s pripravovanou demonštráciou v Bratislave, policajný riaditeľ informoval Ministerstvo vnútra v Prahe, oddelenie MV v Bratislave a ŽÚ B, „*že všechny možnosti, které snad vzhledem k všeobecně napjaté náladě mohly by se v souvislosti – byť i nepřímě – s protestní akcí 20. t. m. vyvinouti, mám v patrnosti a že jsem na uvedený den zařídil příslušná bezpečnostní opatření, aby veřejný klid a pořádek nebyl porušen. Střežení budovy maďarského konzulátu nařídil jsem ihned*.“[395]O možných výtržnostiach a bezpečnostných opatreniach zameraných na ich elimináciu referoval župnému úradu K. Slavíček v predvečer podujatia.[396]

Bezprostredne pred konaním zhromaždenia odštartovali provládne periodiká a spoločenské organizácie intenzívnu kampaň s cieľom zabezpečiť maximálnu účasť verejnosti na podujatí.[397] Účasť na demonštrácii odmietla HSĽS. Zdôvodnenie neúčasti uverejnil *Slovák* – „*Nepodceňujeme akciu Národnej rady československej, ale pomery nás donucujú aktívne sa na tejto akcii nezúčastniť ... Medzi stranami československým a medzi našou slovenskou ľudovou stranou sú však také programové rozdiely, že ľudovej strane nemožno na jednom zhromaždení vystúpiť spoločne s rečníkmi ostatných strán ... Nebránime našim voličom a stúpencom činnú účasť na demonštrácii ... Povinnosťou našich voličov je však v prvom rade zúčastniť sa na schôdzkach, ktoré usporiada slovenskú ľudová strana a na ktorej rečníci naši poukážu i na príčiny vzniku Rothermerovej akcie, za ktorú veľká zodpovednosť spadá i na Prahu a doterajšie vládne režimy*.“[398]

---

působeno bylo na župní úřady, aby se snažili ve všech větších městech prosaditi pořádání podobných manifestačních projevů jako v Bratislavě ... Akce se sbíráním podpisů proti Rothermerovské propagandě v zásadě zamítnuta nebyla; soc. dem. zástupcové pouze žádali, aby se v této věci postupovalo opatrně, aby se pak celá akce nezvrhla v zjevný teror ... K této zprávě dovoluji si podotknouti, že jsem již v hlášeni ze dne 19. VIII. 1927 čís. 29787/27 prez. zmínil se o znepokojení obyvatelstva na jižním Slovensku, vyvolaném vytrvale šířenými zprávami o revisi trianonského míru.“ NA ČR, f. PMR, k. 138, sig. 261. Prezídium Policajného riaditeľstva v Bratislave, č. 30533/27 prez. V Bratislave 25. srpna 1927. Predmet: *Obranný výbor Národní rady čsl. – schůze.*

[395] Opatrenia uvedené v hlásení boli nepochybne i reakciou na žiadosť maďarského konzula, ktorý žiadal PR B o ochranu v prípade útoku na budovu vyslanectva. SNA B, f. PR B, k. 771, č. 29673/27 prez... Predmet: *Protestní projev 20. srpna t .r. proti akci Rothermerove v Bratislavě. 18. VIII. 1927.*

[396] „*Dle důvěrných zprav, které jsem obdržel, zamýšlejí někteří příslušníci rodobrany a fašisté po skončení veřejného shromáždění uspořádati pouliční demonstrace, namířené zejména proti některým kavárnám ... a snad i odstraňovati nápisy a vývěsní tabule v maďarském jazyku po bratislavských ulicích. Upozornil jsem na tuto okolnost směrodatní činitele a požádal, aby účastníci po ukončení veřejného shromáždění byli vyzvání k zachování klidu a klidnému rozchodu; dostalo se mi ujištění, že pořadatelstvo podnikne vše, aby bylo zabráněno excesům, které by mohly porušiti důstojný ráz manifestace.* SNA B, f. PR B, k. 771, č. 29864/27 prez. Predmet: *Protestní projev Národní rady Československé dne 20. srpna t. r. v Bratislavě. 19. VIII. 1927.*

[397] K účasti na manifestácii vyzýval *Národný denník* – „*Upozornite všetkých svojich známych, že je ich povinnosťou prísť na zhromaždenie. Slováci a Česi! Do videnia pred radnicou v Bratislave!*“ Národný denník, 20.VIII.1927. *V sobotu večer všetci pred radnicu! Bratislava dá odpoveď Rothermerovi. – Prejav Sokolov a študentov.* Plagátmi vyzývali verejnosť k účasti na manifestácii Slovenská odbočka Národnej rady československej a Slovenská Liga.

[398] Slovák, 20. VIII. 1927. *Akcia Národnej rady československej proti Rothermerovi.*

Vládna tlač nešetrila superlatívmi a interpretovala zhromaždenie ako veľkolepý prejav československého vlastenectva a odhodlania ubrániť celistvosť republiky proti akémukoľvek nepriateľovi.[399]

V menej nadnesenom tóne opísalo zhromaždenie Policajné riaditeľstvo v Bratislave. Na demonštrácii sa údajne zúčastnilo 6 až 7 tisíc osôb. Po odznení štátnej hymny, vystúpili s prejavmi predstavitelia československých strán na Slovensku Milan Ivánka, Vavro Šrobár, Ivan Dérer a Martin Mičura. Za Slovenskú národnú stranu Martin Rázus. Ivan Markovič reprezentoval legionárov a Ladislav Hrdlička slovenskú menšinu v Maďarsku. Leitmotivom prejavov bola kritika lorda Rothermera, odmietanie akejkoľvek revízie Trianonu a odsúdenie iredentistov na Slovensku. Terčom útokov sa stal predovšetkým G. Szüllö, ktorý poslal lordovi Rothermerovi pozdravný telegram. Otvorene výhražnou bola časť prejavu M. Ivanku – „*Lord Rothermere bude teraz meradlo k meraniu maďarónov. Každému predložíme otázku, či chce revíziu trianonského mieru a kto túži vrátiť sa do Maďarska nech ide. Kto nepodpíše osvedčenie pre republiku, nech ide s bohom. S týmito podpismi začneme na radnici a presvedčíme sa kto chce s nami.*“[400] V závere podujatia účastníci prijali rezolúciu, pozostávajúcu zo štyroch bodov, v ktorej odmietli „Rothermerovú akciu“, iredentizmus a deklarovali vernosť republike.[401] Predstavitelia HSĽS, ako ohlásili, sa zhromaždenia nezúčastnili.

Na základe hlásení informátorov, riaditeľ Policajného riaditeľstva v Košiciach charakterizoval postoje maďarského obyvateľstva ako diferencované. Kampaň, iniciovaná lordom Rothermerom, bola údajne prijatá pozitívne v prostredí maďarskej komunity tak na

[399] Podľa periodika *Národný denník*, „*Konečne sa pohla československá Bratislava, aby po mesačnom provokovaní Budapešti a lorda Rothermera, ako i našich Maďarov a maďarónov iredentistov, dala ráznu odpoveď. Stalo sa tak, ako sme si protestnú schôdzu túto predstavovali, ako sme si ju priali mať. Mala byť spontánnym a dôstojným prejavom bratislavských Slovákov. Počuli jej hlas naši iredentisti, počuli ho i budapeštianski nepriatelia ... Dúfajme, že sa poučia a prestanú s akciou proti nám vedenou.*“ Národný denník, 20. VIII. 1927. *Obrovská manifestácia v Bratislave. Robotnícke noviny* hodnotili zhromaždenie ako „*... impozantný manifestačný prejav ... proti útokom maďarskej oligarchie a iredente na celistvosť republiky a samostatnosť národa*.“ Robotnícke noviny, 23. VIII. 1927. *Obrovský prejav proti maďarskej oligarchii a iredente v Bratislave. Ľudová politika* prezentovala zhromaždenie ako protest proti maďarskej šľachte a lordovi Rothermerovi, ktorí „*... kradmou rukou siahajú na slovenskú domovinu ...*“ Ľudová politika, 23. VIII. 1927. *Odkázali sme celému svetu ...*

[400] SNA B, f. PR B, k. 771, b. č. Predmet: *Správa o verejnom zhromaždení ľudu, usporiadaného Slovenskou odbočkou Československej národnej rady v Bratislave, dňa 20. VIII. 1927 o 17. hod na Primaciálnom námestí.*

[401] Kritika lorda Rothermera a maďarských vládnych kruhov je vyjadrená v prvom bode rezolúcie - „*My občania Bratislavy dôrazne protestujeme proti súkromnému pokusu lorda Rothermera rozvrátiť mier a konsolidáciu strednej Európy. Odmietame čo najdôraznejšie jeho snahu súdiť nad štátom, ktorý nevidel, odsudzovať zákony, ktoré nečítal a vyslovujeme mu svoje poľutovanie, že sa dal zviesť k ľahkomyseľným prejavom verejným, ktoré mu lživo a nesvedomito navravela panovačná vrstva maďarskej feudálnej šľachty, ktorá i vo svojej vlasti udržuje utláčateľský režim, v ktorom niet slobody, rovnosti a práva ani pre maďarský pracujúci národ a ktorý slovenskú menšinu zbavil perfídnym spôsobom užívania všetkých kultúrnych, sociálnych a občianskych práv, zabezpečených menšinám v Maďarsku mierovými zmluvami.*“ SNA B, f. PR B, k. 771, b. č. Predmet: *Rezolúcia vynesená na tábore ľudu v meste Bratislave dňa 20. augusta 1927.*

Slovensku, ako aj na Podkarpatskej Rusi. Časť maďarského obyvateľstva sa však obávala negatívnych dôsledkov kampane na svoje hospodárske záujmy.[402]

V nasledujúcom období nadobudla kampaň proti lordovi Rothermerovi celoštátne rozmery. Po bratislavskom zhromaždení zorganizoval protestnú demonštráciu „Národný výbor košických kultúrnych spolkov a politických organizácii." O podujatí odoslalo podrobnú správu župnému úradu Prezídium Policajného úradu v Košiciach.[403]

Vystúpenia proti Rothermerovi a jeho epigónom v Maďarsku však nemali tak spontánny charakter, ako sa snažili prezentovať ich organizátori. Popri spoločenských organizáciách, na organizácii protestov sa podieľali i štátne orgány.[404] Priame zapojenie do prípravy protestov dokladá obežník Župného úradu vo Zvolene, v ktorom sú uvedené inštrukcie okresným náčelníkom, ako iniciovať prípravu a priebeh protestných zhromaždení. ŽÚ Z pritom žiadal, aby iniciatíva okresných úradov bola utajená, tak aby organizácia zhromaždení vyznela dobrovoľne."[405]

---

[402] *„Již v minulých dnech jsem byl soukromě upozorněn, že v maďarských společnostech jsou příslušné novinářské články předmětem čilých rozhovorů a moji informátoři mne upozorňovali dále, že akce Rothermerova dává zdejšímu obyvatelstvu maďarské národnosti příliš mnoho příčin k novým nadějím. V celku zůrazňovali, že akce Rothermerova docílila rozhodného účinku, který odstupňovaně je větší přes Podkarpatskou Rus k východní hranici našeho státu ... V jedné části obyvatelstva, jež politicky patří ke křesťanským socialistům a radikálnějšímu křídlu Maďarské národní strany, je tato akce vítaná s netajeným potěšením a přesvědčením, že bude mít úspěch ... Jsou to nevyléčitelné iredentistické elementy, jichž činnost je ovšem obtížně sledovatelná ... Druhá skupina zdejších maďarských obyvatel - jsou to jmenovitě obchodníci a řemeslníci – vidí ve snahách lorda Rothermera nebezpečí pro své současné zájmy hospodářské a obává se, že poměrně ustálené poměry mohly by touto agitací vzíti za své a tak by znovu urovnané obchodní podmínky mohly býti zničeny. Přeji si míti pokoj a akce se bojí ... K ilustraci situace podotýkám, že se vyskytuji tu a tam osoby, které pronesou v intimním kroužku: ´Už to dlouho nebude trvat´, ´Bude konec českého panství´, avšak veřejně nebyl – pokud se mi podařilo sledovati – žádny takový výrok dosud učiněn*." ŠA K, f. KŽ, k. 195, č. 4186/27. Predmet: *Lord Rothermere – akce ve prospěch Maďarska. 28. července 1927*.

[403] *„V neděli dne 28. t. m. konal se v Košicích manifestační projev proti akci lorda Rothermera, pořádaný ´Národním výborem košických kulturních spolků a politických organizací´ v němž nacházejí se téměř všichni popřední Košičtí národní pracovníci ... Projev měl čistě jen slovenský ráz, vyzněl sice velmi důstojně a dosti mohutně, neboť v průvodu kráčelo přes 2 tisíce osob a veřejného shromáždění zúčastnilo se na 5 tisíc osob ... přes to však lze se domnívati, že při lepší organizaci ... bylo možno docíliti účasti nejméně jednou tak veliké. Snad bylo poněkud chybou, že podnět k projevu vyšel od dosud poměrně mladé organizace slovenských legionářů, tvořících v Košicích dosud málo známou skupinu.*" Tak ako v Bratislave, ani v Košiciach sa HSĽS demonštrácie nezúčastnila. V hlásení je uvedené, že o neúčasti rozhodlo uznesenie porady poslancov a senátorov HSĽS v Ružomberku. O úzkom prepojení organizátorov oboch zhromaždení svedčí skutočnosť, že účastníci demonštrácie v Košiciach prijali rezolúciu obsahovo rovnakú s rezolúciou prijatou v Bratislave. ŠA K, f. KŽ, k. 197, č. 4764/O. Zús. Predmet: *Manifestační projev proti akci lorda Rothermera v Košicích dne 28.VIII.1927.* V Štátnom archíve v Košiciach, f. KŽ, je deponovaný preklad článku periodika Magyarság, v ktorom je s neskrývanou iróniou opísaná údajne malá účasť na zhromaždení – *„Schůze trvala více než 2 hodiny a před jejím ukončením byl poslán pozdravný telegram presidentu Masarykovi a ministerskému předsedovi Švehlovi. S pisatelem těchto řádků a civilními a uniformovanými strážníky a těmi kdož se ze zvědavosti dotazovali na příčinu potlesku a stáli vedle nás, nebylo více přítomných jako 400 na onom rozsáhlém prostranství. Z této schůze bylo by zahodno zhotoviti film a poslati jej lordu Rothermerovi ...*" ŠA K, f. KŽ, k. 195. Opis. *„Magyrság" košická schůze proti akci lorda Rothermera skončila s velkým fiaskem. Na protestní schůzi bylo přítomno 400 osob. Košice, dne 29.VIII.1927*.

[404] MICHELA, ref. 4, s. 515.

[405] *„Akcia Rothermerová v prospech Maďarska nutne vyžaduje protiakciu, ktorá by mala byť vedená podľa možnosti na základoch čo najširších a mali by do nej byť vtiahnuté všetky vrstvy obyvateľstva ... To ovšem predpokladá, že v propagande sa nebude útočiť na žiadne politické strany, aby sa tým nerozvinul vnútorný*

Protestné zhromaždenia, usporiadané Slovenskou Ligou[406], Maticou Slovenskou[407], obecnými zastupiteľstvami[408], legionármi a ďalšími organizáciami sa konali v mestách a obciach po celom Slovensku. Rezolúcie, prijímané účastníkmi zhromaždení charakterizovala nacionalistická rétorika, deklarovanie odhodlania brániť republiku proti akémukoľvek útoku a hrozby, ktoré miestami skĺzali do prejavov primitívnej xenofóbie.[409] Vo väčšine prípadov však rezolúcie mali kultivovanejšiu formu. Na zhromaždeniach sa aktívne podieľali i predstavitelia spoločenského a kultúrneho života na Slovensku.[410] S cieľom zabezpečiť čo najväčšiu účasť na zhromaždeniach, ministerstvo železníc poskytovalo osobám cestujúcim do lokalít, kde sa zhromaždenia konali, 50% zľavu.[411]

K odsúdeniu Rothermerovej kampane sa pripojili aj profesionálne organizácie ako napríklad „Ústredný zväz československých priemyselníkov“[412]a „Československa

politický boj. Popud k tejto akcii nesmie ovšem vychádzať z úradných miest, ale mala by byť spontánnym prejavom slovenského ľudu. Cieľu primerané by bolo, keby impulz k tomu dali politické strany, zjednotiac sa k spoločnému prejavu a keby s tým cieľom usporiadali verejné zhromaždenia aspoň vo väčších centrách, na ktorých by bola prijatá i patričná rezolúcia. Ráčte túto otázku ventilovať u predstaviteľov politických strán vo vašom obvode – ovšem veľmi opatrne, neexponujúc sa ako predstaviteľ politického úradu – menovite verejnosť nesmie mať dojem, ako čo by akcia bola organizovaná úradmi. Odporúča sa, aby poriadatelia prejavu dali sa do styku so Slovenskou Ligou, Národnou Radou, ktoré by spolu podpísali eventuálnu rezolúciu.“ ŠA N, p. B, OÚ Sv. K n. H, k. 8, č. 323/27 prez. 7. septembra 1927.

[406] Napr. tábor ľudu usporiadaný Slovenskou Ligou v Šahách, na ktorom sa podľa správy veliteľstva pasovej kontroly odoslanej PR B, zúčastnil aj vyslanec ČSR vo Francúzsku Štefan Osuský. Správa dokladá i rezervovaný postoj maďarského obyvateľstva - z odhadovaných 2000 – 2500 prítomných osôb bolo podľa hlásenia len 4% maďarskej národnosti. SNA B, f. PR B, k. 771, č. 593/927dov. Predmet: *Tábor ľudu v Šahách – proti zahájenej akcii Lordom Rothermerom. 18. septembra 1927.*

[407] Tábor ľudu v Prešove, usporiadaný 18. septembra Maticou Slovenskou, na ktorý „*Okolitý ľud prišiel do Prešova na ozdobených vozoch a pod štátnymi zástavami. V sprievode, ktorý predchádzal zhromaždeniu, bolo krásne ozdobené 40 členné banderium, niekoľko hasičských jednôt s prešovskou hasičskou hudbou a asi 2 500 účastníkov.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 200, č. 2941/1927 prez. Predmet: *Tábor ľudu proti akcii lorda Rothermera.*

[408] V rezolúcii odoslanej Predsedníctvu ministerskej rady členovia košického zastupiteľstva deklarovali – „*Župné zastupiteľstvo župy Košickej, ktoré zastupuje celé obyvateľstvo župy, s rozhorčením odmieta útoky namierené proti celistvosti, finančným základom a samostatnosti Československej republiky.*“ NA ČR, f. PMR, k. 138. sig. 261. Predmet: *Rezolúcia župného zastupiteľstva župy košickej v záležitosti zahraničnej agitácie Rothermera proti celistvosti republiky československej. Košice, dňa 7. septembra 1927.*

[409] Signatári rezolúcie prijatej počas zhromaždenia v Dolných Želiezovciach, odoslanej Predsedníctvu Ministerskej rady 10. septembra, hrozili – „*Neopovážsa nikto dotýkať hraníc nášho štátu, aby si nemusel utiecť s prebitou hlavou!*“ NA ČR, f. PMR, k. 138, sig. 261.

[410] Verejného zhromaždenia v Turčianskom Sv. Martine (11. septembra 1927) sa zúčastnili predseda Matice Slovenskej Jozef Škultéty a tajomník Štefan Krčméry. J. Škultéty vyjadril názor, že triezvo uvažujúci Maďari nerátajú so zmenou hraníc. Podľa Š. Krčméryho Rothermerová kampaň je Maďarsku len na škodu a vyslovil želanie, „*... aby maďarská rasa hľadala a našla pokoj medzi pokojnými susedmi*.“ NA ČR, f. PMR, k. 139, sig. 261.

[411] O cestovnej zľave informoval ŽÚ K v obežníku z 13. septembra 1927 – „*Ministerstvo železnic nás zmocnilo, abychom povolovali účastníkům manifestačních schůzí proti akci lorda Rothermera 50% slevu jízdného v použité třídě osobního vlaku neb rychlíku, bez ohledu na počet účastníků, povede-li starosta obce nebo notář ... Uvědomte okresní úřady o této jízdní slevě a nařiďte jim, aby ředitelství státních drah v Košicích včas takové schůze oznámily, abychom mohli stanici zmocniti k udělení slevy a potřebné zařídit*i.“ ŠA K, f. KŽ, k. 199, č. 39672-VI-27. Věc: *Manifestační schůze proti akci Lorda Rothermera v Košicích dne 28. VIII. 1927.V Krompachách dne 18. IX. 1927.*

[412] V rezolúcii, prijatej 13. septembra 1927, predstavitelia *Ústredného výboru československých priemyselníkov, krajinskej skupiny pre Slovensko*, kritizovali prípadnú zmenu hraníc, ako neprijateľnú z hľadiska ekonomickej konsolidácie ČSR a vyslovili sa za politiku hospodárskej spolupráce – „*Ústredné združenie slovenského*

obchodnícko-živnostnenská jednota v Košiciach.“[413] Protestné zhromaždenia unisono vyzdvihovala slovenská tlač.[414] Iniciátormi protestov boli tiež spoločenské a politické združenia v Čechách.[415]

Rothermerovu kampaň odsúdili aj maďarskí a nemeckí pedagógovia. 9. novembra 1927 školský inšpektorát v Bratislave zvolal poradu maďarských a nemeckých učiteľov, pôsobiacich na ľudových a meštianskych maďarských školách. V závere porady účastníci prijali rezolúciu, ktorú odoslali Referátu Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave, Ministerstvu školstva a národnej osvety v Prahe a Predsedníctvu vlády Československej republiky v Prahe. V zápisnici z porady je uvedené - „*Jednohlasne odhlasovaná a prijatá rezolúcia znie následne: V domácej a zahraničnej tlači zjavili sa v súvise a akciou Rothermera rozličné tendenčné správy o utláčaní Maďarov, žijúcich v republike Československej. Maďarské učiteľstvo obvodu školského inšpektorátu III. v Bratislave na svojej okresnej porade, konanej dňa 8. novembra 1927, jednohlasne konštatuje, že my maďarskí učitelia tak v školách, ako mimo školy /v ľudových naukobehoch a pod./ maďarskú*

---

priemyslu, ako reprezentant priemyslu Slovenska a Podkarpatskej Rusi, vyhlasuje týmto, že Československý štát, menovite ale spojenie Slovenska a Podkarpatskej Rusi v dnešnej jej geografickej formácii s ostatnými krajmi republiky, je zdravým, vývinu schopným útvarom a že zo stanoviska hospodárskej politiky má sa každý pokus o zmenu hraníc odmietnuť čo najrozhodnejšie. Tým viac, že by meritórne pojednávanie o tomto probléme zapríčinilo neistotu v hospodárskom živote a odbočenie od doterajšej konsolidačnej čiary ... Ústredné združenie slovenského priemyslu odmieta každú poruchu hospodárskeho života novými politickými otázkami a víta každé zbliženie odbúraním nenávisti národov a odbúraním colných hraníc.“ NA ČR, f. PMR, kart. 139, sig. 261. Predmet: *Protest Ústredného zväzu čsl. priemyselníkov proti akcii lorda Rothermera.*

[413] „*Vysoko vážené Prezídium Ministerskej rady v Prahe. Podpísaná obchodnícko-živnostenská jednota v Košiciach, združujúca slovenských a českých obchodníkov a živnostníkov mesta Košíc a okolia, z ktorých mnohí ako legionári a vojaci so zbraňou v ruke zúčastnili sa oslobodzovania Slovenska p r o t e s t u j e v zmysle uznesenia členskej schôdze, konanej dňa 29. septembra t. r., spontánne, jednomyselne a čo najostrejšie proti akcii anglického lorda, ktorý nepoznajúc naše pomery odvoláva sa pri svojej rozvratnej činnosti tiež na hospodárske hľadiská*.“ NA ČR, f. PMR, kart. 139, sig. 261. (Zvýraznené v texte).

[414] *Ľudová politika, Národný denník, Robotnícke noviny* atď., rovnako ako autonomistický *Slovák,* zatracovali Rothermera a jeho stúpencov v Maďarsku. Zo záplavy článkov, ktoré zapĺňali stránky slovenských periodík možno uviesť napr. Slovák, 30.VIII.1927. *Prejav proti Rothermerovej akcii v Košiciach ;* Robotnícke noviny, 2.IX.1927. *Magnátska politika a Rothermere;* Slovák, 8.IX.1927. *Potrhlý anglický magnát štve ďalej;* Ľudová politika, 11.IX.1927. *Rothermerova akcia odsúdená slovenským vidiekom;* Národný denník, 13.IX.1927. *Slovensko hučí protestmi;* Robotnícke noviny, 27.IX.1927. *Maďarské socialistické robotníctvo na Slovensku proti propagande Rothermera;* Slovák, 7.X.1927. *Katolícky ľud slovenský a maďarský proti Rothermerovi.*

[415] O demonštrácii konanej z podnetu Československej národnej demokracie proti Rothermerovi referoval *Národný denník* – „ *Z Prahy 16. septembra. Slovanský ostrov v Prahe bol včera večer svedkom takej ohromnej manifestácie, akej snáď dosiaľ tuná nebolo od prevratu.* ***Čsl. národná demokracia zvolala totiž manifestačné zhromaždenie Čechov****, aby protestovali proti maďarským zahraničným pikľom, namiereným proti celistvosti Československej republiky a hlavne proti Slovensku a odsúdili ostro akciu lorda Rothermera. Účasť obecenstva bola tak ohromná, že* ***nepostačil jediný tábor****, ale bolo treba narýchlo zaranžovať ešte dva iné tábory vo vedľajších sálach a v záhrade Slovanského ostrova*.“ Národný denník, 17. septembra. *Praha – za Slovensko.* Protestné akcie sa konali aj v iných mestách v Čechách. Napr. v mene občanov mesta Tábora odoslal Mestský úrad v Tábore Prezídiu Ministerskej rady rezolúciu, v ktorej „*Občanství táborské bez rozdílu politické příslušnosti, shromážděné na schůzi dne 25.IX.1927 v městském divadle, po vyslechnutí projevu starosty města, předsedy okresní správní komise a zástupců všech politických stran, odmítá s protestem urážlivé a nezodpovědné útoky Lorda Rothermera a jeho tisku proti celistvosti Československé republiky*.“ NA ČR, f. PMR, k. 130, sig. 261. (Zvýraznené v texte).

kultúru bez prekážky môžeme pestovať, pre naše maďarstvo zo strany štátnej sme nikdy neboli prenasledovaní, ba v našej maďarskej kultúrnej práci zo strany štátnej moci boli sme vždy výdatne podporovaní a preto s najväčšou rozhodnosťou odmietame akciu Rothermera a ohradzujeme sa proti tej podkopnej práci, ktorá znepokojuje naše dobré spolužitie s národom slovenským!“[416] O uvedenej porade a rezolúcii referovala *Ľudová politika*, tvrdiac okrem iného, že „*Maďarské učiteľstvo tešilo sa utvoreniu čsl. republiky, lebo táto učiteľstvo vôbec pozdvihla a si ho aj vážila*.“[417] Vzhľadom na existenčnú závislosť učiteľov, pôsobiacich na štátnych školách, bola dobrovoľnosť účasti pedagógov viac ako pochybná.

Radikálne odlišne vyznieval hodnotenia reakcií maďarského obyvateľstva, menovite inteligencie, na Rothermerovu kampaň bezpečnostnými orgánmi. V správe PR K košickému županovi J. Slávikovi je uvedené, že „*Tzv. akce lorda Rothermera nezůstává na zdejší obyvatelstvo maďarské národnosti bez účinku a čím dále, tím více lze pozorovati, že i poměně umírnené a lojální osobnosti dávají se pod účinkem novinářské propagace do vleku iredenty a začínají věřiti v její úspěch pro Maďarsko ... Z počátku akce lorda Rothermera nalezla odezvu v maďarské inteligenci, která téměř bez výnimky byla vždy silně iredentistickou.*“[418] Autor správy, policajný riaditeľ Vojtěch Dolejš,[419] okrem analýzy maďarskej tlače venoval pozornosť aj dopadu Rothermerovej kampane na postup maďarských minoritných strán.[420]

[416] Tamže.
[417] Ľudová politika, 18.XI.1927. *Maďarskí učitelia proti Rothermerovej akcii.*
[418] ŠA KE, f. KŽ, k. 195, č. 4932/27 O.zús. Predmet: *Lord Rotherrmere – akce ve prospěch* Maďarska. *9. září 1927.*
[419] V júni 1927 nastúpil na post Policajného riaditeľa v Košiciach Vojtěch Dolejš. Dovtedajší riaditeľ, Karol Slavíček bol menovaný do funkcie PR B. Viac k menovaniu policajných riaditeľov - Robotnícke noviny, 20.VII.1927. *Noví policajní prezidenti na Slovensku.*
[420] „*Akce lorda Rothermera, jak jsem již ostatně hlásil, stala se v první řade kořistí košických maďarských žurnalistů a to jak ´Kassai Napló´, tak ´Kassai Ujságu´. ´Kassai Ujság´, jehož majitelem je Dr. Illes Kövös, který svůj list propůjčuje maďarským křesťanským socialistům a jich iredetistickým snahám, byl však v uveřejňování agitačních článků daleko opatrnější. Dr. Kövös hledí si totižto zachovati svoji popularitu mezi maďarským obyvatelstvem, na druhé straně však jedná se mu o to, aby si nepoštval proti sobě československé úřady a dosáhl československého státního občanství, na něž v poslední době, patrně z obchodních důvodů, pospíchá. ´Kassai Napló´, který byl mluvčím Maďarské národní strany, píše ve věci lorda Rothermera daleko ostřeji, takže byl během posledních dní několikráte pro různé delikty v akci lorda Rothermera skonfiskován ... V maďarských kruzích dalším velmi rozšířeným časopisem je ´Prágai Magyar Hírlap´, jehož odbyt v Košicích následkem psaní o Rothermerove akci značně stoupl a hned po jeho příchodu do Košic je rozebrán. Jak jsem již podotkl, je ´Pragai Mgyar Hírlap´ hlavním zdrojem jak pro ´Kassai Napló´, tak pro ´Kassai Ujság´. Oba košické časopisy snaží se získati si říšsko maďarské listy, které si hledí různými cestami zaopatřiti. Při tom dovoluji si upozorniti zvláště na ´Pester Loyd´, ´Magyarság´, ´Magyarjövö´ a ´Pesti Hírlap´. Z článků v těchto časopisech uveřejňovaných je zřejmé, že říšskomaďarské zpravodajství bedlivě a velmi důkladně sleduje účinky akce lorda Rothermera, zvláště na úřední kruhy československé a to od nejmenších úřadů až po ministerstvo zahraničí ... Účinky Rothermerove akce jeví se v prvé řadě a mají nemalý vplyv na činnost obou maďarských politických stran a to jak maďarské národní, tak i křesťanských socialistů. Možno tvrditi, že akce lorda Rothermera uspíšila usmíření obou stran. Vedoucí osobnosti Maďarské strany národní, které z prvopočátku nastoupili cestu dorozumění a cestu reální a aktivistické politiky, stali se podle důvěrných informací pod dojmem akce lorda Rothermera nejostřejšími oposičníky ... K tomu dlužno podotknouti, že ... Ortodoxní židé nesou akci lorda Rothermera velmi nelibě a zvláště prohlášení církevní obce ortodoxní v Budapešti vzbudilo v nich obavy, že budou nést toho v republice následky*.“ ŠA KE, f. KŽ, k. 195, č. 4932/27 O.zús. Predmet: *Lord Rotherrmere – akce ve prospěch* Maďarska. *9. září 1927.*

Vzhľadom na cenzúru museli redakcie maďarských periodík na Slovensku starostlivo zvažovať, ako informovať o Rothermerovej kampani. Štátne zastupiteľstvá, využívajúc zákon č. 50 na ochranu republiky, konfiškovali časopisy, ktoré, čo i nepriamo, vyjadrili súhlas s názormi lorda Rothermera.[421]

Existovali aj iné možnosti, ktoré mali úrady k dispozícii na potláčanie prejavov sympatií k Rothermerovi. Napr. Župný úrad v Košiciach využíval hrozbou vypovedania majiteľa periodika *Kassai Ujság* a väčšinového akcionára spoločnosti Globus, ktorá vlastnila denník *Kassai Napló,* Illésa Kövesa. V snahe zabrániť vypovedaniu, I. Köves súhlasil so spoluprácou so županom J. Slávikom, od ktorého prijímal raz týždenne pokyny. Postup košického župana sa fakticky rovnal vydieraniu. Paradoxne, napriek ponižujúcej kolaborácii, keď po prevzatí kontroly nad *Kassai Napló* Dunajskou bankou s politickou podporou republikánskej strany prestal byť I. Köves potrebný, bol z ČSR vypovedaný.[422]

Kampaňou zameranou na dosiahnutie úplnej jednoty v odsúdení Rothermera bola podpisová akcia, ktorú iniciovali štátne orgány v koordinácii so spoločenskými organizáciami. Postup ústredných orgánov a ciele akcie osvetľuje správa ministerstva vnútra odoslaná Prezídiu ministerskej rady v Prahe – „*Národní rada /Obranný výbor/ rozeslala na všechny župní úřady a okresní náčelníky přiloženou adresu danou panu ministerskému předsedovi Švehlovi. K zaslaným formulářům připojeny jsou výzvy, aby jmenované úřady zahájili neprodleně akci za účelem sebráni podpisů těch občanů, kteří se s touto akcí stotožňují ... Vlastním cílem akce je v prvé řadě odvrátiti pozornost československého obyvatelstva /t.j. Čechů a Slováků/ od ostrého politického boje mezi sebou a jednotlivými stranami a soustřediti celou pozornost jich na akci Rothermerovou*."[423] Postup úradov na nižšom stupni riadenia ilustruje obežník Okresného úradu v Novej Bani – „*Notárskym*

[421] Napr. Štátne zastupiteľstvo v Prahe 4. septembra 1927 zabavilo *Prágai Magyar Hírlap* č. 202, pre obsah článku, ktorý bolo napísaný v tom zmysle "*... že v záujme zachovania mieru bolo by doporučené, aby sa čsl. republika spriatelila s myšlienkou upravenia svojich hraníc v prospech Maďarska.*" 28. septembra 1927 Policajná komisariát v Komárne informoval PR B o opakovanej konfiškácii periodika *Komárom Lápok* a periodika *Barázda*. V Košiciach boli konfiškované časopisy *Kassai Napló, A Nép*. SNA B, f. PR B, k. 329, č. 329/195 – 1999. Predmet: *Konfiškácie časopisov v ČSR v súvislosti akcie Rothermera.*

[422] DULOVIČ, Erik. Realizácia štátnej politiky županov Košickej župy v rokoch 1923 – 1928. *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 4, s. 667.

[423] V správe je zahrnutá i možnosť prípadných represívnych opatrení voči osobám, ktoré sa na podpisovej akcii odmietnu zúčastniť – „*O postupu proti těm osobám, které nepodepíší nebylo dosud rozhodnuto, ale po volbách má se přikročiti k velkému a silnému tlaku proti straně maďarských křesťanských socialistů a proti všem těm, kdož se pro Československou republiku zjevně nevysloví. Mimo to v každém městě kromě Bratislavy, utvoří se národní výbory, které povedou v evidenci osoby, které dosud jsou státu nepřátelské. Akce má býti nejintensivnější provedená jmenovitě ve Spiši ... K tomu dovoluji si podotknouti, že zmíněný Obranný výbor zabývá se také otázkou censury maďarských a německých novin na Slovensku a jmenovitě též censury Prágai Magyar Hírlapu za tím účelem, aby censura byla prováděna přísneji. Pro ten případ, že by zákonná opatření neposkytovala dostatek možnosti pro přísnější censurní praxi, bude podán slovenskými poslanci v parlamentě návrh, aby tiskový zákon byl modifikován*." NA B, f. PR B, k. 207, č. 35777. 8. X. 1927. Predmet: *Proti-Rothermerovská akce Slovenské Národní Rady v Bratislavě.*

úradom všetkým! Protirothermerovská akcia má sa dovŕšiť súpisom lojálnych občanov každej národnosti. K tomuto cieľu sa Vám zasiela dostatočný počet tlačív. Cieľ tejto akcie je dvojaký: a., dať najavo čsl. vláde, že všetky vrstvy obyvateľstva budú ju podporovať, keď prísnymi opatreniami pokúsi sa zlomiť priamo excentrickú politiku maďarských strán na Slovensku, b., donútiť zakuklených, nerozhodných a podozrivých občanov našich slovenských miest priznať farbu a tým psychologicky im znemožniť verejne sympatizovať s maďarskou iredentou. Župný úrad vo Zvolene ... očakáva skvelý úspech Vášho zakročenia, čo samé očakáva i tunajší úrad. Pričiňte sa osobne o túto akciu, aby bol zaistený čo najväčší jej zdar. Podpísané hárky do 6 dní predložte sem. K prevedeniu akcie z ľudí spoľahlivých zriaďte výkonný výbor, členom ktorého rozdáte tlačivá, podľa častí obce. Okresný náčelník."[424]

Z hlásení miestnych úradov vyplýva, že podpisová akcia narážala na viacero prekážok.[425] Ochotu podpísať podmieňovalo i hospodárske postavenia obyvateľov. V správe Notárskeho úradu obce Jastrabá je uvedené, že zatiaľ čo štátni zamestnanci železníc „... *bez slova podpísali ...*", roľníci z obce Ihráč, „... *sú od prevratu silne odporní vo všetkom ... Tým sa podpisovať ani nedalo*." V uvedenej správe sa ako dôvod neochoty participovať na podpisovej akcii uvádza aj nespokojnosť s pozemkovou reformou, daňovým zaťažením a malým záujmom o situáciu roľníkov zo strany politických predstaviteľov.[426]

Okresné úrady neváhali pri zabezpečení maximálneho počtu podpisov použiť nátlakové metódy. Náčelník Okresného úradu v Sv. Kríži nad Hronom reagoval na ťažkosti

[424] Súčasťou obežníka je podpisový hárok, adresovaný predsedovi vlády A. Švehlovi s predslovom – „*Pán predseda vlády! Isté politické a spoločenské kruhy v Maďarsku zahájili novú propagandu v zahraničí i doma v záujme revízie trianonského mieru v tom zmysle, aby niektoré čiastky územia nášho štátu boli späť pripojené k Maďarsku. Ako lojálni a verní občania Československej republiky považujeme za svoju povinnosť osvedčiť sa pred celým svetom, že túto propagandu a jej závery čo najrozhodnejšie zatracujeme a odmietame a že sme hotoví hájiť celistvosť a jednotnosť nášho štátu všetkými možnými prostriedkami a proti každému. Túto propagandu odsudzujeme čo najrozhodnejšie aj preto, že svojimi snahami smeruje proti svetovému mieru a škodí pokojnému vývoju stredoeurópskych národov a štátov v ohľade politickom, kultúrnom, sociálnom a hospodárskom a vôbec na poli všeobecnej civilizácie a konsolidácie. Žiadame Vás, pán predseda vlády, aby ste toto naše osvedčenia vzali na vedomie a použili pred všetkými patričnými fórami a činiteľmi. Na Slovensku, roku 1927.* ŠA N, p. B, f. OÚ NB, k. 4, č. 872/27 prez. Predmet: *Protirothermerovská akcia. 26. septembra 1927.*

[425] Napr. podľa notárskeho úradu v Hronskom Sv. Beňadiku, obyvatelia obcí odmietali podpísať hárky zo strachu pre možnými následkami. Prekážkou pri zbieraní podpisov bola skutočnosť, že v dôsledku siatby mohli byť podpisy zbierané len v nedeľu. ŠA N, p. B, f. OÚ NB, k. 4, dodatok k č. 872/27 prez. Predmet: *Protirothermerovská akcia. 11. októbra 1927.*

[426] ŠA BB, p. K, f. OÚ Sv. K n. H., k. 8., č. 239/1927 prez. Predmet: *Podpisová akcie proti Rothermerovi*. Bez udania dátumu.

pri realizácii podpisovej akcie hrozbami existenčného postihu.[427] Na organizácii podpisovej akcie sa aktívne podieľala tiež Slovenská Liga.[428]

Do kampane proti osobám neochotným signovať podpisové hárky sa zapojili tiež provládne periodiká. V Bratislave sa stali terčom útokov a výzvam k spoločenskému a hospodárskemu bojkotu, najme príslušníci inteligencie, živnostníci a majitelia obchodov. Zoznamy osôb biľagovaných ako „iredentisti", „Rothermerovi nadháňači", „rothermeristi", boli uverejňované s udaním mena, povolania a adresy.[429]

„Viac ako uspokojivo" hodnotil výsledky verejných zhromaždení a podpisovej akcie tajomník SoNRČS Anton Granatier. V interview pre denník *Slovenská politika* sa A. Granatier vyjadroval o celej akcii v superlatívoch a poprel tvrdenia, že úspech celej akcie bolo možné dosiahnuť len na nátlak štátnych úradov.[430]

Rothermerova kampaň mala za následok vzostup podozrievavosti obzvlášť voči osobám, ktorých národnosť, politická orientácia, prípadne iné dôvody, spochybňovali ich vernosť republike. Tieto podozrenia gradovali, ak sa jednalo o štátnych zamestnancov. Nedôveru k takýmto osobám dokumentuje obežník Oddelenia Ministerstva vnútra v Bratislave, ktorý ukladal orgánom štátnej správy sledovať potenciálne nespoľahlivých zamestnancov.[431]

---

[427] „*Notariátu v Janelehote. Podpisové hárky vraciam s tým, aby pán notár sa ihneď postaral o čo najväčší počet podpisov, nakoľko z uvedených podpisov je zrejmé, že sa p. notár – hoci mu to bolo nariadené – o to vôbec nestaral. Je to celé štátny záujem a povinnosťou p. notára ako štátneho úradníka je s celou osobnou vervou sa pre tú vec zainteresovať a to samozrejme pod osobnou disciplinárnou zodpovednosťou ... Nariaďujem preto p. notárovi ihneď osobne sa postarať o najväčší počet podpisov, nakoľko sa Vám odoslalo 33 podpisových hárkov. Vaša správa, že viac podpisov ste nebol v stave zaopatriť je nepravdivá, klamlivá a preto nesprávna, hraničiaca so zlomyseľným konaním, ktoré kvalifikuje služobná pragmatika ako ťažké previnenie, majúc eventuálne za následok okamžité suspendovanie*." ŠA BB, p. K, f. OÚ Sv. K n. H., k. 8., č. 239/1927 prez. Predmet: *Podpisová akcie proti Rothermerovi. 7. novembra 1927.* V obežníku odoslanom notariátom v okrese 7. novembra 1927, okresný náčelník žiadal o maximálnu zainteresovanosť pri realizácii podpisovej akcie, pretože „*V akcii tejto leží celo štátny záujem, na čo výslovne upozorňujem s tým, že pre nedôsledné vedenie tejto akcie poženiem jednotlivých pánov k prísnej zodpovednosti*." Tamže.

[428] 18. novembra 1927 100. zbor Slovenskej Ligy v Košiciach rozoslal riaditeľstvám škôl, osvetovým spoločenským a stavovským organizáciám a politickým stranám list, v ktorom oznamoval, že „*100. zbor Slovenskej Ligy v súvise s akciou lorda Rothermera na spôsob iných miest, i v Košiciach prevedie podpisovú akciu, ktorej cieľom je osvedčiť sa za celistvosť Československého štátu. Záleží nám na tom, aby prácu konali mnohí horlivci, preto obraciame sa na Vás s touto prosbou, aby ste v svojej škole, vo Vašom spolku, vo Vašej strane, dali láskavo kolovať náš obežník, dali ho vyplniť a nám ho podľa možnosti obratom zaslali.*" ŠA K, f. KŽ, k. 218, č. 393/1927. Predmet: *Podpisová akcia v Košiciach. Košice, dňa 18. novembra 1927.*

[429] Napr. Národný denník, 27.X.1927. *Iredentisti sa odhaľujú. Ďalší zoznam priateľov Rothermera v Bratislave;* Ľudová politika, 1.XI.1927. *Tretí zoznam Rothermerových náhončích;* Ľudová politika, 10.XI.1927. 15.XI.1927. *Piaty zoznam bratislavských rothermeristov.*

[430] Slovenská politika, 15.XII.1927. *Ozvena a následky rothermeriády na Slovensku.*

[431] „*Akcia visconta Rothermere – namierená proti celistvosti štátu československého vyvolala prehnané nádeje v niektorých kruhoch menšinového obyvateľstva, obzvlášť v pohraničí československo-maďarskom. Štátna správa zistila však pri tejto príležitosti smutný fakt, že zo snahami protištátnymi sympatizujú tajne, alebo dokonca aj verejne niektorí štátni či iní verení zamestnanci ... Prezídium Oddelenia Ministerstva vnútra žiada preto, aby tamojší úrad sledoval činnosť týchto štátnych aj iných verejných zamestnancov vo svojom správnom obvode. Kde zistí, že sympatizujú, alebo činne sa účasti akcií protištátnych účastia, alebo odporujú či prekážajú protiakciám československých vlasteneckých korporácií, nech sem o nich <u>bezodkladne</u> podá konkrétne doloženú*

Negatívne reakcie vyvolala cesta Roberta Donalda na Slovensko v októbri 1927.[432] R. Donald, anglický publicita v Rothermerových službách, uverejnil monografiu s názvom *The tragedy of Trianon* (Trianonská tragédia). V publikácii, ktorej úvod napísal Rothermere, sú pertraktované údajné krivdy, spôsobené maďarskej komunite československým režimom. Skupina sociálno-demokratických poslancov na čele s I. Dérerom podala v poslaneckej snemovni interpeláciu, pranierujúci obsah uvedenej publikácie, s apelom na československú vládu, aby čo najrozhodnejšie odsúdila Rothermerovu kampaň a vykonala opatrenia proti údajným dezinformáciám, publikovaným v práci. Signatári interpelácie žiadali, aby vláda odsúdila aj informácie, kritické k pomerom na Slovensku, ktoré R. Donaldovi a jeho sekretárke poskytol A. Hlinka.[433] A. Hlinka uverejnil v denníku *Slovák* článok, v ktorom reagoval kritikou pomerov na Slovensku a osobnými invektívami na adresu I. Dérera.[434]

Nátlakové metódy, používané pri organizovaní podujatí odsudzujúcich „Rothermerovu akciu“ mali nezriedka opačný výsledok. Odpor voči nacionalistickým , v niektorých prípadoch výhražným prejavom bol evidentný najme v prostredí národnostných minorít. Negatívne dôsledky Rothermerovej kampane na politický vývoj v Košickej župe registrovalo PR K, ako je uvedené v správe pre Prezídium Župného úradu v Košiciach.[435]

správu.“ ŠA K, f. KŽ, k. 234, č. 11245/prez. Predmet: *Protištátne akcie – chovanie sa štátnych a verejných úradníkov. Bratislava, dňa 17. novembra 1927*. (Podčiarknuté v texte).

[432] Viac MICHELA, ref. 4, s. 519.

[433] Autori interpelácie kritizovali výroky predsedu strany, Andreja Hlinku – „*V knihe je ďalej zoznam všetkých citátov spoločenského obsahu z časopisov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a autor vyvodzuje z toho, že Slováci žiadajú sa preč of Československej republiky ... Do tejto knihy poskytol vodca slovenskej ľudovej strany, vládny poslanec Andrej Hlinka interview. Autor uvádza, že dňa 23. novembra 1927 navštívila Hlinku v Ružomberku sekretárka Donaldova, Miss Canivet, na otázky ktorej Hlinka odpovedal nasledovne: ´Položenie našej zeme je hospodársky ďaleko horšie, než kedykoľvek predtým. Továrne sú zatvárané a ľud stále utlačovaný, nezamestnanosť rastie zo dňa na deň.´ Na otázku, či zaobchádzanie so Slovákmi ako národom je horšie, ako bývalo za Maďarska, odpovedal: ´Nie v každom smere. Môžeme užívať svoj jazyk v elementárnych školách, ale maďarská vláda pomáhala nášmu priemyslu poskytovaním podpôr. Česká vláda zaobchádza so Slovenskom, ako by bolo menejcennou kolóniou a smetisko pre brak materiálny a morálny´ ... V knihe je publikovaný aj výťah so známeho novoročného článku poslanca Tuku o vacuum juris. Zistené je, že všetky v knihe obsiahnute dáta o údajnom prenasledovaní Slovákov poskytol autorovi a jeho sekretárke vládny poslanec Dr. Tuka. Miss Canivet navštívila poslanca Hlinku za účelom poskytnutia rozhovoru pre túto knihu s doporučením poslanca Tuku.“* Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1928. II. volební období 6. zasedání. 1626. 21. VI. 1928.

[434] „*Pán Dr. Ivan Dérer, poslanec o ktorom i jeho najbližší uznávajú, že je človek nervovo chorý, zagalopoval úžasne do slovenskej ľudovej strany a poslanca Tuku ... Za príležitosť k tomuto výpadu mu poslúžila kniha Roberta Donalda, anglického spisovateľa ... Miss. Canivetovej som povedal len úplnú a čistú pravdu ... Nech mi vyvráti Dr. Dérer skutočnosť, že nepovedal nebohý Dr. Rašín, že priemysel musí byť odbúraný na Slovensku. Nech Dr. Dérer dokáže, že sa Krompachy, Magurka a Dynamitka nedemontovali ... Nech mi Dr. Dérer dokáže, že Slovák nebol vyrabovaný za asistencie polície, že Slovák nebol nikdy cenzurovaný, že sa na Slovensko nedovážajú z Čiech a Moravy výhybkári, železniční robotníci, nádenníci a murári. Uznám verejne, že hovoril som nepravdu, ak dokáže p. Dérer, že na Slovensku niet nezamestnanosti a že ľud neuteká za more viac ako z historických zemí ... Ľutujem, že som to Miss. Canivetovej musel povedať, ale ešte väčšmi ľutujem p. bývalého ministra Dérera, že tento systém on a jeho dvorní sociálni vlastenci inaugurovali*.“ Slovák, 24. VI. 1928. *Dr. Dérer pomáha Rothermerovi.*

[435] „*Nejvýznamnějšími událostmi, které se dotýkaly veřejného a politického života v uplynulém období, byly nesporně volby do obecních zastupitelstev a tzv. akce lorda Rotheremera. Obě události úzce s sebou souvisí, neboť akce lorda Rothermera měla v nemalé míře i vliv na výsledky voleb. Byla při této příležitosti velmi účinným agitačním prostředkem a heslem maďarských politických stran a ztěžovala resp. měla i velký vliv na*

V jarných mesiacoch roku 1928 podujatia odsudzujúce Rothermera a jeho sympatizantov na Slovensku i za jeho hranicami postupne utíchali. V Maďarsku ešte povzbudil doznievajúcu eufóriu príchod Rothermerovho syna Esmonda Harmswortha, avšak skutočnosť, že Rothermerova kampaň nemá a nebude mať žiadny praktický význam, lordov syn zmeniť nemohol.[436] Na bezvýznamnosť cesty E. Harmswortha poukázal *Slovák*.[437]

V úplnom protiklade prezentoval privítanie anglického historika R..W. Setona Watsona v Bratislave *Slovenský denník* – „*Od návštevy pána prezidenta republiky nevidela Bratislava také nadšenie, také spontánne ovácie ako dnešného dňa. Bola to menovite naša akademická mládež, ktorá premenila cestu nášho vzácneho hosťa na triumfálny pochod ulicami, preplnenými obecenstvom a volajúcim nadšene na slávu*.“[438] Na adresu Rothermerovej akcie Seton Watson vyslovil poľutovanie, že maďarská verejnosť reagovala tak nadšene na nereálne a potenciálne nebezpečné aktivity anglického aristokrata.[439]

Jedným z dôvodov k eufórii, a akou privítala Rothermerovu kampaň verejnosť v Maďarsku, bolo preceňovania lordovho vplyvu na anglickú zahraničnú politiku. Podľa maďarskej historičky Zsuzsa L. Nagy, aj liberálna opozícia v Maďarsku vítala iniciatívu lorda Rothermera, v presvedčení, že reprezentoval „hlas Británie“ a mohol kompenzovať jednostrannú orientáciu Maďarska na Taliansko.[440] Tieto očakávania sa však nenaplnili. V samotnej Veľkej Británii bol ohlas Rothermerovych aktivít zanedbateľný a od celej

agitaci stran státotvorných a to v tom smyslu, že protiakci museli být dotčeni Maďaři, kteří svých hlasů neodevzdali, jako při volbách do parlamentu, ani z části pro strany československé, ale volili tentokráte výhradně strany maďarské ... Avšak nejen akce lorda Rothermera pomohla jim k poměrně velkému úspěchu, ale i protiakce obyvatelstva československého přispěly značně k posílení jejich řad a to netaktickým chováním se některých řečníků na protirothereovských projevech. Byli to zejména židé, kteří se výroky některých osobností cítili velmi dotčeni. Moment tento pak využila zejména Maďarská národní strana, v niž jest zastoupena židovská inteligence v značném počtu a vyvinula mezi židovstvem nejen čilou agitaci pomocí košického mďarského tisku, ale i pomocí vlivných osobností židovských a na čelná místa na své kandidátce uvedla několik význačnějších vůdců židovstva. Křesťansko sociální strana spracovala pak důkladně obyvatelstvo římsko-katolického vyznání a získala i hlasy těch, kteří dříve volili se slovenskou stranou ludovou, ale po jejím vstupu do vlády a pod dojmem pobuřujicích dohadů následkem akce lorda Rothernmera vrátili se do své dřívější strany.“ ŠA K, f. KŽ, k. 264, č. 91/28 prez. Predmet: *Pravidelná pololetní zpráva za II. pololetí 1927. 2. ledna 1928.*

[436] MICHELA, ref. 4, s. 520 – 521.

[437] „*Pešť má od stredy (16.V.1928) hosťa Esmonda Harmswortha z Londýna. Jedinou zásluhou pána Harmswotha je, že je synom známeho lorda Rothermera ... Poslanec Harmswoth sám si je zaiste najlepšie vedomý, že svojou cestou do Maďarska nezmení na mierových zmluvách ani čiarky a trianonské hranice neposunie ani o krok mimo teritoria. Čo je však najzaujímavejšie, bezvýznamnosť Harmswothovu šípia dobre i tunajší triezvejší Maďari, a ako od akcie Rothermera, neočakávajú nijakých zázrakov ani od cesty jeho syna ... Táto rezignácia bola badateľná i pri privítacích oslavách Harmswortha a jeho sprievodu*.“ Slovák, 22. V. 1928. *Harmsworth v Maďarsku.*

[438] Slovenský denník, 25. V. 1928. *Triumfálny príchod Scota Viatora do Bratislavy.*

[439] „*Pýtam sa, kam môže celá tá taktika, ktorá je spojená s menom lorda Rothermera viesť? Alebo k úplnému fiasku, alebo k svetovej vojne ... Musím priznať, že je to veľkou tragédiou, keď sa v Maďarsku dopraje sluchu týmto ilúziám, ako by lord Rothermere dobre celú vec uvážil, a že by mohla nájsť podpory v anglickom národe. Táto okolnosť je pre mňa len ďalším dôkazom, že terajší režim v Budapešti sa za tých desať rokov od konca svetovej vojny málo naučil a že je vo veľmi nebezpečnej duševnej izolácii.*“ Slovenský denník, 27.V.1928. *Politika lorda Rothermera je nerozumná a nepredložená – hovorí Scotus Viator*.

[440] NAGY L. Zsuzsa. *The liberal opposition in Hungary 1918 – 1945*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1983, s. 91.

záležitosti sa dištancovali tiež predstavitelia britskej vlády. Anglický vyslanec v Budapešti, Sir Collville Barclay, opakovane deklaroval, že vláda Veľkej Británie s konaním lorda Rothermera nesúhlasí. Rovnako negatívne stanovisko zaujal i minister zahraničných vecí, Sir Austen Chamberlain, ktorý upozornil maďarského vyslanca v Budapešti, že Maďarsko nemôže zo strany Veľkej Británie rátať s podporou.[441]

Na domácej pôde, ako udalosť bez trvalých dôsledkov, hodnotil „Rohermerovú akciu" košický policajný riaditeľ Dolejš.[442]

V zrovnaní s predošlými nadšenými prehláseniami, prekvapujúco pesimisticky a varovne vyznela úvaha A. Granatiera, publikovaná v periodiku *Slovenská liga*, v ktorej kládol do kontrastu slabé národné povedomie Slovákov v porovnaní s Maďarmi. V úvode síce A. Granatier hodnotil „Rothermerovu akciu" ako totálny neúspech – „*Sme po rothermeriade ... Najväčší útok Maďarov, od ktorého si toľko sľubovali, zlyhal úplne.* Zároveň však ostro pranieroval laxný postoj väčšiny Slovákov k obrane národných záujmov a vyzval k spoločenskému a bojkotu maďarskej komunity – „ *... sila nášho národa nie je v počte Slovákov a Čechov ani v množstve sebe lepších moderných pušiek našej armády, ale v nálade najširších vrstiev štátu. – A keď z tohto hľadiska porovnávame položenie s maďarským, nemôžeme sa ubrániť dojmu stiesnenosti. Ako nízko sme boli klesli, keď to, čo vidíme dnes, musíme označovať za veľký a potešiteľný pokrok oproti stavu predprevratovému! Mestá v každom štáte a národe sú strediskami národného uvedomenia a kultúry, len na Slovensku a Podkarpatskej Rusi nie ... To čo je v našich mestách slovenského, povstalo a udržuje sa z vôle štátnej moci (školy, úrady, vojsko). Slovenská pospolitosť je tu ešte pod priemerom ...* ***Toto je poučenie z rothermeriady! Maďarčina v krajoch slovenských nie je dorozumievacím jazykom, ale programom! Maďari sú agentmi ústrednej maďarskej politiky, smerujúcej k obnoveniu Uhorska.*** *A preto spoločenský a hospodársky boj proti nim má byť najhlavnejšou úlohou všetkých vrstiev nášho národa*."[443]

Z aspektu možného narušenia politickej stability v Európe na sklonku druhej dekády dvadsiateho storočia, nemala „Rothermerova akcia" vskutku žiaden prakticky význam. Spojenecké zmluvy Československa s Francúzskom a krajinami Malej dohody odsúvali možnosť zmeny hraníc bez súhlasu ČSR do sféry túžobných želaní. I keď kampaň iniciovaná

[441] ÁDÁM Magda. *Richtung Selbs-Vernichtung. Die Kleine Entente 1920 – 1938*. Österreichischer Bundesverlag, 1988, s. 77.

[442] „*Vítanou príležitosťou k zjednoteniu maďarského živlu na území čsl. republiky bolo vystúpenie lorda Rothermera. Propaganda s týmto vystúpením spojená nezostala síce bez určitého účinku na maďarské obyvateľstvo v smere protištátnom, bola však len rázu prechodného a nestretla sa s tým výsledkom, ktorý sa v kruhoch nášmu štátu nepriateľských od tejto akcie očakával*." DOLEJŠ, Karol. Polícia v Košiciach. In KOLESÁR Miloš (ed.). *Zlatá kniha Slovenska*. Bratislava, 1929, s. 219.

[443] GRANATIER Anton. *Po rothermeriade*. Slovenská liga, roč. V, č. 3, marec 1928, s. 36 – 37.

Rothermerom na mocenskom status quo nemohla zmeniť nič a nič nezmenila, spôsobila celý rad škôd vo vzťahoch medzi Maďarskom a Československom a skomplikovala postavenie maďarskej minority na Slovensku. Predovšetkým však, názorne demonštrovala deštruktívnu silu nacionalizmu.

V. Maďarsko vnímané ako hrozba bezpečnosti ČSR – realita a fikcie

Jednou z najpálčivejších krívd povojnového usporiadania bola Maďarskom pociťovaná strata Slovenska. Od dňa uzavretia trianonskej zmluvy sa maďarská politická reprezentácia, bez rozdielu ideologickej orientácie, nezmierila so začlenením Slovenska do Československej republiky. Maďarské vlády a spoločenské organizácie rôzneho zamerania považovali sa svoju vlasteneckú povinnosť urobiť všetko pre revíziu trianonskej zmluvy a obnovu Uhorska v jeho pôvodných hraniciach. Militantnú rétoriku, ktorá bola v hlbokom rozpore s existujúcou geopolitickou realitou, inšpirovala a podnecovala jej popularita v širokých vrstvách maďarského obyvateľstva na oboch stranách hraníc. Tvrdenia o skorom prinavrátení Slovenska do lona Maďarska, ktoré živili nereálne nádeje, utvárali priestor pre fámy, čo ako neuskutočniteľné, o možnom vojenskom zásahu proti ČSR. Napriek evidentnej nemožnosti Maďarska pokúsiť sa o násilne riešenie,[444] bezpečnostné orgány na Slovensku, prezentovali vpád na Slovensko ako reálnu hrozbu. K zreálneniu fikcie o maďarskom nebezpečenstve prispievali i provládne periodiká.[445]

[444] V prvej polovici dvadsiatych rokov sa bezpečnosť republiky upevnila stabilizáciou pomerov vo vnútri štátu, ako aj za jeho hranicami. V plánoch Francúzska neutralizovať potenciálnu hrozbu Nemecka a zabezpečiť povojnové usporiadanie Európy, zohrávalo Československo významnú úlohu, čo viedlo k spojeneckým väzbám medzi oboma krajinami. Z aspektu eliminácie možnej hrozby zo strany Maďarska, pre republiku sa stalo rovnako dôležitým utvorenie tzv. Malej dohody – spojenectva ČSR, Juhoslávie a Rumunska. Primárnym poslaním Malej dohody bol koordinovaný zásah v prípade akéhokoľvek pokusu Maďarska o násilnú zmenu hraníc. Pre Maďarsko, zbavené mierovými zmluvami práva zriadiť bojaschopnú armádu, by ozbrojený útok na ČSR bol samovraždou. Naopak, boli to československí vládni predstavitelia, menovite prezident T. G. Masaryk, minister zahraničných vecí E. Beneš a minister obrany F. Udržal, ktorí v pokuse Karla Habsburského o nastolenie monarchie videli príležitosť vojensky intervenovať v Maďarsku. 23. októbra 1921 Československo mobilizovalo. Nasledovala Juhoslávia a Rumunsko presunulo k maďarským hraniciam časť armády. E. Beneš presadzoval zámer invázie do Maďarska i proti vôli víťazných mocností a T. G. Masaryk, ktorý podľa historika A. Klimeka patril k „čelným vojnovým jastrabom“, v svojich poznámkach uviedol, že pochod na Budapešť by bol najlepším riešením. KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XIII. 1918 – 1929. Paseka : Praha Lytomyšl, 2000, s. 302. Zámer intervenovať v Maďarsku však stroskotal na rozhodnutí dohodových mocností. Ako informovala Československá tlačová kancelária v Prahe, 10. novembra, „*Vyslanci dohodových mocností Bordonaro, Clarc a Couget dostavili sa dnes k ministerskému predsedovi Dr. Benešovi a oznámili mu posledné ujednanie o Habsburgoch medzi vládou maďarskou a spojencami. Maďarsko zaviazalo sa neriešiť otázku kráľa bez súhlasu spojencov, zaviazalo sa splniť rozhodnutia spojencov i čo sa týka nevoliteľnosti Habsburgov a oznámilo, že vydá zvláštny zákon proti agitácii Habsburgov. Konferencia oznamuje to oficiálne Malej Dohode, pokladá akt tento za medzinárodný, vážiaci ako akt medzinárodný silnejšie a pevnejšie ako akýkoľvek vnútorný zákon.*“ Robotnícke noviny, 11. XI. 1921. *Maďarská panujúca kasta všetko sľubuje.* Napriek nemožnosti intervenovať vojensky, československá vláda rozhodla demobilizovať len čiastočne - „*Od hraníc budú oddiely stiahnuté len vtedy, až budú úplne uspokojené požiadavky Malej Dohody*.“ Tamže.

[445] Na jar 1920, keď vpád maďarskej komunistickej armády bol ešte v čerstvej pamäti mnohých, *Slovenský denník* uverejnil správu o pripravovanej invázii Slovenska – „*Podľa plánov, na ktorých pracovali maďarskí zodpovední činitelia v Pešti a ich pomáhači u nás, chystá sa maďarská armáda, že vo vhodnom okamihu prepadne naše územie, aby mohla dostať Slovensko zasa pod svoju moc*.“ Zvestiam o bezprostrednej hrozbe dala redakcia punc reality tvrdeniami o údajných prípravách k vpádu v maďarskom pohraničí – „*Z Gemera nám oznamujú: Na hraniciach slovensko-maďarských robia Maďari vojenské prípravy ... Mnoho oddielov preložili, k plukom, ktoré stoja na slovenských hraniciach, povolali i staršie ročníky tých občanov, ktorí žili na Slovensku a poznajú kraj ... Zbytočné železničné vozne poslali preč, železničnú trať dali pod vojenský dozor. Väčšie objekty na hraniciach sú strážené vojskom ... V Pešti je pripravený veľký počet maďarských dôstojníkov, ktorí majú na*

Hrozba intervencie maďarskej armády bola prezentovaná ako možnosť, ktorá nesmie byť ignorovaná alebo zľahčovaná. Paralelne s inváziou malo dôjsť k povstaniu na Slovensku.[446] Hodnovernosť správ o pripravovanom povstaní mali potvrdiť informácie o údajnom pašovaní zbraní a infiltrácii agentov prichádzajúcich na Slovensko z Maďarska.[447] Psychózu strachu z insurekcie vytváralo i MPS, ktoré informovalo župné úrady na Slovensku o údajnej existencii tajnej organizácie pripravujúcej ozbrojené povstanie. Členmi organizácie mali byť verejní notári, sudcovia, členovia maďarských politických strán a kňazi.[448] PR K hodnotilo situáciu v Maďarsku ako výbušnú a možnosť ozbrojeného konfliktu ako reálnu hrozbu.[449]

Slovensko vtrhnúť, ak by tu vypukla revolúcia." Slovenský denník, 28.IV.1920. *Vojenské prípravy Maďarov proti našej republike*.

[446] *Slovenský východ* informoval o chystanom štátnom prevrate na Slovensku – „*Policajné riaditeľstvo v Košiciach prišlo dlhším pozorovaním na to, že na určitých vodcov robotníctva na Slovensku je naliehané zo strany Horthyovskej propagandy, aby sa dali do služieb Horthyovcov. Dôkladným vyšetrovaním a pátraním bolo zistené, že sa utvorila* ***na Slovensku tajná organizácia Horthyovská****, ktorá stojí v úzkom spojení s maďarskými činiteľmi a ktorá zamýšľa, ako bolo naprosto bezpečne zistené, v najbližšej dobe spraviť* ***násilný prevrat na celom Slovensku***." Slovenský východ, 14. X. 1921. *Odhalenie tajnej Horthyovskej organizácie na Slovensku.* (Zvýraznené v texte).

[447] Na východnom Slovensku bolo zdrojom informácii o údajnom vpáde maďarskej armády najme Policajné riaditeľstvo v Košiciach. V hlásení odoslanému MPS 10. januára 1923 je uvedené, že maďarskí agenti prepašovali na slovenské pohraničie veľké množstvo zbraní v rámci prípravy ozbrojeného povstania, ktoré malo podporiť inváziu maďarských vojsk – „*... přípravy k chystanému přepadení Slovenska v župě Gemerské na straně československé již značně pokročili ... Důvěrník tvrdí, že v Gemerské župě již jest spolehlivé obyvatelstvo opatřeno nutným počtem zbraní ... Důvěrník opět zdůrazňuje, že v Maďarsku je nálada válečná, všeobecně se o tom mluví, že v nejbližší době musí přijíti ke konfliktu s čs. republikou. K tomu je vychováváno nejen vojsko, četnictvo a vůbec i jakékoliv jiné formace, nýbrž i obecenstvo různými patriotickými a fanatickými přednáškami a poučováním*." Autor správy zároveň informoval o dôsledkoch uvedených údajných príprav na obyvateľov východného Slovenska – „*Pověsti o hrozícím vypuknutí války s Maďarskem šířeny jsou mezi obyvatelstvem vých. Slovenska a působí velice znepokojivě na veškeré obyvatelstvo. Účinek jejich lze již pozorovati v ochromení obchodních a průmyslových styků. Šířitely těchto správ jsou především lidé z Maďarska do ČSR přicházející. Zprav těchto zmocňují se elementy státu nepřátelské, které jich dovedou znamenitě využíti ve prospěch svých protistátních záměrů. Podvratná jejich činnost nalézá značného ohlasu i mezi obyvatelstvem, zvláště když i denní tisk mnoho látky k tomu poskytuje a šířené pověsti nalézají zde svého podkladu*. ŠA K, f. KŽ, k. 11, b. č. Predmet: *Poměry v Maďarsku – chystané přepadnutí Slovenska.*

[448] „*Ministerstvu pre Slovensko bolo z prameňa, ktorého hodnovernosť dosiaľ nebola preskúmaná, oznámené, že na Slovensku existuje tajná maďarská organizácia, ktorá pripravuje ozbrojené povstanie. Organizácia tiež hľadá príležitosť, pri akýchkoľvek nepokojoch, eventuálne vzniknutých na Slovensku, aktívne spolupôsobiť, bez ohľadu na to, z akých pohnútok, respektíve príčin, boli vyvolané, len keď cieľ organizácie – integrita Maďarska – môže byť dosiahnutý. Organizácia spočíva na vojenskom základe*." ŠA K, f. KŽ, k. 5, č. 29761/22 prez. adm. Predmet: *Maďarská iredenta. 30. septembra 1922.*

[449] V správe MNS z 25. januára 1923 sa riaditeľ PR K podujal na zahraničnopolitický exkurz s cieľom poukázať na nebezpečenstvo hroziace republike zo strany Maďarska – „*Maďarsko jest sopkou ve střední Evropě, která hrozí každým okamžikem vybouchnouti, jakmile zahraniční politická situace se proň poněkud příznivěji utvoří a zejména jakmile některý z členů Malé Dohody byl by nějak zeslaben, anebo jinak upoután tak, že by nebylo třeba se Maďarsku jednotného a energického zakročení všech členů Malé Dohody obávati. ... V zahraničních kruzích Velké Dohody nachází Maďarsko hodně sympatií a sice mimo jiné též i toho důvodu, že je pokládáno za jediný stát, který energicky vystoupil proti komunismu a v kořenu toto hnutí bezohledně udusil. V Anglii i ve Francii určité vlivné kruhy vidí v Maďarsku hráz proti šíření se komunismu, kteréžto okolnosti dovede též maďarská vláda resp. její zahraniční agitátoři znamenitě ve svůj prospěch využíti ... Vojensky je Maďarsko k válce úplně připraveno, jsouc zbraní i munici velice dobře zásobeno. Zbraně i munici dostávají prý ve velkém počtu z Itálie*." ŠA K, f. KŽ, k. 4, č. 964, 23/prez. Predmet: *Poměry v Maďarsku.*

K rastu napätia prispievali i správy o rastúcej sile maďarskej armády, napriek tomu, že tento postup vládnucich kruhov v Maďarsku by bol v priamom rozpore s ustanoveniami Trianonskej mierovej zmluvy.[450] Za súčasť maďarskej armády bolo podľa názoru *Slovenského východu* nutné pokladať aj príslušníkov bezpečnostných zložiek, čím sa prekročil limit stanovený mierovou zmluvou.[451]

Ako štát, ktorý sa intenzívne pripravuje na vojenský konflikt, bolo Maďarsko hodnotené v mesačnej správe ministerstva národnej obrany za január 1923.[452] I keď Policajné riaditeľstvo v Košiciach nepovažovalo bezprostredný útok Maďarska na ČSR za pravdepodobný, akcentovalo bojaschopnosť maďarskej armády a príklon k násilnej zmene pomerov zo strany maďarskej verejnosti.[453] PR K, v súvislosti s fámami o chystanom útoku,

---

[450] Podľa denníka *Slovenský východ*, opatrením porušujúcim mierovú zmluvu bolo nariadenie o tzv. dobrovoľnom vstupe do maďarskej armády – „*Trianonská mierová zmluva jasne hovorí, že Maďari môžu mať len **35 000 chlapov počítajúce vojsko**, ale pre Maďarov táto zmluva neplatí, aspoň neprejavujú nijakej vôle, aby ju chceli lojálne dodržať. Nariadenie ministra vojny Beličku o dobrovoľnom verbovaní má slúžiť len tomu cieľu, aby sa doterajší stav maďarského vojska zväčšil ... Cieľom maďarského národného vojska je **znovu dobytie tisícročného Uhorska s brannou silou**. Ak sa plán Horthyho zlodejov vydarí, to by znamenalo, že Maďarsko bude ešte stále nebezpečným hniezdom v strednej Európe ...*“ Slovenský východ, 8. I. 1922. *Tajnosti maďarského vojska*. (Zvýraznené v texte).

[451] „*Maďarsko má dnes silnú armádu, lebo maďarská vláda neodvádzala len pre dobrovoľnú armádu, ale utvorila aj četnícke zbory z dôstojníkov a poddôstojníkov, ďalej zvláštny zbor poľného četníctva a okrem toho organizovala celú stráž riečnej a poľnej polície, preto vojenské zbory pozostávajú dnes v Maďarsku zo značne početných síl ... Tieto vojenské jednotky, komandované dôstojníkmi, dobre vyzbrojené a disciplinované, reprezentujú teda veľkú moc, ktorá presahuje prezenčný stav maďarského vojska a tým je mier v susedných štátoch, ako i v Európe stále ohrozený.*“ Slovenský východ, 4. V. 1922. *Ako Maďarsko obchádza odzbrojovacie nariadenie.*

[452] Na základe „náznakov“, spravodajské oddelenie MNO dospelo k záveru, že k útoku Maďarska dôjde začiatkom roku 1923 – „*Maďarská snadno vznětlivá povaha je schopná zápasu na život a na smrt a není vyloučeno, že právě nynější doba, kdy Turecko vítězným postupem prolomilo pouta mírových smluv ... kdy zvítězilo fašistické hnutí v Itálii, zdá se některým politikům a fanatikům vhodným přiměti národ maďarský k vydobytí odňatých krajů. Příznaky, které nyní stále určitěji se jeví, nasvědčují tomu ... K tomu cíli směřuje také v poslední době maďarská politika a propaganda v tom duchu proniká všechny vrstvy obyvatelstva a všechny kouty země, takže panuje všeobecné přesvědčení jak mezi vysokými státními úředníky, tak v armádě, i u většiny národa, že na jaře 1923 dojde k válce s Československem*.“ Vojnovú hystériu údajne podporovali tiež iredentistické organizácie v Maďarsku – „*Zásluhou ´E.M.E.´ /Probouzejících se Maďarů/, ´Move´ /Maďarský zemský svaz obranný/ a ´Magyar Nemzeti Szövetség´ /Maď. národní svaz/ i jiných iredentistických organizací, konají se v celé zemi protestní schůze a tábory, na nich útočí se proti mírové smlouvě trianonské, Velké a Malé dohodě, vybízí se obyvatelstvo a vládě se dokonce nařizuje, aby se aktivně vystoupilo za osvobození ztraceného území.*“ Akútnosť hrozby mali potvrdiť vojenské prípravy k invázii – „*Přípravy v organizaci, doplňování, výcviku a výzbroji armády intensivně pokračují, odvody budou pravděpodobně ještě během února. Evidence záložníků se doplňuje. Také koně se kupují a rekvirují pro armádu.*“ V záverečnom posudku autori správy vlastné hodnotenie situácie do určitej miery spochybnili – „*Z předcházejícího materiálu zpravodajského, jakož i ostatních jiných událostí, známých z denního tisku je zřejmé, že v Maďarsku skutečně činí se přípravy k válce ... Pochybujeme však, že Maďaři rozhodnou se pro otevřený boj sami. Spíše iregulérní částí budou činiti podobné přepady, jaké děli se svého času proti Rakousku v Burgenlandě. Jinak nebezpečí skutečné války závisí na událostech evropských*.“ NA ČR, f. PMR, k. 2, č. 98420/zprav. 1923. Ministerstvo národní obrany. Hlavní štáb. Zpravodajské oddelení. Predmet*: Měsíční zpráva o Maďarsku za leden 1923.*

[453] Policajný riaditeľ Klíma, prezentoval situáciu v Maďarskú ako napätú a pre ČSR potenciálne nebezpečnú – „*Z důvěrného pramene se dozvídám, že toho času zatímně nelze očekáváit vojenský útok se strany Maďarska proti Československu, ač Maďarsko je vojensky úplně připraveno a co nejllépe vyzbrojeno.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 4, č. 964/23 prez. Predmet: *Poměry v Maďarsku. 25. ledna 1923.*

informovalo MPS o rozvetvenej sieti agentov, ktorí údajne pašovali zbrane na slovenské pohraničie s cieľom pripraviť podmienky pre ozbrojené povstanie.[454]

Napriek správam o prípravách k útoku maďarskej armády a ozbrojenému povstaniu na Slovensku, v roku 1923 k žiadnej intervencii nedošlo. MPS sa však predstavách o akútnej hrozbe nedalo odradiť a opierajúc sa opätovne o hlásenia z „dôverných zdrojov", presunulo dátum invázie na začiatok leta 1924. V obežníku rozoslanom bezpečnostným orgánom a župným úradom na Slovensku, informovalo, že – „*Ministerstvu pre Slovensko bolo z dôverného prameňa oznámené toto: Maďarská vláda pripravuje koncom mája, alebo začiatkom júna t. r. ozbrojené povstanie, spojené s vojnovým vystúpením maď. národných, vojensky organizovaných oddielov proti Slovensku ... Vystúpenia zúčastnia sa všetky nepravidelné oddiely ... Na schôdzi všetkých bojových oddielov v Budapešti dňa 30. dubna t. r. v miestnosti centrály ´Ligy pre ochranu územia´ /Területetvedöliga/ Turnhalle, vyslovený bol súhlas pre jednotné vystúpenie proti Slovensku.*"[455] Účastníkom stretnutia boli údajne rozdané letáky, ktoré mali byť distribuované na Slovensku.[456] MPS, s poukazom, že informátor je „... *osoba absolútne seriózna a že všetky správy už predtým získané boli vždy potvrdené ...*" žiadal subordinované úrady, aby iniciovali v danej veci pátranie a výsledky ohlásili.[457] Výsledky šetrenia v Košickej župe však ukázali, že MPS proklamovaná „absolútna spoľahlivosť" informátora bola pochybná – hlásenia okresných náčelníkov neuvádzali pozitívny výsledok vyšetrovania.[458] Podnetom k zjavne vykonštruovanej správe

[454] „*Absolventi propagačních škol vysílani jsou do pohraničních území za účelem propagandy a agitace mezi pohraničním obyvatelstvem ... Udržují lid v nepřátelské náladě vůči republice, zejména s oblibou vyhledávají československé příslušníky, kteří nýni přecházejí hranice, aby ve svých lesích a polích na maďarske straně položených obstarávali lesní a hospodářské práce. Navazují s nimi přátelské styky a svádějí je ku pomoci a spolu účastenství při maďarském útoku ...*" ŠA K, f. KŽ, k. 4. Dodatok k č. 133 pres., 4. I. 1923. Predmet: *Poměry v Maďarsku – chystané přepadnutí Slovenska. 30. ledna 1923.*

[455] ŠA K, f. KŽ, k. 44, č. 6418/24 adm. Rov. Predmet: *Prípravy Maďarov k vpádu na Slovensko. V Bratislave, dňa 31. mája 1924.*

[456] Leták, ktorého preklad do českého jazyka je priložený k obežníku, vyzýval k jednote, odhodlaniu prispieť k obnove Uhorska – „*Naší roztříštěné maďarské krvi: Chcete-li se osvobodit z Vaší dnešní mizerné a Vás utlačující bídy, musíte se zříci nepřátelství bratra proti bratru a spojiti, abyste znovu postavili šťastné a slavné dřívější Maďarsko. Buďte pohotově, rozhodný okamžik je blízko, kdy bez krve vybojujeme zpět naši starou říši. Půjde to tím lehčeji, neboť vojsko Vás utlačující vlády je nespolehlivé. S vlasteneckým pozdravem od ´nem. nem. soha´ ligy /ne, ne, nikdy/. Povstaňte Maďaři, vlast Vás volá*." Tamže.

[457] Tamže.

[458] Okresný úrad v Gelnici uviedol, že „*...letáky zmieneného obsahu neboli vôbec v Gelnickom okrese rozširované a vôbec také osoby vo výnose uvedené do okresu neprišli*." Okresný náčelník v Kráľovskom Chlumci informoval – „*K hore uvedenému predmetu hlásim, že tunajšiemu úradu nie je nič známe, čo by prípravám o vpáde Maďarov na tun. územie dosvedčovalo*." Spoľahlivosť informátora otvorene spochybnil náčelník Okresného úradu v Košiciach – „*Po preskúmaní zdelenia hlásim, že zdelenie považujem za nesprávne. Odhliadnuc od toho, že spomenutá lehota už dávno pominula (hlásenie je datované 30. júla 1924) – čo samo najlepšie dokazuje, že zdelenie bolo nesprávne – nemám žiadnych znepokojivých správ, trebárs moje pohraničné stanice sú dobre informované a sú v stálom spojení s obyvateľstvom pohraničného pásma a svoje spojenia si dobre využitkujú*." Tamže.

o pripravovanej agresii snáď mohlo byť zatknutie niekoľkých mladíkov v Budapešti, ktorí údajne pripravovali útok na Burgerland a prípadne na Slovensko.[459]

V protiklade k poplašným správam o ohrození republiky, Československo v tom období upevnilo svoju bezpečnosť uzavretím spojeneckej zmluvy s Francúzskom. Vládni predstavitelia Francúzska a Československa (za Francúzsku republiku Raymod Poincaré, za ČSR Edvard Beneš) uzavreli v Paríži 25. januára 1924 „priateľskú spojeneckú zmluvu.“[460]

Hodnotu hlásení, ktoré nekriticky akceptovali úrady na Slovensku, spochybňuje i skutočnosť, že československé spravodajské orgány disponovali možnosťou získať informácie o prípadných prípravách agresie zo strany Maďarska. Síce s poznámkou, že ide o „fantastické dohady“, *Robotnícke noviny*, čerpajúce z článku maďarského periodika *Magyarság*, informovali o rozvetvenej sieti československej informačnej služby, ktorá operovala v Maďarsku pod záštitou vojenskej kontrolnej komisie.[461]

Aj druhej polovici dvadsiatych rokov bezpečnostné orgány informovali o prípravách invázie na Slovensko.[462] Bez udania konkrétneho zdroja, Župný úrad v Nitre upozornil úrady v župe, že „*Podľa dôvernej správy majú byť maďarskými iredentistickými organizáciami na Slovensku prevedené útoky na rôzne štátne, vojenské a verejné budovy. Úlohou tejto akcie je, aby v zahraničí vzniklo presvedčenie, že Slovensko je nespokojné so svojim osudom v Československu a že hodlá podniknúť všetko pre svoje oslobodenie, neľakajúc sa ani násilia*

[459] Podľa *Robotníckych novín*, „*Peštianska polícia vydala správu, že zatkla troch dobrodružných mladíkov, ktorí vraj mali fantastický plán so skupinou rovnakých fanatikov vniknúť na cudzie územie. Polícia vraj zistila, že nemajú ani zbraní, ani prostriedkov, aby si ich mohli zadovážiť, ale predsa ich zadržala.“ Robotnícka noviny* však zároveň uviedli, že*“ Vec nie je tak nevinná a v Pešti sa očakávajú ďalšie prekvapenia. Je presvedčenie, že išlo o pokus o prepadnutie Burgerlandu, prípadne o súčasný vpád na Slovensko a že celá akcia je akciou arcivojvodu Jozefa...*“ Robotnícke noviny, Veľká noc (8. IV. 1926). *Maďari chystali vpád na Slovensko*.

[460] V článkoch 1. a 2. sa zmluvné strany dohodli na vzájomne podpore štátnych záujmov, vrátane bezpečnosti – „*Článok 1. Vláda republiky francúzskej a republiky československej zaväzujú sa, že budú dorozumievať o zahraničných otázkach, ktoré by boli v stave ohroziť ich bezpečnosť a boli na újmu poriadku ustanovenému mierovými zmluvami, ktorých signatári sú jedna i druhá vláda. Článok 2. Vysoké zmluvné strany zhodnú sa na opatreniach, vhodných k zabezpečeniu svojich spoločných záujmov v prípade, že by tieto boli ohrozené*.“ Slovenská politika, 28.I.1924. *Zmluva Československa s Francíou.*

[461] „*Budapeštiansky nacionalistický časopis ´Magyarság´ zaoberá sa vojenskou kontrolou v Maďarsku prevádzanou. Malá dohoda získala priamo neobmedzený vplyv na činnosť tejto kontrolnej komisie. Všetky štáty Malej dohody udržujú si vraj v Maďarsku celú vyzvedačskú sieť, ktorej stredisko je pražský generálny štáb. Pri každej akcii až dosiaľ iniciatíva vyšla z Prahy, ktorá udržuje stále a priame styky s podpl. Le Bleu, šéfom francúzskej vojenskej misie ... Stala sa však ešte iná významná udalosť: na čelo francúzskej vojenskej komisie v Budapešti bol práve postavený doterajší šéf čs. generálneho štábu Mittelhauser. Tým spôsobom sa Malá dohoda domohla úplného vplyvu na činnosť vojenskej kontrolnej komisie nad Maďarskom. Všetky správy tejto vojenskej kontrolnej komisie dochádzajú do Prahy, kde sú prípadne zoškrtané a doplňované. Na ich základe sa potom konštruujú tie memoranda, ktoré Maďarsko verejne obviňujú z iredentizmu a tajného zbrojenia.*“ Robotnícke noviny, 19. V. 1925. *Malá dohoda je soľou v očiach Maďarska.*

[462] Napr. hlásenie četníckej stanice v Čergove z 5. júla 1926 – „*V městech jako Miškolci v Šatoraujhelu a Šárošpataku, dále po věsnicích v tomto území se po hospodách veřejně vypravuje, že v tomto roku musí Maďaři obsaditi Slovensko stůj co stůj. Válečná nálada jest mezi obyvatelstvem zjevná, hlavně mezi bývalými státními úředníky ze služeb na Slovensku propuštěných, kteří propagují obsazení Slovenska a dělají válečnou náladu mezi obyvatelstvem. Veřejně se nadává na českou vládu a důvěřuje se určitě v podporu Polska v případe války.*“ ŠA K, f. KŽ, k. 135, č. j. 611 dův. Predmet: *Domnělé přípravy Maďarů ku vpádu na Slovensko.*

... Maďarskí iredentisti hodlajú použiť k útokom v prvom rade svojich vlastných ľudí z Maďarska ... Útok na verejný majetok má byť prevedený v taký deň, keď je v mieste poriadaná nejaká reprezentačná alebo ľudová zábava, aby verejní zamestnanci a bezpečnostné orgány v ten deň boli čo najviac odlákané od konaní svojich povinností."[463] Ako súčasť príprav k agresii bol hodnotený tiež vojenský výcvik, organizovaný v rámci študentských spolkov.[464] O údajných prípravách študentov na vojnový konflikt referovalo Československé vyslanectvo v Budapešti.[465] Na agresívny kurz Maďarska poukazovali aj slovenskí exponenti vládnych strán. I. Dérer, v prejave prednesenom v poslaneckej snemovni, prehlásil – „*Ak sledujeme to, čo sa v Maďarsku deje, a ak to posudzovať chceme zdravým rozumom, vtedy nemôžeme k inému rezultátu prísť, ako k tomu ustáleniu, že je to príprava k vojne*."[466]

Na sklonku dvadsiatych rokov prevládol na Krajinskom úrade v Bratislave názor, že motívom fám o chystanom vpáde môže by zámer destabilizovať situáciu na slovenskom pohraničí. KÚ B poukázal na uvedenú možnosť v obežníku rozoslanom úradom na Slovensku 15. októbra 1928 – „*Prezídiu Krajinského úradu dochádzajú v ostatnej dobe správy o zamýšľanom vpáde Maďarov na Slovensko. V Maďarsku kolujú správy, že československé územie obývané maďarským obyvateľstvom má byť čo najskôr Maďarsku vrátené ... Z uvedených sem došlých správ je zjavné, že v ostatnej dobe maďarská propaganda rozširuje poplašné správy o vpáde na Slovensko hlavne z toho dôvodu, aby vniesla medzi naše*

[463] ŠA Nitra, p. B., f. OÚ P, k. 18, č. 5615/27 prez. Predmet: *Maďarská iredenta, akcia proti Československu. 25. augusta 1927.*

[464] V obežníku z 10. decembra 1927 informovalo Oddelenie Ministerstva vnútra v Bratislave úrady na Slovensku o vojenskom výcviku organizovanom spolkom „MOVE"- „ *Zemské předsedníctvo chce vytvořiti ze střelectví národní sport a v každém členu MOVE chce vychovati takové vědomí povinnosti, aby dobrovolně a ochotně se podrobil tomuto výcviku, aby dobrovolně a ochotně usiloval osvojiti si takovou zručnost, kterou může potřebovati v zájmu vlasti. I když vnucená mírová smlouva okleštila naši vlast, i když ona povolila pouze malé rámce pro naši trpasličí armádu a nám zapověděla, abychom alespoň tuto malou armádu mohli vyzbrojiti technicky na ochranu okleštěných hraníc, žádný zákon nemůže však zničiti lásku k vlasti, která žijě v každém maďarském srdci a onu svatou odhodlanost, abychom se včasně připravili k velkému vyúčtování, abychom byli připraveni a abychom se všichni dostavili až vlast zavolá k znovudobití velkého Uherska ... Kdo pozoroval naši činnost, zejména v posledních dvou letech, mohl viděti, že všichni pracujeme při plném vědomí odpovědnosti pro integrální Uhersko blízké budoucnosti, což jest dnes již více než naděje.*" ŠA K, f. KŽ, k. 210, č. 11766/27 prez. . Predmet: *Vojenské prípravy Maďarska.*

[465] V správe Ministerstvu zahraničných vecí o výsledkoch pozorovania - „*... jež získany byli jednak sdělením v společenském styku, jednak odposlouchány z rozhovorů, jež vede mezi sebou zdejší obyvatelstvo ...",* je uvedené, že*" Studenti mají pravidelná vojenská cvičení /v civilním obleku/, při čemž jsou potřebné zbraně dopravovány na místo nákladními automobily pod pytly s proviantem a pod. Značný počet studentů /prý několik set/ odjel v poslední době na studijní cestu do Turecka. Mohlo by se event. jednati o doprovázení transportů zbraní a pod. po Dunaji do Maďarska. Maďarští studenti prohlašovali za jízdy v městské tramvaji v Budapešti, že již co nejdříve opustí školní lavice a odeberou se v uniformách bojovati na severní hranice Maďarska*." NA ČR, II. sekce 1918 – 1939, III. řada, k. 436, č. 5.154/1928. Predmet: *Maďarsko; snahy o znovu zřízení velkého Maďarska. V Budapešti, dne 26. března 1928.*

[466] Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. II. volební období 5. zasedání. Těsnopisecká zpráva o 107. schůzi poslanecké sněmovny Národního shromáždení republiky Československé v Praze v sobotu dne 26. listopadu 1927.

pohraničné obyvateľstvo nepokoj a posilnila iredentistické živly na Slovensku. Pres to však nie je vylúčené, že by mohlo dôjsť zo strany Maďarov k teroristickým činom na hraniciach. Tamojší úrad sa preto žiada, aby bola pomerom na Slovensku, hlavne v okresoch v pohraničí československo-maďarskom venovaná bedlivá pozornosť a učinené príslušné opatrenia k zamedzeniu rozširovania poplašných správ medzi obyvateľstvom."[467]

V existujúcich pomeroch, akákoľvek šanca na zmenu status quo závisela na schopnosti Maďarska presadiť svoje nároky diplomatickou cestou. Tomuto cieľu zamerala svoje aktivity maďarská zahraničná politika. Konzekventne, zahranično-politické aktivity Maďarska monitorovali štátne orgány a boli predmetom komentárov slovenskej tlače.

K ostražitosti vyzývali *Národnie noviny*.[468] Krajne negatívne, urážlivo, komentovali prijatie Maďarska do Spoločnosti národov *Robotnícke noviny*.[469] Denník zaujímal kritické postoje k politickému dianiu v Maďarsku, podsúval možnosť zahraničnej interferencie a na domácej pôde charakterizoval politiku autonomistov ako nahrávanie Maďarsku.[470] Vodca sociálnej demokracie na Slovensku, I. Dérer, videl likvidáciu hrozby zo strany Maďarska v odstránení vlády aristokracie.[471]

Potenciálnou hrozbou ČSR, vo vnímaní štátnych orgánov a tlače, bola maďarská propaganda, akcentujúca oprávnenosť požiadaviek Maďarska na odčinenie krívd spôsobených trianonskou mierovou zmluvou. Už na sklonku roku 1919, ešte pred podpísaním mierovej

[467] ŠA BB, p. RS, f. OÚ Šafárikovo, k. 3, č. 23056 prez. Predmet: *Vpád Maďarov na Slovensko.*

[468] *Sú ľudia, vážení politici, ktorí považujú vec Maďarska za úplne likvidovanú, avšak v skutočnosti nie je tomu tak ... Maďarsko je i dnes našim bezprostredným susedom a, uznajme si, najvýbojnejším národom v strednej Európe. Musíme mať otvorené oči*." Národnie noviny, 8. III. 1922. *Maďarsko pred voľbami.*

[469] „*V pondelok 18. septembra prijalo valné zhromaždenie Spoločnosti národov do svojho zväzku Maďarsko. Bánffy, delegát dnešného horthyovského režimu zaznamenáva veľký úspech, lebo podarilo sa mu včleniť medzi štáty demokratickej Európy jedného z hlavných vinníkov svetového krvi preliatia. Do spoločnosti, ktorá má za hlavný účel pripravovať cesty k mete zmierenia národov, dostal sa dravec, ktorému sa pri čuchaní krvi v dialke zbiehajú sliny a škrípajú mu zuby ... V Ženeve žiadajú Maďari ochranu pre svoje záujmy a súčasne brúsia šable a ohrozujú mier národov. A ohrozovať budú národy a štáty potiaľ, pokiaľ maďarský ľud nechá nad sebou panovať grófov a džentríkov*." Robotnícke noviny, 24. IX. 1922. *Cudzie teleso v Spoločnosti národov.*

[470] „*Maďarské národné zhromaždenie malo prejednávať predlohu o ´zvýšenej ochrane verejného poriadku´, ktorá neznamená nič iného, ako potlačenie každého liberálneho a socialistického hnutia a zneužitie trianonskej zmluvy ... Je teraz otázkou, či môže si Malá Dohoda nechať také niečo ľúbiť a má dovoliť, aby sa z mierových zmlúv stali zdrapy papiera. ´Zvýšená ochrana verejného poriadku´ znamená v doslovnom preklade zriaďovanie nových a nových vojenských formácií, ktoré budú znepokojovať okolité štáty ... A tu bolo by nutné, aby sa osvedčili ľudáci, či sú aj naďalej ochotní rúcať republiku a pracovať Hortymu do ruky*." Robotnícke noviny, 23.XII.1922. *Maďari ešte vždy nebezpečnými susedmi.*

[471] V interview pre *Prager Presse*, ktorý prevzali *Robotnícke noviny*, I. Dérer prehlásil – „*Pre maďarský národ je dnešné Maďarsko dosť veľké, pre aristokraciu, ktorá ho má v držaní, je ovšem príliš malé a jeho údy sú dnes zmrzačené preveľkou rachitickou hlavou, ktorá je preplnená samou fantáziou, pretože sa v dnešných medziach dobre necíti. Len vtedy,* ***keď bude národ tejto aristokracie a terajšieho režimu zbavený, bude zdarné spolužitie Maďarov s ostatnými štátmi možné***." Robotnícke noviny, 20.I.1923. *Poslanec súdr. Ivan Dérer o pomeroch v Maďarsku.*(Zvýraznené v texte).

zmluvy, *Slovenský denník* informoval o vzostupe propagandy v Maďarsku i zahraničí a pranieroval absenciu odozvy na túto hrozbu na Slovensku.[472]

V súlade s pokynmi, vydanými údajne maďarskou vládou, mali osoby cestujúce z Maďarska na Slovensko vyvíjať nepriateľskú propagandu proti republike a po návrate informovať o pomeroch v ČSR.[473]

Význam, aký prisudzovali československé orgány zahraničnej propagande, dokladá obežník Ministerstva zahraničných vecí ČR, signovaný E. Benešom – „*Význam činnosti propagační vyžaduje, aby byly bedlivě sledovány všechny počiny cizích států, ať již se dějí v oboru politickém, hospodářském nebo kulturním, ať se obracejí přímo proti Československé republice, nebo mají úkoly jiné, po případě pouze informační. Zastupitelské úřady Československé republiky se proto vyzývají, aby sledovaly cizí činnost propagační po všech jejich stránkách, sbíraly a opatřovaly její doklady /knihy, mapy, diagramy, plakáty, obrazy, pohlednice, novinářské články/ a podávaly o ni ministerstvu zahraničí věci příslušné, vhodně dokumentované, zprávy. Ministr zahraničních věci: Dr. Ed. Beneš v. r.*“[474] Maďarskú propagandu v zahraničí, ako potenciálnu hrozbu Slovensku, hodnotil aj jeden z čelných predstaviteľov Československej národno-socialistickej strany na Slovensku, Igor Hrušovský.[475]

---

[472] „*V Budapešti pracuje propagačná kancelária v prvom rade pre územie Slovenska, na čele s Dr. Jehličkom, Dvortsákom, Dr. Bulisszom, ba posledne, tak sa zdá, už i s boľševikom Janouškom, vo Švajčiarsku zaplavuje cudzozemskú tlač Apponyiího propagačná kancelária ... Budapeštianske cinkografie chrlia masy plagátov a patriotických obrazov, ktoré vydáva takzvaná ´Ochranná liga integrity Uhorska´ (Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája) ... A u nás? Nerobí sa vôbec nič ... Nie je dostatočné uspokojiť sa so zdánlivým výsledkom. Treba celý čas stáť na stráži a odrážať, prípadne i potierať nepriateľské výpady, ktoré akosi netratia na prudkosti*.“ Slovenský denník, 13. XII. 1919. *Maďarská propaganda v zahraničí.*

[473] Na základe článku prevzatého z českého denníka *Právo lidu, Robotnícke noviny* informovali o existencii inštrukcií vydaných maďarskou vládou 20. decembra 1919, podľa ktorých „*Cestujúci nech hovorí o takých veciach, ktoré súc náležite rozširované, môžu poškodzovať vládu Čechov. Sú to hnutia ´Preč od Ríma´ medzi českým kňazstvom. V Česku sa chystá boľševizmus, spojený s prenasledovaním kresťanov. Český priemysel okráda Slovákov ... Vlaky s potravinami do Prahy dopravujú sa v noci. Všetko nešťastie spočíva v tom, že Slováci odpadli od koruny svätoštefánskej ... Cestujúci na Slovensko, ak prídu do Budapešti, nech navštívia centrálu Horno-Uhorskej Ligy a prinesú odpoveď na tieto otázky: Nálada ľudu; násilnosť Čechov a sila českého a slovenského vojska na rôznych miestach a ich zmýšľanie; vládne opatrenia Čechov ...* “ Robotnícke noviny, 3.X.1920. *Ďalšie odhalenie Horthyovskej propagandy na Slovensku.*

[474] AMZV ČR, f. II. sekce 1918 – 1939, III. řada, k. 325. č. 36306/VI/22. Predmet: *Zprávy a doklady o cizí propagandě. V Praze 27. března 1922.*

[475] Denník *České slovo* uverejnil výňatky z prejavu I. Hrušovského v poslaneckej snemovni - „*Základnou maďarské propagandy je tak zvaný ›Magyar nemezeti szövezség‹. Směr propagandy svazu je integrace maďarské národní tisícileté říše svatého Štěpána od Karpat až k Adrii, šíření iredenty a udržování naděje a tužeb po obnovení Uherska, jak uvnitř země, tak v odloučených částech. Svaz vydává propagační a iredentistické brožury, letáky, pohlednice, nálepky, iredentistické básně a písně, které prodávány jsou při rozličných slavnostech a oslavách školských, v úřadech, obchodech bankách a jinde ... Za součinnosti Svazu vysokoškolského studentstva Mefhoz, vysílá Maďarský národní svaz do Anglie* ***vysokoškolské posluchače****, zejména na univerzitu v Oxfordu. Na této univerzitě založena byla Liga pro sebeurčovací právo Maďarů (The Oxford League for Selfdetermination)* ***... Zvláštní svaz utvořen byl pro Slovensko, pro Sedmohradsko a pro Banát****. V těchto svazech utvořily se zase jednotlivě svazy žup jako spišský, bratislavský a j. Bývalí župní úředníci představují jednotlivé župy z odtržených území a trvání župného života i nadále ... Značnou zahraniční propagandu vyvíjí za součinnosti ministerstva vyučování Svaz vysokoškolského studentstva, který vysílá studenty*

O centralizácii propagandistických organizácií a výzvedných služieb v Maďarsku informovalo PR K v správe pre MNS začiatkom roka 1923.[476] Činnosť oxfordskej „Ligy pre samourčenie Maďarov“ sa stala tŕňom v oku vládneho *Slovenského východu*, ktorý zároveň biľagoval stúpencov A. Hlinku, ako spojencov maďarskej iredenty.[477]

Cestu, akou by sa mala uberať maďarská zahraničná propaganda načrtol nestor maďarskej zahraničnej politiky Albert Apponyi. Podľa Apponyiho by malo byť prvoradou úlohou zdôrazňovanie nespravodlivosti trianonskej mierovej zmluvy v situácii, keď nie je možné otvorene a flagrantne mierovú zmluvu odmietnuť.[478]

Napriek nemožnosti otvorene odmietať mierovú zmluvu predstaviteľmi maďarskej vlády, komemorácia podpísania trianonskej zmluvy, ako tragickej udalosti v histórii Maďarska, mala širokú odozvu. Podujatiam organizovaným v Maďarsku v súvislosti s mierovou zmluvou venovalo pozornosť Oddelenie Ministerstva vnútra v Bratislave. V obežníku datovanom 7. júna 1927 informovalo úrady na Slovensku, že „*V Maďarsku konal sa dňa 4. júna t. r., ako každoročne, protestný prejav proti zmluve Trianonskej. Maďarská pohraničná tlač vyzývala vopred všetko obyvateľstvo, úrady, školy a pod., aby sa plnom počte tejto oslavy, ktorá bola demonštratívnym prejavom aj proti nášmu štátu, zúčastnilo. Tamojší úrad sa žiada, aby sem bolo oznámené, čo bolo vo veci pozorované*.“[479]

---

do všech zemí ...“ České slovo, 23. XI. 1922. *Maďarská zahraniční propaganda.* (Zvýraznené v texte).

[476] „*V souvislosti s hnutím fašistickým nastala v Maďarsku v poslední době nová organizace propagační a výzvědné služby. Kdežto dosud měly jednotlivé iredentistické spolky a jednotlivá ministerstva svá vlastní propagační a výzvědná oddělení, byla tato nyní zrušena a utvořeno jediné ´Centrální propagační oddělení v Budapešti´ ... Centrální propagační oddělení jest rozděleno dle sféry své působnosti na dva velké oddíly a sice: Oddelení A: to jest oddělení pro ententní státy, Rakousko a Německo. Oddělení B, kteréžto oddělení rozprostírá svou činnost pouze na státy nástupnické*.“ ŠA K, KŽ, b. č. Predmet: *Organisace maďarské propagandy. 8. ledna 1923.* (Podčiarknuté v texte).

[477] „*V Oxforde bola už dávnejšie zriadená Liga pre samourčenie Maďarov, ktorá teraz rozšírila leták pre anglickú verejnosť. Leták bol rozširovaný na uliciach, v kostoloch a každým možným spôsobom. Útočí úplne surovým spôsobom proti stredoeurópskym národom, ktoré označuje za b a r b a r s k é, necivilizované a balkánske ... Pri tom je pozoruhodné, že Hlinkovci a ich nejasné spojenia v zahraničí všade podporujú túto maďarskú prácu svojou podkopnou propagandou a stávajú sa tak otvorenými nepriateľmi slobody Slovákov.*“ Slovenský východ, 10. VI. 1923. *Maďarská propaganda v cudzine.* (Zvýraznené v texte).

[478] V úvodníku pre *Pester Lloyd,* ktorý prevzali *Robotnícke noviny*, A. Apponyi okrem iného uviedol – „*Ťažkosť situácie spočíva v tom, že maďarská zahraničná politika musí rešpektovať dva veľmi odľahlé momenty. Na jednej strane je Maďarsko viazané mierovou zmluvou a vystavovalo by sa veľkému podozrievaniu, keby dávalo najavo, že verí, že dnešná situácia bude mocenskými prostriedkami odstránená ... Pri tom však Maďarsko nesmie zapierať, že verí že dôjde k dôkladnej revízii Trianonskej zmluvy, ovšem, zmiernou cestou. – Mocnostiam, ktoré ešte vždy zdôrazňujú, že mierové zmluvy sú nedotknuteľné, maďarská zahraničná politika by mala argumentovať takto: Dejinný vývoj ukázal, že takmer žiadna mierová zmluva nezostala nedotknuteľná ... Maďarsko žiada aspoň, aby mierová zmluva bola spravodlivo prevedená. Dnešná situácia je rozhodne horšia, ako má byť podľa znenia mierovej zmluvy ... Maďarsko nemôže prizerať, ako 3 milióny jeho súkmeňovcov sú vystavené národnému a kultúrnemu zániku*.“ Robotnícke noviny, 7. V. 1925. *Apponyi o zahraničnej politike Maďarska.*

[479] SNA B, f. PR B, k. 771, č. 4881/27 adm. Rev. Predmet: *Maďarsko – protestný prejav proti Trianonskej zmluve.* V reakcii na žiadosť ministerstva vnútra Policajný komisariát v Parkani hlásil, že „*... dňa 4. júna 1927 od 6. hodiny rannej bol v Ostrihome na všetkých miestach a budovách verejných vyvesený smútočný prápor a v ten samý deň od 6. do16. hodiny bolo zvonené v Ostrihome všetkými kostolnými zvonmi a menovite veľkým zvonom na ostrihomskej bazilike, ktorý je používaný len pri najväčších sviatkoch.*“ SNA B, f. PR B, k. 771,

Významnou organizáciou, bojujúcou za obnovu predvojnového Uhorska, bola tzv. Revízna liga (RL). RL organizovala prednášky, protestné tábory, publikovala články, brožúry a monografie venované kritike trianonskej zmluvy a jej dôsledkom na Maďarov v Maďarsku i za jeho hranicami.[480] Okrem propagandy, zameranej na obnovu predvojnového Uhorska, podľa informácií Policajného riaditeľstva v Bratislave, sa Revízna liga nepodieľala na vojenských prípravách k prípadnému zásahu voči tzv. nástupníckym štátom, vrátane Československa. Údajne tiež členovia ligy na Slovensku nemali vyvíjať žiadnu aktivitu, aby predišli odhaleniu.[481]

I keď na sklonku dvadsiatych rokov „Rothermerova akcia" pútala pozornosť verejnosti tlače už len v minimálnej miere, predstavitelia Revíznej ligy hodnotili lorda Rothermera ako najvýznamnejšieho spojenca v boji za revíziu. O srdečných vzťahoch, ktoré udržiavala Revízna liga s Rothermerom, informoval KÚ v Bratislave vo viacerých správach úrady na

č. 1999/27. Predmet: *Smútočná oslava podpisu zmluvy v Trianone v Ostrihome. 7. júna 1927*.

[480] Aktivity Revíznej ligy sumarizoval elaborát Československého vyslanectva v Paríži – „*Revisní liga byla založená dne 27. července 1927 čtrnácti společenskými a národohospodářskými spolky. Definitivní ustavující valná hromada konala se dne 11. srpna 1927 za přítomnosti 34 dalších spolků ... Toho času počet všech členů činí přibližně dva miliony osob ... V říjnu a listopadu 1927 pořádala Liga řadu přednášek v starém parlamentě o problému revise. Též na venkově byly pořádány přednášky o revisi, o situaci Slováků, Rusínů a Slovinců a o situaci sousedních států. Dále pořádala Liga řadu protestních táborů a to zejména při návštěvě Mr. Harmswortha v Maďarsku ... Dne listopadu 1928 aranžovala Liga současně v Budapešti a ve všech městech a obcích protestní tábor proti Ttrianonské smlouvě ... Liga neustále rozesílá zahraničním časopisům články ... Dále vydala knihu – almanach o pobytu Sira Roberta Donalda THE TRAGEDY OF TRIANON ... Liga dosud vydala 11 knih, v různých světových řečech ... Řada cizinců žádá od Ligy propagační materiál o celém komplexu komplexu Trianonské smlouvy. Těmto žádostem Liga vždy vyhovuje. Liga má v zahraničních státech své komise, jejichž vůdcové pořádají stále přednášky ... Liga s pozorností sleduje situaci menšin v nástupních státech a podporuje snahy těchto menšin. V červnu 1929 byla založena petiční rada Ligy, která sbírá stížnosti menšin a odesílá je Společnosti národů.*" SNA B, f. PR B, k. 771, č. 34874/30 prez. 4. júla 1930.

[481] „*Revízna liga nestará sa vraj o žiadne vojenské prostriedky a nezamýšľa žiadny útok proti nástupníckym štátom, pretože sama vidí, že by to mohlo mať nedozerné následky. Pokiaľ sa týka vojenskej výchovy mládeže a tvorenia ilegálnych vojenských formácií, nemá s tým Revízna liga vraj nič spoločného, hoci prirodzene s nimi sympatizuje ... Pokiaľ sa týka dôverníkov na Slovensku, resp. v ostatných nástupníckych štátoch, je im nakázané, aby nevivíjali žiadnu agitačnú činnosť, pretože by sa tým vystavovali veľkému nebezpečenstvu*." SNA, f. PR B, k. 771, č. 26191/29 prez. Predmet: *Maďarská Revízna liga – činnosť. 20. januára 1929.*

Slovensku.[482] Zámer Revíznej ligy revitalizovať slabnúci záujem o boj proti Trianonu s podporou lorda Rothermera však nesplnili očakávania.

Potenciálnou hrozbou bezpečnosti ČSR, vo vnímaní štátnych orgánov, boli spolky bojujúce proti údajným skrivodlivostiam trianonského mieru. Popri získavaní informácií všeobecného charakteru (počet členov, organizačná štruktúra, aktivity v zahraničí), pozornosť pútali najmä väzby k maďarským spoločenským asociáciám na Slovensku.[483]

---

[482] V hlásení Policajnému riaditeľstvu v Bratislave, Prezídium KÚ B uviedlo, že „*Revízna liga pod predsedníctvom Františka Herczegha mala 15. februára svoje riadne zhromaždenie, na ktorom predseda Herczegh podal obšírny výklad o rozšírení propagandy proti trianonskému mieru v zahraničí ... V súvislosti s osobou lorda Rothermera oznámil predseda Herczegh zhromaždeným popredným pracovníkom Revíznej ligy, že liga vyslala k lordovi Rothermerovi svojho posla, ktorý menom ligy má lorda pozvať k návšteve Maďarska, aby sa o vďake maďarského národa presvedčil osobne a aby tak vyvrátené boli nepravdy o tom, že maďarský národ si nepraje lordovej pomoci vo veci revízie trianonského mieru*.“ SNA, f. PR B, k. 771, č. 11524/30 prez. Predmet: *Maďarská revízna liga – činnosť. 1. marca 1930.* Podľa správy Prezídia KÚ B, s rovnaným dátumom, vedenie Revíznej ligy požiadalo Rothermera, aby sa vyjadril k otázke revízie Trianonskej mierovej zmluvy – „*V posolstve Rothermere sa široko vyslovil o tom, ako bola Trianonská mierová zmluva zjednaná a podpísaná. Jej podpísanie zavinila – ako lord hovorí – neinformovanosť západných štátnikov a ich prílišný chvat a tak nástupnícke štáty – podľa lorda – dostali omnoho viac, ako žiadali. Behom dvoch rokov budú však Juhoslávia a Rumunsko všetky tieto krikľavé nespravodlivosti revidovať. Ak sa dohodnú tieto štáty s Maďarskom o tejto otázke, vezme na seba hoci on sám úlohu zjednať pre nich väčšiu zahraničnú pôžičku. Podľa názoru lorda Rothermera boli to práve finančné ťažkosti, ktoré donútili susedné štáty k povoľnosti v otázke optantov ... Čo sa týka Československa, je situácia o niečo iná, Československo je v omnoho lepšej finančnej situácii ako ostatné štáty. Ak však budú ochotné k revízii Juhoslávia a Rumunsko, nemôže sa uzavrieť ani Československo. Ostatne, v cudzine sa už vie, že Československo je politická, zemepisná a rasová nestvora, Benešov a Masarykov výmysel, nové Rakúsko, ktoré sa tiež rozpadne*.“ SNA, f. PR B, k. 771, č. 11523/30 prez. Predmet: *Maďarská revízna liga – činnosť.* V hlásení ministerstvu vnútra a ministerstvu zahraničných vecí, krajinský prezident Jozef Országh informoval o rozhovoroch predsedníctva a výboru Revíznej ligy s Rothermerom počas ich pobytu v Anglicku v lete roku 1930. Údajne „*Lord Rothermere na jeseň zamýšľa zahájiť veľkú tlačovú kampaň proti Trianonu a pre Zväz národov pripraví materiál o dnešnom stave maďarských menšín v nástupníckych štátoch. Vo všetkých veľkých svetových časopisoch uverejní výzvu na zriadenie Svetovej ligy pre revíziu merových zmlúv, ktorej úlohou bude hlásanie otvoreného boja proti mierovým zmluvám, ako novodobému prostriedku pre utláčanie menšín. Zriadi ústrednú kanceláriu, ktorá bude zbierať materiál o krivdách menšín a bude ich spracovávať pre správy, ktoré budú predkladané kancelárii Zväzu národov a zároveň budú uverejňované v tlači, aby verejnosť videla, aké krivdy boli národom spáchané nadiktovaním mierových zmlúv ... Revízna liga pôjde pri týchto plánoch spolupracovať s lordom Rothermerom a bude verne vykonávať všetky jeho rozkazy, týkajuúce sa revízie trianonského mieru*.“ SNA, f. PR B, ,k. 771, č. 45724/30 prez. Predmet: *Revízna akcia lorda Rothermera. 13. augusta 1930.*

[483] Činnosť spolku „Prebúdzajúcich sa Maďarov“ (Ebredö Magyar Egyesület´) hodnotilo MPS ako vyhranene iredentistickú organizáciu – „*Podľa správy došlej Ministerstvu pre Slovensko z dôverného prameňa, zahájil spolok ´Prebúdzajúcich sa Maďarov intenzívnu činnosť, za účelom odtrhnutia Slovenska a Podkarpatskej Rusi od ČSR a znovu vybudovanie Veľkého Maďarska na základe ústavy z roku 1867. V tomto smere na Slovensko a Podkarpatskú Rus posielaných agitátorov podporuje Maďarsko kresťansko-sociálna strana, ktorá za týmto účelom dostáva presné inštrukcie a peniaze z Maďarska*.“ Spolupracovníkmi spolku na Slovensku mali byť aj J. Jablonický a Körmendy Ékes, ktorí údajne „*... podávajú prostredníctvom kuriérov do Maďarska správy o politickej a vojenskej situácii na Slovensku.“* MPS žiadalo, *„... aby v tomto smere boli v tamojšom správnom obvode učinené vhodné opatrenia a výsledok pozorovania bol sem láskavo oznámený*.“ SNA, f. „203“, k. 383, č. 298/24. Predmet: *Činnosť Prebúdzajúcich sa Maďarov na Slovensku.31. januára 1924.* Napriek „dôvernosti“ prameňa, informácia postrádala, aspoň čo sa týka aktivít spolku na východnom Slovensku, reálny základ. V hlásení Okresného úradu v Košiciach je uvedené, že „*...zavedené pátranie ostalo bez výsledku.*“ Policajný komisariát v Prešove hlásil – „*... v označenom zmysle nebolo v Prešove nič závadného do dnešného dňa pozorované*.“ (24. mája 1924). Okresný náčelník v Moldave v hlásení datovanom 29. mája 1924 uviedol „*Úctivo oznamujem, že ohľadom činnosti Prebúdzajúcich sa Maďarov na Slovensku v obvode tunajšieho okresu doteraz nič pozitívneho zistene nebolo*.“ ŠA K, f. KŽ, k. 32, č. 298/24 adm. rev. Predmet: *Činnosť Prebúdzajúcich sa*

Predmetom monitoringu sa stali tiež spolky so športovým zameraním, ktoré v rámci svojich aktivít poriadali cvičenia branného charakteru. Z tohto hľadiska významné miesto zaujímal spolok „Levente". Československé orgány zhromažďovali údaje o jednotlivých aspektoch činnosti.[484] PR K, s odvolaním na informácie uverejnené v periodiku Magyarság, hlásilo miestnemu župnému úradu, že uvedená organizácia mala približne pol milióna členov, 7 tisíc inštruktorov a „*Leventistické hnutí kráčí na základě dosavadních úspěchů k jistému rozkvětu.*"[485] Štruktúra organizácie a vojenský ráz cvičení boli pre redakciu *Slovenského denníka* dôkazom, že prezentácia „Levente" ako športovej organizácie je len pláštikom určeným k utajeniu jej pravého poslania – prípravy na ozbrojený konflikt.[486] Podľa Oddelenia Ministerstva vnútra v Bratislave, pripravovala maďarská vláda ozbrojenie členov spolku „Levente".[487]

O štruktúre a ideovom zameraní spoločenských asociácií v Maďarsku zhromažďovalo informácie československé vyslanectvo v Budapešti. Elaborát, odoslaný ministerstvu zahraničných vecí začiatkom 15. januára 1926, obsahuje zoznam 40 spolkov s uvedením názvov spolkov a mien vedúcich predstaviteľov. K spolkom branného charakteru je pripojená stručná charakteristika, napr. „*Turul Bajtársi Szövetség – Turul soudružsky svaz v jehož čele stojí ministr Klebesberg. Je to tělovýchovná, vskutku vojenská organizace vysokoškolské mládeže; Magyar Országos Vederö Egyesület /MOVE/ Maďarský zemský obranný spolek pod vedením posl. Gömböse a posl. Zsilinského. Jsou to vojenské sportovní formace ochranců*

Maďarov. 32. januára 1924.

[484] V jednom z hlásení, odoslaných Policajným riaditeľstvom v Košiciach MPS, K. Slavíček uviedol – „*Jak jsem se už v dřívějších zprávách zmínil, jest členství v tomto spolku povinné pro mládež od 14 – 20 let. Ministerské nařízení na toto povinné cvičení sa vztahující, veřejně publikované nebylo, naopak bylo označeno jako „důvěrné" ... Výcvikem pověřování jsou obyčejně státní zaměstnanci neb „vitézové" nad nimiž provádejí kontrolu maď. aktívní důstojníci ... Organizace ´Levente´ byly vyvolány v život maďarským ministerstvem vyučování na základě zákona o tělesné kultuře, ale jsou řízeny důstojníky, kteří jsou přiděleny ministerstvu vyučování ... Ještě jiný rys je však na tomto hnutí velmi pozoruhodný. Nejvyšší řízení ´Levente´ je v rukou legitimisticky smýšlejících důstojníků a sportovců a v Maďarii mluví se zcela otevřeně o tom, že členové ´Levente´ mají býtí vojáky ´krále´ Otty*." Podľa K. Slavíčka teda „*Levente jsou nejen iredentistickými organizacemi, znepokojující pohraniční obyvatelstvo, ale jsou myšleny také jako úderné voje habsburské restaurace*." ŠA K, f. KŽ, k. 130, č. 1877/25 O. Zús. Predmet: *„Levente" – maďarská organizace. 29. srpna 1925.*

[485] ŠA K, f. KŽ, k. 224, č. 6432/27 O. zús. Predmet: *„Levente" – činnost. 19. listopadu 1927.*

[486] „*Organizácie ›Levente‹ nie sú športové, ale pravidelnými vojenskými útvarmi s riadnym vojenským výcvykom, presne podľa reglementu bývalej armády. Tí, ktorí sú vybraní pre hodnosť dôstojníkov, sú osobitne cvičení v oddelených kasárňach. Tri razy do týždňa je cvičenie v teréne. Veľmi často sú usporiadané vojenské cvičenia nočné. Výcviku sa musia zúčastniť tiež mladí robotníci, ktorí musia pracovať 10 až 11 hodín v továrňach, alebo v dielňach. V organizácii ›Levente‹ jedná sa s cvičenými osobami, ako s náhradnými záložníkmi bývalej rakúsko-uhorskej armády. Vrchní inštruktori vydávajú celkom pravidelné vojenské rozkazy a v organizáciách sa vyžaduje stará vojenská disciplína*." Slovenský denník, 6.V.1928. *Levente nahrádza Maďarsku armádu.*

[487] „*Dľa správy získanej z dôverného prameňa bolo sem oznámené, že ríšska rada v predposlednom zasadnutí sa uzniesla, aby iredentistická organizácia Levente bola v priebehu tohto roku vyzbrojená a jej členom boli dané uniformy ... Zbrane i uniformy majú zostať v skladoch a len vo výnimočných prípadoch mohli by byť použité. Opatrenia tieto majú sa držať v najväčšej tajnosti*" ŠA K, f. KŽ, k. 224, č. 16911/28 prez. Predmet: *Levente, maďarská organizácia, vojenský výcvik. 7. mája 1928.*

rasy; Feldvidéki Egysületek Szövetsége – Svaz spolku z Horního Uherska. Propagační a výzvědačské ústředí pro Slovensko, koncentrující spolky uprchlíků ze Slovenska dle krajů /je zde zvláštní spolek pro Spiš – Szepeši Szövetség – pro Nitru, Báňskou Bystřici atd." Zastrešujúcim orgánom uvedených organizácií bol Zväz spoločenských spolkov v Maďarsku (Társadalmi Egysületek Szövetsége – TESZ). Podľa autora správy „*Účelem tohoto ústředí jest řídit maďarskou společenskou iredentistickou propagandu, výzvědnou a a tělovýchovnou činnost. Jednotlivé členy – spolky – pracují dle společného plánu a dle společných direktiv, vypracovaných ústředím. Spolky tyto mají souhrnem 2 miliony členů a jejich činnost je rozdělená*."[488]

Napäté vzťahy medzi Československom a Maďarskom boli nesporne faktoromom v snahe československých štátnych orgánov včas odhaliť prípravy na možný ozbrojený útok Maďarska. V prvých rokoch existencie oboch štátov mohli byť obavy z vypuknutia ozbrojeného konfliktu zdôvodňované nestabilitou politickej situácie, radikalizmom určitých kruhov v Maďarsku, prípadne hrozbou spontánnej erupcie násilia na miestnej úrovni, ktorá by nadobudla širšie rozmery. Tieto obavy však strácali opodstatnenie, keď ČSR upevnila svoje zahranično-politické postavenie a bezpečnosť spojeneckými zväzkami s Francúzskom a utvorením Malej dohody. Vnútropolitickú možnosť reálneho ohrozenia republiky neutralizovalo vybudovanie centralizovaného štátneho aparátu, polície disponujúcej širokými právomocami a armády, početne niekoľkonásobne prevyšujúcej maďarské ozbrojené sily.[489] Napriek uvedenému, pre obranu republiky nesporne pozitívnemu vývoju, správy z „dôverných prameňov", aj ústrednými úradmi nezriedka klasifikované ako „zaručene overené", pretrvávali. Hrozivé varovania o bezprostrednom útoku na Slovensko s konkrétne stanoveným dátumom a podrobne popísanými pohybmi vojska boli akceptované úradmi bez náležitej verifikácie. Vytvárala sa tak psychóza strachu a podozrievania. Tieto fámy mali negatívny dopad na postavenie maďarskej komunity, obzvlášť ak správy o pripravovanom vpáde maďarských vojsk boli doplnené informáciami o údajnej spoluúčasti príslušníkov maďarskej minority. Dôsledkom bolo prehlbovanie nedôvery voči maďarskému obyvateľstvu ako celku, čo oslabovalo možnosti poklesu napätia v slovensko – maďarských vzťahoch na Slovensku i za jeho hranicami.

[488] ŠA K, f. KŽ, k. 116, č. 951/1926 adm. rev. Predmet: *Maďarská iredenta – TESZ. 8. februára 1926*.
[489] K procesu utvárania československých ozbrojených síl viac ČAPLOVIČ Miroslav. Československá armáda a Slovensko v rokoch 1918 – 1939. In ZEMKO Milan – BYSTRICKÝ Valerián (eds.). Slovensko v Československu (1918 – 1939). Bratislava : VEDA, 2004, s. 241 – 292.

Záver

Z aspektu súžitia Čechov, Slovákov a národnostných minorít je možné prvých desať rokov trvania Československej republiky hodnotiť ako dekádu nevyužitých možností. Obzvlášť na Slovensku, kde dramatické politické zmeny, ktoré po vzniku republiky zasiahli do života všetkých obyvateľov, priniesli rad problémov, okrem iného, tiež vo sfére interetnických vzťahov. Na postavenie Maďarov, Nemcov a ďalších etnických komunít malo výrazný dopad rozhodnutie politických predstaviteľov budovať republiku ako unitárny, centralistický štát.

V slovenských reáliách sa popri ľavicovom radikalizme, reprezentovanom komunistami, práve etnický faktor stal neuralgickým bodom v politickom a spoločenskom vývoji krajiny. V ČSR, utváranej ako národný štát, v ktorom dominantnú pozíciu mal tzv. štátotvorný národ, zložený z dvoch „vetiev" – Čechov a Slovákov, boli príslušníci národnostných minorít na Slovensku odsunutí do podružného postavenia. Ako negatívum vnímali politické zmeny predovšetkým členovia početnej maďarskej komunity. Bezprostredne po vzniku republiky sa k hospodárskym depriváciám spôsobeným vojnovou devastáciou, pridružili obavy o bezpečnosť. V mnohých lokalitách Slovenska došlo k násilnostiam a rabovaniu. Rozháranosť pomerov umocnil vpád maďarskej Červenej armády. Podmienky pre budovanie občianskej spoločnosti a demokratického politického systému sa utvorili až po prijatí ústavy a po voľbách v roku 1920.

Centralizácia štátnej moci kontrastovala s množstvom politických strán, usilujúcich o priazeň obyvateľov Slovenska, vrátane strán utváraných na etnickom základe. Etnický princíp reflektovali politické strany ako určujúci princíp svojho politického zamerania buď priamo (Slovenská národná strana, Maďarská národná strana), alebo v spojení s určitým ideovým obsahom, napr. národní socialisti a národní demokrati. V určitých prípadoch bola etnicita ideovou bázou politických subjektov, i keď tomu názov nenaznačoval. Krajinská kresťansko-socialistická strana síce ašpirovala stať sa reprezentantkou obyvateľov Slovenska bez rozdielu národnosti, voličskou základňou i politickým krédom však bola predovšetkým maďarskou stranou.

Národnosť, ako mobilizujúci a zároveň diferencujúci faktor zohrávala v politickom vývoji na Slovensku významnú úlohu. Multietnické zloženie obyvateľov Slovenska prispievalo k prevahe etnických postojov nad občianskym princípom. Zatiaľ čo v prostredí slovenskej majority zápasili koncepcie „čechoslovakizmu" a názoru, že Slováci sú samostatným národom, v rámci maďarskej komunity bol určujúcim postoj

k československému štátu a obrana záujmov maďarského obyvateľstva. Nutnosť vyrovnať sa s realitou života v Československej republike výrazne poznačila postoje maďarských politických elít. Pre Krajinskú kresťansko-socialistickú stranu a Maďarskú národnú stranu, ktoré získali rozhodujúci vplyv na politické dianie v maďarskej komunite, bol práve postoj k republike primárnou deliacou čiarou a jedným zo základných príčin konfliktov medzi oboma subjektmi.

V KKSS sa negatívny postoj k ČSR, vnímaného ako štát usilujúci o obmedzenie práv maďarského obyvateľstva všetkými prostriedkami, definitívne upevnil po nástupe G. Szüllöa na predsednícky post v strane. I keď bola v daných geopolitických podmienkach bezperspektívnosť takéhoto postoja zrejmá, snahou o akomodáciu či dokonca alianciou s vládnymi stranami by - v hodnotení vedenia KKSS – maďarskí predstavitelia zradili maďarské národné záujmy. Prípadné hospodárske a politické výhody by nemohli vyvážiť ódium kompromisu. Exponenti KKSS nevylučovali spojenectvo s nemaďarskými politickými subjektmi, avšak na striktne opozičnej platforme. V tom kontexte iniciovali viacero pokusov o spoluprácu s HSĽS. Pre ľudákov však spolupráca s maďarskými stranami bola neakceptovateľná.

V druhej polovici dvadsiatych rokov sa v prostredí maďarskej komunity významným politickým subjektom stala Maďarská národná strana. Vedenie MNS na čele s J. Szent-Iványim videlo v aktivizme, teda v hľadaní dohody s vládnymi stranami, cestu k politickej a hospodárskej emancipácii maďarskej minority na Slovensku. J. Szent-Ivány viedol MNS k spolupráci s vládnou koalíciu. V konkrétnej rovine MNS podporila colný zákon právnu úpravu priznania štátneho občianstva - Lex Dérer, i keď to vyvolalo ostrú kritiku zo strany KKSS a maďarskej vlády. Ochota predstaviteľov MNS spolupracovať s vládnymi stranami sa však nestretla s pozitívnou odozvou. Dokonca, ako tomu bolo v prípade zákona o štátnom občianstve, postup štátnych orgánov mal priam provokatívny charakter – pred prijatím zákona Lex Dérer bol väčší počet príslušníkov maďarskej republiky z ČSR vypovedaný. Ignorované boli aj ďalšie, nezriedka oprávnené požiadavky,[490] vznesené

[490] R.W. Seton-Watson, o ktorého sympatiách pre Československo nemôže byť pochýb, síce citlivo a vyvážene, predsa otvorene kriticky hodnotil nedostatky vládnej politiky voči maďarskému obyvateľstvu. Ako „krikľavý škandál“ charakterizoval odopieranie štátneho občianstva, pričom „*Na ilustráciu zúfalej situácie tých ľudí treba povedať, že na pr. bez občianskej listiny nemôžu ani opustiť krajinu (ak sú len nie vypovedaní), ani vykonávať isté povolania, a , ačpráve nemajú práva hlasovať pri voľbách do Národného Shroaždenia a v obci, povinní sú konať vojenskú službu*.“ Podľa názoru Setona-Watsona bolo potrebné uvoľniť reštrikcie dovozu publikácií a periodickej tlače, pretože „*Teraz je obmedzený dovoz nie len výslovne iredentistických publikácií, ale aj rozličných beletristických a vedeckých časopisov podľa dobrej vôle policajných pedantov*.“ Rovnako považoval za potrebné „*... uvoľniť i novinársku cenzúru, ktorej v Čechách a na Morave už ani niet, ale na Slovensku je ešte vždy dosť prísna*.“ Veľkorysejšie mali postupovať vládne orgány aj v otázkach dôchodkov bývalých štátnych zamestnancov, postavenia kultúrnych spolkov a použitia maďarského jazyka v úradnom styku. Seton-Watson vyjadril presvedčenie, že „*... 90 percent sťažností možno úplne uspokojiť bez akéhokoľvek ohrozenia prestíže*

s cieľom zlepšiť postavenie maďarskej komunity. Nech už boli dôvody odmietnutia akékoľvek - malá váha MNS na slovenskom politickom kolbišti, hlboká nedôvera voči maďarskému obyvateľstvu ako celku, neochota poskytnúť väčší podiel maďarským bezzemkom na pozemkovej reforme a po prípade i záujmy rozvetveného policajného aparátu, ktorý pre zdôvodnenie svojej existencie potreboval „vnútorného nepriateľa“ – viedli k diskreditácii úsilia o spoluprácu a k víťazstvu negativizmu. V neposlednom rade k napätiu v slovensko maďarských vzťahoch prispievali i periodiká podporované stranami vládnej koalície. Ostrý proti maďarský tón dominoval v komentároch denníkov vládnych strán, ale aj na stránkach opozičného Slováka a formálne nepolitickej Slovenskej ligy. Na sklonku dvadsiatych rokov k prehĺbeniu národnostného napätia prispela i tzv. Rothermerova akcia. Dôsledky nezodpovedného konania anglického tlačového magnáta a odvetných opatrení, organizovaných proti Rothermerovej kampani, znášalo najme maďarské obyvateľstvo, nútené demonštrovať vernosť republike. Pritom, ako potvrdzovali závery bezpečnostných orgánov, vynucované prejavy lojality mali opačný výsledok a viedli k posilneniu opozičných postojov.

a záujmov Československej republiky.“ SETON-WATSON, R. W. (ed.). *Slovensko kedysi a teraz.* Praha : Orbis, 1931, s. 55 – 59.

Summary

Among the most significant issues of modern Slovak history are the complex and frequently conflicting relations between Slovaks and Hungarians. A new quality acquired these relations after establishment of Czechoslovak Republic.

As a new state, founded on debris of Austro-Hungarian Empire, Czechoslovakia faced an array of difficulties, which resulted from post-war conditions existing in Central Europe. Besides political, economic and social insecurities, there was a complicated task, how to incorporate ethnic minorities, who constituted approximately a third of the whole population of CSR. Especially German and Hungarian minorities, whose members resented their inclusion into Republic, presented a significant challenge. Result was creation of a national state in which Czechs and Slovaks, amalgamated into a political construct – "Czechoslovak Nation", assumed a leading role of so called state-forming nation. Incipient plans to adopt some sort of a cantonal system as a form of political and administrative arrangement were abandoned and Czechoslovakia was built as a centralized state. This negatively influenced position of ethnic minorities in CSR. Hungarian minority, of which a great majority perceived integration of Slovakia, traditionally called an "Upper Hungary", into CSR as a grave injustice, was viewed by state authorities with distrust. Bitterly resentful of a new geo-political situation were primarily large landholders and intelligentsia, who occupied a status of privileged stratum in a political structure of pre-war Hungary. In that sense, a difficult question arose for Hungarian minority political representation – what course to take vis-à-vis Czechoslovakian Republic.

Due to democratic constitution and international agreements, CSR was obliged to maintain minority rights. All citizens could participate on political activities and form political parties, including associations formed on ethnic base. However, none of them was permitted to openly attack Czechoslovak Republic, nor request territorial changes on the ground of self-determination. These activities (termed irredentist) were illegal and were punishable by law.

Members of Hungarian community, therefore, were allowed to participate on Czechoslovak political scene. But, there was a deficit of trust from state authorities. The attention of security authorities was focused especially upon Land Christian-Socialist Party (LCSP) and Hungarian National Party (HNP), who represented a majority of members of Hungarian community.

Because wealth of documentary material, which is deposited in archives of Czech Republic and Slovakia, it was feasible, at least in main contour, to reconstruct measures of various government agencies taken toward Hungarian minority parties, their tactic and

political programs and leading personalities. It was also possible to reconstruct a whole philosophy of approach taken by Czechoslovak government and its individual agencies toward the Hungarian minority as well.

The attention is also given to commentaries in regard of Slovak – Hungarian relations, written by Slovak pro-government and opposition periodicals and also by Hungarian periodicals.

Sizeable part of the monograph deals with the controversial notion termed as irredentism. After inclusion into Czechoslovak Republic, Hungarian community found itself in a precarious position. Especially political and intellectual elite, which maintained extensive contacts with political representation of Hungary, was under constant surveillance of security agencies. Because it was not easy to clearly distinguish what constitute a legitimate political or cultural activity, guaranteed by constitution, and what can be classified as irredentism punishable by law, Hungarian political representatives must walk a tight rope in regard to their political activities. Czechoslovakian authorities, in a detailed fashion, monitored activities of Hungarian parties, cultural organizations and articles published in Hungarian periodicals. In cases, when these, in judgment of government agencies, overstepped the law, activists were prosecuted.

Further, from evidence preserved in archives, it was possible to gain a basic knowledge, how Czechoslovakian authorities tried to stem a flow of irredentist propaganda from Hungary. However, because length of boundary line between both countries and web of contacts between Hungarians of Hungary and Hungarians living in Slovakia, this endeavor was rendered largely ineffective. In that sense, Hungary was perceived as a constant threat to Czechoslovakian security.

Pramene a literatúra

Archívy

Národní archív České republiky

- fond Prezídium ministerskej rady

Archív Ministerstva zahraničních věcí České republiky

- fond II. Sekce 1918 – 1939 III.Řada
- Kroftův archív

Slovenský národný archív

- fond Policajné riaditeľstvo v Bratislave
- Minister s plnou mocou pre správu Slovenska
- Krajinský úrad
- „203“

Štátny archív v Košiciach, pobočka Košice

- fond Župa Košická
- Policajné riaditeľstvo v Košiciach

Štátny archív v Levoči, pobočka Levoča

- fond Okresný úrad Levoča 1923 – 1945

Štátny archív v Levoči, pobočka Spišská Nová Ves

- fond Okresný úrad Gelnica 1923 - 1945

Štátny archív v Nitre, pobočka Bojnice

- fond Okresný úrad Prievidza 1923 – 1945
- Okresný úrad Sv. Kríž n. Hronom 1923 - 1945

Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Rimavská Sobota

- fond Okresný úrad Šafárikovo 1923 - 1945

Publikované pramene a dokumenty

Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Rok 1920.

Československá statistika – svazek 31 Řada I. (Volby sešit 2.) Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925. Praha 1926.

Československá statistika – svazek 70 Řada I. (Volby sešit 42.) Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929. Praha 1930.

Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. Těsnopisecké správy 1921 – 1929.

Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. Tisky 1921 – 1929.

Úradné noviny. Roky 1919 - 1922.

.

Literatúra

BARNOVSKÝ, Michal. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998.

ÁDAM, Magda. Richung Selbs-Vernichtung. Die Kleine Entente 1920 – 1938. Österreichischer Bundesverlag, 1988.

BIANCHI, Leonard et all. Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu II 1918 – 1945. Bratislava : SAV, 1973.

BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918 – 1938. Praha : Sociologické nakladatelství, 1992.

ČAPLOVIČ, Miroslav. Československá armáda a Slovensko v rokoch 1918 – 1939. In DULOVIČ, Erik. Realizácia štátnej politiky županov košickej župy v rokoch 1923 – 1928. Historický časopis, 2005, 52, č. 4.

GAJANOVÁ, Alena. ČSR a středoevropská politika velmocí (1918 – 1938). Praha : Academia, 1967.

GRANATIER, Anton. Po rothermediade. Slovenská liga, roč. V, č. 3, marec 1928.

HOBSBAWM, Eric. The nation as Invented Tradition. In HUTCHINSON, John – SMITH, D. Anthony (eds.). Nationalism. Oxford. New York : Oxfrod Universitz Press, 1994.

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918 – 1938) Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929). Praha : Libri, 2000.

KLIMEK, Antoín. Veké dějiny zemí Koruny české. Praha, Litomyšl : Paseka, 2000.

KOLESÁR, Milš (ed.). Zlatá kniha Slovenska. Bratislava : 1929.

LIPSCHER, Ladislav. K vývinu politickej správy na Slovensku 1918 – 1938. Bratislava : Nakladateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966.
LIPTÁK, Ľubomír et al. Politické strany na Slovensku 1860 – 1989. Bratislava : Archa, 1992.
MAREK, Pavel. Politické strany maďarské menšiny. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel (eds.). Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. I. Díl: Období 1861 – 1938. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2005.
MICHELA, Miroslav. Reakcie slovenských politických kruhov a tlače na Rothermerovú akciu (1927 – 1928). Historický časopis, 2004, roč. 52, č. 3.
NAGY, L. Zsuzsa. The liberal opposition in Hungary 1918 – 1945. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1983.
PEROUTKA, Ferdinand. Budování státu, I. –II. Praha : Academia, 2004.
PURGAT, Juraj. Od Trianonu po Košice. Bratislava : Epocha, 1970.
SETON-Watson, R.W. (ed.). Slovensko kedysi a teraz. Praha : Orbit, 1931.
SIMON Attila. K niektorým aspektom kolonizácie južného Slovenska v období prvej republiky. Historický časopis, 2007, roč. 55, č. 2.
SIMON Attila. Zabudnutí aktivisti. Príspevok k dejinám maďarských politických strán Historický časopis, 2009, roč. 57, č. 3.
ZEMKO, Milan – Bystrický, Valerián (eds.). Slovensko v Československu. Bratislava : VEDA, 2004.

Periodiká

Ľudová politika
Národnie noviny
Pravda
Republikán župy podtatranskej
Robotnícke noviny
Slovák
Slovenská krajina
Slovenská liga
Slovenská politika
Slovenský denník
Slovenský východ
Vôľa ľudu

Prílohy

4 V kvetnej záhrade Pána Boha, ktorú menujú teraz Slovenskom, žili šťastne po storočiach tri národy, slovenský, maďarský a nemecký.

Ale prišiel veľký vichor.

Svalil storočné stromy, roztrhal storočné bratské spojenia, role zostaly úhorom, továrne sa zborily, mestá zchudobnely, každý zostal žobrákom a tri národy sa od seba odtrhly. 4

Po smútnych časoch, ale predsa sa začalo brieždiť.

Synovia týchto troch národov prišli na to, že nemôžu jeden bez druhého žiť a musia si ruky podať, keď chcú Slovensko znova oživiť.

A utvorili

Krajinskú Kresťansko-Sociálnu Stranu,

v ktorej sa všetky traja spojili.

A započal sa boj a práca o znovuoživenie Slovenska.

A prišla tá veľká hodina. Tu sú voľby.

Teraz sa jedná o náš osud.

Keď synovia týchto troch národov

hlasujú zjednotení na kresťansko-sociálnu stranu,

vtedy dosiahneme autonómiu.

4 Slovensko bude zachránené, Slovensko bude znovu naším, troch národov, slovenského, maďarského a nemeckého. 4

A vtedy sa zas pohne práca, zem bude plodnou, otvoria sa továrne, zkvitnú mestá a zasvieti na nás požehnané slnko Pána Boha.

Za náš národ a za našu vieru! V tomto znaku sme sa pohli a v tomto znaku musíme zvíťaziť pri voľbách.

Hlasujte na krajinsko kresťansko-sociálnu stranu!

HERMES LIT. KOŠICE

Keresztény munkástestvérek!

A választások rohamlépésben közelednek felénk. A ti pártotok az

Országos Kereszténységszocialista Párt

az egyedüli, mely 16 év óta lankadatlan kitartással küzd

a keresztény munkásság érdekeiért.

Minket nem tántoríthatnak el keresztény meggyőződésünktől. Becsületes munkásvédő politikánkból soha nem engedtünk.
Mindég és mindenütt

kivántuk, hogy az itteni munkásság munkához, kenyérhez, megélhetéshez jusson.

Ne hozzanak ide idegen munkaerőket, mert az itteni munkások ezerszámra évek óta nélkülöznek.
Ma már Kassán 4000 munkanélküli sinylődik.

Kívánjuk valamennyi munkanélküli részére az élelmezési blokkok kiosztását,

tej, kenyér, burgonya és tüzelő anyag kiosztását.
Emberséges elbirálást kivánunk a kormánypárti blokkbizottságtól, ne utasítsák el a nyomorgók százainak kérelmét.

Kívánjuk a közmunkák nagyobb mérvü megindítását és azt, hogy az itteni munkások, munkanélküliek kapják a munkát.

Kívánjuk, hogy a munkás betegbiztositó pénztári választásokat írják ki.

A 16 év óta autonomiájától megfosztott munkás betegsegélyzőkben csak kinevezett, főként szociáldemokrata, igazgatósági és felügyelő bizottsági tagok uralkodnak. Hogy milyen közmegelégedésre, arról a betegsegélyzésre és orvosi kezelésre rászorulók mondhatnának véleményt.

Kívánjuk a vasárnapi általános munkaszünet bevezetését,

vallási, szociális, és egészségi szempontokból.

Munkástestvérek!

A közeledő választások sorsdöntők lesznek

az itteni keresztény, őslakós munkásságra nézve is.

Maradjatok hűek hitetekhez, fajotokhoz, őslakós testvéreitekhez. Ne legyetek árulói a nemzetmentő és megváltást hozó kereszténységszocializmusnak.

Szavazzatok mindannyian
a kereszténységszocialista pártra!

Amely a tiétek és értetek fog dolgozni a jövőben is!

ĽUDIA BEZ VLASTI!

10

Republika československá oslavuje vyročie svojho 10 ročného trvania! Vy, ľudia bez vlasti Ste ale olúpení o Vaše najľudskejšie práva a o všetky možnosti života, osudom prenasledovaní túlate sa medzi hranicami všetkých štátov. Vy nemôžete oslavovať s nami, lebo vo Vašich srdciach niet radosti a Vaše duše sú plné horkosťou a starosťami pre neistotu osudu Vášho a milovanej rodiny Vašej.

Preto s dôvernými slovami a s porozumením ozývame sa k Vám, **PRÍĎTE** bez ohľadu na politický stav, národnosť a pohlavie **VŠETCI** a buďte nám na pomoc

pri zápase o Vaše domovské práva.

Cieľom riešenia štátnej príslušnosti čsl. soc. dem. strana robotnícka **v Košiciach usporiada dňa 7. októbra v nedeľu o ½10. dopoludnia vo veľkej sieni Schalkházu**

veľký tábor ľudu!

Referenti na shromaždení sú: **Robert Šefr**, tajomník Unie Železničných Zamestnancov v Košiciach a **dr. Zoltán Farkas**.

Memorandum s podpismi mnoho tisíc ľudí bez vlasti odnesie deputácia do Prahy k pánovi Presidentovi Masarykovi a k vláde, žiadajúc rozšírenie amnestie aj na tábor nevinných ľudí bez vlasti.

Odbila posledná hodina! Keď teraz sa nepohnete, nebudete mať nikdy príležitosti k vybojovaniu Vašich práv.

S priateľským pozdravom

Sekretariát Čsl. Soc. Dem. Strany Robotníckej v Košiciach.

MAGYAROK!

Választók! Választónők!

Gazdasági és kulturális elnyomatásunknak, szenvedéseinknek ütött a végórája.

A 6 milliós cseh nép

politikai pártjai ellen szövetségre léptek a köztársaságban élő

5 milliónyi magyar és német

nép politikai pártjai.

A magyar erők egyesitéséből keletkezett párt a

magyar nemzeti párt,

amely az országos magyar kisgazda, földmives és kisiparos párt, a magyar jogpárt és a független munkás pártok egyesülése.

A velünk egyesült német pártok pedig: a német gazdák szövetsége, a német iparospárt és a szlovenszkói németek pártjai.

Ezzel a hatalmas magyar és német pártszövetséggel megtörjük a csehszlovák kormánytámogató pártok átkos uralmát.

Ennek a hatalmas pártszövetségnek ***súlyos szava lesz a parlamentben*** s első teendője lesz

megszüntetni a magyar nép nyomorát, kenyeret, munkát biztositani a munkanélkülieknek!

enyhiteni az elviselhetetlen adóterheket, megrövidíteni a katonai szolgálatot, kielégiteni a nyugdijasok, rokkantak és hadisegélyesek jogos igényeit,

rendezni az állampolgársági és illetőségi ügyeket stb.

Ez a pártszövetség nem igérni, de örök telekkönyvi tulajdonul fogja biztositani a lefoglalt földeket a magyar igénylőknek és megakadályozza az elnemzetlenitő telepitéseket.

Általában arra fog törekedni és hatalmában is lesz, hogy a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság minden osztályának, kisgazdának, földmivelőnek, iparosnak, kereskedőnek, munkásnak, hivatalnoknak megélhetését, boldogulását biztositsa.

Minket magyarokat azért nyomnak el, **mert magyarok vagyunk!** Tehát **minden öntudatos józan gondolkozásu, lelkiismeretes magyarnak össze kell most fognia.**

Mutassuk meg a sorsunkkal foglalkozó külföld és népszövetség előtt, hogy itt **minden magyar** egyformán és egybeforrottan tiltakozik jogaink elgáncsolása ellen és hogy minden itt élő magyar megélhetést, boldogulást követel.

Vigyázzatok a bukott kormány ravasz cselfogásaira. A kormánypénzen kitartott Csánki-párt, a Mikle-féle országos parasztpárt és a domovinás pártok **ellenségei a magyar népnek** s akik velük tartanak, **árulóivá válnak a magyar ügynek.** Hat év alatt mindenünk ől kifosztottak s most hazug igéretekkel még a magyar lelkeket is meg akarják rabolni. Legyetek résen!

Tegye meg minden magyar a kötelességét! Sorsunk megjavulását csak ugy remélhetjük.

A magyar nemzeti párt

(Losonci pártiroda: a magyar kisgazda, földm. és kisiparos párt népirodájában, Masaryk-u. 26.)

Engel István, Losonc.

Bratia, Slováci!

Slováci a Maďari za tisíc rokov spolužili v bratskej svornosti. Maďari vždy milovali Slovákov a vždy napomáhali ich hospodárske záujmy.

V poslednom čase prefíkaný politikovia chceli pokaliť tento bratský pomer, na to sa im nepodarilo, lebo obaja bratia milujú sa ešte i dňes.

Naší vážní, obozretní slovenský bratia vedia a cítia, že

s Maďarmi majú spoločné záujmy.

Maďarskí a nemeckí gazdovia uzavreli silný sväz a oproti politickým stranám

6 milionového českého národa

politická strana

5 milionového maďarského a nemeckého národa

bude znamenať ohromnú silu, aby si úspešne hájili ***svoje hospodárske záujmi.***

Do tohoto sväzu vďačne a radosťou prijmeme i naších bratov, Slovákov. A práve preto s maďarskou otvorenosťou vyzývame Vás, aby ste s nami držali a ***pri voľbách hlasovali s kandidačným lístkom***

č. 27.

Bratia a priatelia sme boli za tisíc rokov, buďme nimi i na ďalej.

S bratským pozdravom

Krajinská maďarská strana
maloroľníkov a maloprieмyselníkov.

TRIANON